

საქართველოს ყვავილოვანი მცენარეები

800 სახეობა
ფოტო

CENN

Geospatial Environmental NGO Forum

WITH FUNDING FROM

AUSTRIAN
DEVELOPMENT
COOPERATION

სარკვევზე მუშაობის დროს განეული დახმარებისათვის CENN მადლობას უხდის ქალბატონ მარინე მოსულიშვილს, ბატონებს ზაურ ხაჩიძეს, გიორგი არაბულს, გიორგი სულამანიძეს, გიორგი იანჭოშვილს, თეიმურაზ ზიაზიევს, ამირან კოდიამიძეს, ირაკლი მიქელაძეს. აგრეთვე, ჭიჭიკო ჯანელიძესა და ლია ახოზაძეს.

საქართველოს ყვავილოვანი მცენარეები © CENN

სარკვევზე იმუშავა კახაბერ სუხიტაშვილმა

სარკვევი მომზადდა პროექტის – „ტყის მდგრადი მართვა საქართველოში“ – ფარგლებში, ავსტრიის თანამშრომლობა განვითარებისათვის – ADC-ის – მხარდაჭერით.

სარკვევის შინაარსზე პასუხისმგებელია პროექტის განმახორციელებელი და, შესაძლებელია, არ გამოხატავდეს ADC-ის მოსაზრებებსა და შეხედულებებს.

ფოტო ყდაზე: ქართული ზამბახი (iris iberica)

ბალახისებრი მრავალწლიანი მცენარე, იშვიათი ფერებით შემკობილი, მუქი წინწკლებით და ხავერდოვანი ლაქებით მოხატული ერთი დიდი ყვავილით. ხარობს საქართველოს ბარში, ძირითადად მშრალ ველებზე. ყვავილობს აპრილში, მხოლოდ ერთი კვირით. ენდემური მცენარეა.

სარკვევის შესახებ

წინამდებარე საველე სარკვევი მოიცავს საქართველოს ფლორის 800 სახეობას და 800 ორიგინალურ ფოტოს. სარკვევის მიზანია საქართველოს მცენარეული მრავალფეროვნებით დაინტერესებულ ფართო საზოგადოებას დაეხმაროს ყვავილოვანი მცენარეების საველე პირობებში ამოცნობაში. სარკვევში შეტანილია როგორც იშვიათი და ენდემური, ასევე მეტ-ნაკლებად გავრცელებული სახეობები. სარკვევზე მუშაობის დროს, 2017 წლის მარტიდან სექტემბრის ბოლომდე, სარკვევის ავტორმა იმოგზაურა მთელს საქართველოში (იხ. რუკა). სარკვევის გამოყენება საკმაოდ მარტივია და თითოეული სახეობის შესახებ შემდეგი ინფორმაცია არის წარმოდგენილი:

- სახეობის ლათინური სახელწოდება ფართოდ გავრცელებული სინონიმით;
- სახეობის ქართული სახელწოდება (თუ მას აქვს ასეთი);
- ბოტანიკური ოჯახის ლათინური და ქართული სახელწოდება;
- მცენარის ზოგადი აღწერილობა (დიაგნოზი);
- ლათინური ციფრები მიუთითებენ ყვავილობისა და ნაყოფმსხმოიარობის პერიოდებს თვეების მიხედვით;
- მოყვანილია სახეობის ეკოლოგიური ნიშა;
- მოყვანილია გავრცელების არეალი საქართველოს და საერთო გავრცელების მასშტაბით;
- ყველა იშვიათი და ენდემური მცენარისათვის მოყვანილია შესაბამისი კონსერვაციული სტატუსი;
- მითითებულია ენდემური მცენარეები.

საძიებელი ოჯახების მიხედვით

Adoxaceae – ადოქსასებრნი	10	Datisceae – დათვისკანაფისებრნი	310
Alismataceae – წყლის მრავალძარღვასებრნი	14	Dioscoreaceae – დიოსკორეასებრნი	312
Amaranthaceae – ჭიჭილასებრნი	16	Droseraceae – დროზერასებრნი	312
Amaryllidaceae – ამარილისებრნი	20	Ebenaceae – აბანოზისებრნი	314
Anacardiaceae – თუთუბოსებრნი	32	Elaeagnaceae – ფშატისებრნი	314
Apiaceae – ქოლგოსნები	34	Ericaceae – მანანასებრნი	316
Apocynaceae – ქენდირისებრნი	48	Euphorbiaceae – რძიანასებრნი	328
Aquifoliaceae – ბადვისებრნი	50	Fagaceae – წიფლისებრნი	330
Araceae – ნიუკასებრნი	52	Gentianaceae – ნადველასებრნი	338
Araliaceae – არალიასებრნი	54	Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი	346
Aristolochiaceae – ძირმწარასებრნი	56	Grossulariaceae – ხურტკმელისებრნი	358
Asparagaceae – სატაცურისებრნი	56	Hydrangeaceae – წყალფოთოლასებრნი	360
Balsaminaceae – ინასებრნი	72	Hypericaceae – კრამანისებრნი	362
Berberidaceae – კონახურისებრნი	74	Iridaceae – ზამბახისებრნი	366
Betulaceae – არყისებრნი	76	Juglandaceae – კაკლისებრნი	380
Boraginaceae – ლაშქარასებრნი	88	Lamiaceae – ტუჩოსნები	382
Brassicaceae – ჭვაროსნები	118	Lauraceae – დაფნისებრნი	424
Buxaceae – ბზისებრნი	140	Leguminosae – პარკოსნები	424
Campanulaceae – მაჩიტასებრნი	142	Liliaceae – შროშანასებრნი	464
Cannabaceae – კანაფისებრნი	166	Linaceae – სელისებრნი	478
Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი	170	Lythraceae – ცოცხამაგარასებრნი	486
Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი	182	Malvaceae – ბალბასებრნი	488
Cistaceae – საკმელასებრნი	202	Melanthiaceae	494
Clastraceae – ჭანჭყატასებრნი	202	Moraceae – თუთისებრნი	496
Colchicaceae – უცუნასებრნი	206	Nitrariaceae – ნიტარიასებრნი	498
Compositae – რთულყვავილოვნები	208	Nymphaeaceae – დუმფარასებრნი	500
Convolvulaceae – ხვართქლასებრნი	290	Oleaceae – ზეთისხილისებრნი	500
Cornaceae – შინდისებრნი	296	Onagraceae – წყალნაწყენისებრნი	504
Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი	298	Orchidaceae – ჯადვარისებრნი	508
Cucubritaceae – გოგრისებრნი	308	Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი	548
		Oxalidaceae – მუაველასებრნი	568

Paeoniaceae – იორდასალამისებრნი	570
Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი	578
Paulowniaceae – პაულოვნიასებრნი	594
Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრნი	594
Plumbaginaceae – ტყვიაბალახასებრნი	618
Polemoniaceae – პოლემონიუმისებრნი	618
Polygalaceae – წინინაურისებრნი	620
Polygonaceae – მათიტელასებრნი	622
Portulacaceae – დანდურისებრნი	632
Primulaceae – ფურისულასებრნი	634
Ranunculaceae – ბაიასებრნი	648
Resedaceae – რეზედასებრნი	676
Rhamnaceae – ხეტრელისებრნი	678
Rosaceae – ვარდისებრნი	684
Rubiaceae – ენდროსებრნი	736
Rutaceae – ტეგანისებრნი	748
Salicaceae – ტირიფისებრნი	750
Santalaceae – სანდალოზისებრნი	756
Sapindaceae – საპინდასებრნი	758
Saxifragaceae – ფხიჭასებრნი	766
Scrophulariaceae – შავნამალასებრნი	772
Simaroubaceae – ხემყრალასებრნი	782
Smilacaceae – ეკალიჭისებრნი	782
Solanaceae – ძალყურძენასებრნი	784
Staphyleaceae – ჭონჭოლისებრნი	792
Tamaricaceae – იალღუნისებრნი	792
Thymelaeaceae – მაჭალვერისებრნი	794
Ulmaceae – თელისებრნი	798
Urticaceae – ჭინჭრისებრნი	800
Violaceae – იისებრნი	802
Zygophyllaceae – ორყურასებრნი	810

#CENN20

ჩვენ უკვე 20 წლის ვართ!

Sambucus ebulus L. – ანწლი

ოჯახი: Adoxaceae – ადოქსასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უსიამოვნო სუნით. ღერო სწორია, 80-150 სმ სიმაღლის, ღარებიანი, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი, ძირითადად – შიშველი. ფოთოლი კენტფრთისებურია, 5-11 მოგრძოლანცეტა ფოთოლაკით, კიდეებზე ხერხებილია. ყვავილეთი კენწრული ფარისებური საგველაა. გვირგვინი თეთრია, ზოგჯერ მოვარდისფრო ან მომწვანო. ნაყოფი შავია. ყვ. VI-VIII, ნაყ. VIII-X. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე მდინარეთა ნაპირებზე, ტყისპირებზე, ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიას, ირანს, ერაყს.

Sambucus nigra L. – დიდბულა

ოჯახი: Adoxaceae – ადოქსასებრნი

ბუჩქია ან პატარა ზომის ხე, ოდნავ უსიამოვნო სუნით. მცენარის სიმაღლე 3-6 მ-ია, დატოტვილი. მისი ნორჩი ნაწილები ძირითადად შიშველია. ფოთოლი კენტფრთისებურია 3-7 ფოთოლაკით, ფოთოლაკები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, ხერხებილია. ყვავილეთი ფარისებური საგველაა. გვირგვინი თეთრია ან მკრთალი ყვითელი, ნაყოფი იისფერ-შავი. ყვ. VI-VII, ნაყ. VIII-X. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე მდინარეთა ნაპირებზე, ტყისპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, სირიას, ირანსა და ერაყს.

Viburnum lantana L. – უზანო

ოჯახი: Adoxaceae – ადოქსასებრნი

1-3 მ სიმაღლის ბუჩქია, ნორჩი ტოტების ფოთლების ქვედა მხარე და ფოთლის ყუნწები სქლად არის შებუსული. ფოთლები მთლიანია, მოკლეყუნწიანი, კვერცხისებური ან ელიფსისებური ფორმის, კიდეებზე დაკბილული. ზედა მხარე მუქი მწვანეა. ყვავილეთი კენწრულია, ფარისებური. გვირგვინი მოყვითალო-თეთრი ფერისაა. ნაყოფი კვერცხისებურ-ელიფსურია. თავიდან მწვანეა, შემდეგ – ნითელი, ბოლოს – შავი. ყვ. VI-VII; ნაყ. VIII-IX. იზრდება ქვიან და კლდოვან ადგილებში, ზოგჯერ, როგორც ქვეტყე-მშრალ მუხნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო-აღმოსავლეთ აფრიკას.

Viburnum opulus L. – ძხვქელი

ოჯახი: Adoxaceae – ადოქსასებრნი

1,5-3,5 მ სიმაღლის ბუჩქი ან პატარა ხეა. ნორჩი ტოტები შიშველია, ფოთლები -მთლიანი, მოკლეყუნწიანი, ფართო, კვერცხისებურ-ელიფსისებური. ფოთლის ფირფიტა სამნაკვითიანია, კიდეებზე დაკბილული; ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვედა – ოდნავ შებუსული. ყვავილეთი კენწრულია, ფარისებური. განაპირა ყვავილები დიდი ზომისაა, თეთრი ფერის, ბორბლისებური და უნაყოფო. ყვ. V-VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, მდინარეთა ხეობებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ჩრდილო აფრიკას.

Viburnum orientale Pall. – მოლოზანა

ოჯახი: Adoxaceae – ადოქსასებრნი

2 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ნორჩი ყლორტები გაბნეული ბენჯითაა მოფენილი. ფოთლები ფართოკვერცხისებურია ან კვერცხისებურად მომრგვალო ფორმის, ზედა ნაწილში 3-ნაკვეთიანია, მსხვილად დაკბილული. ყვავილები შეკრებილია ფარისებურ ყვავილედებად. ყველა ყვავილი ერთნაირია, ორსქესიანი. გვირგვინი მოკლებარისებურია, თეთრი ფერის. ნაყოფი ელიფსურია, წითელი. ყვ. VI-VII, ნაყ. IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Alisma plantago-aquatica L. – წყლის მრავალძარღვა

ოჯახი: Alismataceae – წყლის მრავალძარღვასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფესვთანური ფოთლები როზეტად არის შეკრებილი და კვერცხისებურია, გულისებურ-კვერცხისებური ან მომრგვალო ძირით. ყვავილენი საგველაა. ყვავილი თეთრია და პირამიდისებრი მოყვანილობის. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ჭარბტენიან ადგილებში, გუბეების, ჭაობებისა და ტბორების ნაპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ჩრდილოეთ და ცენტრალურ აფრიკას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიას.

Amaranthus hybridus L. – ჰიბლაყა

ოჯახი: Amaranthaceae – ჭიჭლაყასებრი

100 სმ-მდე სიმაღლის, ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან დატოტვილი, ზედა ნაწილში მეტ-ნაკლებად ხშირი შებუსვით. ფოთლები გრელყუნწიანია, მოყვანილობით, რომბულ-კვერცხისებური ან ელიფსური. ყვავილები შეკრებილია მოგრძო ჯგუფებად, რომლებიც ქმნიან უფოთლო, თავთავისებურ, კენწრულ და ილღიურ ყვავილედებს. ყვ.ნაყ.VII-XI. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სართყლამდე რუდერალურ ადგილებში და როგორც სარეველა – ნათესებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, იმერეთში, აჭარაში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს, აფრიკას, ავსტრალიასა და ამერიკას.

Chenopodium album L. – ნახარქათაშა

ოჯახი: Amaranthaceae – ჭიჭლაყასებრი

100 სმ-მდე სიმაღლის, ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, ფქვილისებური ნაფიფქით მოფენილი ან შიშველი. ფოთოლი მოყვანილობით რომბისებურ-კვერცხისებურია, ორივე მხარეზე ან მხოლოდ ქვედა მხარეზე ხასიათდება ფქვილისებური ნაფიფქით. ყვავილების გორგლურები შეკრებილია თავთავისებურ ან ფარჩხატ საგველასებურ ყვავილედში. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება, როგორც სარეველა – ნათესებში, ბოსტნებსა და ბაღებში, აგრეთვე მდინარეთა ნაპირებზე, რუდერალურ ადგილებში, დაბლობიდან მთის შუა სართყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. კოსმოპოლიტი მცენარეა.

Chenopodium foliosum Asch.

ოჯახი: Amaranthaceae – ჭიჭლაყასებრნი

70 სმ-მდე სიმაღლის, ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, იშვიათად – მარტივი. ფოთლები ორივე მხარეს მწვანეა, ფესვთანური და ქვედა ღეროსეული ფოთლები გრძელყუნწიანია, მოხაზულობით კვერცხისებურ – სამკუთხა. ყვავილეთი გრძელია, თავთავისებური, წვერამდე შეფოთილი. ყვავილსაფარი მეტწილად სამად არის გაყოფილი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ქვიან ფერდობებზე, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას.

Petrosimonia brachiata (Pall.) Bunge – ხპარხპარა

ოჯახი: Amaranthaceae – ჭიჭლაყასებრნი

40 სმ-მდე სიმაღლის, ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, ძირიდან დატოტვილი, მოპირისპირედ განლაგებული ტოტებით, რომელიც მოფენილია მიტკეცილი ბეწვით. ფოთლები მომსხოა, მოყვანილობით – ხაზური, ნახევრად ცილინდრული. ყვავილები დამოკლებულ ტოტებზე სხედან, თანაყვავილაკები წვერში გადაღუნულია. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში მლაშობ და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Salsola ericoides M. Bieb. – ყარღანი

ოჯახი: Amaranthaceae – ჭიჭლაყასებრნი

60 სმ-მდე სიმაღლის ბუჩქია, ლევა, შემოდგომაზე შავდება, ძლიერ დატოტვილი; ნორჩი ყლორტები მოკლე შებუსვითაა, უფრო ძველი ყლორტები კი შიშველია; ფოთლები მორიგეობითია, ხორცოვანი, ნახევრად ცილინდრული, ბლაგვი, მჭდომარე, შიშველი, დიდხანს რჩება ტოტებზე. ყვავილები თითო-თითოდაა განლაგებული თავთავისებურ ყვავილედებში, რომლებიც საერთო საგველაშია შეკრებილი; ყვავილსაფრის ნაკვეთები შიშველია, ფართო სიფრიფანაკიდებიანი, ხასიათდება მორუხო ფერის სიფრიფანა ფრთებით. ყვ. ნაყ.V-X. იზრდება მლაშობ, ქვიან ადგილებში, დაბლობებში და მთის ქვედა სარტყელში. გავრცელებულია კახეთში და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Allium atroviolaceum Boiss. – ყანის ნიორი

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს ბევრი ბოლქვი, რომელიც კვერცხის ან სფეროს ფორმისაა. ღერო 20-90 სმ სიმაღლისაა. ფოთოლი – 4-5, ფართო ან ვიწრო-ხაზური, ზოგჯერ – კიდენამწამებიანი, ვაგინები შებუსულია. ყვავილენი სფეროს ფორმისაა, ხშირ და მრავალყვავილიანი. ყვავილი ალუბლისფერ-მწვანეა. ყვ. ნაყ.VI-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ადგილებში, ნათესებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოსა და იმერეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა აზიას.

Allium paniculatum L.

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ბოლქვი მომრგვალო-კვერცხისებურია. ღეროს სიმაღლე – 15-30 სმ. ფოთოლი 3-4-ია, ვიწროხაზური, თითქმის კიდებდახვეული; ყვავილენი მრავალყვავილიანია. გვირგვინი – მოთეთრო, მოვარდისფრო ან მუწამულია, ვარდისფერი ძარღვებით, პრიალა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლის ქვიან და ღორღიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, ველებზე. საქართველოში გვხვდება აჭარაში, აფხაზეთსა და თითქმის მთელ აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს, კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Allium pseudoflavum Vved.

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ბოლქვი კვერცხის ფორმისაა. ღეროს სიმაღლე – 10-25 სმ. ფოთოლი 4-ია, ძაფისებური, ნახევრად ცილინდრული, დაღარული, ყვავილენი მცირეყვავილიანია, მეჩხერი, გადაშლილი გვირგვინი მოთეთრო – ყვითელია, იშვიათად – მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე ქვიან და ღორღიან ადგილებში. საქართველოში გვხვდება აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთის დასავლეთ ნაწილს.

Allium ursinum L. - ლანძილი

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვები მოგრძოა. გარსი სიფრიფანაა ბადისებური და-
ძარღვით. ღერო სამწახნაგოვანია. ფოთლის ფირფიტა
ლანცეტა ან მოგრძო, წაწვეტებული, ძირში ყუნწად შე-
ვიწროებული. ყვავილენი სფეროს ფორმისაა. ყვავილ-
საფარი ვარსკვლავისებურია, ყვავილები – თეთრი. ყვ.
ნაყ. III-V. იზრდება ტყის ქვედა და შუა სართლებში, დაჩ-
რდილულ ტყეებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ სა-
ქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს
მთელ კავკასიას, ევროპასა და ხმელთაშუა ზღვისპირეთს.

Allium victorialis L. – მთის ლანძილი

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვები სხედან ირიბ ფესურაზე. გარსი მკრთალი მუ-
რაა, ბადისებური. ფოთლი 2-3-ია, გლუვი, ლანცეტა ან
ფართოელიფსური. ყვავილენი სფეროსებურია. ყვავილ-
საფარი ვარსკვლავისებური, მოთეთრო-მწვანე. მტვრი-
ანას ძაფები 1,5-ჯერ გრძელია ყვავილსაფარზე. ყვ. ნაყ.
VI-VIII. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპურ სართლებში
– ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ
საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს
კავკასიას, ევროპას, აზიასა და ჩრდილო ამერიკას (ბორე-
ალური სახეობა).

***Galanthus alpinus* Sosn. – ალპური თეთრყვავილა**

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვიანი მცენარეა. ფოთლები მთელ სიგრძეზე თანაბარია, 8-10 მმ სიგანის, ქვემოდან – ქედიანი. საყვავილე ღერო ფოთლებზე ბევრად გრძელია. ყვავილები დიდი ზომისაა. ყვავილსაფრის გარეთა სეგმენტები ნიჩბისებურ-კოვზისებურია. შიგნითა – სოლისებური, წვერში ამოკვეთილი, გულის ფორმის მწვანე ლაქით. ყვ. ნაყ. II-V. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპური სარტყლების ბუჩქნარებსა და მდელოებზე. საქართველოში ის გავრცელებულია თითქმის ყველგან, თუმცა სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას. მიიჩნევა კავკასიის ეკორეგიონის ენდემად.

***Galanthus lagodechianus* Kem.-Nath. – ლაგოდეხის თეთრყვავილა**

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვიანი მცენარეა. ფოთლები პრილაა, მწვანე. საყვავილე ღერო ფოთლებზე გრძელია. ყვავილსაფრის გარეთა სეგმენტები ღრმად ჩაზნექილია, კოვზის ფორმის. შიგნითა სეგმენტები – თირკმლისებური, წვერში ამოკვეთილი, მწვანე, იშვიათად ყვითელი ლაქა აქვთ. ყვ.ნაყ. II-IV. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. საქართველოში გავრცელებულია კახეთსა და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის ცენტრალურ ნაწილსა და ამიერკავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილს. კავკასიის ენდემია.

***Galanthus platyphyllus* Traub & Moldenke – ბრძყალფოთოლა თეთრყვავილა**

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვიანი მცენარეა. ფოთლები პრიალაა, მუქი მწვანე, ფართო, მოგრძოლანცეტა, წვეტზე ჩაჩით. ყვავილები პატარაა ან საშუალო ზომისაა. საყვავილე ღერო ფოთლებზე გრძელია. ყვავილსაფრის გარეთა სეგმენტები მოგრძოკვერცხისებურია, შიგნითა პატარა ზომისაა, ყვითელი ლაქით, წვერში ამოკვეთილი არ არის. ყვ. ნაყ. IV-V. მცენარე იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, საქართველოში გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ ნაწილში, ასევე ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ და ცენტრალურ ნაწილს. კავკასიის ენდემია.

***Galanthus woronowii* Losinsk. – ვორონოვის თეთრყვავილა**

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვიანი მცენარეა. ფოთლები პრიალაა და მუქი მწვანე, ფორმით ფართოლანცეტაა, წვეტზე ჩაჩით. ყვავილები დიდი ზომისა. ყვავილსაფრის გარეთა სეგმენტები მოგრძოკვერცხისებურია, ჩაზნექილი, შიგნითა სეგმენტები ბრტყელია, წვერში ამოკვეთილი, თირკმლისებური მწვანე ლაქით. ყვ.ნაყ. I-III. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე, ტყეებსა და ტყის პირას. საქართველოში გვხვდება, ძირითადად, დასავლეთ ნაწილში, ასევე ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილსა და ჩრდილო-აღმოსავლეთ მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Leucojum aestivum L. – სხენისკბილა

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

ბოლქვიანი მცენარეა. ღერო უფოთლოა, წახნაგებიანი, ფოთოლი – 10, ხაზური ფორმის, ღეროზე გრძელი ყვავილედნი ქოლგაა, 9-10-ყვავილიანი. ყვავილი თეთრია, წვერში მწვანე ლაქებით. ყვ. ნაყ. III-V. მცენარე იზრდება ზღვის სანაპირო ჭაობებში, დაჭაობებულ მდელოებზე, მურყნარებში, არხების ნაპირებზე. ცნობილია მხოლოდ დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილს, სა-მხრეთ ევროპას, ყირიმს, ახლო აღმოსავლეთს.

Pancratium maritimum L. – ზღვის შროშანი

ოჯახი: Amaryllidaceae – ამარილისისებრნი

მცენარე მსხვილბოლქვიანია, სიმაღლე – 40-70 სმ. ფოთლები ფართოხაზურია, ყვავილები, რიცხვით 2-10, ღეროს წვერზეა შეკრებილი. ყვავილსაფარი თეთრია, ძაბრის ფორმის, გრძელი მილით. ნაკვეთები ხაზურლანცეტაა, უკან გადაღუნული, ზურგზე მწვანე ზოლით. ყვავილსაფარს აქვს მოკლე დანამატი და 12 მსხვილი სამკუთხა კბილი. ყვ.ნაყ. VII-VIII. იზრდება ზღვისპირა ქვიშებზე. საქართველოში გავრცელებულია შავიზღვისპირეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და შავიზღვისპირეთს. საქართველოში გადაშენების საფრთხის წინაშეა შავი ზღვის სანაპიროების ათვისების გამო.

Cotinus coggygia Scop. – თრიმლი

ოჯახი: Anacardiaceae – თუთუბოსებრნი

პატარა ზომის ხე ან ბუჩქია, უხვად დატოტვილი, მორიგეობით განლაგებული მარტივი ფოთლებით. ფოთლები მომრგვალოა ან კვერცხისებური, 5-10 სმ სიგრძისა და 3-5 სმ სიგანის, კიდემთლიანი. ზედა მხარე შიშველია, მუქი მწვანე ან მოლავი-მოწითალო. ქვედა მხარე უფრო მკრთალია, მეტ-ნაკლებად შებუსული. ყვავილები პატარა ზომისაა, მწვანე ან სოსანი, კენწრულ, ფარჩხატ საგველად შეკრებილი. ყვ. V-VI, ნაყ. VII-IX. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებსა და ტყისპირებში. საქართველოში, განსაკუთრებით მის აღმოსავლეთ ნაწილში, ფართოდ არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Pistacia atlantica Desf. = Pistacia mutica Fisch. & C.A. Mey. – სპემლის ხე

ოჯახი: Anacardiaceae – თუთუბოსებრნი

5-10 მ სიმაღლის ხეა, მრგვალი ან ნახევარსფეროსებური, დიდი ზომის ვარკით. ფოთლები კენტფრთისებურია, 3-9 ფოთოლაკით, ტყავისებური, კიდემთლიანი. ფოთოლაკები კვერცხისებურია ან მოგრძოლანცეტა, მოკლეყუნწიანი ან თითქმის მკდომარე. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვედა – უფრო ღია ფერის. ყვავილები პატარაა, ერთსქესიანი. ყვავილედ იღლიური საგველაა. ყვ. IV-VI; ნაყ. VI-VIII. დაბლობისა და მთისწინეთის მცენარეა. იზრდება ქვიან ფერდობებზე, ველებსა და ნახევარუდაბნოებში, ქმნის ნათელ ტყეებს. საქართველოში მისი ნახვა შესაძლებელია კახეთსა და ქართლში. მცენარე შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონაცვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Rhus coriaria L. – თუთუბო

ოჯახი: *Anacardiaceae* – თუთუბოსებრნი

1-5 მ სიმაღლის ხეა ან ბუჩქი. ერთწლიანი ყლორტების ქერქი მონაცრისფრო ან მოყვითალოა, შებუსული. ფოთლები კენტფრთისებურია, 9-17-ფოთოლაკიანი, სიგრძით – 15-20 სმ. ფოთოლაკები კვერცხისებურია ან ლანცეტა, კიდევბზე უთანაბროდ დაკბილული. ზედა მხარე მცირედ შებუსული ან შიშველია, ქვედა – შებუსული. ფოთლის ყუნწი ფრთიანია. ყვავილები ერთსქესიანია, ყვავილენი საგველაა. ყვ. VI-VII; ნაყ. IX-X.

იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე ქვიან და კლდოვან ფერდობებზე, ქსეროფილურ ბუჩქნარებსა და არიდულ ტყეებში. სპორადულად მთელ საქართველოშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Angelica sylvestris L. – ანგილი

ოჯახი: *Apiaceae* – ქოლგოსნები

200 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მსხვილია, მომრგვალოლარებიანი, ზედა ნაწილში დატოტვილი, ტოტები მორიგეობით ან მოპირდაპირედ არის განლაგებული. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია სამმაგ-ფრთისებური, ფოთოლაკები კვერცხისებურია. ქოლგა მრავალია, მრავალსხივიანი. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყისპირა ადგილებში, ველობებსა და მაღალ ბალახეულობაში. გავრცელებულია თითქმის მთელ დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპასა და მცირე აზიას.

Anthriscus nemorosa (M. Bieb.) Spreng. – ჭყინი

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

100-150 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, წახაგოვანღარებიანი, მუხლების ქვეშ ოდნავ გამსხვილებული, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები ორჯერ სამმაგად ფრთისებურადაა განკვეთილი, კვერცხისებურია ან მოგრძო, კიდებზე დაკბილული. ქოლგები 8-15 სხივიანია. საბურველის ფოთოლაკები არა აქვს. გვირგვინის ფურცლები თეთრია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა სართელიდან ალპურ სართელამდე ტყისპირა ადგილებში, მდელოებსა და მაღალ ბალახეულობაში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Astrantia maxima Pall. – ჰარსკვლაპა

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, სიმაღლე – 40-70 სმ. შიშველი, წვრილღარებიანი. ზედა ნაწილში მცირედ დატოტვილი. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია. ფოთლის ფირფიტა თითქმის ძირამდეა სამად განკვეთილი. შუა სეგმენტი ვიწროა, ელიფსური, გვერდითები – ფართოკვერცხისებური. კიდევები ჯაგრიანი და ორმაგკბილიანია. ყვავილეთი ქოლგაა, საბურველის ფოთოლაკი დიდია – 8-12, ელიფსური, წანვეტებული, ქოლგებს თითქმის ორჯერ აღემატება. ზედა მხარე მწვანეა, ქვედა – ვარდისფერი ან წითელი. ყვ. ნაყ. VII-IX. მაღალმთის მცენარეა, იზრდება ველობებსა და ტყისპირა ადგილებში. ფართოდაა გავრცელებული თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Bupleurum wittmannii Steven – ქვაპურა

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით – 20-60 სმ. შუა ნაწილიდან ან ძირიდანვე დატოტვილი. ღეროსეული ფოთლები მალე ჭკნება. ღეროსეული ქვედა ფოთლები გულისებური ფუძითაა, ნაწვეტებული ან მობლაგვო. შუა და ზედა ფოთლები გახვრეტილია. ყვავილედ 7-12-სხივიანი ქოლგაა, საბურველაკის ფოთოლაკები ყვითელია, თანაბარი ზომისა და ქოლგაკებს ოდნავ აღემატება. ყვ. ნაყ. V-VI. მშრალი ჰაბიტატების მცენარეა. იზრდება ღია, მშრალ ფერდობებზე. საქართველოში გვხვდება კახეთში, შიდა და ქვემო ქართლში, არის ჭავჭავთშიც. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემია

Chamaesciadium acaule (M. Bieb.) C. A. Mey.

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

10-20 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უღერო ან ძლიერ დამოკლებული ღეროებით. ფესვთანური როზეტის ფოთლები მიწაზეა გართხმული, მოხაზულობით ვიწრო მოგრძოკვერცხისებურია, ორჯერ ფრთისებურად განკვეთილი ხაზურ ან ძაფისებურ ნაკვეთლებად. ქოლგა მრავალია. საბურველის და საბურველაკის ფოთოლაკები ხაზურია ან ლანცეტა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში, ჩვეულებრივ ალპურ ხალებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილოეთ ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია

***Eryngium caeruleum* M.Bieb. = *Eryngium caucasicum* Trautv. – ლურჯი ნარი**

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მოცისფრო-მწვანე ან თითქმის მოლურჯო-იისფერი. ღერო 30-80 სმ სიმაღლისაა, ზედა ნაწილში გაფარჩხულ-დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, ბალახოვანი ან რბილტყავისებური, მოგრძოკვერცხისებური ფორმით, მთლიანი ან 3 – ნაკვთიანი. ყვავილედის საგველასებურია. საბურველის ფოთოლაკები – 5. თანაყვავილები სადგისისებურია, ჩხვლეთია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ზღვის სანაპირო ზოლში, მთისწინებსა და მთის შუა სარტყელში მშრალ ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანსა და შუა აზიას.

***Eryngium maritimum* L.**

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ლეგა ფერის. ღერო 20-50 სმ სიმაღლისაა, თითქმის ძირიდანვეა გაფარჩხულ-დატოტვილი. ფოთლები ტყავისებურია, ნათლად გამოსახული ძარღვებით, კიდევებზე მსხვილექლებიანი, მომრგვალოგულისებური ან თირკმლისებური. თავაკები დიდი ზომისაა, სფეროსებური. საბურველის ფოთოლაკები – 5, ფართორომბისებრი. თანაყვავილები სადგისისებურია, წვერზე 3 წვეტით. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ზღვისპირა სილენარებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Falcaria vulgaris Bernh. – კოფრახილა

ოჯახი: *Apiaceae* – ქოლგოსნები

20-60 სმ სიმაღლის ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ლეგა ფერის, შიშველი. ღერო სწორია, მომრგვალო, წვრილღარებიანი, შუა ნაწილიდან ან თითქმის ძირიდანვე გაფარჩხულად დატოტვილი. ფოთლები ტყავისებურია, გრძელყუნწიანი, ფირფიტა სამად არის განკვეთილი, კიდევ ხორკლებიანი ან ბასრხერხებილა. ქოლგა მრავალია, ტოტების კენწეროებზეა შეკრებილი თითქმის ფარისებურ საგველად. საბურვლისა და საბურველაკის ფოთოლაკები ხაზურ-ჭაგრისებურია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ველებზე, ღია, მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ზოგჯერ გვხვდება ნათესებში, როგორც სარეველა. გავრცელებულია სამხრეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და შუა აზიას.

Heracleum asperum M. Bieb. – დიყი

ოჯახი: *Apiaceae* – ქოლგოსნები

100-150 სმ სიმაღლის ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს ღრმა ღარები ჩასდევს, ჩვეულებრივ, სქლად არის მოფენილი ხორკლიანი ბეწვით. ფოთლები სამფოთოლაკიანია ან ფრთისებურ-რთული, სეგმენტები კვერცხისებურია ან მოგრძო-კვერცხისებური. ქოლგები დიდი ზომისაა, მრავალსხივიანი, ხორკლიანი ბეწვით შებუსული. ყვავილები თეთრია. ყვ. ნაყ. III-IX. იზრდება ტყის ბედა და სუბალპურ სარტყელში მაღალ ბალახეულობაში, ტყისპირა ადგილებში, ველობებსა და სუბალპურ მდელოებზე. გავრცელებულია შიდა ქართლში, მთიულეთში, ფშავში, ხევსურეთსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Heracleum mantegazzianum Sommier & Levier

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

300 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ღრმადარებიან-წიბოებიანია, გაბნეულად შებუსუსული. ფოთლები შიშველია ან ქვედა მხარეზე გაფანტულად შებუსუსული. სეგმენტები მოხაზულობით მოგრძო-კვერცხისებრია, ღრმადია ფრთისებურად დაყოფილი სამკუთხა-ლანცეტა ნაკვეთებად. ქოლგები ძალიან დიდი ზომისაა, მრავალსხივიანი (50-ზე მეტი). საბურველის ფოთოლაკები მრავალია, ხაზურსადგისისებრი. ყვავილები თეთრია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა და სუბალპურ სარტყლებში ტყისპირა ადგილებში, ველობებზე, მდინარეთა სანაპიროზე და მაღალბალახეულობაში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთსა და სამეგრელოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია, ახლო აღმოსავლეთი და ცენტრალური აზია.

Laser trilobum (L.) Borkh. – **თყიპრა**

ოჯახი: Apiaceae – ქოლგოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი. ღერო 200 სმ-მდე სიმაღლისაა, მომრგვალო, წვრილდარებიანი და დატოტვილი. ფოთლები დიდი ზომისაა, მოხაზულობით ფართოკვერცხისებური. ღეროსეული ფოთლების ვაგინა ძლიერ გადიდებულია. ფოთოლაკები ფორმით თითქმის მომრგვალოა, 3-ნაკვეთიანი. ქოლგები დიდი ზომისაა 12-30 – სხივიანი. საბურველის ფოთოლაკები არ აქვს. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა და ზედა სარტყლებში ტყისპირა ადგილებში, ველობებსა და ბუჩქნარებს შორის. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Prangos ferulacea (L.) Lindl.

ოჯახი: *Apiaceae* – ქოლგოსნები

150 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფესვის ყელი სქლად არის დაფარული ბოჭკოებით. მსხვილი, შუა ნაწილიდან ძლიერად დატოტვილი, ტოტები მოპირისპირედაა განთავსებული. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია, დიდი ზომისა, ფართო, კვერცხისებური ფორმის. მრავალჯერაა ფრთისებურად განკვეთილი ხაზურ-ჯაგრისებურ ნაკვთულებად. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია. ნაყოფი დიდია, თეთრი ფერის, ფრთები სწორია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე. ცნობილია კახეთში, ქართლსა და ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, სირიასა და ირანს.

Smyrniun perfoliatum L.

ოჯახი: *Apiaceae* – ქოლგოსნები

40-80 სმ სიმაღლის ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ქვედა ნაწილში მეტ-ნაკლებად მომრგვალოა, ზედა ნაწილში ნახნაგოვანი და წიბოებზე ფრთიანი, დატოტვილი. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია, ფორმით ფართოკვერცხისებური, ფრთისებურ განკვეთილი, სეგმენტები კვერცხისებურია, კიდევებზე მრგვალკბილა-ხერხისებური. ქოლგის სხივი – 6-10, უთანაბრო. საბურველს ფოთოლაკები არ აქვს. ყვავილები მომწვანო-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში, ნესტიან, დაჩრდილულ ადგილებში, ტყის ველობებზე, ბუჩქნარებს შორის. გავრცელებულია შიდა ქართლში, კახეთში და თრიალეთის ქედზე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და სირიას.

Periploca graeca L. – ღვერდკეხი

ოჯახი: Apocynaceae – ქენდირისებრნი

30 მ სიმაღლის ხვიარა ბუჩქია. ფოთლები მოკლევუნნიანია, შიშველი, კიდემთლიანი, კვერცხისებურლანცეტა ან ელიფსურ – ლანცეტა. ყვავილეთი ნახევრად ქოლგაა, კენწრული. გვირგვინი შიგნიდან მონითალო-ყავისფერია, გარედან – მომწვანო. ყვ. V-VI, ნაყ. IX. იზრდება დაბლობსა და მთის ქვედა სარტყელში – ბუჩქნარებში, ტყისპირებსა და მდინარეთა ნაპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს.

Vinca herbacea Waldst. & Kit. – გველის სურო

ოჯახი: Apocynaceae – ქენდირისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყლორტები გართხმულია ან წამოწეული, ნაყოფიანიც და უნაყოფოც, შიშველი, ქვედა ფოთლები კვერცხისებურია ან მომრგვალო, ზედა ფოთლები მოგრძო-ლანცეტაა, კიდევებზე – ხაოიანი. ყვავილები მარტოულია, ილიური, დიდი ზომის, შეფერილობით ლურჯი იისფერია ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობიდან შუა სარტყლამდე ბუჩქნარებსა და ფერდობებზე, ველებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და ერაყს.

Vincetoxicum scandens Sommier & Levier = **Vincetoxicum amplifolium** C. Koch – **შორვალა**

ოჯახი: **Apocynaceae** – ქენდირისებრნი

180 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ხვიარაა, წვრილად შებუსუსული, ფოთლები ფორმით კვერცხისებურია ან ლანცეტა. ქვედა ფოთლები დიდი ზომისაა. ყვავილედ ილლიური მტევანია, გვირგვინის ნაკვთები ოდნავ ხორცოვანია, სამკუთხა, მურა-მოშავო ან მომწვანო. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი კავკასია, სამხრეთ ევროპა და მცირე აზია.

Ilex colchica Pojark. – **ჟყორი, ბაძბი**

ოჯახი: **Aquifoliaceae** – ბაძვისებრნი

მარადმწვანე ბუჩქი ან პატარა ზომის ხეა, სიმაღლე – 2-6 მ. ღერო ძირიდანვე დატოტვილია. ფოთლები ფორმით ვიწროლანცეტისებურიდან კვერცხისებურ-ელიფსურამდე ცვალებადობს. კიდებამოკვეთილია, თითო გვერდზე – 3-9 კბილიანი ნაკვთია. ფოთლები მუქი მწვანეა, ტყავისებური. ყვავილედ ილლიური ქოლგა ან მტევანია. გვირგვინი პატარა ზომისაა მომწვანო-თეთრი, თითქმის ბორბლისებური. ყვ. IV-V, ნაყ. VI-VIII. ფართოფოთლოვანი და მუქწინოვანი ტყეების, ასევე სუბალპური სარტყლის მცენარეა. ზოგჯერ ქვეტყეში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. კოლხური ფლორის რელიქტია. გავრცელებულია მთელ დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და სამხრეთ ევროპას.

Arum orientale M. Bieb. – ნიჟაბი

ოჯახი: *Araceae* – ნიჟასებრნი

მრავალწლიანი, ტუბერიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები დიდი ზომისაა, შუბისებური ან ისრისებური, საყვავილე ღერო უფრო მოკლეა, ვიდრე ფოთლის ყუნწი. საბურველი ფართოკვერცხისებურია, ნაწვეტებული, თეთრი, ზურგზე – მომწვანო. ნაყოფი მუქი წითელია, ნარინჯისფერი. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება ტყეებში, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ნაკადულების პირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპასა და მცირე აზიას. მცენარე აღწერილია საქართველოდან.

Arum rupicola Boiss. – ნიჟაბი

ოჯახი: *Araceae* – ნიჟასებრნი

მრავალწლიანი, ტუბერიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები მოგრძოშუბისებურია, საყვავილე ღერო უფრო გრძელია, ვიდრე ფოთლის ყუნწი. საბურველი ლანცეტისებურია, გარედან – იისფერი, მენამული ან მოთეთრო-მოყვითალო. ნაყოფი ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-VI. მცენარე იზრდება ბუჩქნარებში, ტენიან და ქვიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ ნაწილსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Hedera helix L. – სურო

ოჯახი: *Araliaceae* – არალიასებრნი

ლიანა ბუჩქია, მიწაზე გართხმული და მცოცავი. უნაყოფო ყლორტების ფოთლები სამკუთხა – კვერცხისებური ფორმისაა, 3-7 – ნაკვეთიანი. ნაკვეთები ისრისებურია, შეფერილობით – მუქი მწვანე, ზედა მხარეზე ზოგჯერ მოთეთრო, მოხატული ძარღვების შეფერილობის გამო. სანაყოფე ყლორტების ფოთლები მთლიანია, კვერცხისებური ან რომბისებური. ყვავილედი სწორადმდგომი ქოლგაა. გვირგვინი მწვანე ფერისაა. ყვ. IX-II, ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე – ტყეებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Hedera pastuchovii Woronow – პასტუხოვის სურო

ოჯახი: *Araliaceae* – არალიასებრნი

ლიანა ბუჩქია. ფოთლები ტყავისებურია, მიწაზე გართხმული და მცოცავი. უნაყოფო ყლორტების ფოთლები კვერცხისებურ-მომრგვალო ფორმისაა, მთლიანი ან დანაკვეთული. შეფერილობით – მუქი მწვანე. სანაყოფე ყლორტების ფოთლები მთლიანია, კვერცხისებური ან რომბისებური. ყვავილედი სწორად მდგომი ქოლგაა. გვირგვინი პატარაა და მწვანე ფერის. ყვ. VIII-X, ნაყ. XII-III. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე – ტყეებში, ბუჩქნარებში. საკმაოდ იშვიათი მცენარეა. საქართველოში ცნობილია კახეთსა და თბილისის მიდამოებში. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Aristolochia iberica* Fisch. & C.A. Mey. ex Boiss. – ქართული ძირმნარა**

ოჯახი: Aristolochiaceae – ძირმნარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მეტ-ნაკლებად დაკლავნილი. ქვედა ფოთლები ქერცლოვანია, მისი მომდევნო ფოთლები მოკლეყუნნიანი და პატარა ზომისაა, ხოლო ზედა – დიდი ზომისა, გრძელყუნნიანი. ფოთლის ქვედა მხარე მკრთალია, მოფენილია ბუნებრივად. ზედა მხარე თითქმის შიშველია. მოყვანილობით ფართო-კვერცხისებურია ან ფართოგულისებური, ძირში ღრმა ამონაკვეთით. ყვავილები ილლიურია და თითო-თითო. ყვავილსაფრის გაფართოებული ნაწილი ცილინდრული ფორმისაა. ყვავილსაფრის მილი ძლიერ მოხრილია. ყვ. ნაყ. IV-V. გვხვდება მუხნარებში, რცხილნარებში, ჭალის ტყეებში, ბუჩქნარებში, ძირითადად – ქვედა სარტყელში. გავრცელებულია კახეთსა და დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Asparagus officinalis* L.**

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, მაგარი, გლუვი, სიმაღლე 150 სმ – მდე, გაფარჩხულ – დატოტვილი, კლადოდიუმები ძალიან წვრილია, ძაფისებური. ფოთლები ქერქლისებურია. ყვავილები ილლიურია, ნაყოფი – ნარინჯისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე, ბუჩქნარებში, ველებზე, ტყისპირა ადგილებში, ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო და დასავლეთ აფრიკას.

Asparagus verticillatus L. – საბასური

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით 2 მ-მდეა, სუსტი, მცოცავი ან მხოხავი ღეროთი. ძალიან დატოტვილი. კლადოდიუმები აშკარად სამწახნაგოვანია, მთავარ ღეროზე მრავალი კლადოდიუმი, 20 ცალი ერთად, ხოლო ტოტებზე – 3-6 ერთად. ფოთლები ქერცლოვანია. ყვავილები მოკლევუნნიანია და გვერდითი ტოტების კენწეროებზე განლაგებული. ნაყოფი კენკრაა, წითელი. ყვ. ნაყ. V-VII. ფართოდ გავრცელებული მცენარეა, გვხვდება ქვიან და შშრალ ადგილებში, ბუჩქნარებში – დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას.

Bellevalia montana (K. Koch) Boiss.

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყვავილსაფარი მურა ლურჯია, ცისფერი ნაკვთებით. ყვავილსაფრის მილი ღია მურა ან მწვანე ზოლებით. ნაკვთები მიღზე სამჯერ მოკლეა. ყვავილის ყუნწები ყვავილობისას და შემდგომ პერიოდში რკალურად არის დახრილი. სამტვერეები ლურჯია, ყვავილენი – მრავალყვავილიანია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე სტეპებში, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, კლდეებზე. მაღალ მთაში იშვიათია. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

Convallaria majalis L. – შროშანა

ოჯახი: *Asparagaceae* – სატაცურისებრი

მრავალწლიანი ფესურიანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-40 სმ. ფესურა მხოხავია და გრძელი. ქვედა ფოთლები სიფრიახაა და თეთრი. ღეროსეული ფოთოლი მწვანეა, მოგრძო-კვერცხისებური ან ელიფსურლანცეტა. ყვავილი თეთრია, ზოგჯერ შიგნიდან იისფერზოლებიანი, სურნელოვანი, ზარისებური, ყვავილის ყუნწი დაკიდულია. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VII. იზრდება ფოთლოვან ტყეებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო გავრცელების მოიცავს ევროპიდან აზიას იაპონიამდე და ჩრდილოეთ ამერიკას.

Leopoldia caucasica (Griseb.) Losinsk.

ოჯახი: *Asparagaceae* – სატაცურისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. უნაყოფო ყვავილების ყვავილსაფარი მოკლე ცილინდრულია, კაშკაშა ლურჯ – იისფერი, მოკლე, თავაკისებურ მტევან ყვავილედებად შეკრებილი; მათი ყუნწები რკალივითაა ამოღუნული. ყვავილსაფრის კბილები ლურჯია. ფოთლები სქელია, ხაზური ან ფართოხაზური, ოდნავ რკალივით მოხრილი ან ღეროზე მოკლე. ღერო 20-40 სმ სიმაღლისაა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა, შუა და ზედა სარტყლებში, ქვიან – ლორლიან ეკოტოპებზე, მთის ველებს ფორმაციებში, ნახევრად უდაბნოებში, არიდულ მეჩხერ ტყეებში. საქართველოში ცნობილია კახეთში, ქართლსა და თრიალეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და ჩრდილოეთ ერაყს.

Muscari armeniacum Leichtlin ex Baker = Muscari szovitsianus Baker – ყანახხა

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყვავილსაფარი გამოხედილი არ არის, ფორმით კვერცხისებურ – ქოთნისებურია, მუქი ლურჯ – იისფერი, ლურჯი, ცისფერი, იშვიათად – თეთრი. მტევანი მოგრძო – ოვალურია, 4 სმ-მდე სიგრძის. ფოთლები – 2-4, ვიწრო – ხაზური, წვეტიანი, ძირისკენ შევიწროებული. ყვ. ნაყ.V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, კლდოვან – ღორღიან ეკოტოპებზე, კირქვებზე, ტყის პირას, ბუჩქნარში. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Ornithogalum magnum Krasch. & Schischk. – ძაღლნიორა

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყვავილენი მრავალყვავილიანი მეჩხერი, ცილინდრული მტევანია. თანაყვავილები ლანცეტაა. ყვავილსაფარის ფოთლები მოყვანილობით მოგრძო ხაზურია, პატარა წვეტი დაბოლოებული, თეთრია, მურა ფერის ძარღვებიანი. ფოთლები ფართოლანცეტა – ხაზურია. ყვ. ნაყ.VI-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში დაჩრდილულ ადგილებში, ფოთლოვან ტყეში. საქართველოში ცნობილია აფხაზეთში, შიდა და ქვემო ქართლში და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ და ცენტრალურ ნაწილს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Ornithogalum navaschirii Agapova – ნავაშინის ძალღნიორა

ოჯახი: *Asparagaceae* – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 25 სმ-მდე. ყვავილედ მრავალყვავილიანი ფარისებური მტევანია, 3-15 – ყვავილიანი, თანაყვავილები ლანცეტაა. ყვავილსაფრის ფოთლები მოყვანილობით მოგრძობაზურია, თეთრი, გარედან მუქი მწვანე ზოლით, ფოთლები ვიწროხაზურია, 3-4. ყვ.ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, ქვიან ადგილებში, ველებზე, ნახევრად უდაბნოში. საქართველოში ცნობილია შიდა და ქვემო ქართლში, სამცხე-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, მცირე აზიას და ჩრდილო ირანს, ასევე ყირიმს.

Polygonatum glaberrimum K.Koch – დიდი სპინდრი

ოჯახი: *Asparagaceae* – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლების განლაგება მორიგეობითია. ფოთლები ფართო და ოვალურია, ქვემოდას – ლეგა, შიშველი, ზოგჯერ ქვემო მხრიდან ძარღვების გაყოლებზე ბუნვით მოფენილი, მოკლემყუნნიანი. ყვავილი თითო ან ორ-ორი, მოკლემყუნნიანი. გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა, შუა და ზედა სარტყლებში ფოთლოვან, მუქწინვიან ტყეებში, ბუჩქნარში. მცენარე გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

***Polygonatum verticillatum* (L.) All. – სპინდრო**

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლების განლაგება რგოლურია. ფოთლები ფართოხაზური. ერთ რგოლში – 4-8. ქვემოდან – ლევა, შიშველი, გრძელყუნწიანი. ყვავილი თითო ან ორ – ორი ან სამ – სამი. გრძელყუნწიანი. გვირგვინი თეთრია. ყვ.ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – ტყეებში, მდელოებზე, ტენიან ადგილებში, ბუჩნარებსა და მაღალბალახეულობაში. იზრდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას და ახლო აღმოსავლეთს.

***Pseudomuscari pallens* (M. Bieb.) Garbari**

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. უნაყოფო ყვავილები პატარა ზომისაა, თითქმის მჭდომარე; სანაყოფე ყვავილები მოკლეა და თავდაკიდებული, ყუნწიანი. ყვავილსაფარი მილისებურ-ოვალურია, თეთრი ან ოდნავ ცისფერი. მტევანი მოკლეა და ოვალური, ფოთლები ვიწროა, ხაზურ – ძაფისებური, სიგრძით ღეროსოდენა ან ოდნავ გრძელი, ღარიანი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის შუა, სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, ხალებზე, კლდის ნაპრალებში, კირქვიან გამიშვლებებსა და ნაზვავებზე. საქართველოში სპორადულად გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიას.

Ruscus aculeatus L. = Ruscus ponticus Woronow – თაბჭვისარა

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

30-50 სმ სიმაღლის, დაბალი ბუჩქია. მორიგეობით განლაგებული ტოტებით. კლადოდიუმები პატარა ზომისაა – 1-3 სმ სიგრძის, ხეშეში, ტყავისებური, ლევა, მუქი მწვანე, ლანცეტა, გრძლად ნაწვეტებული და წვრილი ეკლით დაბოლოებული. კლადოდიუმის მთავარი ძარღვი კარგადაა გამოსახული. ყვავილი – 1-2, რომლებიც სხედან კლადოდიუმების ქვედა მხარეზე. ყვ.ნაყ. II-IV. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში, სადაც ქმნის რაყებს, აგრეთვე შედის მარადმწვანე ქვეტყის შემადგენლობაში. საქართველოში გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში, კახეთსა და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და სამხრეთ ევროპას.

Ruscus colchicus Yeo – ძმირხლი

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

ნახევრად ბუჩქია, კლადოდიუმები დიდი ზომისაა, ტყავისებური, პრილა, მწვანე, თავნაწვეტებული, უეკლო, ქვედა კლადოდიუმები მოპირისპირე, დანარჩენები – მორიგეობითი. ნაყოფი წითელი. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, ტყეების ქვეტყეში, საკმოდ ფართოდ არის გავრცელებული. საქართველოში გვხვდება, ძირითადად დასავლეთ ნაწილსა და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონის დასავლეთ და, იშვიათად ცენტრალურ ნაწილს. არის რეგიონის ენდემი.

Scilla monanthos K.Koch

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყვავილის ყუნწი სწორია, ყვავილები – თავდახრილი, ღერო – 10-20 სმ სიმაღლის. ფოთოლი – 2-5, მოყვანილობით ფართოხაზური. ყვავილი საშუალო ზომისაა, თავდაღუნული. ყვავილსაფურის ფოთლები მოყვანილობით – მოგრძოლანცეტა, ღია ცისფერი, რომელსაც მიჰყვება ლურჯი ძარღვი. თანაყვავილი თეთრია დიდი ზომის. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ტყის შუა და სუბალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია იმერეთში, აჭარაში, შიდა ქართლში, სამცხე-ჯავახეთში, კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას, კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Scilla rosenii K.Koch – როზენის ცისთვალა

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყვავილის ყუნწი მოღუნულია, ყვავილები – თავდახრილი, ზოგჯერ ყუნწი სწორია. ღერო მაღალია – 10-40სმ სიმაღლის. ფოთოლი – 2-4, მოყვანილობით ფართოხაზური და ქალამნის წვერივით დაბოლოებული. ყვავილი დიდი ზომისაა, თავდაღუნული. ყვავილსაფურის ფოთლები უკანაა გადახრილი, მოყვანილობით – მოგრძოლანცეტა, ღია ცისფერი, ქვევითკენ უფრო მკრთალი და თეთრი. თანაყვავილი ორია და ერთ თანაყვავილედადაა შეზრდილი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Scilla siberica Haw. – სისთვალა

ოჯახი: Asparagaceae – სატაცურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 10-20 სმ სიმაღლისაა, წახნაგოვანი. ფოთოლი – 2-4, მოყვანილობით ფართოხაზური. ყვავილები ლაჟვარდოვანი ლურჯი – იისფერია, მუქი შუა ზოლით; ყვავილის ყუნწები თავდახრილია. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება ტყის სარტყელში, ტყის პირას, ბუჩქნარში, მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Impatiens noli-tangere L. – უკადრისა

ოჯახი: Balsaminaceae – ინასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, სიმაღლე – 40-100 სმ, ღერო მუხლებში გამსხვილებულია. ფოთლები ლეგა მწვანეა, კვერცხისებური ან ელიფსური, მსხვილბლაგვკბილა. ზედა ფოთლები თითქმის მჭდომარეა, ქვედა – გრძელყუნწიანი. ყვავილები იდლიურია, დიდი ზომის, ყვითელი, ქვედა, განაპირა ნაკვთები გაფართოებულია, შუა კი – წაწვეტებული. ხახა მონითალო ლაქებითაა დაფარული. ყვ. VI-VIII, ნაყ. IX. იზრდება ტყეებსა და ბუჩქნარებში, დამახასიათებელია დაჩრდილოლი, ტენიანი ადგილებისათვის. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და აღმოსავლეთ აზიას.

Berberis iberica Stev. & Fisch. ex DC. – ქართული კონახური

ოჯახი: Berberidaceae – კონახურისებრნი

ბუჩქოვანი მცენარეა, ახალგაზრდა ტოტები მოწაბლისფრო-ყვითელია, ცილინდრული, გლუვი ან სუსტად დაღარული. ფოთლები მარტივია, ტყავისებური, მოყვანილობით კვერცხისებურიდან ლანცეტასებურამდე. ქვედა ეკლები სამად არის გაყოფილი, ზედა ეკლები კი მარტოულია. ყვავილენი მრავალყვავილიანია. ნაყოფი მოგრძოა, წითელი ფერის, ლევა ნაფიფეთ. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ველებში, მშრალ ადგილებში, ბუჩქნარებში და მდინარეების ტერასებზე. გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. მცენარე კავკასიის ენდემია.

Berberis vulgaris L. – ჩვეულებრივი კონახური

ოჯახი: Berberidaceae – კონახურისებრნი

3 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, ქაცვისებური ეკლები სამადაა დაყოფილი, ნორჩ ტოტებზე ზედა ეკლები მარტოულია. ფოთლები თხელია, შიშველი, მწვანე ფერისა. ფორმით – ელიფსურიდან მოგრძოლანცეტურამდე. ფუძისკენ შევიწროებულია და კიდებზე ხერხებილა. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, ქვევით ჩამოკიდებული. ყვავილი – ყვითელი. ნაყოფი ელიფსურია, წითელი, იშვიათად – ყვითელი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყისპირა ადგილებში, ხეობებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

***Gymnospermium smirnovii* (Trautv.) Takht. – მრგვალი წამალი**

ოჯახი: Berberidaceae – კონახურისებრნი

მრავალწლიანი, ფესურიანი მცენარეა, მწვანე ან ლევა ფერისა. ფესვთანური ფოთლები სამმაგად რთულია, ცალკეული ფოთოლაკები გრძელყუნწიანია და 5-4 ელიფსურ სეგმენტადაა თათისებურად დაყოფილი. ყვავილედის ყველა ფოთოლი დეროზეა შემოხვეული. ყვავილეთი მცირეყვავილიანია. ყვავილი ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. II-IV. ითვლება კახეთის რეგიონის ენდემურ მცენარედ. გავრცელებულია დაბლობიდან ტყის შუა სარტყლამდე ტყეებში. მცენარე აღწერილია 1881 წელს ლაგოდეხში.

***Alnus glutinosa* subsp. *barbata* (C.A.Mey.) Yalt. = *Alnus barbata* C.A.Mey. – ჩვეულებრივი ანუ შავი მურყანი**

ოჯახი: Betulaceae – არყისებრნი

30-38 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მუქი რუხი ფერის დამსკდარი ქერქით. ფოთლის ფირფიტა 7-12 სმ სიგრძისაა და 4-8 სმ სიგანის, ფართოვალური ან უკუკვერცხის ფორმის, წვეროში მომრგვალოა, ქვედა მხარე ძარღვების გაყოლებით – მოყვითალო ბუსუსებით დაფარული. ფოთლის ყუნწი 1,5-3 სმ სიგრძისაა, თხლად შებუსუსული. ყვ. III-IV, ნაყ. VIII-X. იზრდება ზღვის დონიდან დაწყებული 1500 მ სიმაღლემდე. ქმნის ტყეებს დაბლობისა და მთისწინების უხვტენიან რაიონებში. გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში, გარდა ჭავჭავთისა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

Alnus incana (L.) Moench – ნაცხარა მურყანო

ოჯახი: *Betulaceae* – არყისებრნი

15-18 მ სიმაღლის ხეა, გლუვი, რუხი ფერის ქერქით. ფოთლის ფირფიტა 7-11 სმ სიგრძისაა და 5-8 სმ სიგანის, მოყვანილობით – ოვალური, მახვილწვეტიანი ან წაწვეტებული, კიდეზე ორმაგხერხვბილა. ნორჩი ფოთლები შებუსულია. ქვედა მხარე შებუსულია მოლევო ხაოიანი ბეწვით. ფოთლის ყუნწი 1,5-3 სმ სიგრძისაა, შებუსული. ყვ. III-IV, ნაყ. VIII-X. იზრდება უმთავრესად მთის ხეობების გაყოლებით 1500-1800 მ სიმაღლეზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ ტყიან საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ ევროპასა და ჩრდილო ამერიკას.

Betula litwinowii Doluch. – ლიტვინოვიის არყი

ოჯახი: *Betulaceae* – არყისებრნი

15-18 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მეტწილად გამრუდებული ტანით, უმეტესად – მრავალღეროიანი. ქერქი მოთეთროა, ხშირად ოდნავ მოვარდისფრო. ერთწლიანი ყლორტები და ფოთლები ოდნავ შებუსულია. ფოთლის ფირფიტა კვერცხის ფორმისაა, მახვილწვერიანი ან ოდნავ წაწვეტებული, კიდეზე არანათლად გამოხატული ორმაგხერხვბილა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში, ზოგან კლდოვან და ქვიან ფერდობებზე. ტყის ზედა საზღვრის გაყოლებით ქმნის სუბალპურ ტანბრევილ ტყეს დეკას ქვეტყით ან მდიდარი ბალახოვანი საფრით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Betula medwedewii Regel – მედვედავის არყი

ოჯახი: **Betulaceae – არყისებრნი**

5-10 მ სიმაღლის დაბალი ტანის ხეა. ქერქი ღეროს შუა ნაწილში და მსხვილ ტოტებზე ღია მოვარდისფრო-რუხი ან ღია ყავისფერია. ფოთლები დიდი ზომისაა, 3,5-12 სმ სიგრძისა და 3,5-9 სმ სიგანის, მომრგვალოკვერცხისებური ფორმის, კიდეზე ფართო და მოკლე ხერხკბილა. ქვემო-დან ძარღვების გაყოლებით შებუსულია. ყვ.V-VI, ნაყ.IX. გვხვდება 1900-2250 მ სიმაღლემდე, მეტად მომთხონია ატმოსფერული ტენისადმი, მაგრამ არ უყვარს ნესტიანი, დაჭაობებული ნიადაგები. საქართველოში გავრცელებულია გურიისა და აჭარაში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Betula megrelica Sosn. – მებრული არყი

ოჯახი: **Betulaceae – არყისებრნი**

ტანდაბალი, ნახევრად გართხმული ხეა, მეტწილად ძალიან მახვილკუთხა დატოტვით. ფოთლები უმთავრესად კვერცხის ფორმისაა, წვერისკენ შევიწროებული, წვეტიანი ან ოდნავ წაწვეტებული. ყვ. V-VI, ნაყ. IX. აღწერილია სამეგრელოდან. ქმნის ტანბრეცილ ტყეს სუბალპური სართელის უტყეო ფერდობებზე, მეტწილად – 1700-2000 მ სიმაღლემდე. ძირითადად გვხვდება კირქვიან ადგილებში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

Betula pendula Roth – მძირალა არყი

ოჯახი: Betulaceae – არყისებრნი

20-25 მ-მდე სიმაღლის, საშუალო ზომის ხეა, მეტ-ნაკლებად სწორი, ზოგჯერ ფერდობისაკენ ქვევით გადახრილი ღეროთი. ქერქი ახალგაზრდა ღეროზე თითქმის თეთრია, უფრო ხნიერ ღეროზე მოშავო-მორუხო ფერის. სანაყოფე ტოტების ფოთლები კვერცხის ან რომბის ფორმისაა, 4-8 სმ სიგრძისა და 3-5 სმ სიგანის. ფესვთანური და ამონაყარი ყლორტების ფოთლები ფართოკვერცხისებურია. ყვ. IV-V, ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის ზედა და შუა სართლებში, აგრეთვე სუბალპურ ტყეებში 2100 მ-მდე. გვხვდება კლდიან და ქვიან ადგილებში, ჩამონახვავებზე, გაკაფულ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და ევროპას, ციმბირს, შორეულ აღმოსავლეთსა და აღმოსავლეთ აზიას.

Betula raddeana Trautv. – რადეს არყი

ოჯახი: Betulaceae – არყისებრნი

8-10 მ სიმაღლის, პატარა ზომის ხეებია, მოვარდისფრო ქერქით. ერთწლიანი ყლორტები ღია მურა ფერისაა, აქა-იქ მეჭვებებითა და ჭირკვლოვანი ბუსუსებით მოფენილი, რომლებიც მეორე წელს ქრება, შემდგომ პერიოდში ტოტები შიშველია. ფოთოლი კვერცხის ფორმის ან კვერცხისებურ-ელიფსურია, 4,5 სმ-მდე სიგრძითა და 6 სმ-მდე სიგანით, 5-7 წვეილი გვერდითი ძარღვით. ყუნწი სქლად არის შებუსუსული და 4-5-ჯერ მოკლეა ფირფიტაზე. ნაყოფებიანი მჭადა გადახრილია ან სწორად მდგომი. ყვ. ნაყ. VIII-XI. იზრდება სუბალპურ ტანბოცილ ტყეებში. გავრცელებულია შიდა ქართლში, მცხეთა-მთიანეთსა და თუშეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის კავკასიის ცენტრალურ ნაწილს. ენდემური მცენარეა.

**Carpinus betulus L. = Carpinus caucasica
Grossh. – კავკასიური (ევროპული)
რცხილა**

ოჯახი: **Betulaceae** – არყისებრნი

მაღალი ხეა, ოდნავ დამსკდარი ქერქით. ფოთლები შიშველია, მოკლეყუნწიანი, ფირფიტა მოყვანილობით მოგრძოკვერცხისებურია, ნაწვეტებული, ორმაგხერხვილია. კვირტები ოვალურია, მონითალო მურა ფერის. მამრობითი ყვავილედები მჭადაა, ყლორტის ძირებში განლაგებული. მდედრობითი ყვავილედები კენწრულია. ნაყოფის საბურველი სამწკვირთიანია, ნაყოფი კაკალია. ყვ. III-IV, ნაყ. VI-VII. საქართველოში ტყის შემქმნელი ერთ-ერთი ძირითადი სახეობაა. გვხვდება როგორც პირველადი, ასევე მეორადი კორომების სახით (წიფლის, ქართული და ჭალის მუხების ნაადგილეზე). გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიასა და ჩრდილოეთ ირანს.

Carpinus orientalis Mill. – ჯაბრცხილა

ოჯახი: **Betulaceae** – არყისებრნი

მაღალი ბუჩქი ან პატარა ხეა. ნორჩი ტოტები შებუსულია. ფოთოლი მოკლეყუნწიანია. ფირფიტა პატარა ზომისაა, მოგრძოკვერცხისებური, კიდეებზე ორმაგხერხვილია. მდედრობითი ყვავილების საბურველი მთლიანია, ფოთლისებური, არათანაბრგვერდიანი, კვერცხის ფორმის, ბლაგვი. კაკალი ნაწვეტებულია, კვერცხის ფორმის. ყვ. IV, ნაყ. VI-VII. გავრცელებულია მთელ საქართველოში დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და სამხრეთ ევროპას.

Corylus avellana L. – ჩვეულებრივი თხილი

ოჯახი: *Betulaceae* – არყისებრნი

პატარა ზომის ხეა ან ბუჩქი, გლუვი ან დაბზარული ქერქით. ფოთოლი მოკლემუწუნია, კიდემე მკაფიოდ ორმაგხერხბილა. სამტვრეები ძაფებიანად ყვითელია. საბურველი თხელია და ფოთლისებური, ორ ან ერთფოთლოაკიანი, წვერზე მოკლე ნაკვთებით. საბურველი კაკალზე მოკლეა ან გრძელი. ნაყოფი 2-10 კაკლისგან შედგება. ნაჭუჭი გლუვია. ყვ. II-III, ნაყ. VIII-X. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, ტყის პირას, ხშირად წმინდა ჯგუფებს ქმნის. საქართველოში გვხვდება ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ და ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას.

Ostrya carpinifolia Scop. – უხრაპი

ოჯახი: *Betulaceae* – არყისებრნი

პატარა ან საშუალო ზომის ხეა, მუქი მურა ან მუქი რუხი ფერის, ოდნავ დახეთქილი ქერქით. ნორჩი ყლორტები მურა ფერისაა, გრძელი ბეწვებით შემოსილი. ნორჩი ფოთლები მთლიანად ბეწვით არის შემოსილი, ფოთლის ფირფიტა ფორმით მოგრძოკვერცხისებურია, კიდემე ორმაგხერხბილა. კვერცხის ფორმის კაკალი მთლიანად არის დაფარული ბუშტისებური საბურველით. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოსა და ქართლის სამხრეთ დასავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

***Anchusa arvensis* subsp. *orientalis* (L.)
Nordh. = *Lycopsis orientalis* L. – შაშვიძისა**

ოჯახი: **Boraginaceae** – ლაშქარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 10-40 სმ სიმაღლისაა, სწორი, დატოტვილი, მთელი მცენარე შებუსულია უხეში ბუნვით. ფოთლები მოგრძო, ოვალური ფორმისაა, ძირითადად, კიდემთლიანი, ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ზედა – მჯდომარე. ყვავილედნი წაგრძელებულია, მცირეყვავილიანი. გვირგვინი ლურჯი ფერისაა. ყვ.V, ნაყ.VII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, მინდვრებზე, რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ცენტრალურ აზიას.

***Anchusa azurea* Mill. = *Anchusa italica* Retz.
– კანტარძლა**

ოჯახი: **Boraginaceae** – ლაშქარასებრნი

ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 60 – 100 სმ სიმაღლისაა. მთელი მცენარე უხეში ჯაგრითაა შებუსული. ფოთლები ოვალურია ან მოგრძო-ლანცეტა. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ზედა კი – მჯდომარე. ყვავილები შეკრებილია ფარჩხატ ხვეულებად. გვირგვინი მუწამულ – ლურჯი ფერისაა. ხახა სქლად არის მოფენილი თეთრი ბუნვით. ყვ.IV. ნაყ.VII. იზრდება მშრალ ადგილებში, გზისპირებსა და ნათესებში. სპორადულად არის გავრცელებული მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს, შუა აზიას.

Arnebia pulchra (Willd. ex Roem. & Schult.) Edm.

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ლეგა მწვანე ფერის, ხშირი რბილი ბენჯით შემოსილი. ღერო 10-40 სმ სიმაღლისაა, სწორია ან ძირიდანვე დატოტვილი. მთელი მცენარე გაფარჩხულია, ფესვთანური ფოთლები ხაზური ან ფართოლანცეტაა, ზედა ნაწილი წაწვეტებულია, ხაზური, ღერომხვევი. გვირგვინი ყვითელია, გადანალუნზე აქვს იისფერი ლაქები. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, ღორღიან ფერდობებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო – დასავლეთ ირანს.

Brunnera macrophylla (Adams) I.M.Johnst. – ციურა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 30-60 სმ სიმაღლის. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, გულის ფორმის, ფუძეში ფართოდ ამოკვეთილი, წაწვეტებული წვერით. ღეროსეული ფოთლები პატარაა და კვერცხის ფორმის, ზედა ფოთლები მჭდომარეა. ყვავილენი მტევანია, გრძელყუნწიანი. გვირგვინი ცისფერია, ხახაში თეთრი დანამატებით. ყვ. ნაყ. III-VII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე მუხნარ და რცხილნარ ტყეებში. საქართველოში თითქმის ყველა რეგიონში გვხვდება. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას. აღწერილია საქართველოდან.

**Buglossoides purpureocaerulea (L.)
I.M.Johnst. = Lithospermum purpureo-
coeruleum L. – კაპბის სპენკელა**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20 – 50 სმ. ხასიათდება უნაყოფო მწოლიარე ყლორტებით. ღერო მარტივია, სქლად შეფოთილი, ფოთლები შებუსულია, კიდემთლიანი. ქვედა ფოთლები ხაზურია, დანარჩენები – ლანცეტასებური. გვირგვინი მოიისფრო – ლურჯია, გაშლისას – მონითალო. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპასა და ციმბირს.

**Caccinia macranthera var. glauca (Savi)
Govaerts = Caccinia rauwolfii K.Koch**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-40 სმ სიმაღლისაა, საგველასებურად დატოტვილი. ფოთლები ფართოა, მოგრძოლანცეტა, მჭდომარე, ზედა ფოთლები ღერომხვევია, 4-10 სმ-მდე სიგრძისა და 0,5-2 სმ – მდე სიგანის. ყველა ფოთოლი ორივე მხარეზე დაფარულია, თეთრი პატარა ზომის ეკლებით. ჯამი ყვავილობისას ხასიათდება შებუსვით. გვირგვინი ცისფერია ან ვარდისფერი, მისი ნაკვეთები ფართოლანცეტაა, ბლაგვწვერიანი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, ნახევარუდაბნოების თიხნარ და ბიცობიან ნიადაგებზე. საქართველოში გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Cerinth minor L. – ჭახრაპაპული

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია ან დატოტვილი, მთელი მცენარე შიშველია, ლეგა. ქვედა ფოთლები ოვალური ფორმისაა, ყუნწებად ვიწროვდება. ღეროსეული ზედა ფოთლები ოვალური ან კვერცხის ფორმისაა, გულისებური ფუძით, ფართოდ ღერომხვევი. ყვავილეთი თანაყვავილიანია, გვირგვინი მილისებური, მკრთალი ყვითელი ფერის, ნახევრამდეა გაყოფილი ლანცეტა ფორმის სწორ ნაკვეთებად. ყვ.ნაყ.V-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე ბუჩქნარებში, ველებზე, ნათესებში, ქვიან ადგილებში. საქართველოში ფართოდ არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Cynoglossum creticum Mill. – ძაღლის ენა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

20-80 სმ სიგრძის, ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, დატოტვილი, მარტოული ან რამდენიმე. მთელი მცენარე შებუსულია რბილი, მონაცრისფრო ბეწვით. ფოთლები ლანცეტაა, ქვედა ფოთლები გრძელ ყუნწშია წარზიდული, ზედა ფოთლები მჭდომარეა. ხვეულები მცირეყვავილიანია, შეკრებილი დამოკლებულ საგველად. გვირგვინი ცისფერია, მუქი ლურჯი ძარღვების ბადით. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობსა და მთის ქვედა სარტყელში – მშრალ, ქვიან ადგილებში, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს, შუა აზიას.

Cynoglossum officinale L. – ძაღლის ენა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-100 სმ სიმაღლისაა – სწორი, მარტოული და დატოტვილი. მთელი მცენარე შებუსულია ქეჩის მსგავსი მონაცრისფრო ბეწვით. ფესვთანური ფოთლები ლანცეტაა, ღეროსეული ქვედა ფოთლები ყუნწადაა შევიწროებული, ზედა ფოთლები მჭდომარეა. ყვავილეთი საგველაა, შედგება 2 კენწრული და რამდენიმე გვერდითი ხვეულისგან, ხვეულები მრავალყვავილიანია, გვირგვინი მუქი მენამულია.ყვ.ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე – მშრალ, ქვიან ადგილებში, გზებზე, მინდვრებსა და ბუჩქნარებში. ცნობილია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს.

Echium biebersteinii Lacaite – ძირნითელა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30 – 100 სმ სიმაღლისაა, ძლიერ დატოტვილი. მთელი მცენარე მოკლე, უხეში და გაფარჩხული ბეწვითაა მოფენილი. ფესვთანური ფოთლები 30 სმ-მდე სიგრძისაა, ლანცეტა ფორმის, ღეროსეული ფოთლები ვიწრო-ლანცეტაა. ყვავილეთი ძლიერაა დატოტვილი, ფართოსაგველასებურია. გვირგვინი მოთეთრო – მოვარდისფროა, შებუსული, ვიწროძაბრისებური.ყვ. VI.ნაყ. VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან, რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და ცენტრალურ აზიას.

Echium rubrum Forssk. – ძირნითელა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-100 სმ სიმაღლისაა, მარტივი, სწორი ან მოგრეხილი. მთელი მცენარე გაფარჩხული თეთრი, ჭაგრისებური ბენჯითაა შებუსული. ფოთლები ვიწროლანცეტა ფორმისაა, შებუსული. ხვეულები მრავალყვავილიანია, ვიწრო, კენწრულ, თავაკისებურ ყვავილედებს ქმნის. გვირგვინი მენამული ფერისაა. ყვ. V, ნაყ. VII. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე, ბალახოვან ფერდობებზე, ველებზე, გზისპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Echium vulgare L. – ლურჯი ძირნითელა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-60 სმ სიმაღლისაა, მარტივი ან მოკლედ დატოტვილი, სწორი. მთელი მცენარე გაფარჩხული, რბილი ჭაგრისებური ბენჯითაა შებუსული. ფოთლები ვიწრო ლანცეტა ფორმისაა, მჭდომარე, შებუსული. ყვავილედი ვიწრო საგველასებური ფორმისაა და ნაკლებ დატოტვილი. გვირგვინი ძაბრისებურია, ყვავილობის პირველ პერიოდში წითელი ფერისაა, შემდეგ კი ლურჯი ხდება. ყვ. V, ნაყ. IX. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ველებზე, რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუააზიას, ჩრდილო ამერიკას, ჩრდილო აფრიკას.

Heterocaryum szovitsianum (Fisch. & C. A. Mey.) A. DC.

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, მომსხვილო, ზედა ნაწილში ძლიერ დატოტვილი. მთელი მცენარე თხელი ჯაგრისმსგავსი ბენჯითაა შებუსული. ფოთლები მოგრძოა, ვიწროხაზური ფორმის, მჭდომარე, ბლაგვი წვერით. მტევანი ნაყოფობისას ფაშარია, მცირეყვავილიანი, ხაზურ-ლანცეტა ფორმის გრძელი თანაყვავილაკებით. გვირგვინი იისფერ-ლურჯია, ჯამის ტოლი. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VI. იზრდება ქვიან და თიხნარ ფერდობებზე, მთისწინებზე, ნახევარუდაბნოსა და მეჩხერი ტყეების სარტყელში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიას, ირანს.

Lappula barbata (M. Bieb.) Gürke – ჩიძის ბირკა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-70 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომია, ზედა ნაწილში საგველასებურად დატოტვილი, რბილი და მოკლე ბენჯით დაფარული. ფესვთაწერი ფოთლები შეკრებილია როზეტად, ლანცეტა-ნიჩბისებურია, 3-7 სმ სიგრძისა და 5-8 მმ სიგანის. ყვავილედის მსხმოიარობისას (ე.ი. ნაყოფედი) სიგრძით 20 სმ-მდეა. გვირგვინი ცისფერია ან მოთეთრო, ბრტყელი, ბორბლისებური. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ქვიან ადგილებში, ნახევარუდაბნოს, სტეპისა და ფრიგანისეულ მცენარეულობაში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში, აჭარასა და იმერეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიასა და შუა აზიას, ირანს.

Lappula squarrosa (Retz.) Dumort.

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 80 სმ სიმაღლისაა, ერთეული, სწორად მდგომი, შეფოთილი, ზედა ნაწილში გაფარჩხულად დატოტვილი, შებუსული. ფოთლები 7 სმ სიგრძისა და 5-6 მმ სიგანისაა, ფესვთანური ფოთლები ნიჩბისებურია, ღეროსეული – ხაზური ან ლანცეტა. ყვავილენი მოკლე, საგველასებურია ან თითქმის ფარისებური. გვირგვინი ცისფერია, სიგრძით 4,5 მმ-მდე. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის შუა, იშვიათად – სუბალპურ სარტყლამდე, ხშირად, როგორც სარეველა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას და შუა აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Lithospermum officinale L. – კაპბის საკენკელა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-100 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, ზედა ნაწილში დატოტვილი, დაფარულია მოკლე და მიტკეცილი ბუნვებით. ფოთლები კიდემთლიანია, ლანცეტა ან მოგრძოლანცეტასებური, 5-10 მმ სიგანის. ყვავილენი მტევანია ან ქოლგა. განლაგებულია ღეროს დატოტვილ ნაწილში. გვირგვინი თეთრია ან მოყვითალო-თეთრი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, ველობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს.

***Myosotis alpestris* F. W. Schmidt – მთის კმსანა**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 2-30 სმ სიმაღლისაა, მრავალღეროიანი, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი, მიტკეცილებნვიანი. ქვედა ფოთლები მოგრძობოვალურია ან ნიჩბისებური, შუათანა ღეროსეული ფოთლები – ელიფსური. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, მოკლე, მჭიდრო. გვირგვინი მუქი ცისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

***Myosotis amoena* Boiss.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთ ან მრავალწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-50 სმ სიმაღლისაა, სუსტად დატოტვილი, გაფარჩხულებნვიანი, ხშირად მრავალღეროიანი და უნაყოფო ყლორტებით. ფოთლები თხელია, მოგრძობნიჩბისებური ან მოგრძობოვალურისებური, 3-10 სმ სიგრძისა და 1,5-3 სმ სიგანის. ყვავილენი ფარჩხატია, უფოთლო და მცირეყვავილიანი. გვირგვინი ცისფერია. ყვ. IV-VII, ნაყ. V-VII. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე, უმეტესად – დაჩრდილულ ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Myosotis arvensis* (L.) Hill – მიწდვრის კმისანი**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-50 სმ სიმაღლისაა, მარტივი ან ძირიდანვე დატოტვილი, ქვედა ნაწილში რბილი, გაფარჩხული ბენჯითაა შებუსული. ფოთლები 2-5 სმ სიგრძისა და 0,5 სმ სიგანისაა, ფესვთანური მოგრძო-ნიჩბისებურია, ღეროსეული მოგრძოლანცეტა. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, ცალმხრივი, ფარჩხატი, აღმართული. გვირგვინი თავდაპირველად ვარდისფერია, შემდეგში – ცისფერი, იშვიათად – თეთრი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სართელამდე მდელოებზე, მეჩხერ ტყეებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მთელ ევროპას, მცირე და აღმოსავლეთ აზიას, სამხრეთ აფრიკას, ჩრდილო ამერიკას.

***Myosotis propinqua* Fisch. & C.A. Mey.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30 სმ-მდე სიმაღლისაა, სუსტი, ძირიდანვე დატოტვილი, გაფარჩხული ბენჯით შებუსული. ფოთლები ძალიან ნაზია, ქვედა და უნაყოფო ყლორტების ფოთლები 4-6 სმ სიგრძისაა, მოგრძო-ნიჩბისებური, ღეროსეული ფოთლები – მკდომარე. ყვავილენი სიგრძით 10 სმ-მდეა, მრავალყვავილიანი, ნაკლებად ფარჩხატი. გვირგვინი ღია ცისფერია. ყვ. III-VI, ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სართელამდე ტენიან ადგილებში, ტყეში, ტყის პირას, ბუჩქნარში. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

***Nonea lutea* (Desr.) DC.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

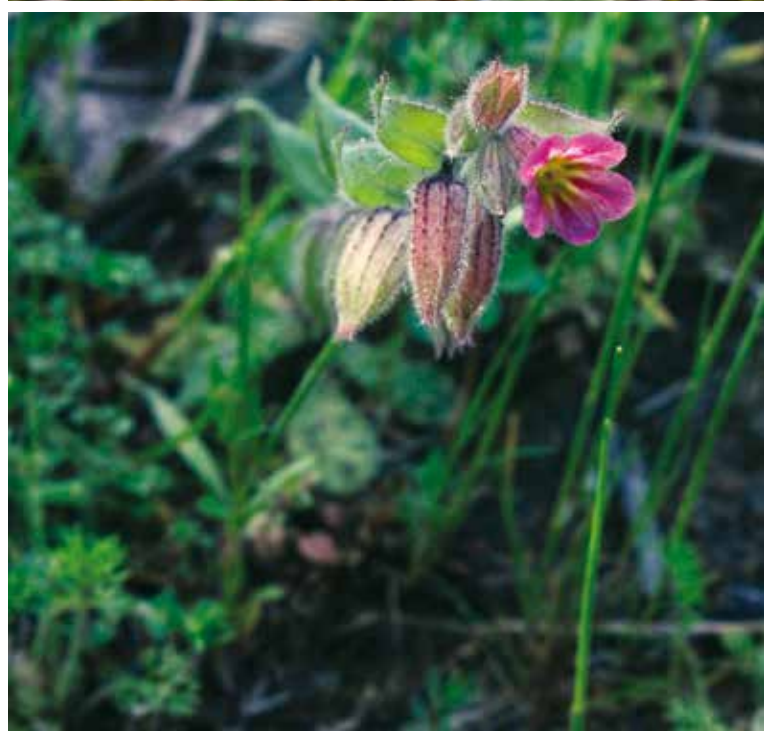
ორ ან ერთწლიანი მცენარეა. ღერო 14-40 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი ან სწორი; მარტივი ან დატოტვილი. მთელი მცენარე შებუსულია გაფარჩხული ბენჯით. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა. ქვედა ფოთლები ყუნად არის შევიწროებული, ხოლო ზედა ფოთლები მჭდომარეა, კიდემთლიანი ან კიდედაკბილული. ყვავილეთი ცალმხრივია, გვირგვინი ლიმონისფერ – ყვითელია. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება ველებსა და ქვიან ფერდობებზე, კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

***Nonea rosea* (M. Bieb.) Link**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთწლიანი მცენარეა, შებუსულია გაფარჩხული ბენჯით, ბენჯები სხედან ბორცვებზე. ღერო 14-40 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი ან სწორი, მარტივი ან დატოტვილი. ქვედა ფოთლები როზეტულია. ფოთლები მოგრძო -უკუკვერცხისებური ფორმისაა. ქვედა ფოთლები ყუნად არის შევიწროებული, ხოლო ზედა ფოთლები მჭდომარეა, კიდემთლიანი ან კიდედაკბილული. ყვავილეთი ცალმხრივია. გვირგვინი იისფერია ან ვარდისფერ-იისფერი. ყვ. III-V, ნაყ. V-VIII. იზრდება ველებსა და ქვიან ფერდობებზე, კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Omphalodes lojkae **Sommier & Levier**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 7-30 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი ან აღმავალი, მართლული ან რამდენიმე, ზედა ნაწილში დატოტვილი, მიტკეცილებნევიანი. ფოთლები 2-10 სმ სიგრძისა და 1-5 სმ სიგანის, მოგრძო ან კვერცხისებური. ყვავილეთი კენწრულია, მართლული, ძალიან ფარჩხატი, მცირეყვავილიანი. გვირგვინი კაშკაშა ცისფერია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება 2700 მ-მდე სუბალპებსა და ალპებში, კლდეებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოსა და სვანეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას. კავკასიის ენდემური სახეობაა.

Onosma caucasica **Levin**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო მარტივია, ნაკლებად დატოტვილი, სწორი ან აღმავალი. საკმაოდ სქლად არის მოფენილი მოკლე ბუსუსებითა და გაფარჩხული, ჭაგარივით ბენვით. ფოთლები მოგრძო-ნიჩბისებური ფორმისაა, დაფარულია ნახევრად მიტკეცილი, ჭაგარივით ბენვით. გვირგვინი მკრთალი ყვითელი ფერისაა ან მოთეთრო, წვრილბუსუსიანი. ყვ. V, ნაყ. VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ქვიან ფერდობებზე, ნაშალებზე, კლდეებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Onosma tenuiflora* Willd.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-30 სმ სიმაღლისაა, მარტივი ან ნაკლებად დატოტვილი, მონაცრისფრო, წამოწეული ან აღმავალი, სქლად შებუსული. ქვედა ფოთლები ხაზურ-ნიჩბისებურია, ზედა ფოთლები ხაზურია. ჭამის ფოთლებიც ხაზურია და სქლად შებუსული. გვირგვინი მოყვითალოა, ცილინდრული ფორმის. ყვ. IV. ნაყ. VII. იზრდება ქვიან ფერდობებსა და კლდეებზე. გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Solenanthus biebersteinii* DC.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიგრძე 40-80 სმ-ია. მცენარე მონაცრისფრო რბილი ბენვით არის მოფენილი. ზედა ნაწილში დატოტვილია და დაღარული. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, ოვალური. ღეროსეული ფოთლები უფრო პატარაა, უკუღანცეცასებური, ნარზიდული მოკლე ყუნწში. ყვავილენი სფეროს ფორმის თავთავია. გვირგვინი მღვრიე იისფერია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ტენიან ტყეებში. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ყირიმს.

***Symphytum grandiflorum* DC.**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 25-40 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, იშვიათად – წამოწეული. მთელი მცენარე ჯაგარივით ბეწვით არის შებუსული. ქვედა და ღეროსეული ფოთლები ფართოკვერცხისებურია. ხვეულები ყვავილობის პერიოდში კუმსია, ნაყოფობისას – ფაშარი. გვირგვინი ღია ყვითელი ფერისაა, მონითალო ზოლებით. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლების ტყისპირებსა და ღობეების გაყოლებით. გავრცელებულია ქართლში, თუშეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას.

***Symphytum abchasicum* Trautv. = *Symphytum ibericum* Steven – ქართული ლაშქარა**

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-40 სმ სიმაღლისაა, წამოწეული ან სწორად მდგომია. მცენარე შებუსულია ჯაგარისებური ბეწვით. ქვედა ფოთლები კვერცხის ფორმისაა, ზედა ფოთლები მჭდომარეა, მომრგვალო ან ოდნავ გულის ფორმის ფუძით, კიდემთლიანი. ხვეულები მცირეყვავილიანია, ფარჩხატი. გვირგვინი ღია ყვითელი ფერისაა. ყვ. III-IV, ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა სართყლიდან შუა სართყლამდე, ჩვეულებრივ, ფოთლოვან ტყეებში, ტენიან, დაჩრდილულ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა

Trachystemon orientalis (L.) D. Don – ანჩხლა

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, მარტივი ან მცირედ დატოტვილი, შებუსული. ფესვთანური ფოთლები დიდი, 30 სმ სიგრძის, ფართოკვერცხისებურ-გულისებური. ღეროსეული ფოთლები ძალიან პატარაა, მჭდომარე. ყვავილეთი ორკაპად დატოტვილი ხვეულებია. გვირგვინი მურა იისფერი ან მოცისფრო-მეწაულა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე ტენიან ტყეებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გარდა მესხეთ-ჭავჭავთისა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Trigonocaryum involucreatum Medw.

ოჯახი: Boraginaceae – ლაშქარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ჯაგარივით ბუნჯით შემოსილი. ღერო 2-5 (20) სმ სიმაღლისაა, ძირიდან დატოტვილი, ნახევრად მწოლარე გაფარჩხული ტოტებით. ფოთლები მოგრძონიჩბისებურია. ყვავილეთანური ფოთლები ბევრად აღემატება ყვავილებს. ჯამი ზარისებურია. გვირგვინი ლურჯი-იისფერია, ზოგჯერ – მოთეთრო. ყვ. V-VII, ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, ჩამონაზვავებზე და ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში. მცენარე კავკასიის ენდემია. Trigonocaryum კავკასიის ენდემური გვარია.

Alliaria petiolata (M. Bieb.) Cavara & Grande – ნიჟრისდედა

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

20-90 სმ სიმაღლის ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, ქვედა ნაწილში მეჩხერი ბენვით მოფენილი. ქვედა ყვავილები ზოგჯერ თანაყვავილებითაა, შუა ფოთლები გულისებურია, ხოლო ზედა – კვერცხისებურ-გულისებური ან სამკუთხა, მახვილკბილებიანი. გვირგვინის ფურცლები 6-8 მმ სიგრძისაა. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება ზღვის დონიდან 1700-1800 მ-მდე ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ბაღებში. უმეტესად მუხნარი ტყეების სარტყლისთვის არის დამახასიათებელი. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა აზიას, ჩრდილო აფრიკასა და მცირე აზიას.

Alyssum alyssoides (L.) L.

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

5-34 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, ფოთლებიანად მორუხოა ვარსკვლავისებური ბენვების გამო. ქვედა ფოთლები მოგრძო უკუოვალურია, დანარჩენი მოგრძო – ლანცეტაა, ძირთან შევიწროებული. ყვავილები შეკრებილია მტევნისებურ ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები თეთრი ფერისაა. ყვ.ნაყ. IV-VI. იზრდება ველებზე, მშრალ გორაკებსა და ფერდობებზე, გზისპირებსა და მინდვრებში მთის ზედა სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და ჩრდილო ამერიკას.

Alyssum desertorum Stapf

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

4-20 სმ-მდე სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, რუხი და შებუსული ვარსკვლავისებური ბენჯებით. ღერო ძირიდანვე დატოტვილია. ფოთლები მოგრძობზურია, ძირთან შევიწროებული. ყვავილედით მტევანია, ნაყოფობისას – წაგრძელებული და მჭიდრო. გვირგვინის ფურცლები მკრთალი ყვითელია, მოგრძობზური. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ველებში, მშრალ ფერდობებსა და გორაკებზე, დამლაშებულ ადგილებსა და მშრალ საძოვრებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლში, კახეთსა და მესხეთ-ჭავჭავთში. საერთო გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Alyssum tortuosum Willd.

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

5-30 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მონაცრისფრო-მოლევგოა, ღერო ძირთან გახევებულია, დაკლაკნილი, წამოწეული ან სწორი. ფოთლები მოგრძობკუთხეალოვანია ან ვიწრო ელიფსურხაზური, შებუსულია ვარსკვლავისებური ბენჯებით. ყვავილედით ფარისებურისაგველაა, დატოტვილი. გვირგვინის ფურცლები ოქროსფერ – ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, კირქვიანებზე, ქვიან და ქვიშნარ ადგილებში, მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. გავრცელებულია ქართლსა და მესხეთ – ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Arabis caucasica* Willd. – კავკასიური არაბულა**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

10-35 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მრავალრიცხოვანი ღეროებითა და მიწისზედა უნაყოფო მხოხავი ყლორტებით. მთელი მცენარე დაფარულია თეთრი, ქეჩისებური, დატოტვილი, ვარსკვლავისებური ბეწვებით. ღეროსეული ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია. გვირგვინის ფურცლები თეთრია. ყვ.ნაყ. III-VII. იზრდება კლდეებზე მთის შუა და ზედა სარტყლებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლში, რაჭა-ლეჩხუმსა და მესხეთ-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო-დასავლეთ აფრიკას, ირანს.

***Barbarea brachycarpa* subsp. *minor* (K.Koch) Parolly & Eren = *Barbarea minor* K.Koch**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

5-35 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, თითქმის შიშველი, მარტივი ღეროთი და ოვალური ან ოვალურ-მოგრძო მთლიანი ფესვთანური ფოთლებით. ღეროსეული ფოთლები ჩაჭრილია ან ფრთისებურად გაყოფილი. სულ ზედა ფოთლები მთლიანია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ზღვის დონიდან 2000-3000 მეტრის ფარგლებში ტენიან მდელოებსა და ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია გურიაში, ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ირანსა და სირიას.

***Cardamine quinquefolia* (M. Bieb.) Schmalh. = *Dentaria quinquefolia* M. Bieb. – ძყის ბოლოკა**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, დატოტვილი ფესურით. მცენარის სიმაღლე 20-25 სმ-ია. სწორი, მარტივი, შიშველი, ქვედა ნაწილში – უფოთლო. ფოთლები რგოლურად არის განლაგებული და 5-7 – ფოთოლაკიანია. ფოთლები მოგრძო ან ხაზურ-ლანცეტაა, დაკბილული, მოკლენაშნამიანი კიდეებით. მტევანი მჭიდროა, 6-15 – ყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები იისფერია, ვარდისფერი ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაჩრდილულ ტყეებში, მეტწილად – კირქვიან სუბსტრატზე 1500 მ-მდე ზღვის დონიდან. მთელ საქართველოში ფართოდ არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Descurainia Sophia* (L.) Web ex Prnati-სწი ბალახი**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

20-80 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, დატოტვილი. ხშირი დატოტვილ ბეწვიანი შებუსვის გამო – მონაცრისფრო. ფოთლები ორ-სამმაგადაა ფრთისებურად დაყოფილი ხაზურ ან მოგრძო – ხაზურ მახვილწვერიან ნაკვეთებად. მტევნები მრავალყვავილიანია. გვირგვინის ფურცლები ღია ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ზღვის დონიდან 2000 მ-მდე – გზების გასწვრივ, დანაგვიანებულ ადგილებსა და ნათესებში. რუდერალური მცენარეა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მთელ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, შუა აზიას და ჩრდილო ამერიკას.

***Draba bryoides* DC. – ქუდუნა**

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ივითარებს ნახევარსფეროსებურ ბალიშებს. ფოთლები პატარა ზომისაა, როზეტად შეკრებილი, მოგრძო, კიდეებზე წამწამებიანი. საყვავილე ღერძი შიშველია და უფოთლო. ყვავილი 2-6-ია. ჭამის ფოთლები კვერცხისებურია, გვირგვინის ფურცლები – კაშკაშა ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, კლდეებზე, მორენებზე, მეთ-ნაკლებად ტენიან ადგილებში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემია.

***Draba supranivalis* Rupr.**

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

3-7 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ქმნის მცირე ზომის კორდს. ფოთლები შეკრებილია საყვავილე ღეროს ძირში, ფორმით ხაზურ-ენისებურია, კიდეებზე მოკლენამწამებიანი. საყვავილე ღერძი უფოთლოა. მტევანი 2-6 – ყვავილიანია. გვირგვინის ფურცლები 7-9 მმ სიგრძისაა, თეთრი, უკუკვერცხისებური, თავზე ამოკვეთილი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ღორღიან და კლდოვან ადგილებში, ალპურ სარტყელში 2700-3300 მ-მდე. საქართველოში გავრცელებულია მთიულეთში, თუშეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Erophila verna (L.) DC.

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე 2-25 მმ-მდე. ღერო ზედა ნახევარში შიშველია, ქვედა ნახევარში – დატოტვილბუნებიაანი, ერთი ან რამდენიმე. ფოთლები მოგრძოელიფსურია, მჭდომარე, კიდემთლიანი. ყვავილები შეკრებილია მტევნებად და ნაყოფობისას გრძელდება. გვირგვინის ფურცლები თეთრი ფერისაა. ყვ.ნაყ. III-IV. იზრდება მშრალ და რუდერალურ ადგილებში, ველებზე, ქვიშნარებზე, ნათესებსა და გზისპირებზე 1800 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მთელ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Erysimum cuspidatum (M. Bieb.) DC.

ოჯახი: Brassicaceae – ჭვაროსნები

20-70 სმ სიმაღლის ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, დადარული, მარტივია ან ზედა ნაწილში დატოტვილი, ხეშეში, შეფოთლილი. ფოთლები ოვალური, ლანცეტა ან მოგრძოლანცეტა. ყველა ფოთოლი მონაცრისფროა და შებუსული 3-4-ად გაყოფილი ბუნებით. ყვავილენი მტევანია. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია, უკუოვალური. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ველებზე, მშრალ გორაკებსა და ფერდობებზე მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, იმერეთში, ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Erysimum repandum* L.**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შებუსულია მალპიგის ბენჯებით. 10-50 სმ-მდე სიმაღლის ღერო მარტოულია. ზედა ნახევარში დატოტვილია, ტოტები ძალიან არის გაფარჩხული. ფოთლები ვიწროლანცეტაა, კიდეებზე დაკბილული. ყვავილები შეკრებილია მტევნისებურ ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია, 7-10 მმ-მდე სიგრძის. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ველებზე, მშრალ, მოშიშვლებულ ადგილებში, მინდვრებში, გზისპირებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოში, შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია, ცენტრალური და სამხრეთ ევროპა, შუა და მცირე აზია, ირანი.

***Hesperis matronalis* L. – ღამის ია**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

100-120 სმ სიმაღლის ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მოფენილია გრძელი და მოკლე მარტივი ბენჯებით. სულ ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია და დაკბილული ან – თითქმის ჩანგისებური; ზედა ფოთლები ლანცეტა – კვერცხისებური ან ლანცეტაა. ყვავილეთი, ჩვეულებრივ, დატოტვილი მტევანია. გვირგვინის ფურცლები მოვარდისფრო-სოსანია ან ღია ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებსა და მინდვრებზე, მთის ზედა სარტყლამდე. ხშირად ავრცელებენ ბაღებში და ველურდება. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Isatis cappadocica* subsp. *subradiata* (Rupr.)
P.H. Davis = *Isatis subradiata* Rupr. –
მათრახა**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 40-60 სმ-მდე სიმაღლისაა, დატოტვილი. ფოთლები მთლიანია, კიდემთლიანი, იშვიათად – კიდევებზე წვრილგაფანტულ-ბენჯიანი. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია, ჭოტაკები – ფართოელიფსური ან მომრგვალოა. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებსა და ნაშალეებზე მთის ქვედა სარტყელში. ცნობილია აღმოსავლეთ საქართველოდან. გავრცელების საერთო არეალია ამიერკავკასია და ირანი.

***Lepidium draba* L. = *Cardaria draba* (L.)
Desv.**

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

10-55 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მოკლე ბენჯით შებუსული, იშვიათად -თითქმის შიშველი. ღერო სწორად მდგომია, ზედა ნაწილში ფარისებურად დატოტვილი. ფოთლები მოგრძოუკუკვერცხისებურია, ელიფსური ან ლანცეტასებური. ყვავილები თეთრია, ფარისებურ ყვავილედეში შეკრებილი. ყვ. IV-VI, ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა, იშვიათად – შუა სარტყელში მშრალ ქვიან ფერდობებზე, გზისპირებზე, მინდვრებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა დაბალმთიან რაიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო ამერიკასა და ირანს.

Lepidium vesicarium L.

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

20-50 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, სრულიად შიშველი, მუხლებში ალაგ – ალაგ ბუშტივით გამოზერბილი, თითქმის ძირიდანვე დატოტვილი. შუა და ზედა ფოთლები ფრთისებურად დაყოფილია ვიწრო ნაკვეთებად. ყვავილენი მტევნისებურია. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან მკრთალი ყვითელი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, დამლაშებულ და რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, მიწაყრილებზე – მთის შუა სარტყელამდე. გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და ჩრდილო ირანი.

Nasturtium officinale R.Br. – წლის წიწმბი

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

10-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი, შიშველი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები ფრთისებურად აქვს განკვეთილი – 2-7 წყვილი მოგრძო, მრგვალკბილა ან ამოკვეთილი გვერდითი ნაკვეთებითა და მომრგვალო ან კვერცხისებური, კიდეტალღოვანი კენწრული ნაკვეთით. ყვავილენი ფარისებურია, კენწრული. გვირგვინი თეთრი ფერისაა. ყვ.ნაყ. V-VIII. იზრდება ტენიან ადგილებში, ჭაობებში, მდორედ გამდინარე წყლებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპას, დასავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკასა და ჩრდილო ამერიკას.

Sisymbrium officinale (L.) Scop. – გონგოლა

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

ერთწლიანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-60 სმ, შებუსული. ღერო სწორია, გაფარჩხულად დატოტვილი. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ფრთისებურად განკვეთილი, მოგრძო-კვერცხისებური, არათანაბრად დაკბილული. ზედა ფოთლები შუბისებური ან ისრისებურია. ყვავილეთი თავაკია, გვირგვინი – ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ნათესებში, დასარეგულირებელ ადგილებში, გზების გასწვრივ, სარეველა მცენარეა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ავსტრალიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Sobolewskia caucasica N. Busch

ოჯახი: Brassicaceae – ჯვაროსნები

40-70 სმ-მდე სიმაღლის ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. წვილმეჭვტისებურ-ბეწვებიანია, განსაკუთრებით ზედა ნაწილში. ღერო მრავალია, აღმავალი, ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლები კვერცხისებურ-სამკუთხაა, კიდებზე ღრმად მრგვალკბილა, შიშველი, გრძელყუნწიანი. გვირგვინი თეთრია, 4,5 მმ-მდე სიგრძისა. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ჩამონაზვავებზე, ლოდნარებზე, კლდეებზე, რიყნარებზე 900-2200 მ-მდე ზღვის დონიდან. გავრცელებულია მთიულეთში, ხევსურეთში, ფშავსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Thlaspi macrophyllum* Hoffm. =
Pachyphragma macrophyllum (Hoffm.)
N. Busch – ხახიძე**

ოჯახი: **Brassicaceae** – ჯვაროსნები

20-40 სმ სიმაღლის სრულიად შიშველი, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ერთი ან რამდენიმე, ძირითადად, მარტივი ღეროთი. ქვედა ფოთლები დიდი ზომისაა, გულის ან თირკმლის ფორმის, გრძელყუნჩიანი. ღეროსეული ფოთლები კვერცხისებურია. ყვავილის ყუნწები ცერად არის აღმართული, ნაყოფობისას გრძელდება. გვირგვინი თეთრია. ყვ.ნაყ. IV-VII. იზრდება ტყეებში, ტყის პირას, დამახასიათებელია ტენიანი და მდიდარი ნიადაგით წარმოდგენილი ტყეებისათვის. ქმნის ტყის ტიპს. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და მცირე აზია. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Thlaspi orbiculatum* Steven**

ოჯახი: **Brassicaceae** – ჯვაროსნები

10-30 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი ან ფოთლებშებუსული გრძელი წამწამებით. ღერო მარტივია ან დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები ყუნჩიანია, მოგრძოვალური, ღეროსეული მჭდომარეა, მოგრძოლანცეტა. თითქმის ყველა ფოთლი მეტ-ნაკლებად დაკბილულია. მტევანი დაყვავილებისას წაგრძელებულია. გვირგვინის ფურცლები მოგრძოა. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება ზღვის დონიდან 1800 მ-მდე რუდერალურ ადგილებში, ნათესებსა და ნაჩხატებში. უმეტესად ბიცობი ნიადაგებისთვისაა დამახასიათებელი. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს.

Torularia contortuplicata O.E. Schultz

ოჯახი: **Brassicaceae** – ჭვაროსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ძირიდანვე გაფარჩხულ – დატოტვილია, ხასიათდება აღმავალი, 5-30 სმ სიგრძის ტოტებით, შებუსულია დატოტვილი და მარტივი ბენჯებით. ფოთლები ვიწროელიფსურია, ყუნწიანი, ამოკვეთილ -დაკბილული ან თითქმის კიდემთლიანია. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია, თავამოკვეთილი ან მომრგვალებული. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება ველებსა და ნახევარუდაბნოებში თიხნარ, ბიცობ და ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპის ნაწილსა და შუა აზიას.

Buxus sempervirens L. = *Buxus colchica* Pojark. – კოლხური ბზა

ოჯახი: **Buxaceae** – ბზისებრი

2-15 მ სიმაღლის მარადმწვანე ბუჩქი ან ხეა, დიამეტრი 50 სმ-მდეა. ღერო სწორად მდგომია, ძირიდანვე ხშირი დატოტვით, ტოტები 4-წახნაგოვანია, ნორჩობაში – შებუსული. ფოთლები მარტივია, ტყავისებური, შიშველი. მორიგეობით ან იშვიათად – მოპირისპირედ განლაგებული. ფორმით მოგრძოკვერცხისებური ან ლანცეტა, მოკლეყუნწიანი. ფოთლის ფირფიტა 1-3 სმ სიგრძისა და 1 სმ სიგანისაა, მუქი მწვანე, ქვედა მხარეზე ოდნავ ღია. ნაყოფი 3 რქისებური გამონაზარდით ბოლოვდება. ყვ. II-IV, ნაყ. VI-IX. იზრდება ქვეტყეში შერეულ და წიწვოვან ტყეებში. ზოგჯერ ქმნის რაყებს. კარგად ხარობს ქვიან ან ღრმა ნიადაგებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებს, კავკასიასა და მცირე აზიას. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობა.

***Asyneuma campanuloides* (M. Bieb. ex Sims) Bornm.**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 40-60 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, ქვედა ნაწილში სქლად შეფოთილი. ქვედა ფოთლები კერცხისებურია, თითქმის მჯდომარე. კენწრული ფოთლები ლანცეტა ფორმისაა; ყველა ფოთოლი კიდეებზე მრგვალებილია. ყვავილები შეკრებილია ვიწრო მტევნისებურ-სავგელა ყვავილედე-ბად. გვირგვინი იისფერია და ჯამის კბილებს 3-ჯერ აღე-მატება. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა, სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – ტყის სარტყლის ველობებზე, მდე-ლოებზე, მაღალ ბალახეულობაში, არყნარში, დეკიანში, კირქვიან ნაშალებზე 700-2700 მ სიმაღლემდე. გავრცელე-ბულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდე-მური მცენარეა.

***Campanula alliariifolia* Willd. – ბუსკანტურა**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 70 სმ-მდე სიმაღლისაა, აღმავალი ან სწორია, დატოტვილი ან მარტივი, მოთეთრო ბეწვით შებუსული. ფესვთანური ფოთ-ლები ფართო სამკუთხაგულისებური ან გულისებურია, წანვეტებული ან ბლაგვწვერიანი. ყვავილედი გრძელი, ცალმხრივი მტევანია. ყვავილები მსხვილია, მოკლემუნ-ნიანი, მეტ-ნაკლებად თავდახრილი. გვირგვინი თეთრია და 10-20 მმ სიგრძისა, ძაბრისებურ-ზარისებური ფორ-მის. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთისწინებიდან ალპურ სა-რტყლამდე კლდეებსა და ნაშალებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და ჩრდილო ანატოლიას.

Campanula alliariifolia Willd. = Campanula ochroleuca (Kem.-Nath.)Kem.-Nath.

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 80 სმ-მდე სიმაღლისაა, წამოწეული, მარტივი ან დატოტვილი, რბილი ბენვით შებუსული. ფესვთანური ფოთლები ფართოსამკუთხა-გულისებურია, ნაწვეტებული. ღეროსეული ფოთლები უფრო პატარა ზომისაა, მოკლეყუნწიანი. ყვავილენი ცალმხრივი მტევანია. გვირგვინი ზარისებურია, 2,5-3,5 სმ სიგრძის, ღია ყვითელი ფერის, ნაკვთები კვერცხის ფორმისაა. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტყისა და სუბალპურ სართყლებში – კლდეებზე, ღორღიან სუბსტრატსა და ნაშაღებზე. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში. კავკასიის ენდემია.

Campanula collina Sims

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 7-35 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი, შეფოთლილი, მცირე ყვავილიანი, შიშველი ან ქვედა ნაწილში მეტ-ნაკლებად ხეშმუშენვიანი. ფესვთანური ფოთლები ძირში გულისებურია, მოგრძო-კვერცხისებური ან მოგრძოლანცეტა ფორმის. ღეროსეული ფოთლები მოგრძო – ლანცეტადან, ლანცეტურამდე. ყვავილები შეკრებილია ცალმხრივ მტევნისებურ ყვავილენად, ყვავილი იშვიათად მარტოულია, თავდახრილი, მოგრძოყუნწიანი. გვირგვინი მილისებურ-ზარისებურია, მუქი ლურჯი. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის შუა სართყლიდან სუბალპურ და ალპურ სართყლებამდე – მდელოებზე, ნაზვავებსა და მშრალ, ღორღიან ფერდობებზე. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლში, სამცხე-ჯავახეთში, მცხეთა-მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს დაღესტანს, სამხრეთ კავკასიასა და აღმოსავლეთ ანატოლიას.

***Campanula collina* subsp. *sphaerocarpa*
(Kolak.) Ogan. = *Campanula sphaerocarpa*
Kolak.**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 5-27 სმ სიმაღლისაა, ძირიდან რკალისებურად აღმავალია, მართოკუთხედიანი, ფესვთანური ფოთლები ფორმით მომრგვალოკვერცხისებურია ან ზოგჯერ მოგრძოლანცედა. ღეროსეული ფოთლები 3-5-ია, პატარა ზომის, რომელთაგან ქვედა მოკლეყუნწიანია, ზედა – თითქმის მჯდომარე, ფორმით მოგრძოლანცედადან საზურსადგისისებურამდე. გვირგვინი 20-35 მმ სიგრძისაა, ძაბრისებურ-ზარისებური, მუქი ლურჯი ფერის. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ალპურ სარტყელში ღორღიან, კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Campanula collina* subsp. *sphaerocarpa*
(Kolak.) Ogan. = *Campanula albovii* Kolak.**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ძლიერ შებუსუსული, სიმაღლე – 30-60 სმ. ფესვთანური ფოთლები კვერცხისებურია, მოკლეყუნწიანი, კიდევებზე მრგვალებილა, სქლად შებუსუსული. ღეროსეული ფოთლები პატარაა, მოკლეყუნწიანი ან თითქმის მჯდომარე. მტევნები ცალმხრივია, 3-8-ყვავილიანი. ჯამი შიშველია ან შებუსუსული, ყვავილი იისფერ-ლურჯია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის ზედა და ალპურ სარტყლებში კლდეთა ნაპრალებსა და ღორღიან მდელოებზე. საქართველოში ცნობილია აფხაზეთში, სვანეთში, სამხრეთ საქართველოსა და ხევში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილს. კავკასიის ენდემია.

Campanula daghestanica Fomin = Campanula fedorovii Kharadze

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 15-40 სმ-ია, ძირიდანვე დატოტვილი. ღეროსეული ქვედა ფოთლები ლანცეტა ფორმისაა. შუა ფოთლები მჭდომარეა, კიდევებზე მსხვილკბილებიანი. სულ ზედა ფოთლები პატარაა. ყვავილეთი საგველასებურია. გვირგვინი მილისებურ-ზარისებურია. ცისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – კლდეებსა და მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ მთიანეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula engurensis Kharadze

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 16-25 სმ სიმაღლისაა, მრავალი მარტივი, წამოწეული, გაფანტული ბენჯით მოფენილი. მთელი მცენარე მონაცრისფრო – მწვანე ფერის. წვრილი, გამჭვირვალე ბენჯით არის შებუსუსი. ფოთლების ქვედა მხარე ოდნავ ლეგაა, ზედა მხარე – მწვანე. ფესვთანური ფოთლები ასიმეტრიულია, კვერცხისებურლანცეტა. ღეროსეული ფოთლები კვერცხისებურია. ყვავილეთი მცირე ყვავილიანია, ფარისებურ-მტევნისებური. გვირგვინი მილისებურ-ზარისებურია, გარეთა მხრიდან წვრილი გაფანტულ ბენჯიანი, მუქი ცისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის სარტყელში – დაჩრდილოულ კლდეებზე ღრმა ხეობებში. საქართველოში გვხვდება სვანეთში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

Campanula glomerata subsp. oblongifolia
(K.Koch) Fed. = **Campanula oblongifolia**
(K.Koch) Kharadze – დილხაში

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 100 სმ -მდე სიმაღლისაა, აღმავალი, მარტივი, მონითალო ბენვით შებუსული. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოგრძოელიფსურია, წანვეტებული. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, დანარჩენები – მოკლეყუნწიანი, მოგრძო-კვერცხისებურია, ხერხებილა. უხეში შებუსვის გამო ფოთლები ხეშეშია. ყვავილელი მკვრივია და კენწრული. გვირგვინი ზარის ფორმისაა, ცისფერი ან ოდნავ მოიისფრო. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ფოთლოვან და ფიჭვნარ ტყეებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Campanula glomerata subsp. caucasica
(Trautv.)Ogan. = **Campanula trautvetteri**
Grossh. ex Fed.

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო აღმავალია, 10-60 სმ სიმაღლის, შიშველი ან მცირედ შებუსული. ფესვთანური ფოთლები კვერცხისებურია ან ელიფსური, გრძელყუნწიანი. ღეროსეული ფოთლები უფრო პატარაა, მოკლეყუნწიანი ან მკდომარე. სულ ზედა ფოთლები თავაკისებურია და ყვავილედის საბურველს ქმნის. ყვავილები 2-4 სმ სიგრძისაა, მუქი იისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Campanula kachethica Kantsch. – კახეთის მარცხი

ოჯახი: Campanulaceae – მარცხისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღეროები 15 სმ-მდე სიმაღლისაა, წამოწეული ან რკალივით გადაღუნული. მთელი მცენარე მონაცრისფროა, წვრილი, ხშირი ბუსუსებით დაფარული. ფოთლები ტყავისებურია, შებუსული, კიდევ ტალღისებური, არათანაბრად დაკბილული. ყუნწი ვიწრო ფრთიანია, ფორმით ფართო, სამკუთხაკვერცხისებურია. ღეროსეული ფოთლები შედარებით პატარაა, ფართო, მომრგვალოკვერცხისებური. სულ ზედა ფოთლები კი სამკუთხაკვერცხისებურია. ყვავილები თეთრია. ნაკვთები გარედან ხშირბეწვიანია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება კირქვიან კლდეთა ნაპრალებში. კახეთის ენდემური მცენარეა. ის ცნობილია არნივის ხეობიდან (დედოფლისწყაროს მიდამოები).

Campanula kantschavelii Zagar. – ყანაპელის მარცხი

ოჯახი: Campanulaceae – მარცხისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს მრავალი ღერო, აღმავალი, გრძელი, გაფარჩხული, ხშირი და ხეშემში მოთეთრო ბეწვით შებუსული. ფოთლები ხშირ და მოკლებეწვიანია, კიდევსა და ძარღვებზე – გრძელბეწვიანი. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები ფართონიჩბისებურია, გრძელი, ფრთიანი ყუნწით. ზედა ფოთლები კვერცხისებურია, მჭდომარე ან მოკლეყუნწიანი. ყვავილეთი ქოლგისებურ-საგველასებურია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი 12-15 მმ სიგრძისაა, ზარისებურ-მილისებური, ისამნისფერი, სახაში და გარედან, ძარღვების გაყოლებით მოთეთრობეწვიანია. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება ტყის სარტყელში კლდეების ნაპრალებში. აღწერილია კახეთიდან (ყვარლის მიდამოები), გასული საუკუნის 30-იან წლებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Campanula lactiflora* M.Bieb. = *Gadellia lactiflora* (M.Bieb.) Schulkina – კინკაშა**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 150 სმ-მდე სიმაღლისაა, მარტივი, აღმავალი, შიშველი ან აქა-იქ შებუსული. ფოთლები ფართოა, კიდევებზე ორმაგად დაკბილული და ჭირკვლოვანი. ქვედა ფოთლები კვერცხისებურია ან ელიფსური, ზედა ფოთლები ნახევრად ღერომხვევია, ზედა მხრიდან შიშველი და ქვედა მხრიდან – მცირედ შებუსული. ყვავილენი საგველაა. ყვავილი დიდი ზომისაა, თეთრი ან ღიაციფერი.ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპურ სარტყლებში ტყისპირა მიდამოებში, კლდეებზე, დეკიანებში, სუბალპურ მაღალ ბალახეულობაში. ზოგჯერ გვხვდება მასიურად. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია

***Campanula latifolia* L. – ალოშა**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 120 სმ-მდე სიმაღლისაა, სწორი, მარტივი, შიშველი ან შებუსული, წვერამდე შეფოთილი. ფოთლები კვერცხისებურია, 15 სმ-მდე სიგრძისა და 7 სმ-მდე სიგანის. ყვავილები ფოთლების იდლიებშია სათითაოდ ზემოთ აღმართული. ყვავილენი მტევნისებურია. გვირგვინი დიდია და ფართო, ზარისებური, ლურჯი – იისფერი.ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა და სუბალპურ სარტყლებში მდელოებზე, ტყის ველობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, დასავლეთ და ცენტრალურ აზიას, მცირე აზიას, თითქმის მთელ ევროპას, ირანის ჩრდილოეთ ნაწილს.

Campanula longistyla Fomin

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

ორწლიანი ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 60 სმ-მდე სიმაღლისაა, წაგრძელებულია, აღმავალი, პირამიდისებური დატოტვით, მთელი მცენარე გაფანტული, გაკრული, პრიალა ბენვითაა შებუსული. ფესვთანური და ქვედა ღეროსეული ფოთლები კვერცხისებურ – ლანცეტა ან მოგრძოკვერცხისებურია. ზედა ფოთლები მოგრძო-ლანცეტა ფორმისაა. ყველა ფოთოლი ორივე მხრიდან შებუსულია. ყვავილები კენწრული და ილიური (1-3), მოგრძო ტოტების ბოლოებზე მოთავსებულ შემოკლებულ ყუნწებზეა შეკრებილი საგველასებურ ყვავილედებად. გვირგვინი 30 მმ-მდე სიგრძისაა და იისფერი. ყვ. V-IX. ნაყ. X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებსა და კირქვიანი კლდეების ნაპრალებში. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula petrophila Rupr.

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი ფაშარკორდიანი მცენარეა. შებუსული. ღერო 4-25 სმ სიმაღლისაა, მრავლად აქვს საყვავილე ყლორტი, წვრილი, წამოწეული, შიშველი, 1-5-ყვავილიანი. ფესვთანური ფოთლები კვერცხისებური ან უკუკვერცხისებური ფორმის, მკვეთრადაა შევიწროებული ყუნწად, წვერზე 3-5-კბილიანია. ღეროსეული ფოთლები პატარა ზომისაა და ნიჩბისებური. გვირგვინი ზარისებურია ან მილისებურ-ზარისებური, ღია ცისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, შიდა ქართლში, მცხეთა-მთიანეთსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula rapunculoides L. – მაჩიტა

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-100 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი, მარტივი, იშვიათად დატოტვილი, ჭაგრისებური ბენვით მოფენილი. ფესვთანური და ქვედა ღეროსეული ფოთლები გულისებური-სამკუთხა ან კვერცხისებურია. სულ ზედა ფოთლები ლანცეტაა, კიდევებზე არათანაბრად ხერხკბილა. ყვავილენი გრძელია, ცალმხრივად მტევნისებური. ყვავილები მოკლექუნნიანია და მუქი იისფერი ან ლურჯი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სართყლამდე მდელოებზე, ღორღიან სუბსტრატზე. ძირითადად გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ჩრდილო და ცენტრალურ ევროპას, დასავლეთ ციმბირს, მცირე აზიას, ირანის ჩრდილოეთ ნაწილს, ჩრდილო ამერიკას.

Campanula rapunculoides L. = Campanula grossheimii Kharadze.

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50-120 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი, მარტივი ან დატოტვილი, შიშველი ან გაფანტულბენვიანი. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები სამკუთხაკვერცხისებურია, ძირთან ოდნავ გულისებური ან მობლაგვო. ზედა ფოთლები კვერცხისებურ – ლანცეტაა ან ხაზურლანცეტა. ყველა ფოთლის ზედა მხარე მოკლედ მიტკეცილბენვიანია. ყვავილენი მტევნისებურია, ყვავილები – 8 მმ-მდე სიგრძის ყუნთი. გვირგვინი ფართოძაბრისებურია, მუქი იისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სართყლებში – მდელოებზე, ბუჩქნარებში და რიყებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, ძირითადად კი – აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula sarmatica Ker Gawl.

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მსხვილია, თითქმის ძირიდან დატოტვილი, გაფანტულბუნჯიანი, მრავალყვავილიანი. მთელი მცენარე წვრილი, მოთეთრო და გრძელი, ჯაგრისებური ბუნჯით არის შებუსული. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები კვერცხისებურმოგრძოა, ძირთან თითქმის გულისებური ან სოლისებური, მოკლფუნჯიანი. ზედა ფოთლები ლანცეტა ფორმისაა. ყველა ფოთოლი ორივე მხრიდან ხშირი, წვრილი ბუნჯითაა მოფენილი. ყვავილები ფართო, მტევნის მსგავს ყვავილედებად შეკრებილი. გვირგვინი მუქი ცისფერია, შიშველი ან ძარღვების გაყოლებით – ბუნჯიანი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე კლდოვან და ქვიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლში, მცხეთა-მთიანეთსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula sarmatica subsp. calcarea (Albov) Ogan. = Campanula calcarea (Albov) Kharadze

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით – 80 სმ. მცენარე შებუსულია მოთეთრო ბუნჯით. ღერო ერთი ან რამდენიმეა, მსხვილი, მარტივი. ფესვთანური ფოთლები მოგრძოა, ელიფსურიდან კვერცხისებურამდე, კიდევ არათანაბრად ხერხისებურად დაკბილული. ძირთან – გულისებური, ღეროსეული შუა ფოთლები კვერცხივით მოგრძოა, მჭდომარე. ზედა ყვავილედის ფოთლები ლანცეტა ან ხაზურია, იშვიათად – კვერცხისებური. ყვავილენი მტევნისებური საგველაა. ყვავილები მჭდომარეა, თეთრი ფერის. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყისა და ალპურ სარტყელში ღორღიან და ქვიან ფერდობებზე, კირქვიანებზე. საქართველოში გვხვდება დიდი კავკასიონის ქედის გაყოლებებზე, საკმაოდ იშვიათია. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

**Campanula saxifraga subsp. aucheri (A. DC.)
Ogan. = Campanula aucheri A. DC.**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 7-16 სმ სიმაღლის, მარტოლუკვაილიანია, აღმავალი, გაფანტულბუნვიანი, მურა ფერის ქერცლებით დაფარული. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები ხაზურია ან ხაზურლანცეტა ფორმის. თავაკი მრავალი, გვირგვინი მუქი მოიისფრო – ლურჯი ფერისაა, გაფანტული მიტკეცილი ბუნვით ან შიშველია, ზარისებური ფორმის და ჭამის ნაკვთებს 3-4-ჯერ აღემატება. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში კლდეებსა და ნაშალეებზე. საქართველოში გავრცელებულია სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, სამეგრელოში, შიდა ქართლში, მთიულეთსა და თუშ-ფშავ-ხევსურეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

**Campanula sibirica subsp. Hohenackeri
(Fisch. & C.A. Mey.) Damboldt = Campanula
Hohenackeri Fisch. & C.A. Mey.**

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

ერთ ან ორწლიანი მცენარეა. ღერო 40 სმ-მდე სიმაღლისაა, უხვად დატოტვილი. დატოტვილია ყვავილედიც. გვირგვინი ჰატარაა და მკრთალი ცისფერი. სხვა მაჩიტებისგან საკმაოდ განსხვავდება თავისი ჰაბიტუსით. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთისწინეთიდან სუბალპურ სარტყლამდე მშრალ, ღია ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ირანის ჩრდილოეთ ნაწილს.

Campanula sibirica subsp. hohenackeri
(Fisch. & C.A. Mey.) Damboldt = **Campanula**
charadzae Grossh.

ოჯახი: **Campanulaceae** – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-35 სმ სიმაღლისაა, აღმავალი ან წამოწეული, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ქვედა ფოთლები ფართოოვალურია, ზოგჯერ ოვალურ-ლანცეტა, გრძელ ყუნწად წაგრძელებული. ღეროსეული მოგრძოა, მჭდომარე, სულ ზედა მოგრძოლანცეტა ფორმის. ყვავილები იისფერია, ოდნავ თავდახრილი ან სწორად მდგომი. გვირგვინი ძაბრისებურ – ზარისებურია, 20 მმ-მდე სიგრძის, 1/3-მდე ჩაჭრილი. ყვ. VII-VIII, ნაყ. IX. იზრდება სუბალპური სარტყლის მდელოებსა და დაი, ქვიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთსა და მცხეთა – მთიანეთში, გავრცელების საერთო არეალია სამხრეთ კავკასია. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Campanula stevenii subsp. beauverdiana
(Fomin) Rech.f. & Schiman-Czeika =
Campanula beauverdiana Fomin

ოჯახი: **Campanulaceae** – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ერთია, მართკივი, 10-20 სმ სიმაღლის, აღმავალი, ზედა ნაწილში – შიშველი. ფოთლები მეტ-ნაკლებად შებუსულია, კიდევებზე ოდნავ დაკბილული. ფესვთანური ფოთლები კვერცხისებურია, გრძელყუნწიანი. ღეროსეული ფოთლები, ხაზურ-ლანცეტა ან ხაზურია, მჭდომარე. ყვავილები მარტოულია ან 2-3 ერთად. ყვავილი ცისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მშრალ ფერდობებსა და გორაკებზე. საქართველოში გავრცელებულია ქვემო და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Campanula tridentata Schreb. – ქარსხვი

ოჯახი: Campanulaceae – მაჩიტასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროები 2-15 სმ სიმაღლისაა, წამოწეული, მარტოლუყვავილიანი, შიშველი. ფესვთანური ფოთლები როზეტს ქმნიან. ფოთლები უკულანცეტა – ნიჩბისებურია, კიდემთლიანი, ხშირად – წვერზე მოკვეთილი, კიდეებზე წამწამისებურად შებუსული. ღეროსეული ფოთლები ხაზურლანცეტაა, კიდეებზე ბუნჯიანი. გვირგვინი მუქი ცისფერი ან მოიისფროა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს.

Cannabis sativa L. = Cannabis ruderalis Janisch. – ჩვეულებრივი კანაფი

ოჯახი: Cannabaceae – კანაფისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 30-150 სმ სიმაღლის, სამწახნაგოვანი, ხაოიანი, ხშირფოთლიანი. ფოთლები თათისებურ-ლანცეტა ნაკვეთებად 5-9 ნაწილად არის დაყოფილი, კიდეებზე – ხერხკბილა, ღეროს ქვედა ნაწილში მოპირისპირედ განლაგებული. მამრობითი ყვავილედ კენწრულია, მტევნისებური, მდედრობითი ყვავილი თავთავისებურია, ზედა ფოთლების უბეებში განთავსებული. მამრობითი ყვავილი მოყვითალო-მწვანეა. ნაყოფი კაკალია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მდინარეთა ნაპირებზე, ქვიან ადგილებში, აგრეთვე მინდვრებსა და ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას, ირანს, შუა აზიას.

***Celtis australis* subsp. *caucasica* (Willd.)
C.C.Towns. = *Celtis caucasica* Willd. –
კპვკანისური აპკი**

ოჯახი: Cannabaceae – კანაფისებრნი

10 მ-მდე სიმაღლის ხეა, იშვიათად – ბუჩქი. ფოთლები 3-10 სმ სიგრძისაა და 1,5-5 სმ სიგანის, მოყვანილობით – კვერცხისებური ან მოგრძობილი, ტყავისებური. წვერში მოკლედ წაწვეტებული, ზემოდან ხაოიანი და უფრო მუქი, ქვედა მხარე – მოყვითალო, მეტ-ნაკლებად შებუსული, კიდევებზე მრგვალხერხებილა. ნაყოფი სფეროსებურია, მონითალო ან ყვითელი. ყვ. III-IV, ნაყ. IX-X. გვხვდება ქვიან და კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიას, მცირე აზიას, ირანს.

***Humulus lupulus* L. – სპიბ**

ოჯახი: Cannabaceae – კანაფისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ხვიაარაა, ოთხწახნაგოვანი, ხაოიანი. ფოთლები ფართოკვერცხისებურია ან მომრგვალო, ძირში გულისებური, მთლიანი ან 3-5-ნაკვთიანი. მდედრობითი ყვავილის ყვავილსაფარი და თანაყვავილები სიფრიფანაა, ზემოდან მოფენილია ჭირკვლებით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტენიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, ტყისპირებსა და მდინარეთა ხეობებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Capparis spinosa L. – ეკლიანი კაპარი

ოჯახი: Capparaceae – კაპარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 1-2 მ სიგრძისაა, ნიადაგზე გართხმული ტოტებით, შიშველი ან ოდნავ შეხუსული. ფოთოლი მარტივია, ელიფსური ან უკუკვერცხისებური, წვერი – ეკლიანი. თანაფოთლები ეკლებადაა გადაქცეული. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან ვარდისფერი, 30-45 მმ სიგრძის, ნაყოფი მრავალთესლიანი ჭოტისებური კოლოფია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება დაბლობებზე, ნახევარუდაბნოებსა და ველებზე. გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, შუა აზიას.

Centranthus longiflorus Steven – კლდის იასამანი

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, 1 მ-მდე სიმაღლის, შიშველი და ლეგა. ფოთლები მთლიანია, ლანცეტაბაზური ფორმის, ბლაგვწვერიანი, კიდემთლიანი, ზედა მხარეზე – მუქი მწვანე, ქვედა მხარეზე – ღია მწვანე, შიშველი. ღერო და ფოთლები ლეგა ფერის ნაფიფქით არის დაფარული. ყვავილედი 20-30 სმ სიგრძისაა, საგველასებური. გვირგვინი მენამულ-ვარდისფერია. ყვ. V-VII, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპური სარტყლის ჩათვლით კლდეებსა და ჩამონახვავებზე. გავრცელებულია სვანეთში, იმერეთსა და მესხეთ-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Cephalaria gigantea (Ledeb.) Bobrov – სკიპალო

ოჯახი: **Caprifoliaceae** – ცხრატყავასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორი, ღარებიანი, შიშველი ან ფოთლებიანად მონაცრისფრო სქლად შებუსული. ფოთლები დიდი ზომისაა, ფრთისებურად განკვეთილი, მოგრძოლანცეა ან მოგრძოლვალური ფორმის, 2-6 წვეილ სეგმენტად. საბურვლის ფოთოლაკები კვერცხისებურსამკუთხაა. გვირგვინი გოგირდისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყელში, ტყისპირა ადგილებში, მდელოებზე, მაღალ ბალახეულობის კომპონენტია. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Dipsacus laciniatus L. – ბოქმბო

ოჯახი: **Caprifoliaceae** – ცხრატყავასებრნი

50-200 სმ სიმაღლის, ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სწორი, წახნაგოვანი, წიბოებზე ეკლებიანი, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფესვთაური ფოთლები გრძელყუნწიანია, მოგრძო-უკუკვერცხისებური, დაკბილული ან ფრთისებურად განკვეთილი, ორივე მხარეზე ჭაგრით მოფენილი. ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა, შეზრდილი, მოგრძო ფორმის, ფრთისებურად დაყოფილია კიდედაკბილულ, ხაზურ ნაკვეთებად. ქვედა მხარე, ძარღვის გაყოლებით, ეკლებიანია. თავაკები კვერცხისებურია, ყვავილები – თეთრი ან მკრთალი ლილისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VII. სარეველა მცენარეა. იზრდება ტყის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, ირანს.

***Knautia montana* DC.**

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 150 სმ-მდე, დატოტვილი, ერთი ან მრავალი თავაკით. მცენარე გრძელი ბეწვით არის შებუსული. ფოთლები კვერცხისებური, ნიჩბისებური ან ლანცეტა, ხორკლიანი ბეწვით დაფარული, ქვედა ფოთლები ყუნწად არის წარზიდული, ზედა ფოთლები – მჭდომარე. ყვავილის ღერძი გრძელია, ყვავილები ღია ყვითელი ან თითქმის თეთრია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში მაღალ ბალახეულობაში, ბუჩქნარებში, მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიას.

***Linnaea borealis* L.**

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროები წვრილია, პატარა ზომის, მიწაზე გართხმული. ფოთლები მოპირისპირედ არის განთავსებული. ფორმით კვერცხისებური ან ელიფსური, ზედა მხარეზე მუქი მწვანეა, ქვედაზე – უფრო ღია და შებუსული, კიდემთლიანი ან ზედა ნაწილში დაკბილული. ფოთლის ყუნწები გრძელია და შებუსული. გვირგვინი ზარისებურ-ძაბრისებურია, ძირითადად – ღია ვარდისფერი. ყვ. VI-VIII, ნაყ. VIII-X. მაღალმთის მცენარეა, იზრდება დეკიანებსა და არყნარ ტყეებში. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპას, ციმბირსა და ჩრდილოეთ ამერიკას.

Lomelosia caucasica (M.Bieb.) Greuter & Burdet = Scabiosa caucasica M.Bieb. – ფოლიო

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრაბაგასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 20-60 სმ სიმაღლის, შიშველი ან შებუსუსული. სწორი, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები წაგრძელებულია, ლანცეტა, მთლიანი, იშვიათად – ფრთისებურად დანაკვეთილი. ღეროსეული ფოთლებიც ფრთისებურად დანაკვეთულია; კენწრული სეგმენტი ვიწროლანცეტაა, გვირდითები კი – ხაზური. თავაკი თითის ზომისაა. გვირგვინის ფურცლები კაშკაშა ლურჯია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მაღალმთაში, მდელოებზე, ეტანება მშრალ ადგილებს. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Lonicera caprifolium L. – ჰიქსა

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრაბაგასებრნი

4-6 მ სიმაღლის, დატოტვილი ლიანაა. ქერქი რუხი ან ყვითელია. ნორჩი ყლორტები მკრთალი მწვანე ან მოიისფრო, შიშველი ან შებუსუსული. ფოთლები ფორმით კვერცხისებურიდან ელიფსურამდეა. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, შიშველი. ქვედა მხარე კი ლევა მწვანეა, ოდნავ შებუსუსული ან შიშველი. ქვედა ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ზედები შეზრდილია ფუძეებით, მომრგვალო ან ფართოელიფსურ ფირფიტად. ყვავილები ზედა ფოთლების ილიებშია განლაგებული 3-10 – ყვავილიან ჩხროვად. გვირგვინი სურნელოვანია, მოთეთრო ან მოყვითალო, ზოგჯერ მოვარდისფრო ან წითელი მილით. ყვ. V-VI, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Lonicera caucasica Pall. – ნერწა

ოჯახი: *Caprifoliaceae* – ცხრატყავასებრნი

1,5-3 მ სიმაღლის ბუჩქია. ძველი ტოტები მუქი ნაცრისფერია ან ნაცრისფერი, ნორჩი ტოტები შიშველია. ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ფირფიტა ოვალური, კვერცხისებრი ან მოგრძოლანცეტა ფორმის, კიდემთლიანი. საყვავილე ღერძი თითქმის ყველა ფოთლის უბეშია განლაგებული. თანაყვავილები სადგისისებურია. გვირგვინი მენამული ან ვარდისფერ-იისფერია. ყვ. VI-VIII, ნაყ. IX. იზრდება ტყის შუა, ზედა და სუბალპური სარტყლების არყნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ჩრდილოეთ ირანს.

Lonicera iberica M. Bieb. – ცხრატყავა

ოჯახი: *Caprifoliaceae* – ცხრატყავასებრნი

0,5-2 მ სიმაღლის ძლიერ დატოტვილი ბუჩქია, სწორად მდგომი, მაგარი, გაფარჩხული ტოტებით. ნორჩი ყლორტები ჭირკვლოვანი შებუსვითაა. ფოთლები კვერცხისებურია ან მომრგვალო-კვერცხისებური. ფოთლის ფირფიტა ორივე მხარეზე შებუსულია, ზედა მხარეს მუქი მწვანეა, ქვედა მხარეს ღია. ყვავილები იდლიურია, განლაგებულია წყვილ-წყვილად. შეფერილობით მოყვითალო – თეთრია. ყვ. V-VI, ნაყ. VII-X. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – მშრალ, მეჩხერ ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილოეთ ირანს.

Valeriana alpestris Steven – კანტაბლახხა

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი

მცენარის სიმაღლე 100 სმ-მდეა. ღერო მარტოულია, მაგარი, დაღარული, ხშირად – მოღვეო. ფოთოლი მთლიანია, 3-5 წვეილი, მუხლებში შებუსული გრძელყუნწიანი, კვერცხისებრი ან ელიფსური. კიდებზე არათანაბრად ამოკვეთილდაკბილული. შუა ფოთლები კვერცხისებურია ან რომბისებური. ზედა ფოთლები თითქმის მჯდომარე, ლანცეტა ან ხაზურია. ყვავილენი თავაკისებური ფარია, გვირგვინი – მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, ტენიან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიას.

Valeriana officinalis L. – სამკურნალო კანტაბლახხა

ოჯახი: Caprifoliaceae – ცხრატყავასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 60-100 სმ-მდე სიმაღლის, ჩვეულებრივ მარტოული, ღრუიანი, ძირში დაღარული, მონითალო-იისფერი, შიშველი. ფოთლები ფრთისებრ განკვეთილია, შიშველი ან ქვედა მხარეზე მეტნაკლებად შებუსული. ყვავილენი დიდი ზომისაა, გაფარჩხული, ფარისებურ-საგველასებური. ყვავილენი მოვარდისფრო-თეთრია. ყვ. V-VIII, ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყის სარტყელში ტყისპირა ადგილებში, მდელოებზე, ბუჩქნარებში, მდინარეთა და ტაობების ნაპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Valeriana tillifolia Troitzk.

ოჯახი: **Caprifoliaceae** – ცხრატყავასებრნი

ღერო 150 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მარტოული, მაგარი, გლუვი, ხშირად მოლევო ფერის, 2-4 წყვილი ფოთლით. ფოთლები მთლიანია; ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები მომრგვალოთირკმლისებურია, გრძელყუნწიანი, კიდევბზე არათანაბრად ამოკვეთილ-დაკბილული. ყვავილეთი მჭიდროა, ფარისებურ-თავაკისებური. გვირგვინი თეთრია, იშვიათად – მკრთალი ვარდისფერი. ყვ. V-VIII, ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყის, სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში ტყისპირა ადგილებში, ნიფლნარი, ნიფლნარ-სოჭნარი ტყეების ველობებზე, ფიჭვნარში, მდინარეთა და ნაკადულების გასწვრივ. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Agrostemma githago L. – ჭიჭიბი

ოჯახი: **Caryophyllaceae** – მიხაკისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-80 სმ, მეტ-ნაკლებად შებუსუსულია გრძელი მატყლისებური ბენვით. ღეროები მარტივია ან ოდნავ დატოტილი. ფოთლები გრძელია, ხაზური ან ლანცეტისებურ – ხაზური, ყვავილები მარტოულია, კენწრული, გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია ან წითელი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება უმთავრესად ხორბლის ნათესებში 1600 მ-ის სიმაღლემდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და ცენტრალურ ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს.

Arenaria serpyllifolia L.

ოჯახი: *Caryophyllaceae* – მიხაკისებრნი

5-35 სმ სიმაღლის, ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, ძირიდანვე გაშლილად დატოტვილი, შებუსულია წვრილი ჭირკვალა ან მარტივი ბენვით. ფოთლები კვერცხისებურია, ნაწვეტებული და შებუსული. ყვავილეთი შედგება მრავალყვავილიანი დიქაზიუმებისაგან, რომლებიც საგველასებურ ყვავილეთად არის შეკრებილი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ქვიან ფერდობებზე, ღია ადგილებში, ველებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, როგორც სარველა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Cerastium arvense L. – მიწდვრის კირთეთრა

ოჯახი: *Caryophyllaceae* – მიხაკისებრნი

20 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ძირიდანვე მუხლისებურად აღმავალია, დატოტვილი. ხასიათდება დამოკლებული, უნაყოფო და წაგრძელებული საყვავილე ყლორტებით. მთელი მცენარე შებუსულია ხუჭუბა და ჭირკვლოვანი ბენვებით. ფოთოლი ლანცეტაა. ყვავილეთი მცირეყვავილიანია, ყვავილი თერთრია, ფურცლები მესამედ ნაწილამდე ან ზოგჯერ ნახევრამდე – შუაში ჩაჭრილი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

***Cerastium multiflorum* C. A. Mey.**

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს მრავალი, ძირიდანვე დატოტვილი, მწოლიარე ან წამოწეული ღერო, შებუსულია ხუჭუჭა, მწოლიარე ბეწვებით. ფოთოლი კვერცხისებურ-ლანცეტა ან ლანცეტა, კიდევებზე – ტალღისებური. ყვავილები ქმნიან 3-7-ყვავილიან ყვავილედს. ყვ. ნაყ: VI-VIII.

იზრდება ღორღიან ჩამონახვავებზე, რიყნარებსა და მორენებზე, უმთავრესად – სუბალპურ, უფრო იშვიათად – ალპურ სარტყელში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიან რაიონებში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Cerastium ruderale* M. Bieb.**

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მთელი მცენარე შებუსულია მარტივი ან ჭირკვლოვანი ბეწვებით. ღერო აღმავალია, 7-30 სმ სიმაღლის, ზედა ნაწილში დატოტვილი ან მარტივი. ფოთოლი მოგრძოკვერცხისებურია ან ელიფსური. ყვავილეთი კენწრული ქოლგაა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ველებისა და ნახევრად უდაბნოების სარტყელსა და ტყის სარტყელში ბუჩქნართა შორის. გავრცელებულია სვანეთში, ქართლში, კახეთში, მთიულეთსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას.

Dianthus armeria L.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

10-15 სმ სიმაღლის ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო აღმავალია, მარტივი ან ზედა ნაწილში ცალმხრივად დატოტვილი, ქვედა ნაწილში – შიშველი, ზედა ნაწილში გრძელი ბეწვებით შებუსული. ღეროსეული ფოთლები ხაზურ-ლანცეტაა ან ხაზური, ყვავილები თითქმის მჭდომარეა, ღეროებისა და ტოტების წვერში ჯგუფებად შეკრებილი, იშვიათად ყვავილები მარტოულია. გვირგვინის ფურცლები მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის სარტყელში 1500 მ სიმაღლემდე მშრალ ფერდობებზე, განათებულ ადგილებში, ბუჩქნარში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და ევროპა.

Dianthus cretaceus Adam. – მიხაკი

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მრავალღეროიანი, 30-40 სმ სიმაღლის, აღმავალი, მარტივი ან დატოტვილი, შიშველი. ფოთლები ხაზურია, შიშველი, კიდევებზე ხაოიანი. ზედა ფოთლები ქვედა ფოთლებთან შედარებით უფრო მოკლეა. გვირგვინის ფურცლები თეთრია და შიშველი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. სუბალპური და ალპური ზონების მცენარეა. იზრდება ქვიან და ღორღიან ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Dianthus crinitus Sm.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მრავალღეროიანი. სიმაღლე – 15-40 სმ. ღერო აღმავალია, დატოტვილი, შიშველი ან ხაოიანი. ფოთლები ვიწროხაზურია, ყვავილები კენწრულია, თითო-თითო. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან იშვიათად – ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სართყლამდე კლდეებზე, მშრალ და ღორღიან ფერდობებზე. გავრცელებულია ქართლში, კახეთსა და მესხეთ-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Dianthus cruentus Griseb = Dianthus calocephalus Boiss.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, რამდენიმე აღმავალი, შიშველი ღეროთი, ლეგა, მარტივი, სიმაღლე – 30-60 სმ. ფოთლები ხაზურია, გრძლად წანვეტებული, შიშველი, კიდეებზე ხაოიანი. ყვავილედის კუმსი თავაკია, მრავალყვავილიანი. თანაყვავილები ფართო-კვერცხისებურია, შებუსული. გვირგვინის ფოთლის ფირფიტა აგურისფერ-წითელია, წვერზე მსხვილად ამოკვეთილებიანი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სართყლამდე მშრალ მდელოებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლში, მესხეთ-ჭავჭავეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

***Dianthus cyri* Fisch. & C.A. Mey.**

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 12-30 სმ. ღერო აღმავალია, შიშველი და დატოტვილი, ფოთლები ხაზურ-ლანცეტაა, შიშველი, 3-ძარღვიანი, კიდეებზე წაწმამიანი. წვრილი ტოტების ბოლოებზე თითო-თითო ყვავილია. ჭამის კბილები ლანცეტაა; თანაყვავილები – 4; გვირგვინის ფურცლების ფირფიტა სოსანია, წვერში არაღრმად, არათანაბარზომიერად ამოკვეთილკბილებიანი. ყვ. ნაყ. VI. ნახევარ უდაბნოებისა და ველების მცენარეა. გვხვდება სამეგრელოში, აჭარაში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალია სამხრეთ კავკასია, მცირე აზია, ავღანეთი.

***Dianthus imereticus* (Rupr.) Schischk. – იმერეთის მიხაკი**

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 30-60 სმ. ღერო მრავალია, მარტივი ან დატოტვილი, შიშველი, ქვედა ნაწილში – გახევებული. ფოთლები ხაზურლანცეტაა, კიდეებზე ხაოიანი. რამდენიმე ყვავილი ღეროებისა და ტოტების წვერში კონებადაა შეკრებილი. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია, ფართო – უკუკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება კირქვიან კლდეებზე მთის შუა სარტყელში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, სამეგრელოში, რაჭა-ლეჩხუმსა და იმერეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Minuartia circassica (Albov) Woronow ex Grossh.

ოჯახი: **Caryophyllaceae** – მიზაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სქელკორდიანი ან ფაშარკორდიანი. 5-15 სმ სიგრძის საყვავილე ყლორტები წამოწეულია ან აღმავალი, წვერში ივითარებს 3-5 ან მეტ ყვავილს. უნაყოფო ყლორტების ფოთლები ვიწროხაზურია, შიშველი, კიდევებზე მოკლენამწამებიანი. ყვავილები მოთავსებულია ჯამზე მოკლე ჭირკვალა ბენჯიან ყუნწებზე. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ღორღიან და კლდოვან ადგილებში, სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში 2500-3000 მ-ის სიმაღლეზე. გავრცელებულია საქართველოს ყველა მაღალმთიან რაიონში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და მცირე აზია.

Oberna lacera Ikonn. = *Silene lacera* Sims

ოჯახი: **Caryophyllaceae** – მიზაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროები 15-30 სმ სიმაღლისაა, წამოწეული ან გართხმული. ქვედა ფოთლები კვერცხისებურია, გრძელ ყუნწად წარზიდული. ზედა ფოთლები ლანცეტაა. ყვავილები წაგრძელებულ ყუნწებზეა განთავსებული. გვირგვინის ფურცლები თეთრია. ფირფიტა დაყოფილია ფოჩებად და თანაგვირგვინი ხაზურ-ლანცეტა ნაკვეთად. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპური სარტყლების რიყნარებზე, ნაშალებსა და ჩამონახვავებზე. ცნობილია რაჭაში, ხევსურეთსა და თუშეთში. გავრცელებულია ჩრდილო კავკასიაში. კავკასიის ენდემია.

***Petrorhagia prolifera* (L.) P. W. Ball & Heywood
= *Kohlrauschia prolifera* (L.) Kunth**

ოჯახი: **Caryophyllaceae** – მიხაკისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-15 სმ. ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან დატოტვილი. ფოთლები ხაზურია, მახვილწვერიანი, კიდეებზე ხაოიანი. ღეროებისა და ტოტების წვერში ქმნის თავაკისებურ ყვავილედს. გვირგვინის ფურცლები მონითალო-მწვანეა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ზღვის სანაპირო ქვიშებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლში, კახეთსა და მესხეთ – ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

***Silene compacta* Fisch. – ლამაზბა**

ოჯახი: **Caryophyllaceae** – მიხაკისებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ხასიათდება მარტივი ან, იშვიათად, ზედა ნაწილში დატოტვილი 20-70 სმ სიმაღლის ღეროთი. ქვედა ფოთლები ნიჩბისებურია, ღეროსეული – კვერცხისებურლანცეტა, მჭდომარე, ღერომხვევი. ყვავილეთი კენწრულია, თავაკისებური ან ფარისებური. ყვავილი კაშკაშა მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე, ტყის პირას, ღორღიან ადგილებში, რიყნარებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია, სამხრეთ ევროპა და მცირე აზია.

Silene conica L.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შებუსული, ღეროები მარტივია, ზოგჯერ დატოტვილი. მცენარის სიმაღლე 35 სმ-მდეა. ღეროსეული ფოთლები მოგრძონიჩბისებურია და ადრევე ხმება. ღეროსეული ფოთლები ხაზურია ან ვიწროლანცეტა. ყვავილები მარტოულია ან ჯგუფური, ილიური. ჭამი გამობერილია, გვირგვინი -ვარდისფერი. ფირფიტა $\frac{1}{4}$ – ზეა ჩაჭრილი. ყვ. ნაყ. IV-VII. მცენარე გავრცელებულია მშრალ ფერდობებზე, გზისპირებზე, ქვიშნარებზე. საქართველოს ფარგლებში ცნობილია აჭარაში, შიდა და ქვემო ქართლში, კახეთსა და მესხეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას.

Silene vulgaris (Moench) Garcke – ჭყიპანძა

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

სიმაღლე – 30-80 სმ, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ხასიათდება აღმავალი, ზედა ნაწილში დატოტვილი ღეროებით. ფოთლები უკუკვერცხისებურია, მოგრძოელიფსური, ღეროს ზედა ნაწილში ნახევრად ღერომხვევია. ყვავილები შეკრებილია ქოლგისებურ ყვავილედედად. გვირგვინის ფურცლები თეთრია. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება სუბალპურ სარტყელში მაღალბალახიან და ნაირბალახიან მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Stellaria holostea L.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 40 სმ-მდე. ღერო წამოწეულია, ზედა ნაწილში დატოტვილი. თითქმის მთელი მცენარე შებუსულია წვრილი კონუსური და მკდომარე ბენჯებით. ფოთლები ვიწროსამკუთხა ფორმისაა. ყვავილები შეკრებილია მცირეყვავილიან მეჩხერ ნახევარქოლგად. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, თითქმის ნახევრამდე ორად არის გაყოფილი. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება 2000 მ სიმაღლეზე მდელოებზე, ბუჩქნარებს შორის. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, დასავლეთ ციმბირს.

Stellaria media (L.) Vill.

ოჯახი: Caryophyllaceae – მიხაკისებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-35 სმ, ღია მწვანე ფერის. ღერო სუსტია, მწოლიარე ან წამოწეული. ქვედა ფოთლები მომრგვალოკვერცხისებურია, ფოთლის ფირფიტა ზოგჯერ შიშველია, ზოგჯერ თეთრმეჭვიანი, ფუძეში წამწამებით. ყვავილები შეკრებილია ნახევარქოლგად. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, ღრმად ორად გაყოფილი. ყვ. ნაყ. III-IX. იზრდება ტენიან ადგილებში. როგორც სარეველა, გვხვდება ბოსტნებში, რუდერალურ ადგილებში, აზოტით მდიდარ ნიადაგებზე. დამახასიათებელია ღია ცენოზებისთვის. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Helianthemum nummularium (L.) Mill. – შხიყვანვილა

ოჯახი: Cistaceae – საკმელასებრნი

10-40 სმ სიმაღლის ნახევრად ბუჩქია, დატოტვილი, სწორად მდგომი, წამოწეული, იშვიათად – გართხმული ღეროებით, შებუსული. ფოთლები ხაზურლანცეტა ან მომრგვალოკვერცხისებურია, ზემოდან -მწვანე, ქვემოდან – მონაცრისფრო-ქეჩისებური. ყვავილეთი ნაგრძელებული ან დამოკლებული 3-10-ყვავილიანი ხვეულია. გვირგვინის ფურცლები ნარინჯისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება ტყის სარტყელში მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ველობებზე, ბუჩქნარებში, ფრიგანისებურ მცენარეულობაში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Euonymus europaeus L. – ევროპული ჭანჭყატი, კიღობანა

ოჯახი: Clastraceae – ჭანჭყატასებრნი

2-5 მ სიმაღლის ბუჩქებია, ტოტები 4-ნახნაგოვანია, იშვიათად – ცილინდრული, შიშველი, ნახნაგები კორპიანია. ფოთლები მუქი მწვანეა, მოკლეყუნწიანი, ელიფსურიდან ფართოუკუკვერცხისებური ფორმის. კიდედაკბილული, ზედა – მხარე შიშველი, ქვედა მხარე – შიშველი ან მცირედ შებუსული. ყვავილეთი ფარისებური საგველაა, 3-7-ყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები მოყვითალო-მომწვანო-მოთეთროა. ნაყოფზე არილუსი ნარინჯისფერია. ყვ. IV-V, ნაყ. VII-X. მცენარე იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, ჭალებში, ნაკაფ ტყეებში. ხშირად სარეველა მცენარეა. ცნობილია მთელ საქართველოში. საერთო გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

***Euonymus verrucosus* Scop. – მუწეწებინაწი ჭანჭყალი**

ოჯახი: *Clatraceae* – ჭანჭყატასებრნი

1-2 მ სიმაღლის ბუჩქებია. ტოტები ცილინდრულია და მოფენილია მოშავო, მონითალო ან მონაცრისფრო მეჭვებით. ფოთლები ელიფსურია, კიდებზე – ხერხებილა, შიშველი ან ქვედა მხარეზე მცირედ შებუსული. ყვავილედნი 3-9-ყვავილიანი ფარია. გვირგვინის ფურცლები მონითალო-მურა ფერისაა. არილუსი კაშკაშა წითელია. ყვ.V-VI, ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყეებსა და ბუჩქნარებს შორის. გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Euonymus latifolius* (L.) Mill. – განიერფოთლიანი ჭანჭყალი, ტაბლაყურა**

ოჯახი: *Clatraceae* – ჭანჭყატასებრნი

1-3 მ სიმაღლის ბუჩქია, დატოტვილი. ტოტები შიშველია, ცილინდრული, ფოთლები დიდი ზომისაა, ტყავისებური, მუქი მწვანე. ქვედა მხარე ღია ფერისაა, ელიფსური ან კვერცხისებური, კიდებები – ხერხებილა. გვირგვინის ფურცლები მომწვანოა. არილუსი მონარინჯისფროა. ყვ.IV-V, ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებსა და ხეობებში, მეტწილად 700 მ-დან 2300 მ-მდე. ცნობილია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ჩრდილო ირანს.

Parnassia palustris L. – პარნასურა

ოჯახი: *Clatraceae* – ტანჯატასებრნი

10-40 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, სწორად მდგომი. ფოთლები როზეტულია, გრძელყუნჩიანი, მომრგვალო-კვერცხისებური, კიდემთლიანი. ღეროსეული ფოთოლი ერთია და გულის ფორმის, ღერომხვევი. გვირგვინი მოთეთრო ფერისაა. ყვ, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტენიან ადგილებში, მდინარეებისა და რუების გაყოლებით. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. ბოროტად აღიქვამება.

Colchicum speciosum Steven – უცუნა

ოჯახი: *Colchicaceae* – უცუნასებრნი

მრავალწლიანი, ტუბერ-ბოლქვიანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-60 სმ. ყვავილი ერთია იშვიათად – სამი. ყვავილსაფრის გადანაღუნის სეგმენტები ღია ვარდისფერი ან მუქი იასამნისფერია. ფორმით მოგრძოელიფსური ან ოვალური. ყვ. ნაყ. X-VII. მცენარე იზრდება ტყის ზედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, ტყისპირებსა და მდელოებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

Merendera trigyna Woronow – ენძელა

ოჯახი: *Colchicaceae* – უცუნასებრნი

8-12 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთოლი – 3-4, ყვავილობისას ვაგინას აღემატება, შიშველი, ხასხასა მწვანე, ბოლოვდება მონითალო წვეტიტ. ყვავილები – 1-5, თეთრიდან მუქ იასამნისფრამდე, ზარისებური ფორმის. ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება მთისწინებიდან მთის ზედა სარტყლამდე მშრალ ველებსა და ფერდობებზე. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ჩრდილო აღმოსავლეთ მცირე აზიას და ჩრდილო – დასავლეთ ირანს.

Achillea biserrata M. Bieb. – ტყის ფარსმანდუკი

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია, სწორი, სიმაღლე – 30-100 სმ, მთელი მცენარე შიშველი ან თხლად შებუსუსი, უხვად შეფოთილი. ფოთლები ხაზურ-ლანცეტა ფორმისაა, ნაწვეტებული, ორმაგ-ბასრხერხებილა. ყვავილედის კალათია, რომლებიც ფარისებურ ყვავილედებადაა შეკრებილი. ყვავილები თეთრია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, ტყისპირებსა და ველობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Achillea filipendulina Lam. – ფარსმანდუკი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

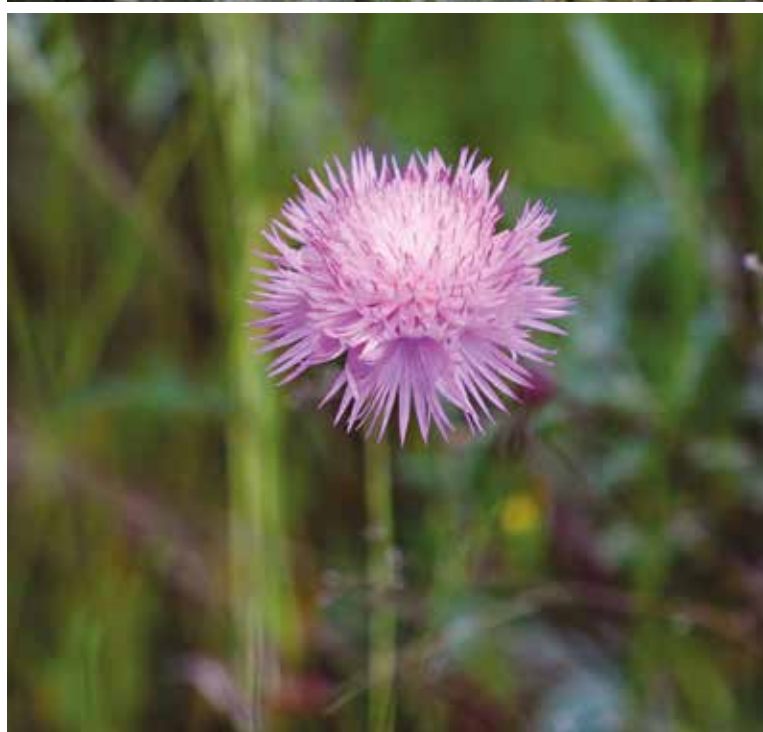
მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, 30-100 სმ სიმაღლის, მიტკეცილი ბუნვით მოფენილი, შეფოთილი. ფოთლები მოხაზულობით მოგრძოლანცეტაა, ერთმაგფრთისებურად განკვეთილი ლანცეტა ან მოგრძოლანცეტა სეგმენტებად. ყვავილები შეკრებილია რთულ ფარისებურ ყვავილედებად. ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სართულამდე – ტყისპირა ადგილებში, მშრალ ფერდობებზე, რიყნარზე, წყაროებისა და ნაკადულების პირას. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე და შუა აზიას, ირანს, ერაყს.

Amberboa glauca (Puschk. ex Willd.)Muss. Puschk. ex Grossh.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-50 სმ. მარტივი ან ძირიდანვე დატოტვილი, ლევა. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა. მთლიანი ან ფრთისებურჩანგისებრ განკვეთილი. ყვავილები დიდი ზომისაა ძაბრისებური, კიდედანაკვეთული, მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართულებში – მშრალ თიხნარ ფერდობებსა და ხევებში. გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Ambrosia artemisiifolia L. – აზვანფოთლიანი ამბროზია

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 20-120 სმ სიმაღლის, მარტივი ან ზედა ნაწილში საგველასებურად დატოტვილი, მიტკეცილი ჯაგრისებური ბენვით მოფენილი. ქვედა ფოთლები ორმაგფრთისებურად დაყოფილი, ზედა ფოთლები თითოეულ მხარეზე 2-3 მოგრძო ან ხაზურლანცეტანაკვებებიანი. კალათები თავთავისებურ ყვავილედებშია შეკრებილი. ყვავილები ღია ყვითელია. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ქვედა, ზოგჯერ შუა სარტყელში რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, მიტოვებულ მიწებზე. აბეზარა სარეველა მცენარეა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ცენტრალურ და ჩრდილო ამერიკას.

Anthemis candidissima Willd. ex Spreng. – კამანია

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ვერცხლისფრად შებუსული, ღერო – 5-15 სმ-მდე სიმაღლის, იშვიათად – მარტივი, უფრო ხშირად ფესვის ყელიდანვე დატოტვილი. ფოთლები მოყვანილობით მოკლეკვერცხისებურია, ორჯერ ან სამჯერ ფრთისებურად დანაკვეთილი. კალათები – მატყლის მსგავსი შებუსვით. ენისებური ყვავილები თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – მშრალ ქვიან ფერდობებზე და ნახევარუდაბნოებში, არიდულ ტყეებში. გავრცელებულია მესხეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Arctium lappa L. – ოროჰანდი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 100-180 სმ სიმაღლისაა, დატოტვილი. ფოთლები ფართო ან თითქმის მომრგვალოკვერცხისებური, შიშველი ან ოდნავ შებუსული. კალათები 3 სმ დიამეტრისაა. საბურველი თითქმის შიშველია. საბურველის ფოთოლაკები მწვანეა, სადგისისებური. გვირგვინი მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტყისპირებში, ბუჩქნარებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Artemisia vulgaris L. – აშშანი, მამულა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 50-150 სმ სიმაღლის, სწორი, შიშველი ან გაფანტული ბენვით შებუსული. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, დანარჩენი – მჯდომარე, ღრმადაა ფრთისებურად განკვეთილი ან დაყოფილი ფართო ან ვიწროლანცეტა ნაკვეთებად. კალათები მრავალრიცხოვანია, შეკრებილია გრძელ, მჭიდრო მტევნებად და საგველასებურ ყვავილედს ქმნის. გვირგვინი მონითალო-მომურო ფერისაა. ყვ. ნაყ. VIII-X. იზრდება ზღვის სანაპიროდან მთის ზედა სარტყლამდე – ტყისპირებში, ბუჩქნარებში და მდინარეების გაყოლებით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს, ჩრდილო აფრიკას.

Aster alpinus L. – ალპური ასტრა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, კენწრული კალათით. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები ნიჩბისებურია, ბლაგვი და კიდემთლიანი. ზედა ფოთლები მცდომარეა. კალათა 3-5 სმ – მდე დიამეტრისაა. საბურველი ნახევრად სფეროსებურია. მილის მსგავსი ყვავილები ყვითელია, განაპირა ყვავილები – მოლურჯო-იისფერი. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – კლდოვან, ბალახოვან ბიოტოპებზე. გავრცელებულია საქართველოს ყველა მაღალმთიან რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთა და სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს და შუა აზიას.

Aster amellus subsp. ibericus (Steven) V.E.Avet. = Aster ibericus Steven ex M. Bieb. – იბერიული ასტრა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 20-80 სმ სიმაღლის, ერთი ან რამდენიმეა, დატოტვილი ან მარტივი. მთელი მცენარე მონაცრისფრო ბუსუსებითაა მოფენილი. ფოთლები სამძარღვიანია, ლანცეტა. კალათები ფარისებურ ყვავილედად არის შეკრებილი. საბურველი მომწვანო-ნაცრისფერია, ზოგჯერ ოდნავ მონითალო. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე – მშრალ ფერდობებზე, ქვიან ეკოტოპებზე, ბუჩქნარში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას და მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Bellis perennis L. – ზიზილა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო -5-20 სმ-მდე სიმაღლის. ფოთლები ფესვთანურ როზეტადაა შეკრებილი, უკუკვერცხისებური ან მოგრძობილი, კიდებზე – წვრილხერხებილა, შებუსული. საყვავილე ღერო მარტოული კალათით ბოლოვდება. ყვავილები სუსტად შებუსული მილითაა, თეთრი ფერის ან ვარდისფერი წვეტი. მილისებური ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე – ზღვისპირა ზოლში და მთისწინებზე, ფართოდ გავრცელებული მცენარეა. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოში, ასევე ქართლსა და თრიალეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ჩრდილო ამერიკასა და აფრიკას.

Carduus acanthoides L. – ეკლიანი ნარშაპი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 30-120 სმ სიმაღლის, დადარული, გვერდებზე ეკლიანი ფრთებით. მცენარე მოფენილია მრავალი გრძელი, ყვითელი ეკლით. ფოთლები მწვანეა, მოხაზულობით – ლანცეტა ან ხაზურლანცეტა, ღრმად ფრთისებურადაა დაყოფილი. კალათები მარტოულია ან რამდენიმე ერთად. ყვავილები მწვანე ან ხორცისფერ-წითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში მინდვრებზე, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია აჭარაში, ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Carduus crispus Guirão ex Nyman – ხვიარა ნარშაპი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო -60-100 სმ სიმაღლის, დატოტვილია, შებუსუსულია აბლაბუდისებური ან გაბნეული, მოკლე ბენვით. ფოთლები მოგრძო ლანცეტაა ან თითქმის ელიფსური, არაღრმად ამოკვეთილ-დაყოფილი. კალათები ღეროების კენწეროებსა და ტოტებზე ჯგუფურად არის განლაგებული. საბურველი მოფენილია აბლაბუდისებური ბენვით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სართელიდან ალპურ სართელამდე – ტყეებში, ბუჩქნარებში, მეზოფილურ ადგილებში როგორც – სარეველა მინდვრებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Carduus nutans L. – ჩვეულებრივი ნარშაპი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 30-100 სმ სიმაღლის, მარტივია ან დატოტვილი, მაგარი, ეკლიანფრთიანი, ქვედა ნაწილში შიშველი, ზედა ნაწილში ქეჩისებური ბენვით მოფენილი. ფოთლები მოგრძო – ლანცეტა ფორმისაა, ამოკვეთილ-ფრთისებურად დაყოფილი, კიდებზე ეკლიანი. კალათები ღეროსა და ტოტების კენწეროებზეა მართულად განლაგებული. ყვავილები იისფერ – მენამულია. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება დაბლობებში, მთის ქვედა და შუა სართლებში – ნათესებში, მდელოებზე, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს, ჩრდილო-დასავლეთ აფრიკას.

Carlina vulgaris L. – ნარისაბა

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 15-50 სმ სიმაღლის, სწორი, აბლაბუდისებურად შებუსული, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები ტყავისებურია, ჩხვლეთია კბილებით. ქვედა ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა. კალათები 2,5 სმ დიამეტრისაა, ყვავილები – მენამულ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე – ტყეებში, მდელოებზე, მშრალ ფერდობებზე, გზისპირებზე და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Carpesium abrotanoides L. – ოროკინძრა

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 30-80 სმ სიმაღლის, შეფოთილი, ზედა ნაწილში წვეკლისებურ ტოტებიანია, შებუსული. ქვედა ფოთლები ელიფსურია, ზედა უფრო ვიწროა, მოკლევუნნიანი; ყველა ფოთლი კიდევებზე წვრილ კბილებიანია, თითქმის კიდემთლიანი. კალათა მრავალია, პატარა ზომის. საბურველი კვერცხისებურია, ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში -ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, ბაღებში, გზისპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და აღმოსავლეთ აზიას.

Carthamus lanatus L. – ალისარკული

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 1 მ – მდე. მონაცრისფრო – მწვანე და მცენარის წვერზე აბლაბუდისებური შებუსვით. ღერო სწორია, მაგარი, მარტივი ან ზედა ნაწილში დატოტვილი, ფესვთანური ფოთლები ჩანვისებურია, ბასრკბილა. ღეროსეული ფოთლები ტყავისებურია, ლანცეტასებური, წვერზე ეკლით, კედლებზე ეკლიანი სეგმენტებით. ყვავილები მკრთალი ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში -ქვიშნარ და რუდერალულ ადგილებში, გზისპირებზე, ნათესებში, საძოვრებზე. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, ცენტრალურ აზიასა და ჩრდილო აფრიკას.

Centaurea diffusa Lam.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 15-50 სმ სიმაღლის, სწორი, წიბოებიანი, ძირში ძლიერ გაფარჩხულად დატოტვილი, მკრთალი მწვანე ფერის. ფესვთანური ფოთლები ორმაგფრთისებურად განკვეთილი, ზედა ფოთლები ხაზურ-ლანცეტა ფორმისაა. ყველა ფოთოლი თითქმის ნაცრისფერ-ქეჩისებურია. კალათები მარტოულია. ყვავილები, ვიწროცილინდრული თანაყვავილებით, ყვავილები მოთეთრო ან ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, მთისწინებზე, მშრალ ეკოტოპებზე, სტეპებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ და აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Centaurea iberica Trevir. Ex Spreng. – ნარსეხსლა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, 20-60 სმ სიმაღლის, მონაცრისფრო-მწვანე, გაფარჩხულად დატოტვილი, ხაოიანი ბენვით მოფენილი. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები ფრთისებურად არის განკვეთილი, ხაზურ-ლანცეტა ფორმისაა. კალათები საშუალო ზომისაა, კვერცხის ფორმის, მარტოული. ყვავილები ვარდისფერ-მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ V-X. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე მშრალ ქვიან ფერდობებზე, გზისპირებზე და მთის სტეპებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას.

Centaurea macrocephala Muss. Puschk. ex Willd. = *Grossheimia macrocephala* (Muss. Puschk. ex Willd.) Sosn. & Takht. – ხხვხიხთაჰა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო -60-100 სმ სიმაღლის, სწორი, მსხვილი, მარტივი ან დატოტვილი, თხლად შებუსული ხუჭუჭა ბენვით. ქვედა ფოთლები ფართო-ლანცეტა ფორმისაა, ყუნად ნარზიდული. ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა. ყველა ფოთოლი კიდევებზე ამოღრღნილ – დაკბილულია. კალათები სფეროსებურ-კონუსურია, კენწრული, მარტოული, კალათის ძირში ღერო გამსხვილებულია. ყვავილედნი კაშკაშა ყვითელი ან მოყვითალო – ყავისფერი. ყვ. ნაყ VII-IX. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, მაღალბალახეულობაში. საქართველოში გვხვდება სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას და ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Centaurea salicifolia M. Bieb. – წითელი დიდილო

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 50-100 სმ სიმაღლის, ოდნავ დატოტვილი, მოკლე, ხორკლიანი ბენვით მოფენილი. ფოთლები მოგრძო-ლანცეტა ან ლანცეტა ფორმისაა, ღია მწვანე ფერის. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ზედა – მჯდომარე. კალათები მოგრძო-კვერცხისებურია. ყვავილები ვარდისფერ-მეწამულია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან მთის შუა სარტყლამდე მუხნარ-წიფლნარ ტყეში, ბუჩქნარებში, ტყისპირებსა და სუბალპურ მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Centaurea solstitialis L. – ეკლსოცხი

ოჯახი: *Compositae* – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 30-100 სმ სიმაღლის, ღარებიანი, ზედა ნაწილში დატოტვილია ზემოთ აშვერილი ტოტებით, მონაცრისფრო, ქეჩისებური შებუსვით. ფესვთანური ფოთლები ჩანგისებურია, მოგრძო ფორმის, კენწრული ფოთოლაკი უფრო დიდი ზომისაა, ვიდრე გვერდითები. ღეროსეული ქვედა ფოთლები ხაზურია, კიდემთლიანი ან დაკბილული. საბურვლის ფოთოლაკები ეკლიანია, ყვავილები ყვითელი ფერისაა. განაპირა ყვავილები თითქმის არ არის გადიდებული. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ველებისა და ფრიგანისეული მცენარეულობის ზონაში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ, სამხრეთ და აღმოსავლეთ ევროპას, აღმოსავლეთ აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Cichorium intybus L. – შარდკაჭაჭა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 40-125 სმ – მდე სიმაღლის, დაკუთხულ-დაღარული, გაფარჩხულად დატოტვილი, მოლევო-მწვანე ფერის. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა, ფრთისებურად განკვეთილი. კიდემთლიანი ან დაკბილული. კალათები ტოტების კენწეროებზე მართულია, კენწრული ფოთლების ილღიებში კი ჭგუფად განწყობილი. ყვავილები ცისფერია, იშვიათად -თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება მთის შუა სართყლამდე მინდვრებში, გზისპირებზე, ნათესებსა და რუდერალურ ადგილებში, ბაღებსა და ველოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი კავკასია, ევროპა, შუა და მცირე აზია, ირანი.

Cirsium echinus (M.Bieb.) Hand.-Mazz. – ნარბი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 40-60 სმ სიმაღლისაა. ზედა ნაწილში დატოტვილი, ღეროები დაღარულია და უხვად შებუსული აბლაბუდისებური ბენვით. ფესვთანური და ქვედა ფოთლები მოყვანილობით ხაზურია, ფრთისებურად დანაკვეთული სამკუთხა ნაკვეთით. კიდევებზე ხშირი წამწამისებური ეკლებითაა შემოსილი. ზემოდან შიშველია, ქვემოდან – შებუსული, ღერომხვევი. ზედა ფოთლები პატარაა, ხაზურლანცეტა. კალათა მრავალია, კენწრული ან იღლიური. ყვავილები მთეთრო-მოვარდისფროა. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის შუა სართყელში მშრალ, ღორღიან ფერდობებზე, გზისპირებზე. საქართველოში გვხვდება ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Cladochaeta candissima (M. Bieb.) DC.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია ან წამოწეული, ხშირფოთლიანი, თეთრი, ფიფქისებური შებუსვით. ქვედა ნაწილში – დატოტვილი, ფოთლები ოდნავ გასქელებულია, მჭდომარე. ქვედა ფოთლები მოკლენიჩბისებურია, ზედა ფოთლები – ხაზური. კალათა ცილინდრულია, 15-20 – ყვავილიანი, შეკრებილია ხშირ წახევარქოლგებში ან ტოტების ბოლოებში ფარისებურ ყვავილედებად. საბურველიც და ყვავილებიც ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე რიყეებზე და ქვიშნარებში. საქართველოში გვხვდება კახეთში, სამეგრელოში, ქართლში, ფშავსა და ხევში. კავკასიის ენდემური მცენარეა. გვარი *Cladochaeta* -კავკასიის ენდემური გვარია.

Cota tinctoria (L.) J. Gay = *Anthemis saguramica* Sosn.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ჩვეულებრივ, მონაცრისფრო შებუსვით. ღერო -სწორი, 40-70 სმ სიმაღლის, დაკუთხულ-დაზოლილი, შუა ნაწილიდან ან უფრო მაღლიდან დატოტვილი. ღეროსეული შუა ფოთლები მჭდომარეა, უკუკვერცხისებური, ფრთის მსგავსად განკვეთილი. კალათები განლაგებულია ძალიან გრძელ და შიშველ ღერძებზე. ენისებური ყვავილები ოქროსფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა სარტყელში ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია ქართლსა და მთიულეთში. აღწერილია საგურამოს ქედიდან. საქართველოს ენდემია.

Cyanus cheiranthifolius (Willd.) Sojak = Centaurea cheiranthifolia Willd.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 10-45 სმ სიმაღლის, ქეჩისებურად შებუსული. ფოთლები ფრთისებურად განკვეთილია მომრგვალებულწვერიან მოგრძო ნაკვეთებად. უფრო იშვიათად ფოთლები არის კიდემთლიანი, ხაზური ან ლანცეტა ფორმის. კალათები 20-25 მმ დიამეტრისაა. გარეთა ყვავილები დიდი ზომისაა, მოთეთრო-მოყვითალო, ზოგჯერ ლურჯი ან მენამული ფერის. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ტენიან და ღორღიან მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Cyanus segetum Hill = Centaurea cyanus L. – რუსული ღიღილო

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, 10-80 სმ სიმაღლის, აბლაბუდისებური ბენჯით მოფენილი, ძირიდანვე დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები ყუნწიანია, უკუკვერცხისებურ-ლანცეტა ფორმის, წაწვეტებული. კალათები საშუალო ზომისაა, მარტოული. განაპირა ყვავილები ლურჯია, შიგნით – იისფერი. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება დაბლობებზე, მინდვრებსა და ქვიან მდელოებზე. ცნობილია აფხაზეთსა და იმერეთში, აგრეთვე თითქმის მთელ აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, სამხრეთ და აღმოსავლეთ აზიას.

Cyanus triumfettii (All.) Dostál ex Á.Löve & D.Löve = Centaurea triumfettii All.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო ახოვანია, 30 – 60 სმ სიმაღლის, მარტივი, ზევით აშვერილი ტოტე-ბით, მომწვანო ან იშვიათად – მონაცრისფრო (მიტკეცილი შებუსვის გამო). ფოთლები საზურღანცეტა ფორმისაა, მჭდომარე. კალათები მარტოულია. ყვავილები ლურჯია, უფრო იშვიათად – მწვანული ან თეთრი ფერის. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების მდელო-ებზე, კლდეებზე, ტყისპირა ადგილებში. გავრცელებულია თურიალეთში, ქვემო ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალია სამხრეთ კავკასია და მცირე აზია.

Dolichorrhiza caucasica (M.Bieb.) Galushko

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-60 სმ სიმაღლისაა, შეფოთილი. ფოთლები სქელია, ქვედა ფოთლები თირკმლისებურ-მომრგვალოა, შუა ფოთლები ძლიერ ვარირებს, ფორმისა და ზომის მიხედვით. სულ ზედა ფოთლები კიდემთლიანია, ლანცეტადან ვიწრო ხაზურამდე. კალათა, ჩვეულებრივ – 1-2, იშვიათად – 5-6. სუსტად შებუსული ყვავილები კაშკაშა ნარიჩისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ალპური და სუბალპური სარტყლების ტენიან ხევებსა და კლდეთა ნაპრალებში, მდელოებზე, არყნარში, დეკიანში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Dolichorrhiza renifolia (C.A. Mey.) Galushko

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-40 სმ სიმაღლისაა, შეფოთილი. ფოთლები თხელია, მომრგვალოთირკმლისებური, კიდეებზე დაკბილული. შუა ფოთლები არ არის მრავალი, რამდენადმე დაპატარავებულია და მოკლეყუნჩიანი. ზედა ფოთლები ხაზური ფორმისაა, ქერქლისებური. კალათები დიდი ზომისაა, მართლული ან იშვიათად 2-4 ერთად. ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ალპურ სარტყელში დაჩრდილულ, ტენიან ადგილებში, კლდეთა ნაპრალებში, არყნარში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Echinops sphaerocephalus L. – თაჭკობხალა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 0,5-1,5 მ სიმაღლის, ზედა ნაწილში დატოტვილი, დარებიან-წიბოებიანი, შეფოთილი, აბლაბუდისებური და ჭირკვლოვანი ბუნვით შებუსული. ფოთლები თხელია ან ტყავისებური, მწვანე. ქვედა ფოთლები ყუნჩიანია, ფრთის მსგავსად განკვეთილი, კიდეეკლიანი. ღეროსეული ფოთლები მჯდომარეა, ზედა ფოთლები დაკნინებული. კალათა მრავალია, ტოტების კუნწეროებზე 3-4 სმ დიამეტრის, სფეროსმსგავს თავაკებად შეკრებილი. მღვრიე ცისფერი ან ცისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მშრალ, ბალახიან ფერდობებზე, ტყისპირებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას.

Erigeron alpinus L.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

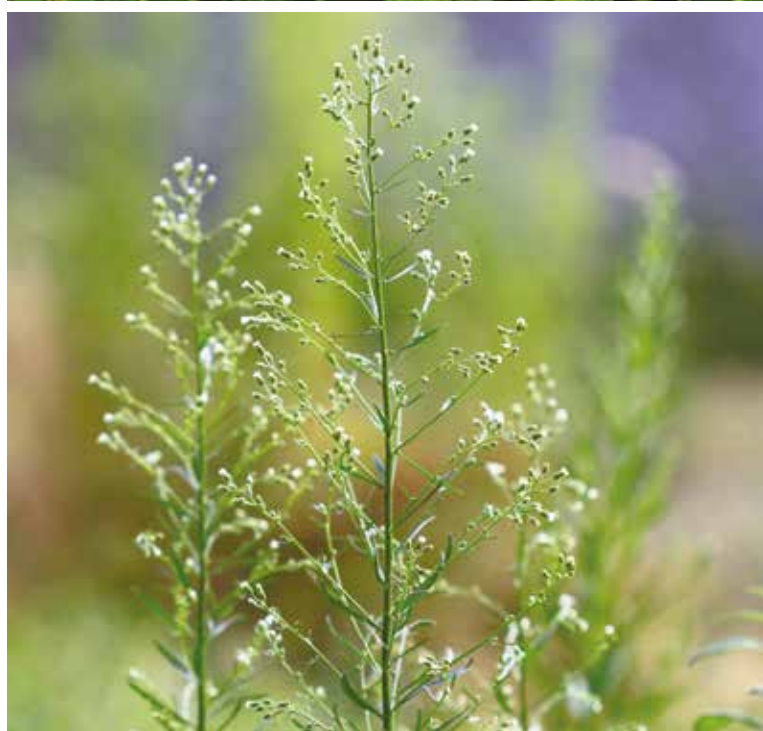
მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალი, 6-25 სმ სიმაღლის, შებუსუსულია უკან გადახრილი, გაფარჩხული ბეწვით. ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოგრძონიჩბისებურია, საკმაოდ გრძელყუნწიანი. დანარჩენი ფოთლები ხაზურია, თითქმის ღერომხვევი. კალათები, ჩვეულებრივ, მარტოულია, იშვიათად – 3-5. ყვავილები ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში მდელოებზე. გავრცელებულია სამხრეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, სამხრეთ – დასავლეთ ევროპას.

Erigeron canadensis L. = Conyza canadensis (L.) Cronquist -სხენიკუდა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-150 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, ჩვეულებრივ, ზედა ნაწილში დატოტვილი, შეფოთლილი, დაფარულია მარტივი, გაფშევილი ბეწვით. ფოთლები ხაზურ-ლანცეტაა, მჭდომარე. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ფართოდ დაკბილული. ყვავილეთი შედარებით ვიწრო საგველაა. კალათები მრავალრიცხოვანია, ყვავილები – თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-XI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების რუდერალურ ადგილებში, ნათესების მახლობლად, მდელოებზე და ტყეში, მდინარეებსა და ტბებთან, გზისპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევროპას, შუა აზიას, აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო და სამხრეთ ამერიკას, ავსტრალიას.

Erigeron caucasicus Steven

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 10-45 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი, მარტივი ან დატოტვილი, მოფენილია ხშირი და გრძელი, მარტივი ბეწვით. ფოთლები კვერცხის ფორმისაა ან მოგრძოკვერცხისებური, თითქმის ღერომხვევი. კალათები შეკრებილია ფარისმსგავს ყვავილედად ან მარტოულია. საბურვლის ფოთოლაკები მუქია, ხშირად – მონითალო. მილისებური ყვავილები ყვითელია, ენისებური კი კაშკაშა ვარდისფერი, 1,5 – ჯერ გრძელია საბურველზე. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ალპური და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე, მორენებზე, ღორღიან ფერდობებსა და კლდეებზე. გავრცელებულია საქართველოს ყველა მაღალმთიან რაიონში; კავკასიასა და მცირე აზიაში.

Erigeron caucasicus subsp. venustus (Botsch.) Grierson = Erigeron venustus Botsch.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, 3,5-30 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი, შებუსუსულია ხშირი და უხეში მრავალუჭრედიანი ბეწვით. ფესვთანური ფოთლები ნიჩბისებურია, ღეროსეული ფოთლები კიდემთლიანია. ქვედა ღეროსეული ფოთლები მოკლემყუნნიანია, ზედა – მჭდომარე. კალათა 1-3 ია, 15 მმ-მდე სიგანისაა, მოთავსებული ღეროს წვერზე. ენისებური ყვავილები კაშკაშა ვარდისფერია, მილისებური ყვავილები – ყვითელი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ მდელოებზე, კლდეებზე, ღორღებზე 2600-3500 მ-მდე. გავრცელებულია საქართველოს ყველა მაღალმთიან რაიონში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და მცირე აზია.

Eupatorium cannabinum L. – შარდკანაფა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 50-120 სმ სიმაღლის, სწორი ან წვერზე დატოტვილი, სუსტად დაღარული, ზოგჯერ მონაცრისფრო-ვარდისფერი. ფოთლები მოკლეყუნწიანია, მოპირისპივრე, 3-5-ად დაყოფილი. ფოთოლაკები ლანცეტაა. კალათები 5-6 ყვავილიანია, შეკრებილია მჭიდრო, ფარისებურ-საგველა კენწრულ ყვავილედებად. ყვავილები მოვარდისფროა, ძაბრისებური. ყვ. ნაყ. VI-XII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტენიან ადგილებში, მდინარეთა და წყაროების ნაპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ, აღმოსავლეთ და ჩრდილო ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო აფრიკას.

Filago arvensis L. – ნასპარა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 5-30 სმ სიმაღლის, რამდენადმე გაფარჩხულად და საგველასებურად დატოტვილი, თეთრი ან მონაცრისფრო, ხშირი მატყლისებური ბეწვით შებუსული. ფოთლები მჯდომარეა, პატარა ზომის, ლანცეტა ან ხაზური ფორმის. კალათები – 2-7, შეკრებილია თავაკის მსგავს ყვავილედებად ტოტების ბოლოებში ან ფოთლის ილღიებში. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – მშრალ ფერდობებზე, რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში, როგორც სარეველა. გავრცელებულია ქართლსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Galinsoga parviflora Cav.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი ან მცირედ შებუსული. ღერო სწორად მდგომია, 10-100 სმ, ჩვეულებრივ, დატოტვილი. ფოთლები მოპირისპირეა, კვერცხისებური ფორმის, კიდებზე წვრილად დაკბილული. ყვავილეთი პატარა ზომის კალათია. ენისებური ყვავილები თეთრია, მილისებური ყვავილები – ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ნათესებში, ტყისპირებში. ამერიკიდან შემოტანილი მცენარეა. საქართველოში ცნობილია სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ აზიას, სამხრეთ ამერიკას.

Hieracium x auriculoides Láng – ხარნუყა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 50 სმ-მდე სიმაღლის, შეფოთლილი მიწისზედა მხოხავი ყლორტებით, ჩვეულებრივ, ჯაგრისა და ვარსკვლავის მსგავსი შებუსვით. ღერო დატოტვილია მხოლოდ წვერთან, ღეროსეული ფოთლები – 2-6, ლანცეტა ან ხაზურ-ლანცეტა ფორმისაა, დაფარულია მწვანე ან მოყვითალო-მომწვანო, ნაფიფქით. ყვავილები შეკრებილია 7-50 საყვავილე კალათაში, რომლებიც წარმოქმნის საგველა ან ქოლგისებურ-ფარისებურ ყვავილედს. ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – ტყისპირებში, ბალახოვან და ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ლიბანს, ირანს.

Inula helenium L. – კულმუსო

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – სწორი, 60-250 სმ სიმაღლის, ზედა ნაწილში დატოტვილი, შებუსუსული. ქვედა ფოთლები დიდი ზომისაა, ელიფსური, 40-50 სმ სიგრძისა და 15-25 სმ სიგანის, ყუნწად შევიწროებული და არათანაბრად ხერხებილა. ზედა ფოთლები კვერცხისებურია, ღერომხვევი. კალათების ღერძები არათანაბარი ზომისაა, საბურვლის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურია, შიგნითა – უფრო ვიწრო, მენამული არშიით შემოვლებული, ენისებური ყვავილები ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება დაბლობიდან თითქმის ტყის ზედა სარტყლამდე ბუჩქნარებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Inula magnifica Lipsky – ბიბანტური მზიურა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 2 მ-მდე სიმაღლის, წვერისკენ დატოტვილი, ქვედა ნაწილში ბენჯით მოფენილი, ზედა ნაწილში ბანჯგვლიანი. ფოთლები ძალიან დიდი ზომისაა, ღეროსეული ქვედა და შუა ფოთლები კვერცხისებურია, კიდევზე ორმაგმსხვილ-ხერხებილა. კალათები ცოტაა, გრძელღერძიანი. ენისებური ყვავილები ყვითელი ფერისაა, მონითალო ფერის ძარღვებით. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყისა და სუბალპურ სარტყლებში, მაღალ ბალახეულობაში, ტყეებსა და ტყისპირა ადგილებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოსა და მთიულეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Inula orientalis* Lam. – აღმოსავლური მდიურა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 20-50 სმ სიმაღლის, მეტწილად მარტივი, ქვედა ნაწილში სუსტად შებუსუსული, ზედა ნაწილში მოფენილია გრძელი, ხშირი ბეწვით. ქვედა ფოთლები მოგრძონიჩბისებურია, ზედა ფოთლები ელიფსურია, ნახევრად ღერომხვევი. ყველა ფოთოლი მჭდომარეა, ორივე მხარეზე მიტკეცილი, რბილი ბეწვით შებუსუსული. კალათები მარტოულია. ენისებური ყვავილები კაშკაშა ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, კლდეებსა და ღორღიან ფერდობებზე, ფიჭვნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Jacobaea aquatica* (Hill) "G. Gaertn., B. Mey. & Scherb." = *Senecio aquaticus* Hill – თაყყითელა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილია, 40-80 სმ სიმაღლის, ძალიან გაბნეული აბლაბუდისებური ბეწვით შემოსილი ან შიშველი. ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოკლემყუნნიანია, ფირფიტა ჩანგისებურად არის დაყოფილი, ზედა ფოთლები მჭდომარეა. კალათა მრავალია, ნახევარსფეროსებური. ენისებური ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-X. იზრდება ზღვის სანაპირო ზოლსა და მთის ქვედა სარტყელში ტენიან და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოში, გურიასა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ, სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Jurinea blanda (M. Bieb.) C. A. Mey.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, 30-60 სმ სიმაღლის, ზოგჯერ ძირში დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები მთლიანია, წაგრძელებულნიჩბისებური ან ლანცეტა ფორმის. ყველა ფოთოლი ზედა მხარეზე მომწვანოა, იშვიათად – მატყლისებური შებუსვით. კალათები მარტოულია, ძალიან გრძელ საყვავილე ღერძზე განლაგებული. გვირგვინი მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა, შუა და ზედა სარტყლების მშრალ, განათებულ, ღორღიან და ქვიან ეკოტოპებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Jurinea moschus subsp. *pinnatisecta* (Boiss.) Greuter = *Jurinella subacaulis* (Fisch. & C. A. Mey.) Iljin

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უღერო ან ღერო იშვიათად 1-2 სმ სიმაღლისაა, მოფენილია ძველი ფოთლების ბოჭკოებით. ფოთლები ფესვთანურ როზეტადაა შეკრებილი, მრავალრიცხოვანია, ფრთისებურად ღრმად განკვეთილი. ზედა მხარე მწვანეა, შიშველი, ქვედა მხარე – ქეჩისებური ბუნვით მოფენილი. კალათები 5 სმ სიგანისაა, მარტოული ან რამდენიმე ერთად. გვირგვინი ღია მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ალპური და სუბნივალური სარტყლების ჩამონაზვავებზე, მორენებზე, ალპურ ხალებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და მცირე აზია.

**Jurinea squarrosa Fisch. & C. A. Mey =
Jurinella squarrosa (Fisch. & C. A. Mey.) Iljin**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო შეუფოთ-
ლავია, 10-30 სმ სიმაღლის. ფოთლები ფესვთანურ რი-
ზეტადაა შეკრებილი, ფრთისებურად განკვეთილი ვიწრო,
ხაზური ფორმის კიდემთლიან ნაკვეთებად, ზედა მხარე
შიშველია, ქვედა მხარე – თეთრი ქეჩის მსგავსი ბეწვით
მოფენილი. კალათები მარტოულია, განლაგებულია
საკმაოდ გრძელ საყვავილე ღერძზე. გვირგვინი მუქი
მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპურ
და ალპურ სარტყლებში – უმეტესად კლდეებზე, ქვიან,
ღორღიან ფერდობებზე, ნაშალეებზე, ნაზვავებზე. გავრცე-
ლებულია ქართლში, თრიალეთსა და ჭავჭავეთში. ამიერკა-
კასიის ენდემური მცენარეა.

**Kemulariella caucasica (Willd.) Tamansch. –
კაჰკასიური კემულარიელა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია,
50-60 სმ-მდე სიმაღლის, მეტ-ნაკლებად ნახნავოვანი, შე-
ფოთილი, დაფარული გრძელი, რთული ბეწვით, ფოთ-
ლები 5-9 სმ სიგრძისაა, მჭდომარე. ღეროსეული ქვედა
ფოთლები ფართოლანცეტაა. ყველა ფოთოლი ფუძესთან
3 ნათელი ძარღვითაა, მეტ-ნაკლებად ხვეული ბეწვით შე-
ბუსული. კალათა მარტოულია, 3-4,5 სმ დიამეტრის. მი-
ლისებური ყვავილები ყვითელია, ენისებური ყვავილები
კი ვარდისფერია ან ალისფერი. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება
სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, დეკი-
ანში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში,
ასევე კავკასიასა და მცირე აზიაში.

Lactuca racemosa Willd. = Cicerbita racemosa (Willd.) Beauverd

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-80 სმ სიმაღლისაა, სწორი, წვრილი, ლეგა, სუსტად დაღარული, შიშველი, მარტივი ან შუა ნაწილში სუსტად დატოტვილი. ფოთლები შიშველია, ლეგა, მთლიანი, მოგრძო ან უკუკვერცხისებური. კალათები მცირეა, ფორმით ცილინდრული, 20-ყვავილიანი, შეკრებილია მოკლე ფარისებურ, შიშველ-ტოტებიან საგველად. ყვავილები ლაჟვარდისფერ-ლურჯია ან მუქი ლურჯი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში, ნიფლნარ-სოჭნარ, ფიჭვნარ და არყნარ ტყეებში, დეკიანში, სუბალპურ მდელოებზე, ქვიან და ღორღიან ეკოტოპებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, ასევე – კავკასიაში, მცირე აზიასა და ირანში.

Lactuca serriola L. – ღორის ქაღუნა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 30-100 სმ სიმაღლის, ოდნავ ღარებიანი, დატოტვილი, შიშველი ან ქვედა ნაწილში გაფარჩხულბენწვიანი. ფოთლები ღეროზე განლაგებულია მზიან მხარეს. ქვედა ფოთლები ამოკვეთილ – ფრთისებურად არის დანაკვეთული, შუა თითქმის მთლიანია, კვერცხისებურ-ლანცეტა ფორმის. კალათები შეკრებილია ფართოსაგველა ყვავილედებად. ყველა ყვავილი ენისებურია და ყვითელი ფერის, ყვ. VI-VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ბოსტნებში, მდინარეების პირას, მდელოებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ჩრდილო აფრიკას.

Lapsana communis subsp. grandiflora
(M. Bieb.) P. D. Sell = **Lapsana grandiflora**
M. Bieb. – ფუჩფუჩა

ოჯახი: **Compositae** – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია ან დატოტვილი, 30-100 სმ სიმაღლის, შიშველი ან მარტივი ბენვით შებუსული. ქვედა ფოთლები ჩანგისებურია, ყუნწიანი, ამოკვეთილ-დაკბილული, შუა ფოთლები მჯდომარეა, კვერცხისებური. ზედა – ლანცეტაა ან ხაზურლანცეტა ფორმის. კალათები შეკრებილია ფარისებურ ან ფარისებურ – საგველა ყვავილედში. ყვავილები ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში – ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებსა და მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ირანს.

Leucanthemum vulgare (Vaill.) Lam. –
მინდვრის გვირილა

ოჯახი: **Compositae** – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, 20-60 სმ სიმაღლის, წიბოებიან-ღარებიანი, მარტოული ან რამდენიმე კალათით. შიშველი ან სუსტად შებუსული. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, უკუკვერცხისებურ-სოლისებური, ღეროსეული ფოთლები მოგრძოლანცეტაა ზედა ფოთლები მჯდომარეა. კალათები 10-15 მმ დიამეტრისაა. ენისებური ყვავილები თეთრია, მილისებური – ყვითელი. ყვ. ნაყ. IV-XII. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე – მდელოებზე, გვხვდება ნათესებში, როგორც სარველა. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ევროპას, შუა აზიას.

***Matricaria matricarioides* (Less.) Porter – ბკირილა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 5-45 სმ სიმაღლის, შიშველი, ზედა ნაწილში დატოტვილი, უხვად შეფოთილი. ფოთლები ორმაგფრთისებურად განკვეთილი, საზურღანცეტა ნაკვეთებად. კალათები მოკლე ყუნწებზე სხედან, საბურვლის ფოთოლაკები ოვალურია ან კვერცხის ფორმის. კალათები ჰომოგამურია. ყველა ყვავილი მილისებურია, მომწვანო – ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მდელოებზე, ბაღებში, მდინარეთა ნაპირებზე, რუდეერალურ ადგილებში, გზისპირებზე. შემოტანილი მცენარეა. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, სამხრეთ ამერიკას.

***Otanthus maritimus* (L.) Hoffmanns. & Link**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

20-30 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი მრავალღეროიანი ბალახოვანი მცენარეა. მსხვილი და ხშირფოთლიანია, მარტივი ან ზედა ნაწილში დატოტვილი, ხშირი, ქეჩისებური, ხავერდოვანი შებუსვით. ფოთლები ლანცეტა ან მოგრძოლანცეტა, კიდემთლიანი ან მრგვალებილა. კალათები ღეროს წვერშია ფარისებურ ყვავილედად შეკრებილი. ყვ. ნაყ. VII-X. იზრდება ზღვის სანაპირო ქვიშებზე, უშუალოდ ზღვის მიმოქცევის ზოლში. შემოტანილი მცენარეა. გავრცელებულია აფხაზეთში, გურიასა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Petasites albus (L.) Gaertn. – ბჰერა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო შეფოთლილია კვერცხის ან ლანცეტას ფორმის მიტკვეილი, ქერცლისებური ფოთლებით. ფესვთაგანური ფოთლები გრძელყუნწიანია. ფირფიტა მომრგვალო-გულისებურია, ზედა მხარე შიშველია ან ხორკლიანი ბუნვით შემოსილი. ქვედა მხარე ლეგაა სქლად შებუსვის გამო. ფოთლები კიდებზე ამოკვეთილმსხვილკბილებიანია. ყვავილეების შემდეგ ფოთლები დიდ ზომებს აღწევს. ყვავილები თეთრია ან ოდნავ მოყვითალო. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე -მდინარეთა ნაპირებზე, ტენიან ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას.

Pilosella piloselloides subsp. bauhinii (Schult.) S.Bräut. & Greuter = Hieracium bauhinia var. fastigiatum (Nägeli & Peter) Zahn

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 15-50 სმ სიმაღლის, შიშველი ან იშვიათად ჭირკვლოვანი, ზოგჯერ მარტივი ბუნვით შებუსული. როზეტის ფოთლები ხაზური, ვიწროელიფსური ან თითქმის ლანცეტაა, მარტივი ბუნვით შებუსული. ღეროსეული 2-6 ფოთოლი როზეტის ფოთლების მსგავსია. ყვავილენი ფაშარია, 3-50 საყვავილე კალათით. ყვავილები ყვითელია, ზოგჯერ წითელზოლიანი ან მწვანე მწვანე ზოლით ქვედა მხარეს. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების მშრალ მდელოებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ, სამხრეთ და აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ლიბანს.

**Pojarkovia pojarkovae (Schischk.) Greuter =
Senecio pojarkovae Schischk.**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 80-100 სმ სიმაღლის, უხვად შეფოთილი, ზედა ნაწილში ფარისებურად დატოტვილი. ფოთლები ლანცეტა ან ვიწროლანცეტა ფორმისაა, ძლიერ წანვეტებული, კიდეებზე თანაბრად ამოკვეთილი. კალათა მრავალია, 4-5 – ყვავილიანი, შეკრებილია რთულ ფარისებურ ყვავილედეზად. ყველა ყვავილი მილისებურია, მოთეთრო, ოთხკბილიანი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე, ტყისპირებში, მდინარისპირა რიყეებზე. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. კავკასიონის ენდემური მცენარეა.

**Prenanthes petiolata (K. Koch.) Sennikov =
Cicerbita pontica (Boiss.) Grossh.**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-50 სმ სიმაღლისაა, წვრილი, ქვედა ნაწილში შეფოთილი, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბენვით მოფენილი. ფოთლები პატარა ზომისაა, შუბისებურ-სამკუთხა ან შუბისებურ-კვერცხისებური, კიდეებზე დაკბილული. მცირე რაოდენობის კალათები შეკრებილია ფარჩხატ საგველად, მონიერო ბენვით შებუსული ტოტებით. ყვავილები ლურჯია. ყვ. VI-VIII, ნაყ. IX-XI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში, ტენიან, შერეულფოთლოვან, კოლხურ ტყეებში, ზოგჯერ – მთის ნიფლნარ-სოჭნარ ტყეებში. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Psephellus dealbatus (Willd.) K.Koch

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 30-60 სმ სიმაღლის, წამოწეული ან ძირიდანვე რკალივით მოხრილი; მცენარე შებუსულია. ფესვთანური ფოთლები ორმაგფრთისებურადაა განკვეთილი. სეგმენტებიც და ნაკვთებიც ლანცეტაა. ღეროსეული შუა და ზედა ფოთლები ფრთის მსგავსად არის განკვეთილი, ან ხაზურია. მისი სეგმენტები ვიწროლანცეტაა. კალათები ერთეულია, დიდი ზომის. ყვავილები მენამული ფერისაა, გარეთა ყვავილები ძლიერ გადიდებულია. ყვ. VI-VII, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში – მშრალ და ქვიან ადგილებში. გვხვდება კახეთში, ქართლსა და მესხეთში. გავრცელებულია სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიაში.

Scolymus hispanicus L.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-100 სმ-მდე სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, თითქმის ძირიდანვეა ძლიერ დატოტვილი, მრავალეკლიანი. ფოთლები მოგრძო – ლანცეტაა, უხეში, მკვეთრად გამოსახული და ძარღვით. კალათები მჭდომარეა, განლაგებულია ღეროსეული შუა და ზედა ფოთლების იდლიებში. ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ზღვისპირა ქვიშნარებზე, იშვიათი მცენარეა. გავრცელებულია აფხაზეთსა და სამეგრელოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო აფრიკას.

Scorzonera czerepanovii Kuth. – ფაშფარულა, კიჰვის ბალახი

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-22 სმ სიმაღლისაა, სქლად მატყლისებურად შებუსული. ღეროს ძირში თავმოყრილი ფოთლები ხაზურ-ლანცეტა ფორმისაა, კალათები – დიდი ზომის, 2-2,5 სმ დიამეტრის, მარტოული, ღეროს კენწეროზე განწყობილი. ენისებური ყვავილები ლიმონისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. III-VI. იზრდება მშრალსა და კლდოვან ადგილებში, ველებსა და ნახევარუდაბნოებში. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში, ასევე – კავკასიაში, მცირე აზიასა და ირანში.

Senecio leucanthemifolius subsp. caucasicus (DC.) Greuter = Senecio sosnovskyi Sofieva

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 5-25 სმ სიმაღლის, ჩვეულებრივ, ძირიდანვე დატოტვილია, გაბნეული აბლაბუდისებური შებუსვით ან შიშველი. ფოთლები ხაზური ფორმისაა, ამოკვეთილ-ფრთისებურად დაყოფილი. კალათები პატარა ზომისაა, შეკრებილია ფარჩხატ – ფარისებურ ყვავილედეხად. ენისებური ყვავილები ოქროსფერ-ყვითელია და საბურველს აღემატება. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში 1800-3700 მ-მდე – ჩამონახვავებზე, მორენებზე, მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Senecio leucanthemifolius subsp. vernalis
(Waldst. & Kit.) Greuter = **Senecio vernalis** Waldst. & Kit. – **ბაზაფხულის**
თავყვითელა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, აბლაბუდისებური ბეწვით შებუსუსი. აქვს 10-15 სმ სიმაღლის მრავალი ღერო, ზედა ნაწილში რამდენადმე დატოტვილი. ფოთლები მოხაზულობით ლანცეტა ფორმისაა, ამოკვეთილფრთისებურად დაყოფილი, კიდედაკბილული. კალათები შეკრებილია ფარჩხატ, ფარისებურ-საგველა ყვავილედებად. ენისებური ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის შუა სარტყელში ბალახოვან და კირქვიან ფერდობებზე, მშრალ ქვიან ადგილებში, ზოგჯერ, როგორც სარეველა. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Senecio pseudoorientalis Schischk.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტოულია, 40-80 სმ სიმაღლის, მსხვილი და შეფოთილი. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოგრძოელიფსური ან მოგრძოლანცეტა ფორმისაა, კიდედაკბილული ან კიდემთლიანი. კალათები მრავალია, დიდი ზომის, შეკრებილია ღეროს კენწეროზე ფარისებურ-საგველა ყვავილედებად. ენისებური ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე, გამეჩხრებულ ტყეებში, ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას და ირანს.

Senecio vulgaris L. - ჩვეულებრივი თაყვითელა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი ან ოდნავ აბლაბუდის მსგავსად შებუსული. ღერო სწორია, 15-30 სმ სიმაღლის, ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლები მოგრძოუკუკვერცხისებური ფორმისაა, ფრთისებურად დაყოფილი, კიდეებზე არათანაბრად დაკბილული. კალათები ვიწროცილინდრული ფორმისაა, შეკრებილია ფარისებურ-საგველა ყვავილედეზად. კალათაში ყველა ყვავილი მილის ფორმისაა. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება საცხოვრებელ ადგილებთან ახლოს, რუდერალურ ადგილებში, ზღვებისა და მდინარეებისპირა ქვიშნარზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, იმერეთში, აჭარაში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ერაყს, აღმოსავლეთ აზიას.

Silybum marianum (L.) Gaertn. – ბაყაყურა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 100-150 სმ სიმაღლის, დატოტვილი, იშვიათად – მარტივი, სიგრძეზე დაღარული, შიშველი ფოთლები დიდი ზომისაა, 80 სმ-მდე სიგრძისა და 30 სმ-მდე სიგანის, თეთრლაქებიანია, უკულანცეტასებური ან ელიფსური, ფრთისებურად განკვეთილი. კალათები სფერულია, მარტოული. ყვავილები მრავალია და მენამული ფერის. ყვ. IV-V, ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში – რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, მიტოვებულ ნახნავ ადგილებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და ჩრდილო აფრიკას.

Solidago canadensis L. – კანადური ოქროსკეპლა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მოკლე, ხეშეშებულ ბუნვით შებუსული. ღერო 100-250 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომია, მარტივი ან წვერზე დატოტვილი, შეფოთილი. ფოთლის ფირფიტა ვიწრო ლანცეტაა, მახვილხერხებილა, ორივე მხარე მოკლე, ხეშეშებულნი. კალათები შეკრებილია ცალმხრივ მჭიდრო მტევნებად. ენისებური ყვავილები ოქროსფერ ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება დაბლობებზე, მთისწინებსა და მთის შუა სართყელში, რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოს ყველა რაიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპას, ჩრდილო ამერიკას. შემოტანილი და გავლურებული მცენარეა.

Solidago virgaurea L. – ოქროსკეპლა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 15-100 სმ სიმაღლის, ხშირი, მოკლე შებუსვით. ფოთლები ხერხებილაა. ფესვთანური ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია ან ფართონიჩბისებური, ზედა ფოთლები ლანცეტაა, მჭდომარე. ყვავილედები ილლიური. კალათები საშუალო ზომისაა, მოკლეყუნნიანი. ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, სუბალპურ მდელოებსა და გაძოვილ ადგილებში. მაღალმთის მცენარეა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, შუა აზიას.

Sonchus asper (L.) Hill. – ღიჭან

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 30-75 სმ სიმაღლის, მარტივი ან ზედა ნაწილში ქოლგისებურად დატოტვილი. ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია, მთლიანი ან ამოკვეთილი, ეკლიანი, წვეტიანი კბილებით. კალათები შეკრებილია ფარისებურ ან ფარისებურ-ქოლგა ყვავილედებში, მრავალყვავილიანია. ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე – რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ბუჩქნარებში, მდინარეებისა და სარწყავი არხების გაყოლებით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კოსმოპოლიტი მცენარეა.

Stenactis annua (L.) Cass.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 60-100 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომია, შეფოთილი, დაფარულია უხეში, გაფანტული ბენვით. ფესვთანური ფოთლები ფართო და ოვალურია, დაკბილული და ორივე მხარეზე მოფენილია ბენვით. კალათები მართულია ან საგველა ყვავილედებშია შეკრებილი. ენისებური ყვავილები თეთრია ან მოცისფრო, მილისებური ყვავილები ყვითელი ფერისაა, 5 – ნაკვითანი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ველებზე, ტყისა და ზღვის სანაპიროებზე, გზისპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, აზიას, ჩრდილო ამერიკასა და ავსტრალიას. შემოტანილი და გავლურებული მცენარეა.

**Tanacetum aureum (Lam.) Greuter & al. =
Pyrethrum chiliophyllum DC. – ახფურსქელა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 20-40 სმ სიმაღლის, თხლად შეფოთლილი. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, ლანცეტა ფორმის, ორმაგფრთისებურად განკვეთილი, მოგრძოკვერცხის ფორმის ნაკვეთლებად. კალათები ღეროს კენწეროზეა შეკრებილი მარტივ, ფარჩხატ, ფარისებურ ყვავილედებად. ენისებური ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების მშრალ ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია მესხეთ-ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს, ერაყს.

**Tanacetum coccineum (Willd.) Grierson =
Pyrethrum carneum M. Bieb. – წითელი
გვირილა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 25-80 სმ სიმაღლისაა და სწორი, შეფოთლილი, შიშველი ან თხლად შებუსუსული. მარტოული, კალათით დაბოლოებული. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, მოხაზულობით მოგრძოკვერცხის ფორმისაა, ფირფიტა ღერძამდეა ფრთისებურად დაყოფილი. ენისებური ყვავილები ხორცისფერ-წითელია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე, ტყისპირებსა და მაღალბალახეულობაში. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქვემო ქართლსა და ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და ირანი.

Tanacetum macrophyllum (Waldst. & Kit.) Sch. Bip. = Pyrethrum macrophyllum (Waldst. & Kit.) Willd. – დიდფოთოლა გვირილა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50-150 სმ სიმაღლისაა, სქლად შეფოთლილი. ფოთლები დიდი ზომისაა, სულ ქვედა ფოთლები ყუნწიანია, დანარჩენი მჭდომარე, კვერცხისებური ან მოგრძოკვერცხისებური, ღრმად ფრთისებურად დაყოფილი. კალათები მრავალია, შეკრებილია რთულ, მჭიდრო, ფარისებურ ყვავილედად. ყვავილები თეთრია, მომრგვალო ფორმის. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების ტყის ველობებზე, ტყისპირებსა და მაღალ ბალახეულობაში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ცენტრალურ ევროპასა და მცირე აზიას.

Tanacetum parthenium(L.) Sch. Bip. = Pyrethrum sevanense Sosn. ex Grossh.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-50 სმ სიმაღლისაა, დატოტვილი. ფოთლები ორივე მხარეზე შებუსულია, ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები გრძელყუნწიანია, ფირფიტა მოხაზულობით კვერცხის ფორმისაა. კალათები შეკრებილია ღეროს კენწეროზე ფარჩხატ, ფარისებურ ყვავილედად. ენის ფორმის ყვავილები თეთრია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა სარტყელის კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიას, ჩრდილო ირანს.

**Tanacetum sericeum(Adams) Sch. Bip. =
Pyrethrum sericeum (Adams) M. Bieb.**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, აბრეშუმისებურად შებუსუსული. ღერო 15-35 სმ სიმაღლისაა, სწორი და მარტივი, მარტოული კალათით. ფესვთანური და უნაყოფო ყლორტების ფოთლები ყუნწიანია, ფირფიტა ფორმით ლანცეტაა, ორმაგფრთისებურად განკვეთილი. ღეროსეული ფოთლები მჯდომარეა. ენის ფორმის ყვავილები თეთრი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის შუა სარტყელში – მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, კლდეთა ნაპრალებში. გავრცელებულია ქართლსა და თრიალეთში, ასევე – სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიაში.

**Taraxacum campylodes G. E. Haglund =
Taraxacum officinale (L.) Weber ex F. H. Wigg. –
ბურბუშელა**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-30 სმ სიმაღლისაა, საკმაოდ მსხვილი, მთელ სიგრძეზე აბლაბუდის მსგავსი ბენჯით შემოსილი. ფოთლები მოხაზულობით მოგრძოკუკულანცეტაა, ჩანგისებურად და ფრთისებურად განკვეთილი, კიდემთლიანი ან დაკბილული. ყველა ფოთოლაკი მწვანე ან მონაცრისფრო – მწვანე. ყვავილები მოოქროსფროა ან ღია ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. IV-X. იზრდება დაბლობიდან სუბნივალურ სარტყლამდე – მდელოებზე, გზისპირებზე, რუდერალურ ადგილებში გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, აზიას, ავსტრალიას.

Taraxacum stevenii (Spreng.) DC.

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო 4-20 სმ სიმაღლისაა, შიშველი ან კალათების ქვეშ ოდნავ შებუსუსლი. ფოთლები შიშველია, უკულანცეტა ან მოგრძო-უკულანცეტა, კიდეშლიანი ან იშვიათად – ოდნავ დაკბილული. საბურვლის ფოთოლაკები მონაცრისფრო-მწვანეა ან მოშავო ფერის. ყვავილები ღია ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებსა და ხალებზე, გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Tephrosieris integrifolia subsp. primulifolia (Cufod.) Greuter = Tephrosieris karjagini (Sofieva) Holub

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 5-20 სმ სიმაღლისაა, შეფოთლილი, ქეჩის მსგავსი თეთრი ბენვით შებუსუსლი. ფესვთანური ფოთლები ფართო და კვერცხისებურია, მრგვალკბილებიანი; ღეროსეული ფოთლები მოგრძოლანცეტაა, ოდნავ ღერომხვევი. კალათა 1-3 მოკლე, მსხვილ ღერძზეა თავმოყრილი. ენის ფორმის ყვავილები მკრთალი ოქროსფერ – წითელია. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ალპური და სუბნივალური სარტყლების ღორღიან ჩამონახვავებზე, ქვიან ეკოტოპებზე 2300-3500 მ-მდე. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა მაღალმთიან რაიონში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Tragopogon graminifolius DC. – ფამფარა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, აქვს 20-90 სმ სიმაღლის მრავალი ღერო, მარტივი ან დატოტვილი, წამოწეული ან სწორი, შიშველი ან ქულასებურად შებუსული. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები ლანცეტა – ხაზური ფორმისაა, კიდემთლიანი. კალათები პატარა ზომისაა, მცირეყვავილიანი, ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე მდელოებსა და ბუჩქნარებში, ტყისპირა ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და მცირე აზიას, ირანს, ავღანეთს.

Tripleurospermum caucasicum (Willd.) Hayek

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 20-40 სმ სიმაღლის, მარტივი, შიშველი ან ძალიან გაბნეული შებუსვით, მოგჭერ წვერამდეა შეფოთილი. ქვედა და უნაყოფო ყლორტების ფოთლები ყუნწიანია, ზედა – თითქმის მკდომარე, მოხაზულობით უკუკვერცხისებრი ან ელიფსური, ორჯერ ფრთისებურად განკვეთილი. კალათები მარტოულია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლიდან სუბნივალურ სარტყლამდე – მდელოებზე, ალპურ ხალებზე, მორენებსა და ნაშალებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ავღანეთს.

**Tripleurospermum inodorum (L.) Sch. Bip. =
Tripleurospermum perforatum (Mérat) M.
Lainz.**

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, 20-80 სმ სიმაღლის, ზედა ნაწილში მეტ-ნაკლებად ფარისებურად დატოტვილი, შიშველი ან გაბნეული შებუსვით. ფოთლები მჯდომარეა, სამმაგფრთისებურად განკვეთილი, ვიწრო-ლანცეტა ფორმის, ძაფის მსგავს ნაკვეთებად. გრძელი ტოტები მარტოული კალათებით ბოლოვდება. ენის ფორმის ყვავილები თეთრია, მილის ფორმის ყვავილები კი – ოქროსფერ-ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ნათესებში და მდინარის ნაპირებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, შიდა და ქვემო ქართლში, კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Tussilago farfara L. – ვირისტირფა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 10-25 სმ-ია, ფესურა გრძელია და მხოხავი. თავდაპირველად ვითარდება საყვავილე ღეროები, მარტოული კალათებით. შემდეგ კი ვითარდება მომრგვალოკვერცხისებური, კიდებზე არათანაბრად ამოკვეთილ-დაკბილული და ქვედა მხარეზე სქლად შებუსული ფოთლები, რომელთა ზედა მხარე შიშველია. ყვავილი ყვითელი ფერისაა, იშვიათად – მონითალო. ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტენიან ადგილებში, ჩამონახვავებზე, ქვიშიან ადგილებში, რუების ნაპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს, ჩრდილო აფრიკას.

Xeranthemum squarrosum Boiss. – ოქროსოცხა

ოჯახი: Compositae – რთულყვავილოვნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-40 სმ სიმაღლისაა და სუსტად დატოტვილი, მიტკეცილი ნაცრისფერი ბენვით შებუსული. ფოთლები მოგრძობახურია, ნაცრისფერი ბენვით შებუსული. კალათები მარტოულია, ნახევარსფეროსებური, 30-40 – ყვავილიანი. საბურვლის შიგნითა ფოთოლაკები 2-3 – ჯერ გრძელია გარეთა ფოთოლაკებზე, ელიფსურ-ხაზური ფორმისაა, ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების სტეპებში, ბუჩქნარებსა და ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია აჭარაში, შიდა და ქვემო ქართლში, მესხეთ – ჭავჭავთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Calystegia silvatica (Kit.) Griseb. – მინდვრის ხვართელა

ოჯახი: Convolvulaceae – ხვართელასებრი

მრავალწლიანი ხვიარა ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები დიდი ზომისაა, 4-10 სმ სიგრძისა და კვერცხისებური, სამკუთხა ფორმის. ძირში გულისებურ-ისრისებური ან ისრისებური. ზედა ფოთლები მოგრძო-სამკუთხაა. ყვავილები მარტოულია და ილლიური. ყვავილი დიდი ზომისაა, თეთრი. ყვ.ნაყ.VI-IX. იზრდება ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ნაკადულების ტერასებზე. გვხვდება თითქმის მთელ ტყიან საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას და მცირე აზიას.

Convolvulus arvensis L. – ხვართქელა

ოჯახი: Convolvulaceae – ხვართქელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი, ხვიარა მცენარეა. ღერო ძირში ბალახოვანია, შიშველი ან იშვიათად შებუსული; ფოთლები მოგრძოკვერცხისებური ფორმისაა, ძირში მუბისებური ან ისრისებრი. ყვავილები ილლიურია, 2-3 ერთად; თანაყვავილები პატარა ზომისაა, ხაზურსადგისისებური ფორმის. გვირგვინი ვარდისფერია ან თეთრი, გარედან მუქი ვარდისფერი ზოლები ჩასდევს. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება 2000 მ-მდე ზღვის დონიდან ნათესებში, გზისპირებზე, ველებსა და ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ამერიკას.

Convolvulus cantabrica L. – ხვართქელა

ოჯახი: Convolvulaceae – ხვართქელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი, არახვიარა, წითური ფერის გაფარჩხულბენვებიანი მცენარეა. ღერო ძლიერ დატოტილია, ძირში გახევებული, 20-50 სმ სიმაღლის. ქვედა ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა, ზედა ფოთლები მჭდომარეა, ხაზური ან ხაზურლანცეტა ფორმის. ყვავილები ზოგჯერ მარტოულია, უფრო ხშირად კი შეკრებილია ფარჩხატ ყვავილედებად. გვირგვინი ღია ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში, ნაშალებსა და ქვიშიან კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ირანს.

Cuscuta europaea L. – აბრეშუმა

ოჯახი: Convolvulaceae – ხვართელასებრი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო საკმაოდ მსხვილია, წითელი ფერის, დატოტვილი. ყვავილები მოვარდისფროა, მოკლეყუნწიანი, შეკრებილია დიდი ზომის ყვავილედებად. ჭამი გვირგვინზე 2-ჯერ მოკლეა, უკუკონუსური ფორმისაა. გვირგვინი 4-5-დაა გაყოფილი, მოკლემილისებურია, მისი ნაკვთები კვერცხისებურია ან რომბული. ყვ. ნაყ. VI-VII. მასობრივი გავრცელების პარაზიტია. მეტწილად პარაზიტობს ჭინჭარზე, სვიაზე, ანწლსა და სხვა ბალახოვან მცენარეებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Ipomoea purpurea (L.) Roth. – აბილილი

ოჯახი: Convolvulaceae – ხვართელასებრი

მრავალწლიანი ხვიარა მცენარეა. სიგრძე 2-3 მ – ია. ფოთლები დიდი ზომისაა, გულის ფორმის, ზედა ფოთლები მოგრძო-სამკუთხაა და შებუსული. ყვავილები დიდი ზომისაა. მარტოულია და ილიური. შეფერილობით იისფერი, ცისფერი, წითელი ან თეთრი. ყვ.ნაყ. VI-IX. იზრდება ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ნაკადულების ნაპირებზე, ხშირად ნაგვიან ადგილებში, ეტანება მდიდარ ნიადაგებს. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ ამერიკას, კულტივირებულია თითქმის მთელ მსოფლიოში. საქართველოში გავრცელებულია.

Cornus mas L. – შინდო

ოჯახი: Cornaceae – შინდისებრნი

1,5-9 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ახალ ტოტებს ოდნავ გამოსახული 5 ნიბო აქვს და მოფენილია მწოლიარე ბუნებით. ფოთლები ლანცეტა ფორმიდან დაწყებული კვერცხისებურამდეა, კიდემთლიანი. ყვავილები ქოლგებადაა შეკრებილი. ყვავილი აქტინომორფულია. გვირგვინის ფურცელი – 4, ყვითელი ფერის. მნიფე ნაყოფი მუქი წითელი ფერისაა. ყვ. II-III, ნაყ. VIII-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში 1300 მ-მდე. გვხვდება ფოთლოვან ტყეებში, უმეტესად ქვეტყის სახით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Cornus sanguinea subsp. australis (C.A. Mey.) Jav. = Swida australis (C.A. Mey.) Pojark. ex Grossh. – შინდაწვლა

ოჯახი: Cornaceae – შინდისებრნი

2-4 მ სიმაღლის ბუჩქია ან ხე. ვარჯი გაშლილია. ნორჩი ტოტები მრგვალია, შებუსული. ფოთლები ყუნწიანია, მოპირისპირედ განლაგებული, მუქი მწვანე, ფორმით კვერცხისებრი, ორივე მხრიდან შებუსული. ყვავილენი მრავალყვავილიანია. გვირგვინი – თეთრი. მტვრიანები – მკრთალი ყვითელი. ნაყოფი შავია, სფერული. ყვ. V-VI, ნაყ. IX-X. იზრდება ბუჩქნარებში, მდინარეთა ნაპირებზე, ტყეებში, მთის შუა სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Cornus sanguinea* subsp. *australis*
(C.A.Mey.) Jav. = *Swida koenigii*
(C.K.Schneid.) Pojark. ex Grossh.**

ოჯახი: Cornaceae – შინდისებრნი

4 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ტოტები შეუქი მონითალო-ყავისფერია. ფოთლის ფირფიტა ფართოკვერცხისებურია ან კვერცხისებურ-ელიფსური, ორივე მხარეზე მარტივი მწოლიარე ბენჯითაა მოფენილი. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, პლეოქაბიუმის მსგავსი. ჯამის 4-კბილაა. გვირგვინი 4-ფურცლიანია, თეთრი ფერის. ნაყოფი სფერისებურია. ყვ.V-VI, ნაყ.IX-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში ქვეტყის სახით, ტყისპირებში, გზისა და მდინარეების ნაპირებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, სამეგრელოსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას.

***Pseudorosularia sempervivoides* (Fisch.)
Gurgen.**

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-30 სმ. ფესვთანური ფოთლები როზეტადაა შეკრებილი, უკუკვერცხისებური. ღეროსეული ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურად სამკუთხაა, ორივე მხარეს შებუსული. ყვავილენი რთული ფარია. ყვავილენის ტოტები მენამულ-წითელია. ყვავილენი სხვადასხვა ზომის, სქლად შებუსულ ყუნწებზე სხედან. გვირგვინის ფურცელი კაშკაშა წითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ბუჩქნარებს შორის უმთავრესად ხავსიან კლდეებზე, მთის ქვედა და შუა სარტყელში. გავრცელებულია ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ – აღმოსავლეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Sedum acre L. – მწვანე კლდისღუბა

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ყლორტების სიმაღლე 10 სმ-მდეა, უნაყოფო ყლორტებისა – 3 სმ-მდე. მცენარე შიშველია. ფოთლები რიგ -რიგად არის განლაგებული, კვერცხისებური, მკდომარე. ყვავილეთი ქოლგისებურ-ფარისებურია. გვირგვინი ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე მშრალ, კლდიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო აფრიკას.

Sedum gracile C. A. Mey.

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო 10 სმ-მდე სიმაღლისაა, შიშველი. ფოთლები მორიგეობით არის განლაგებული, ნახევრად ცილინდრული, სადგისისებური, 5-8 მმ-მდე სიგრძისა და 1-1,5 მმ-მდე სიგანის. ყვავილეთი ფარისებურია, რომელზედაც ყვავილები ცალმხრივად არის განლაგებული. გვირგვინის ფურცელი – 5, ლანცეტა, თეთრი და ზურგზე ქედიანი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ქვიან და კლდელორლიან ფერდობებზე, უმთავრესად – სუბალპურ სარტყელში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემია.

Sedum hispanicum L.

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. 5-20 სმ-მდე სიმაღლის, მეტ-ნაკლებად ჭირკვლოვანი ბენჯებით შებუსული. ფოთლები მორიგეობით არის განლაგებული, მჭდომარეა, ვინროცილინდრული ან ნახევრად ცილინდრული. ყვავილენი 3-4 ტოტისგან შედგება. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, ლანცეტა და წანვეტებული, შუაში მონითალო ზოლით. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მშრალ, კლდოვან ადგილებში – მთის შუა სართყელში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Sedum maximum subsp. ruprechtii (Jalas) Soó = Sedum caucasicum (Grossh.) Boriss. – კავკასიური კლდისდუმა

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 70 სმ-მდე. ღერო სწორად მდგომია, მრგვალი, ხშირად მოიისფრო-მეწაწეული მწვანე ფერის. ფოთლები მოპირისპირედია განლაგებული, ბრტყელი, ფართოკვერცხისებური. ყვავილენი ფარისებური მრავალყვავილიანი კენწრული საგველაა. გვირგვინის ფურცლები მომწვანო-თეთრია. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება კლდოვან და ქვიან ფერდობებზე შერეული და ფოთლოვანი ტყის ფანჯრებში, გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Sedum cespitosum* (Cav.) DC. = *Sedum rubrum* (L.) Thell.**

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი შიშველი მცენარეა, 6 სმ-მდე სიმაღლის. ღერო მარტივი აქვს, იშვიათი დატოტვის. ფოთლები მორიგეობითაა განლაგებული, ელიფსური ან კვერცხისებური ფორმის. ყვავილეთი 2-3 ცალკვერდა თავთავისებური ტოტისგან შედგება. გვირგვინის ფურცელი ლანცეტაა, მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ ადგილებში – ქვიან, ქვიშნარ და თიხნარ ნიადაგებზე, მთის შუა სარტყელში. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

***Sedum spurium* M.Bieb. = *Sedum oppositifolium* Sims**

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო 15-20 სმ – მდე სიმაღლისაა, შებუსუსი. ფოთლები მოპირისპირედ არის განლაგებული, ბრტყელი, უკუკვერცხისებური, ოდნავ ბუსუსიანი. ყვავილეთი ფარისებურ-ქოლგისებურია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები ლანცეტაა, თეთრი, ზოგჯერ ოდნავ მოყვითალო ელფერით. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ღია ქვა-ღორღიან ადგილებში, მთის შუა და ზედა სარტყლებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. საერთო გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილოეთ ირანს.

***Sedum stoloniferum* S.G.Gmel.**

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ყლორტების სიმაღლე 30 სმ-მდეა, უნაყოფო ყლორტებისა – 15 სმ-მდე. მცენარე შიშველია ან ოდნავ შებუსული. ფოთლები მორიგეობითია, რომბის ფორმის, კიდეზე ამოღრღნილ-დაკბილული. ყვავილენი ქოლგისებურ – ფარისებურია. გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყეებში და ტყის პირას. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Sempervivum caucasicum* Rupr. ex Boiss. – კაჰკასიური კლდისვაშლა**

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-30 სმ. ღერო ქვედა ნაწილში შიშველია, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი შებუსვითაა. ფოთლები როზეტულია, მწვანე ფერისა. ფოთლების რაოდენობა – 60-70. გვირგვინის ფურცლები და მტვრიანები ვარდისფერ-მეწამულია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების კლდეებზე, ნახევრად დაკორდებულ ადგილებში, მყინვარულ მორენებზე, ფიჭვნარი ტყის ფანჯრებში. საქართველოში ცნობილია აფხაზეთსა და აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში. დიდი კავკასიონის ენდემია.

Sempervivum transcaucasicum Muirhead

ოჯახი: Crassulaceae – სქელფოთოლასებრნი

10-45 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სქლად შებუსულია ჭირკვლოვანი ბეწვებით. როზეტის ფოთლების რიცხვი 30-მდეა, სიგრძით 2-3 სმ და სიგანით 1,5 სმ-მდე, ორივე მხარეზე ჭირკვლოვანი ბეწვებით სქლად შემოსილი. ყვავილენი ფარისებურ-ქოლგისებურია. გვირგვინის ფურცელი 12-16, მომწვანო-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ქვიან და კლდოვან ადგილებში მთის ქვედა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე – 450-3000 მ სიმაღლეზე. გავრცელებულია ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავთვში. საერთო გავრცელების არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას და მისი ენდემია.

Bryonia cretica subsp. dioica (Jacq.) Tutin = Bryonia dioica Jacq. – ლეჭურა

ოჯახი: Cucurbitaceae – გოგრისებრნი

მრავალწლიანი ორსახლიანი ხვიარა მცენარეა, გასქელებული ფესურით. ღერო ნიბოებიანია და წვრილი, შიშველი ან შებუსული, ფოთლები მარტივია, ძირში გულისებური. ღრმად, 3-5 ნაწილად ან თათისებურად განკვეთილი, ტალღისებურად დაკბილული, შებუსული ან შიშველი, სიგრძით – 6-12 სმ და სიგანით – 5-10 სმ. პნკალები გრძელია, მარტივი და წვრილი. გვირგვინი მომწვანო-ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ბუჩქნარებში. ძირითადად გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ჩრდილო აფრიკას.

Ecballium elaterium (L.) A. Rich. – კიბრანა

ოჯახი: Cucurbitaceae – გოგრისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო გართხმულია ან სწორი. ფოთლები გრძელყუნწიანია, ბენჯებიანი. ფოთლის ფირფიტა გულისებურ-კვერცხისებური, სამკუთხა ან სამწკვირანია, კიდეებზე არათანაბრად დაკბილული. ქვედა ნაწილი მოსქელოა და უფრო მეტად არის შებუსული, ვიდრე ზედა. ყვავილები ილიიურია, ცალსქესიანი, ღია ყვითელი. ყვ.ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში, ველებისა და ნახევარუდაბნოების მცენარეა. გავრცელებულია სამეგრელოში, კახეთში, შიდა ქართლსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Datisca cannabina L. – დათვის კანაფი

ოჯახი: Datisceae – დათვისკანაფისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 1 მ-მდე სიმაღლისაა, შიშველია, სწორად მდგომი. ფოთლები კვერცხისებურია, ლანცეტა, წაწვეტებული. კიდეებზე უსწორმასწორო ხერხებილა, მორიგეობით განლაგებული, გრძელი, 3-7 სმ სიგრძის ყუნწებით. ყვავილები ორსახლიანია, შეკრებილია კენწრულ მტევნებად. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება უმთავრესად მთის შუა სარტყლის ხეობების, მდინარეებისა და მთის ნაკადულების ნაპირებზე, 1500 მ სიმაღლემდე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, იმერეთში, აჭარაში, მესხეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Dioscorea communis (L.) Caddick & Wilkin = *Tamus communis* L. – ძაღლის საბასური

ოჯახი: *Dioscoreaceae* – დიოსკორეასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 150 სმ-მდეა, სუსტი, გართხმული ან ხვიარა ფოთლები გულისებურია, შიშველი, პრიალა. ყვავილენი მტევანია, ერთსქესიანი. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება ტყეებში, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს.

Drosera rotundifolia L. – მრავალფოთოლა დროზერა

ოჯახი: *Droseraceae* – დროზერასებრნი

მწერიჭამია, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილენი ღერო – 1-3, სწორი, 5-25 სმ სიმაღლის. ფოთლები გართხმულია, მომრგვალო ფორმისაა ან სიგანეზე მომრგვალო-ოვალური, 4-10 მმ სიგრძისა და 4-18 მმ სიგანის. ყვავილები პატარა ზომისაა, თეთრი ფერის, შეკრებილია 1-15-ყვავილიან ვიწრო მტევნებად. გვირგვინის ფურცლები მოგრძოუკუკვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტორფიან ჭაობებში. გავრცელებულია გურიასა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და დასავლეთ ევროპას, აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Diospyros lotus L. – ჩვეულებრივი ხურმა

ოჯახი: Ebenaceae – აბანოზისებრნი

25 მ-მდე სიმაღლის ხეებია, დიდი ზომის ფოთლები მორიგეობითაა განლაგებული. მოკლევუნნიანი, მოგრძო-კვერცხისებური ან ელიფსურია, კიდეშთლიანი, კიდეებზე ნაშნამებით. ფოთლის ფირფიტის ქვედა მხარე მოლფე-გო-მწვანეა, მცირედ შებუსული. ყვავილები მოკლევუნნიანია, მოყვითალო-წითელი ფერის, მარტოული ან ჯგუფად განლაგებული ფოთლის ილღიებში. ყვ. ნაყ. IX-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში. მისი ნახვა შესაძლებელია საქართველოს თითქმის ყველა ხეობაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, აღმოსავლეთ და შუა აზიას, მცირე აზიას, ირანს.

Elaeagnus angustifolia L. – ჭალაფშაბა

ოჯახი: Elaeagnaceae – ფშატისებრნი

4-6 მ-ის სიმაღლის ბუჩქი ან ხეა, უეკლო ან ეკლიანი, ქერქი მონითალო-მურა ფერისაა. ნორჩი ტოტები მოვერცხლისფრო ქეჩისებური შებუსვითაა. ფოთლები ორივე მხარეზე ვარსკვლავა-ქეჩისებური ქერცლებითაა მოფენილი, ქვედა მხრიდან მოვერცხლისფრო თეთრია, ზედა მხრიდან – მონაცრისფრო მწვანე, ფორმით – ლანცეტა ან ხაზური. ყვავილები ილღიურია, ყვითელი, სურნელოვანი. ყვ. IV-V, ნაყ. IX-X. მცენარე იზრდება მდინარეთა ნაპირებზე, ჭალებში, სარწყავი არხების გასწვრივ. ძირითადად ცნობილია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე და აღმოსავლეთ აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Elaeagnus rhamnoides (L.) A. Nelson = Hippophae rhamnoides L. – ქანკვი

ოჯახი: **Elaeagnaceae – ფშატისებრნი**

3-6 მ-ის სიმაღლის ბუჩქია ან იშვიათად – ხე, ძლიერ დატოტვილი გამლილი ვარჯით, ეკლიანი. ქერქი მონაცრისფრო ფერისაა. ფოთლები მოგრძოლანცეტაა ან ხაზური, თითქმის მკდომარე. ფოთლები ორივე მხარეზე ვარსკვლავა-ქეჩისებური ქერცლებითაა მოფენილი, ქვედა მხარეს მოვერცხლისფრო – თეთრია, ზედა მხარეს – მონაცრისფრო – მწვანე. ყვავილები ილლიურია, ყვითელი, სურნელოვანი. ყვ. IV-V, ნაყ. VIII-X. იზრდება მდინარეთა ნაპირებზე, ჭალებში, სარწყავი არხების გასწვრივ. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Arbutus andrachne L. – ხამარწყვა

ოჯახი: **Ericaceae – მანანასებრნი**

ხე ან ბუჩქია. ღერო 5 მ-მდე სიმაღლისაა, გლუვქერქიანი, წითელი. ფოთლები მარადმწვანეა, შიშველი, კვერცხის ფორმის ან ელიფსური, 7-10 სმ სიგრძისა და 4-6,5 სმ სიგანის. ყვავილენი კენწრულია, მრავალყვავილიანი, მოკლე, ჭირკვლოვანბენვიანი საგველა. ყვავილები პატარა ზომისაა, ჭირკვლოვანი ყუნებით. გვირგვინი მოყვითალო-მოთეთრო ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ზღვისპირა კირქვიან კლდეებზე. გავრცელებულია აფხაზეთსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ერაყს.

***Empetrum nigrum* subsp. *caucasicum* (Juz.)
Kuvaev = *Empetrum caucasicum* Juz. –
კენკრა**

ოჯახი: *Ericaceae* – მანანასებრნი

დაბალი ბუჩქია, სიმაღლე – 5-15 სმ. მიწაზე გართხმული, უხვად დატოტვილი. ტოტები მთლიანად არის შეფოთლილი. ფოთლები ვიწროელიფსურია, მოკლევუნნიანი, ერთმანეთთან მჭიდროდ და მორიგეობით განლაგებული, კიდემთლიანი ან ოდნავ დაკბილული. ყვავილები ილდიურია, 2-3 ერთად, მოვარდისფრო. ყვ. V-VI, ნაყ. VIII-IX. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – ტანდაბრეცილ ტყეებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Epigaea gaultherioides* (Boiss.&Balansa)
Takht. – ბაულთერიას მსგავსი ეპიგეა**

ოჯახი: *Ericaceae* – მანანასებრნი

მარადმწვანე ბუჩქია, ღერო გართხმულია. ფოთლები ტყავის მსგავსია, ელიფსურ-ლანცეტა ფორმის, კიდემთლიანი და ჯაგრისებურწამწამიანი, 7-10 სმ სიგრძისა და 3,5-5,5 სმ სიგანის. ყვავილენი კენწრული 2-5-ყვავილიანი ფარჩხატი მტევანია. ჯამის ფოთლები მოგრძო-ლანცეტა ფორმისაა. გვირგვინი ძაბრისებურია, 5-ნაკვთიანი. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება 1000-2500 მ სიმაღლეზე – წიფლნარში, უნგერნისა და ჰონტური შქერის, მედვედევის არეის რაყებში. საქართველოში გავრცელებულია აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას.

***Pyrola minor* L. – მსხალიჭა**

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 5-15 (20) სმ სიმაღლისაა. ფოთლები ფესვთანურია, ფართო, მკვრივი, ელიფსური ფორმის, კიდეებზე დაშორიშორებულ-კბილა. ყვავილედნი მჭირდო მტევანია, გვირგვინი თითქმის სფეროს ფორმისაა, თავდახრილი. ფურცლები თეთრია ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ VII-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

***Rhododendron caucasicum* Pall. – დეკბ**

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრი

მარადმწვანე ბუჩქია. ღერო – ნამოწეული, 1-1,5 მ სიმაღლის, ხშირად გართხმული, მხოხავი ღეროებითა და ტოტებით. ყლორტები მოფენილია ქერცლებითა და ჩამოცვნილი ფოთლების კვლებით. ფოთლები ტყავისებურია, ზედა მხარე შიშველია, მუქი მწვანე; ქვედა მხარე თხელი ქეჩის მსგავსად არის შებუსული, ზრდასრული ფოთოლი ჟანგისფერი ხდება; ფოთლის ფირფიტა მოგრძოვალურია, 5-12 სმ სიგრძის, 1,8-5 სმ სიგანის; ფოთლის ყუნწი მოკლეა. გვირგვინი დიდი ზომისაა და მომწვანო-მოყვითალო, ჩალისფერ-მოყვითალო, მოვარდისფრო ან თეთრი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში. სუბალპურ ტყეში ქმნის შეკრულ ქვეტყეს, ხოლო ალპურ სარტყელში – რაყებს. საქართველოში ცნობილია ყველა მაღალმთიან რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ბალკანეთს.

Rhododendron luteum Sweet = Azalea pontica L. – იქლო

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრნი

ფოთოლმცვენი ბუჩქია. ღერო 1-2 მ სიმაღლისაა, სწორი, დატოტვილი. ფოთლები თხელია, მეტ-ნაკლებად შებუსუსული რბილი, ზოგჯერ ჭირკვლოვანი ბეწვითაც, ფოთლები ვითარდება ყვავილობის შემდეგ, ფოთლის ფირფიტა მოგრძო-ოვალური ან მოგრძო-ლანცეტაა, ძირში შევიწროებული, 6-12 სმ სიგრძისა და 3-4,5 სმ სიგანის. ყვავილეთი მრავალყვავილიანი მტევანია. ყვავილის ყუნწი და ჯამი ძლიერ ჭირკვლოვანია. გვირგვინი ყვითელია, 3-4,5 სმ დიამეტრის, გარედან – ჭირკვლოვანი. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მთისწინეთიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყისპირებში და ღია ფერდობებზე, ნატყვევარ ადგილებში, არის ბუჩქნარების შემადგენლობაში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გარდა მშრალი, უტყეო რეგიონებისა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას.

Rhododendron ponticum L. – კონტური შქერი

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრნი

მარადმწვანე ბუჩქია. ღერო 3-4 (8)მ სიმაღლისაა. ფოთლები ტყავისებურია, სრულიად შიშველი, მოგრძო ან მოგრძო-ლანცეტა ფორმის. ფოთლის ფირფიტა კიდევ გადაკეცილია, 10-27 სმ სიგრძისა და 4-7 სმ სიგანის. ყვავილეთი კენწრული, მრავალყვავილიანი ფარისებური მტევანია. გვირგვინი ზარისებურია, 4,5-6 სმ-მდე დიამეტრის, იისფერი ან იისფერ-მწვანე. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ზღვის დონიდან ტყის შუა სარტყლამდე, ზოგჯერ სუბალპურ სარტყელსაც აღწევს. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ბალკანეთს, მცირე აზიას.

Rhododendron ungerii Trautv. ex Regel – უნგერნის შქერი

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრნი

მარადმწვანე ბუჩქია. ღერო 3,5-6 მ სიმაღლისაა, ტოტები და ყლორტები თეთრი ქერის მსგავსი შებუსვითაა. ფოთლის ფირფიტა დიდი ზომისაა, მოგრძოოვალური ფორმის, 13-25 სმ სიგრძისა და 3,5-8 სმ სიგანის, ტყავისებური, ნორჩობაში თეთრი, უფრო გვიან წითური ქერის მსგავსი ბუნვით შებუსული. ყვავილენი კენწრული, მრავალყვავილიანი ფარის მსგავსი მტევანია, დაგრძელებული ღერძით. გვირგვინი თეთრი ფერისაა, ზარისებური, 5 ბლაგვი ნაკვითით. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებს ტყეებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას. მესამეული ფლორის რელიქტური მცენარეა.

Vaccinium arctostaphylos L. – მალალი მოცვი

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრნი

0,5-2 მ სიმაღლის ბუჩქია ან პატარა ზომის ხე. ფოთლები მჭდომარეა, 4-10 სმ სიგრძის მოგრძოელიფსური ან კვერცხისებური ფორმის. კიდეზე ხერხკბილა. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვემო – ლეგა, მეტ-ნაკლებად შებუსული. ყვავილენი მტევანია. გვირგვინი ზარისებურია, მოთეთრო-მოწითალო ფერის, ნაყოფი შავია. ყვ. ნაყ. V-IX. გავრცელებულია ტყეებში და ტყის პირას. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, სამხრეთ ევროპასა და ჩრდილო ირანს.

Vaccinium myrtillus L. – შავი მოხვი

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრი

40 სმ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ფოთლები მოკლევუნნიანია, 4-10 სმ სიგრძის მოგრძოელიფსური ან კვერცხის ფორმისაა. კიდემე ხერხვბილა. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვემო – ლევა, მეტ-ნაკლებად შებუსული. ყვავილები მარტოულია. გვირგვინი სფეროს მსგავსია, მომწვანო-ვარდისფერი. ნაყოფი შავია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, დეკიანებში, ტანდაბრეცილ ტყისპირებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ციმბირსა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Vaccinium vitis-idaea L. – წითელი მოხვი

ოჯახი: Ericaceae – მანანასებრი

დაბალი ბუჩქია, მინაზე გართხმული ან წამოწეული ტოტეებით. ფოთლები მარადმწვანეა, ტყავისებური, ელიფსური ან უკუკვერცხისებური ფორმის. ყვავილები მოკლევუნნიანია, შეკრებილია მოკლე, 2-10-ყვავილიან გადახრილ მტევნებად. გვირგვინი თეთრია ან ვარდისფერი, ზარისებური ფორმის. ნაყოფი წითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, შქერიანში, დეკიანში, კენერიანში, კლდეებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ და ცენტრალურ ევროპას, ციმბირს, აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Euphorbia maculata L.

ოჯახი: Euphorbiaceae – რძიანასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი ლეგა მცენარეა, შემდეგ ხშირად მონითალო ხდება, გაფარჩხულბენჯიანია. ღერო გართხმულია, წვრილი, 5-15 სმ სიგრძის, ძლიერ დატოტვილი. ფოთლები მოკლევუნნიანია ირიბი ფუძით, მოგრძოკვერცხისებურიდან მოგრძოხაზურამდე, ზედა მხარეზე შიშველი, ქვემოდან შებუსული. კათხასებური ყვავილენი მართოლულადაა განწყობილი ღეროს ორკაპებში. სანექტრეები ელიფსურია, წითელი ან თეთრი. ყვ. ნაყ. I-X. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე, ზღვისპირა ქვიშებზე, გზებზე, რუდერალურ ადგილებში, ჩაის პლანტაციებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას და დასავლეთ ევროპას.

Euphorbia myrsinites L. = *Euphorbia pontica* Prokh.

ოჯახი: Euphorbiaceae – რძიანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, 15-35 სმ სიმაღლის, შიშველი, მონაცრისფრო-მუქი მწვანე. ღერო მრავალია, აღმავალი. ღეროსეული ფოთლები უკულანცეტაა ან რომბულ-უკუკვერცხისებური, მჭიდროდ განლაგებული, სუსტად დაღარული და ხორცოვანი. კენწრული საყვავილე ღერძი, რიცხვით 5-12, მარტივი ან წვერზე ორად გაყოფილია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში ქვიან ფერდობებზე, მშრალ, ლორღიან ადგილებში, კლდეთა ნაპრალებსა და გამეჩხერებულ ტყეებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, ქართლსა და მესხეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას.

Castanea sativa Mill. – ჩვეულებრივი ნაბლი

ოჯახი: Fagaceae – ნიფლისებრნი

30 მ სიმაღლის, ხეა. გადაშლილი დატოტვილი ვარჯით. კვირტები კვერცხისებურია. ტოტები მონითალო მურა ფერის მეჭეჭებითაა მოფენილი. ფოთლები ყუნწიანი, ტყავისებური, იშვიათად – სიფრიფანა. მოყვანილობით ვიწროლანცეტადან მოგრძო, კვერცხისებურამდე, ხერხებილა. ფოთლების ზედა მხარე მუქი მწვანეა და შიშველი, ქვედა – ნაწილობრივ შებუსული. მამრობითი ყვავილენი მჭადაა, ყვავილები მოთეთრო – მოყვითალოა. მდედრობითი ყვავილი მამრობითი ყვავილედების ძირშია 1-3 ცალად. ყვ. VI, ნაყ. IX-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლების ტყეებში. გვხვდება როგორც შერეული, ასევე მომცრო ჯგუფების სახით. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Fagus orientalis Lipsky – აღმოსავლური ნიფელი

ოჯახი: Fagaceae – ნიფლისებრნი

20-40 მ სიმაღლის ხეა. გლუვი, რუხი ან თეთრი ფერის ქერქით. ფოთლები რიგ-რიგად ორ მწკრივად არის განლაგებული. ფორმით ელიფსურიდან უკუკვერცხისებურამდე. კიდევებზე ოდნავ ტალღისებური ან ოდნავ დაკბილულია. ზედა მხრიდან მუქი მწვანე ფერისაა, პრიალა, შიშველი. ქვედა მხარე ღია მწვანეა, ძარღვების გაყოლებამზე შებუსული. ყვ. IV-V, ნაყ. IX-X. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სართყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გარდა თუშეთისა და აღმ. საქართველოს ჭალის ტყეებისა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Quercus hartwissiana Steven – ჰარტვისის მუხა

ოჯახი: Fagaceae – ნიფლისებრნი

ფოთოლმცვენი, იშვიათად მარადმწვანე ხეა, 25 მ-მდე სიმაღლის, მომრგვალო ფორმის ვარჯით. წლიური ყლორტები მუქი მურა ფერისაა, შიშველი და ნახნაგოვანი. კვირტები მომრგვალო ან კვერცხისებურია. ფოთლის ფირფიტა ტყავისებურია ან სიფრიფანა, მოყვანილობით – უკუკვერცხისებური, ზემოდან პრიალა მწვანე და შიშველი, ქვემოდან ოქროსფერი ბუნებით შებუსული. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება თიხნარ, ენერ, ყომრალ, კარბონატულ და დაჭაობებულ ნიადაგებზე, ზღვისპირა დაბლობებში, მთის ქვედა და შუა სარტყლებში 1200-1400 მ სიმაღლემდე. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Quercus macranthera Fisch. & C.A.Mey. ex Hohen. – მანალმთის მუხა

ოჯახი: Fagaceae – ნიფლისებრნი

20-28 მ სიმაღლის ხეა, მსხვილი, მოკლე ღეროთი, დაფარულია სქელი, მუქი ქერქით. ერთწლიანი ტოტები სქლადაა შებუსული. ფოთლები მკვირვია, ტყავისებური, ქერის მსგავსად შებუსული. ფირფიტა ზემოდან მუქი მწვანეა, ქვემოდან – მოყვითალო-მონაცრისფრო, მეტ-ნაკლებად შებუსული. მოყვანილობით ოვალური ან კვერცხისებური, გვერდებზე ამოკვეთილნაკვთიანი, თითოეულ მხარეზე 8-12 მოკლე, ბლაგვი, კიდემთლიანი ან მსხვილკბილგბიანი ნაკვთებით. ყვ. ნაყ. V. იზრდება ტყის შუა და ზედა სარტყლებში სამხრეთის მშრალ ფერდობებზე, ქმნის მუხნარ ტყეებს. გვხვდება ცალკეულადაც ფოთლოვან, ფიჭვნარ ტყეებში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Quercus petraea subsp. iberica (Steven ex M.Bieb.) Krassiln. = Quercus iberica Steven ex M.Bieb. – ქართული მუხა

ოჯახი: **Fagaceae** – წიფლისებრნი

საშუალო სიმაღლის ხეა, მონითალო-მურა ან მუქი რუხი ფერის ერთწლიანი ტოტებით, რომელიც ნორჩობაში შებუსულია, შემდეგ – შიშველი. ფოთლები ტყავისებურია, მოყვანილობით უკუკვერცხისებურია, ზემოდან – პრიალა მწვანე, ქვედა მხარეს – მკრთალი მწვანე ფერის, თხლად და ნაცრისფრად შებუსული და შიშველი; ფოთლის კიდევები მოკლენაკვთებიანია ან თითქმის მსხვილკბილა, 8-10 წყვილი თითოეულ მხარეს; ნაკვთები ბლაგვია ან წვერში შევიწროებული. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Quercus pontica K. Koch. – კონტოს მუხა

ოჯახი: **Fagaceae** – წიფლისებრნი

5-12 მ სიმაღლის, ბუჩქი ან ხეა. ერთწლიანი ტოტები შიშველია, მონითალო-მურა ფერის. კვირტები კვერცხისებრია ან მომრგვალო. ფოთლები დიდი ზომისაა, მორიგეობით განლაგებული, სიფრიფანა, ზოგჯერ ტყავისებური, მოყვანილობით ფართოუკუოვალური. ზემოდან – პრიალა მუქ-მწვანე, შიშველი, ქვემოდან – ღია მწვანე, ხშირად შებუსული ვარსკვლავისებური ბუნებით. ყვ.V-VI, ნაყ.VIII-IX. იზრდება მთის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში, ტყის საზღვარზე, ტენიან კირქვიან კლდეებზე, ხშირად თიხნარ ნიადაგებზე, ძირითადად სამხრეთ ფერდობებზე 2200 მ სიმაღლემდე. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Quercus robur* subsp. *imeretina* (Steven ex Woronow) Menitsky = *Quercus imeretina* Steven – იმერეთის მუხა**

ოჯახი: **Fagaceae** – ნიფლისებრნი

30 მ-მდე სიმაღლის ხეა, ფართოდ გადაშლილი ვარჯით. ერთწლოვანი ტოტები მოწითალო-მურა ფერისაა, შემდეგ რუხი. კვირტები წვრილია, მოგრძოოვალური. ფოთლები თითქმის მკდომარეა; ფოთლის ფირფიტა ნაზია, უკუკვერცხისებური, ზედა მხარე შიშველია, ღია მწვანე, ქვედა მხარე – ძარღვების გასწვრივ გაფანტული ბეწვით შემოსილი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში 300-400 მ სიმაღლეზე, ჭარბტენიან, ეწერ, თიხნარ, წითელმიწა, ტორფიან ნიადაგებზე. ქმნის შერეულ, ფოთლოვან კოლხურ ტყეებს ჰართვისის მუხასთან, მურყანთან, ძელქვასთან, რცხილასთან და ლაფანთან ერთად. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Quercus robur* subsp. *pedunculiflora* (K.Koch) Menitsky = *Quercus longipes* Steven – ჭალის ანუ ბრძელყუნწა მუხა**

ოჯახი: **Fagaceae** – ნიფლისებრნი

30 მ სიმაღლის ხეა, უხვად დატოტვილი, სფეროსებური ვარჯით. ტოტები მორუხო-მურა-მოყავისფროა. ფოთლის ფირფიტა მკვრივია, თითქმის ტყავისებური, უკუკვერცხისებური ან მოგრძო; ზემოდან მუქი მწვანეა, შიშველი; ქვემოდან – მუქი მომწვანო, შემოსილი გრძელი ბეწვებით, იშვიათად – შიშველი, დანაკვეთილი ან ფრთისებრ დანაწევრებული. ყვ.ნაყ. IV-V. იზრდება 1000-1100 მ სიმაღლემდე. ქმნის კორომებს, ძირითადად, მდინარისპირა ტერასებზე, დაბლობებზე, ხევებში, ტაფობებში, ხრამების გასწვრივ. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლსა და ქვემო ქართლში. შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას და სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას.

Centaurium pulchellum (Sw.) Druce – ასფურსცელა

ოჯახი: Gentianaceae – ნაღველასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 5-25 სმ. ღერო სწორია, დატოტვილი, ბასრწახნაგებიანი, ქვედა ფოთლები უკუკვერცხისებურია, ღეროსეული ფოთლები ლანცეტაა, მოპირისპირედ განლაგებული. ყვავილები ყუნწიანია, განლაგებულია ტოტების ბოლოებში. გვირგვინი ვარდისფერია ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება წყალსატევების სანაპიროებზე, ტენიან ადგილებში, ჭაობიან მდელოებსა და სილნარებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და ცენტრალურ აზიას.

Gentiana asclepiadea L.

ოჯახი: Gentianaceae – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე 40-120 სმ-ია. ღერო მარტივია, ფოთლები – კვერცხისებურ-ლანცეტა. ღეროსეული ფოთლები ლანცეტაა, თითქმის გულისებური ძირით, მოპირისპირედ განლაგებული. ყვავილები განლაგებულია ზედა ფოთლის ილიეებსა და ღეროს ბოლოში. გვირგვინი ცისფერია ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში, მაღალ ბალახეულობაში. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ჩრდილო-აღმოსავლეთ მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია. ტყის შემდგომი ცენოზების სარეველაა.

***Gentiana cruciata* L. – ჰპარისებრი ნაღველა**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე 20-50 სმ, აქვს რამდენიმე აღმავალი ღერო, ფოთლები – კვერცხისებურ-ლანცეტა, კიდევბზე ხორკლიანი, ყვავილები ზედა ფოთლების იდლიებშია განლაგებული. გვირგვინი ლურჯია, ღია ფერის მილით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყისპირებში, ბუჩქნარებსა და ნატყვევარ ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ციმბირს, შუა და ცენტრალურ აზიას.

***Gentiana paradoxa* Albov -საოცხარი ნაღველა**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 20-40 სმ. აქვს რამდენიმე წამოწეული ღერო, ფოთლები ვიწრო-ხაზურია, ჩხროებად განლაგებული. კიდევბზე ხორკლიანი, ყვავილები მარტოულია ან 2-3 ერთად განლაგებული. გვირგვინი მკრთალი იისფერია, ნაკვთები კბილებიანი, მეორადი ნაკვთები კი – ფოჩებიანი. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ტყისა და სუბალპური სარტყლების კირქვიან კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილს. კავკასიის ენდემია. იშვიათი მცენარეა.

***Gentiana pyrenaica* L.**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მეჩხერკოროდინი. სიმაღლე – 2-4 სმ. აქვს რამდენიმე წამოწეული ღერო, ფოთლები ვიწროლანცეტა ან ხაზურია, კრამიტისებურად განლაგებული. ყვავილები მარტოულია, კენწრული. გვირგვინი მუქი ლურჯია, ნაკვთები კბილებიანია. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება სუბალპური და ალპური სართყლების ხალებზე, მარცვლოვან მდელოებზე. საქართველოში გვხვდება ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Gentiana septemfida* Pall.**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 10-50 სმ. ღერო წამოწეულია. შეფოთილი. ფოთლები ფართოლანცეტა ან კვერცხისებურია. ყვავილენი თავაკისებურია, ყვავილი ზოგჯერ მარტოულია, კენწრული. გვირგვინი მუქი ლურჯია, მეორადი ნაკვთები ფოჩებიანი. ყვ. ნაყ. VIII-X. იზრდება ტყის, სუბალპური და ალპური სართყლების მდელოებზე, საძოვრებზე. საქართველოში გვხვდება ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Gentiana verna* subsp. *pontica* (Soltok.)
Hayek = *Gentiana angulosa* (M.Bieb) Holub**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 4-10 სმ. ღერო სწორია, დატოტვილი ბასრწახნაგებიანი, ფოთლები კვერცხისებურია ან ლანცეტა, ყვავილები მარტოულია, განლაგებულია ღეროს ბოლოებში. გვირგვინი კაშკაშა ლაჟვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ხალებსა და მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Gentianella caucasea* (Lodd. ex Sims) Holub –
კაჰკასიური ნაღველა**

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 5-20 სმ. ღერო სწორია, დატოტვილი. ქვედა ფოთლები კვერცხისებურია ან მოგრძოკვერცხისებური. ღეროსეული ფოთლები ლანცეტაა, მოპირისპირედ განლაგებული. ყვავილები ყუნწიანია, განლაგებულია ზედა ფოთლების ილიებში. გვირგვინი იისფერია, ცისფერი ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VIII-X. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ხალებსა და მდელოებზე, ღორღიან და გაძოვილ მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Swertia iberica Fisch. ex Boiss. – ბაბლუარა

ოჯახი: *Gentianaceae* – ნაღველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 20-70 სმ. ღერო სწორია, მსხვილი, ფუნჯა ბენჯით შებუსული, მარტივი ან ზედა ნაწილში ოდნავ დატოტვილი. ფესვთაწური და ქვედა ფოთლები ფართოელიფსური ან კვერცხისებური, შევიწროებულია ბრტყელ ყუნწში. ღეროსეული ფოთლები ლანცეტაა, ზედა ფოთლები დაპატარავებულია. ყვავილენი ფარჩხატი საგველაა. ყვავილები მოთეთრო – ყვითელი ან მკრთალი ცისფერი მუქი წინწკლებით. ყვ. ნაყ. VII-X. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში ტენიან მდელოებსა და ფერდობებზე, იშვიათად – კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Erodium ciconium (L.) L'Hér. საპარსხეა

ოჯახი: *Geraniaceae* – ნემსიწვერასებრნი

15-16 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, გართხმული ან წამოწეული, ზედა ნაწილში შებუსულია ჭირკვლოვანი ბენჯით. ფოთლის ფირფიტა ძირამდე განკვეთილია უკუკვერცხისებურ – ოვალურ სეგმენტებად. საყვავილე ღერძი ილლიურია, ყვავილები ცოტაა და ქოლგისებურ ყვავილედად შეკრებილი. გვირგვინი იისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ველის, ნახევრად უდაბნოსა და ტყის სარტყელში, ქვიან, რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე და ვენახებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ეგვიპტესა და შუა აზიას.

Erodium cicutarium (L.) L'Her. – საპარსხელა

ოჯახი: **Geraniaceae** – ნემსიწვერასებრნი

ერთ ან ორწლიანი მცენარეა, 5-35 სმ სიგრძის, დატოტვილი, გართხმული ან წამოწეული, ზოგჯერ მცენარე უდეროა. დაფარულია გაფარჩხული ბეწვით. ფესვთაწური და ღეროსეული ფოთლები ძირამდეა ფრთისებურად განკვეთილი კვერცხისებურ-ელიფსურ სეგმენტებად, რომლებიც, თავის მხრივ, არის ფრთისებურად განკვეთილი მოგრძო ნაკვეთებად. ყვავილედ იღლიურია, 2-7-ყვავილიანი. გვირგვინი, ძირითადად, ვარდისფერია (შეფერილობა მერყეობს მოთეთრო ფერიდან მუქ იისფრამდე). ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ველობებზე. ცნობილია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს, შუა აზიასა და ავსტრალიას.

Geranium columbinum L.

ოჯახი: **Geraniaceae** – ნემსიწვერასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 8-40 სმ. მიტკეცილი და ხეშეში, მარტივი ბეწვით მოფენილი. ღერო გართხმულია ან აღმავალი, გაბნეულად მიტკეცილებეწვიანი. ფოთლების ფირფიტა მომრგვალო-ხუთკუთხიანია, თითქმის ძირამდეა დაყოფილი უკუკვერცხისებურ ნაკვეთებად. საყვავილე ღერძი იღლიურია, ერთყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. III-VIII. იზრდება ტყის სარტყელში, გზისპირებზე, ბუჩქნებსა და ტყისპირებში ბოსტნებსა და ვენახებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Geranium finitimum Woronow – ნემსიწვერა

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მთელი მცენარე შებუსულია. სიმაღლე – 50-60 სმ, აღმავალად დატოტვილი. ფესვთანური და ქვედა ღეროსეული ფოთლები რომბის ფორმის 5-7 სეგმენტად არის დაყოფილი. თითოეული სეგმენტი, თავის მხრივ, ხაზურნაკვთებიანია. ჯამის ფოთლები კვერცხისებურ-ელიფსურია, 3-5-ძარღვიანი, გაფარჩხული ბეწვით შემოსილი და კიდეებზე თეთრი არმით. გვირგვინი მენამულ-იისფერია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყისა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე. გავრცელებულია მესხეთ-ჭავჭავეთში, თრიალეთის ქედზე და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Geranium gracile Ledeb. Ex Nordm.

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-60 სმ. შებუსულია მარტივი გაფარჩხული ბეწვით. 1-2 ღერო წამოწეული, მარტივი ან დატოტვილია. ფოთლები გრძელყუნწიანია, ზედა ნაწილში 3-ად განკვეთილი 10-18 სმ სიგანის 5 სეგმენტად. ორივე მხარეზე გაბნეული ბეწვით არის მოფენილი. ყვავილენი კენწრულია, მცირეყვავილიანი. გვირგვინი მონითალოა, მუქძარღვიანი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყისა და სუბალპური სარტყლებში 2300 მ-მდე. საქართველოში გავრცელებულია საქართველოს დასავლეთ ნაწილსა და სამცხე-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

Geranium gymnocaulon DC. – ნემსიწვერა

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 1 ან 2-ია. წამოწეულია და გაფარჩხული ბენვით არის შემოსილი. სიმაღლე – 15-40 სმ. ფესვთანური ფოთლები მრავალრიცხოვანია. ფოთლის ფირფიტა 5-კუთხოვანია, მომრგვალო, 6-7 სმ სიგანის. თითქმის ძირამდე 5 ნაწილად დაყოფილი, სეგმენტები მოგრძოკვერცხისებურია, ღრმად ფრთისებურად ჩაჭრილი ლანცეტა ფორმის ნაკვეთებად. ყვავილედნი 2-10-ყვავილიანი ქოლგაა. მუქი იისფერია კარგად გამოკვეთილი ძარღვებით. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში მდელოებსა და მორენებზე. გავრცელებულია საქართველოს მთიანეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Geranium lucidum L. – მბრწინაპი ნემსიწვერა

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 8-30 სმ, პრიალა ბენვით შემოსილი. ღერო სუსტია, წამოწეული, დატოტვილი, ზედა ნაწილში ცალმხრივად გაბნეულბენვიანი. ფოთლის ფირფიტა ნახევრამდე დაყოფილია ფართო, უკუკვერცხისებურ, მობლაგვო 5-7 სეგმენტად. საყვავილე ღერძი ილლიურია. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ველებსა და ტყისპირებში. საქართველოში გავრცელებულია იმერეთში, მესხეთ-ჭავჭავეთში, თრიალეთის ქედზე, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Geranium pratense L. = Geranium kemulariae Kharadze.

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

40-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მიტკეცილი, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბენჯით ხასიათდება. ღერო აღმავალია, სუსტად დატოტვილი. ფოთლის ფირფიტა 8-10 სმ სიგანისაა, თითქმის ძირამდე დაყოფილი წაგრძელებულრომბულ, წაწვეტებულ 5-7 სეგმენტად; ორივე მხარე მიტკეცილი ბენჯით არის დაფარული. ყვავილები მცირეყვავილიან საგველასებურ ყვავილედშია შეკრებილი. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყის სარტყელში, ტყისპირა ადგილებში, მთის მდინარეთა გასწვრივ, მაღალბალახოვან მცენარეულობის შემადგენლობაში. გავრცელებულია მთიულეთში. კავკასიის ენდემია.

Geranium psilostemon Ledeb.

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 80 სმ-მდე. ღერო აღმავალია, დატოტვილი, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბენჯით შემოსილი. ფოთლის ფირფიტა ფართოა, ქვედა – ხუთკუთხოვანი, დაყოფილია 5 რომბისებურ, წაწვეტებულ, ღრმად სამნაკვთიან სეგმენტად. ყვავილეთი მცირეყვავილიანია, საგველასებური. გვირგვინის ფურცლები სისხლივით წითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპურ სარტყელში მაღალ ბალახეულობასა და დეკიანებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Geranium pyrenaicum Burm.f.

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-60 სმ. გრძელი, მარტივი და ჭირკვლოვანი ბენჯით შებუსული. ღერო რამდენიმეა, წამოწეული და დატოტვილი. ფოთლის ფირფიტა 2-8 სმ სიგანისაა, მომრგვალოთირკმლისებური, 1/3-2/3-მდე განკვეთილია წაგრძელებულ სწორკუთხოვან – მობლაგვო სეგმენტებად. ყვავილენი ვიწროსაგველასებურია. გვირგვინის ფურცლები ღია იისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ტყისა და სუბალპური სარტყლების, 2400 მ-მდე, ჩრდილიან ტყეებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Geranium robertianum L. – უშუმურა

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრნი

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 15-40 სმ. ღერო სუსტია, წამოწეული და დატოტვილი, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბენჯით შემოსილი. ფოთლის ფირფიტა ხუთკუთხოვანია, თითქმის ძირამდეა გაყოფილი მოგრძოკვერცხისებურ 5 სეგმენტად. საყვავილე ღერძები იდლიურია. გვირგვინის ფურცლები მენამული ფერისაა, ზოგჯერ მოთეთრო ზოლებით. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე – ტენიან, დაჩრდილულ ადგილებში, ხევებში, მდინარეთა და რუების ნაპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Geranium sanguineum L. – ნემსიწვერა

ოჯახი: Geraniaceae – ნემსიწვერასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, გაფარჩხული თეთრი ბენჯით შემოსილი. ღეროს სიმაღლე 20-50 სმ-ია. ფოთოლი მომრგვალოა ან თირკმლისებური, 5-7 ლანცეტა ან ვიწროელიფსურ სეგმენტად გაყოფილი, რომლებიც, თავის მხრივ, 2-3 ნაწილად იყოფა. საყვავილე ღერძი ერთყვავილიანია. ჭამის ფოთლებს აქვთ მოკლე წვეტი, გაფარჩხულბენჯიანი. გვირგვინი სისხლისფერ-წითელია. ყვ. ნაყ. V-X. მცენარე იზრდება ნათელ ტყეებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და სამხრეთ ევროპას.

Ribes petraeum Wulfen = Ribes biebersteinii Berland. ex DC. – კლდის მოცხარი

ოჯახი: Grossulariaceae – ხურტკმელისებრი

2 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ერთწლიანი ყლორტები ღია ფერისაა, შიშველი. ფოთლები დიდი ზომისაა, ძირითადად, სქლად შებუსული. ხუთნაკვთიანი და გულის ფორმის ძირით. ყვავილედ მტევანია, 15-20-ყვავილიანი. ნაყოფი მუქი მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, ტყის პირას და ბუჩქნარებში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელებულია კავკასიაში, მცირე აზიასა და ირანში.

Hydrangea macrophylla (Thunb.) Ser.- ჰორთენზია

ოჯახი: *Hydrangeaceae* – წყალფოთოლასებრნი

ბუჩქია, სიმაღლე – 2 მ-მდე, ფოთლები მოპირისპირედ არის განლაგებული, ფორმით უკუკვერცხისებურია ან ფართო-ელიფსური, სიგრძით 15 სმ-მდე, კიდეებზე წვრილხერხებილა, ფოთლის ფირფიტა მახვილი წვეტით ბოლოვდება. ყვავილენი კენწრული ფარია, რომელიც შედგება მრავალი ყვავილისგან. ყვავილედს ხშირად სფეროს ფორმა აქვს. ყვავილი შეფერილობით მრავალგვარია: წითელი, ვარდისფერი, ლურჯი. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება ტენიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, გზისპირებზე, პარკებში. საქართველოში გვხვდება აჭარაში, გურიასა და სამეგრელოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ აზიას. ინტროდუცირებულია თითქმის მთელ მსოფლიოში, საქართველოში გავლურებულია.

Philadelphus coronarius L. = *Philadelphus caucasicus* Koehne – უხვთიელა

ოჯახი: *Hydrangeaceae* – წყალფოთოლასებრნი

3 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ტოტების ქერქი მოყვითალო ან მონითალოა. ფოთლები ფართო-კვერცხისებური, ელიფსური, კიდეზე დაკბილული, ზედა მხარე კაშკაშა მწვანეა, ქვედა – რუხი. ყვავილენი მტევანია, 7-9-ყვავილიანი, ყვავილი – თეთრი ან მოყვითალო, სურნელოვანი. ყვ. V-VII. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყის შუა და ზედა სართლების ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში, ხეობების გაყოლებებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან, გარდა სამხრეთ საქართველოსი. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს. მისი ენდემია.

Hypericum androsaemum L. – კორობელა

ოჯახი: Hyperidaceae – კრაზანისებრნი

ნახევრად ბუჩქია, ღერო 1 მ-მდე სიმაღლის, შიშველი, მურა ფერის ქერქით. ფოთლები კვერცხისებურია, თითქმის მკდომარე. ყვავილედ მცირეყვავილიანი, ნახევრად ქოლგა ან ფარია. გვირგვინის ფურცლები ბლაგვია, ყვითელი. ნაყოფი კენკრაა, მომწიფებისას ჯერ წითელია, შემდეგ – მუქი მენამული. ყვ. ნაყ.V-VIII. იზრდება ტენიან ტყეებსა და ხეობებში, ზოგჯერ ნაკადულების პირას. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

Hypericum bupleuroides Griseb.

ოჯახი: Hyperidaceae – კრაზანისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 50-100 სმ სიმაღლისაა, სწორი, შიშველი. მოპირდაპირედ განლაგებული ფოთლები წყვილ-წყვილად არის შეზრდილი ერთ მოგრძოელიფსურ ფოთლად, კიდემთლიანია. ყვავილები სამ-სამად არის შეკრებილი ნახევარქოლგისებურ ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია. ყვ. ნაყ. I-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე დაბურულ ტყეებსა და ტენიან ადგილებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოსა და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიას.

Hypericum linarioides Bosse

ოჯახი: Hyperidaceae – კრაზანისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-40 სმ სიმაღლისაა, მომრგვალო, ცილინდრული ან ზედა ნაწილში 2 ბლავგი ნახნავია განვითარებული. ფოთლები თითქმის ტყავისებურია, ოვალური ან მოგრძო, იშვიათად – ვიწროლანცეტა. ყვავილები შეკრებილია წყვეტილ, ვიწრო საგველად. გვირგვინის ფურცლები მოგრძოა, მკრთალი ყვითელი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე, ღია და მშრალ ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Hypericum orientale L. = Hypericum ptarmicaefolium Spach

ოჯახი: Hyperidaceae – კრაზანისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-40 სმ სიმაღლისაა, შიშველი, წამოწეული ან აღმავალი, სქლად შეფოთილი. ფოთოლი მოგრძო, მოგრძოხაზური ან ნიჩბისებური ფორმისაა, ფირფიტა გამჭვირვალე ჭირკვლებით არის მოფენილი. ყვავილები შეკრებილია მცირეყვავილიან ნახევარქოლგისებურ, ფარისებურ ან მტევნისებურ ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები ღია ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთისწინებზე ალპურ სარტყლამდე მშრალ, ღორღიან, ქვიან და კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Hypericum perforatum L. – კრაზანა

ოჯახი: Hypericaceae – კრაზანისებრნი

20-50 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი შიშველი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი ან მარტივი. ფოთლები მჭდომარეა, ოვალური, კიდეებზე გადაკეცილი. ფოთოლი მოფენილია ჯირკვლებით. ყვავილეთი საგველა ან ფარისებური საგველა. გვირგვინი ყვითელია. გვირგვინის ფურცლები არათანაბარგვერდებიანია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე, ბუჩქნარებში, ნათესებში, ველებზე, ტყეებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ირანს, ჩრდილო აფრიკასა და ჩრდილო ამერიკას.

Crocosmia × crocosmiiflora (Lemoine) N. E. Br.

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო-30-50 სმ სიმაღლის, მარტივი ან იშვიათად მცირედ დატოტვილი, სუსტი, წვეპლისებური, რკალისებური. ფოთლები გრძელი, ლანცეტა, ოდნავ მოლევო. ყვავილი კენწრულია, მარტოული ან 2-3, მონითალო ან ნარინჯისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება დაბლობებზე, ტენიან მდელოებზე და ბუჩქნარებში, საქართველოში გავრცელებულია აჭარასა და გურიაში, ინვაზიური სახეობაა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ავსტრალიას, სამხრეთ ამერიკას. ეს მცენარე *Crocosmia aurea*-ს და *Crocosmia pottsii*-ს ჰიბრიდს წარმოადგენს, ეს ორი სახეობა სამხრეთ აფრიკაშია გავრცელებული.

***Crocus biflorus* subsp. *adamii* (J.Gay)
K.Richt. = *Crocus adamii* J.Gay – ზაფრანა**

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

ფოთლები ხაზურია და ყვავილთან ერთად ვითარდება. ყვავილსაფრის ფოთლები ნაწვეტებულია, ლურჯი იისფერი, ლილისფერი. ხახაში ოქროსფერ-ყვითელი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ხასიათდება მუქი-იისფერი დატოტვილი ზოლებით. სამტვერეები ყვითელია, დინგი – ნარინჯისფერი, სამად გაყოფილი. ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება ველებზე, ტყისპირებში, მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია იმერეთში, ქართლსა და აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილს, სამხრეთ კავკასიას, შუა და სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს. სახეობა აღწერილია საქართველოში.

***Crocus speciosus* M.Bieb. – ზაფრანა**

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

ტუბერ-ბოლქვიანი მცენარეა, ფოთლები ხაზურია, ვითარდება დაყვავილების შემდეგ. ყვავილი დიდი ზომისაა, ლილისფერი, მენამული ფერის, სამი სიგრძივი ზოლითა და თეთრი, შიშველი ხახით, დინგი – ნარინჯისფერია, სამად გაყოფილი. ყვ. ნაყ. VIII-X. იზრდება ველებზე, ტყისპირებში, მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Gladiolus caucasicus Herb. – კავკასიური ხმალა

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

ბოლქვიანი მცენარეა, ყვავილედ ცალგვერდაა, მრავალყვავილიანი. ყვავილსაფარი დიდი, 4-6 სმ სიგრძის, მუქი იისფერი ან მწნამული, გრძელი და ძლიერ მოხრილი მილით. ყვავილსაფრის ფოთლები არათანაბარია. ქვედა ფოთლები გვერდით ფოთლებთან შედარებით გრძელია, ხოლო ზედა ფოთლები – მოკლე. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სართყლებში – ტენიან მდელოებზე, ყამირებსა და ნათესებში. საქართველოში სპორადულად თითქმის ყველგან არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Gladiolus italicus Mill. – ხმალა

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

ბოლქვიანი მცენარეა. ყვავილედ გრძელია, მეჩხერი, ორგვერდა. ყვავილსაფარი ვარდისფერია, ზარისებური. მილი მოკლეა. ქვედა სამ ფოთოლს თითო თეთრი ზოლი გასდევს. ყვავილსაფრის ზედა ფოთოლი დანარჩენებისგან დაცილებულია და მისი წვერი გადაღუნულია. ყვ.ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლებში – ნათესებში, ნატყვევარ ადგილებში, ქვიან ეკოტოპებზე, ველებზე. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა აზიას.

Iris aphylla L.

ოჯახი: *Iridaceae* – ზამბახისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-20 სმ-მდე სიგრძისაა, ძირიდანვე ან ქვედა ნახევრიდან დატოტვილი, მცენარე თითქმის უღეროა. ფოთლები მწვანეა, პრიალა ან მონაცრისფრო-მწვანე; ქვედა ფოთლები ხაზურლანცეტაა, ოდნავ ხმლისებური, ვიწრო, სიფრიფანაკიდეებიანი და ღეროზე მოკლე. ყვავილი – 1-3. ყვავილსაფარი კამკაშა იისფერია, ლურჯი იისფერი, მუქი იისფერი ან მოშავო-იისფერი. ყვავილსაფრის ფოთლები თითქმის თანაბარი ზომისაა. მისი გარეთა ფოთლები ფრჩხილის შუა ხაზის გასწვრივ ყვითელი ბანჯგვლით ხასიათდება. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე მდელოებზე, ბუჩქნარსა და სტეპებში. საქართველოში ცნობილია აღმოსავლეთ და სამხრეთ რეგიონებიდან. გავრცლების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, განსაკუთრებით მის აღმოსავლეთ ნაწილს. გავრცელებულია ასევე სამხრეთ რუსეთის დაბლობზე.

Iris caucasica Hoffm. = *Juno caucasica* (Hoffm.) Tratt. – კავკასიური ზამბახი

ოჯახი: *Iridaceae* – ზამბახისებრნი

ტუბერ-ბოლქვიანი მცენარეა, ღერო შეფოთლილია. ფოთლები ბრტყელია, ნამგლისებური, ვიწრო, მოთეთრო არშიით შემოვლებული. ყვავილი – 1-2. მკრთალი ყვითელი ფერის ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ძლიერ დაპატარავებული, ზევითაა აღმართული. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში მშრალ, ღორღიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, სტეპებში, ხნულებში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონსა და ჩრდილო ერაყს.

***Iris iberica* Steven – ქართული ზამბახი**

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები ღეგაა, ნამგალივით მოლუნული. ყვავილსაფრის შიგნითა ფოთლები თეთრია ან ოდნავ მოცისფრო, ხშირად მკრთალი სოსანი ძარღვებით დაქსელილი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლებს შიგნიდან სიგრძეზე ბანჯგვლიანი ზოლი ჩასდევს, ან მრავალი გაფანტული ბეწვითაა მოფენილი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მომრგვალოა, ქვევით დახრილი, ჩაზნექილი, მკრთალ ყვითელ ფონზე ხშირი მღვრიე ნაბლისფერი ზოლებითაა დაქსელილი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – შშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, სტეპად ქვეულ მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია კახეთში, შიდა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Iris pseudacorus* L. – წყლის ზამბახი**

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მაღალია. ფოთლები ხმლისებურია ან ხაზური. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები შიშველია, კაშკაშა ყვითელი ან მკრთალი ყვითელი. ყვავილის შიგნითა ფოთლები უკუკვერცხისებურია, ძალიან პატარა ზომის, გარეთა ფოთლების იმ ადგილას, სადაც ფირფიტა ფრჩხილში გადადის, მუქი ყვითელია, ნარინჯისფერი ლაქა აქვს და მოწითალო-ყავისფერი ძარღვები გასდევს. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება დაბლობებზე და მთის ქვედა სარტყელში – ჭაობებში, ტბებსა და მდინარეების ნაპირებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, ციმბირს.

Iris pumila L. – ქონდარა ზამბახი

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-15 სმ სიმაღლისაა. ყველა ფოთოლი ღეროს ძირშია, ხაზურლანცეტა ან ხმლისებური, ლევა. ყვავილსაფარი ყვითელია, სოსანი, მოთეთრო ან გოგირდისფერი, ზოგჯერ ყვავილი ზოლებიანია; მისი გარეთა ფოთლები მოყვანილობით მოგრძო-კვერცხისებურია, შიგნიდან ბანჯგვლიანი ზოლით. ყვავილსაფრის შიგნითა ფოთლები უკუკვერცხისებურია ან ნიჩბისებური. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარსა და სტეპებში. საქართველოში გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპის დიდ ნაწილსა და ციმბირს.

Iris reticulata M. Bieb. – შინდვრის ზამბახი

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები ოთხნახნაგია, ნიბოებიანი, დაყვავილების შემდეგ გრძელდება. ყვავილი ერთია, იისფერი, იშვიათად – ცისფერი ან მოთეთრო, ყვავილსაფრის გარეთა ფურცლების ყვითელი, შუა ზოლი მუქი წინწკლებით არის მოფენილი, ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – სტეპებში, ბუჩქნარებში, ტყისპირებში. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად, საკმაოდ იშვიათია. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ევორეგიონსა და ჩრდილო ერაყს.

Iris sibirica L.

ოჯახი: *Iridaceae* – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მაღალია, ფოთლები – ხეშემი, მოყვანილობით – ვიწრო-ხაზური, გრძლად წანვეტებული. ყვავილსაფარი ზარისებურია, ლურჯი, მოიისფროზოლებიანი. ყვავილსაფრის მილი თითქმის შეუმჩნეველია, ყვავილსაფარს წვერზე ამონაკვეთი არა აქვს. ყვ. ნაყ.VI-VII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების, მაღალ ბალახეულობაში, ტენიან, დაჭაობებულ მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპის დიდ ნაწილსა და ახლო აღმოსავლეთს, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ციმბირს.

Iris spuria subsp. *carthaliniae* (Fomin) B. Mathew = *Iris carthaliniae* Fomin – ქართლის ზამბახი

ოჯახი: *Iridaceae* – ზამბახისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მაღალია, შეფოთილი, სიგრძით – ფოთლების ტოლი ან ქვედა ფოთლებზე გრძელი. ღეროსეული ქვედა ფოთლები ხეშემია, ხაზური ან ხმლისებური, ღეროზე გრძელი ან ღეროს ტოლი. ყვავილსაფარი ლაჟვარდოვან-ცისფერია, მუქი ლურჯი, ზოგჯერ იისფერი ელფერით, თეთრი, მკრთალი ყვითელი ძარღვებით. ყვავილსაფრის ფოთლები წვერზე ამოკვეთილია. ყვ. ნაყ.V-VI. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე ჭაობებში, არხებში, ტენიან მდელოებზე. საქართველოში ცნობილია ქართლიდან და კახეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემური ქვესახეობაა.

Sisyrinchium rosulatum E. P. Bicknell

ოჯახი: Iridaceae – ზამბახისებრნი

ერთ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 10-20 სმ სიმაღლისაა, სუსტი, მარტივი ან ორად გაყოფილი, შიშველი. ფოთლები ვიწროლანცეტა ან ხაზური. ყვავილი – 1-3, კენწრული, შეფერილობით მკრთალი იასამნისფერ – მოთეთრო, ძირში იისფერი, ყვითელი ლაქით. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, ტყისპირა ადგილებში, ველებზე. საქართველოში ის ცნობილია კახეთიდან. სახეობის გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო ამერიკის სამხრეთა-დმოსვლეთ ნაწილს. საქართველოში ადვენტურია.

Juglans regia L. – კაკალი

ოჯახი: Juglandaceae – კაკლისებრნი

30-35 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მუქი რუხი, დახეტილი ქერქითა და კენტფრთისებური ფოთლებით. მოყვანილობით ოვალურია ან კვერცხისებური, წვერზე მობლაგვო ან მოკლე წვერით. ყვავილები პატარა ზომისაა, ყვავილსაფრით. ნაყოფი კაკლისებური კურკიანაა და ხორცოვანი, მწვანე, შემდეგ – მოყავისფრო, ნაოჭიანი გარეთა შრით. ყვ.ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში 1,500-1,700 მ სიმაღლემდე, მდინარის ნაპირებზე, მთის ფერდობებზე, მუხნარებსა და რცხილნარებში, მარტოულად ან კორომების სახით. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გარდა მაღალმთიანი რაიონებისა. მცენარე შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ირანს.

***Pterocarya pterocarpa* Kunth ex I. Iljinsk – ლაჯანი**

ოჯახი: Juglandaceae – კაკლისებრნი

10 მეტრამდე სიმაღლის ხეა, მოთეთრო ქერქით. ფოთოლს აქვს მრავალი წყვილი ხერხებილა ფოთოლაკი, მოყვანილობით მოგრძოკვერცხისებური, ქვედა მხარეზე ძარღვების გაყოფებით თეთრი ბეწვით მოფენილი. ყვავილები შეკრებილია მჭადა ყვავილედებად. ყვ.ნაყ. III-IV. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში – ტენიან ტყეებში, მდინარეთა და მათი შენაკადების ნაპირებზე ერთეული ეგზემპლარების სახით ან მცირე კორომებად. ძირითადად გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში, აგრეთვე კახეთში. მცენარე შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

***Ajuga chamaepitys* subsp. *chia* (Schreb.) Arcang. = *Ajuga comata* stapf**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარე ან ნახევრად ბუჩქია. ღერო წამოწეულია, სწორად მდგომი ან გართხმული, ძირში დატოტვილი, 8-40 სმ სიგრძის. შებუსულია კანზე მჭიდროდ მიკრული ბეწვით. ღეროსეული ფოთლები სამნაკვეთიანია. ნაკვეთები მთლიანია, ხაზური, ქვედა ფოთლები მეტწილად მთლიანია, მოგრძოწიბისებური ან წვერზე სამნაკვეთიანი. ყვავილები ფოთლის უბეებში სხედან 2-ყვავილიან ჩხროებად. გვირგვინი ლიმონისფერ-ყვითელია, მენამულბოლებიანი მილითა და დაწინწკლული ქვედა ტუჩით. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ტყის პირას, მინდვრებში და, იშვიათად, ნათესებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთოდ არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილსა და ირანს.

Ajuga genevensis L. – პირნინდა

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს ძირში მხოლოდ ყლორტები არა აქვს; ღერო 10-50 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი ან ძირთან წამოწეული. ზედა ნაწილში, ძირითადად, ბუნვით არის შემოსილი. ფესვთანური ფოთლები მოგრძობრივი-სახეობისა ან უკუკვერცხისებური. კიდევები მსხვილმრგვალებილია, ზოგჯერ – კიდემთლიანი, ღეროსეული ფოთლები უკუკვერცხისებურია. გვირგვინი ცისფერია, იშვიათად – თეთრი ან ვარდისფერი, გარედან ოდნავ შებუსულია. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, ტყის პირას, მდელოებზე, მდინარეთა ნაპირებზე, შედარებით იშვიათად – სასოფლო-სამეურნეო სავარგულეებში. დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპასა და მცირე აზიას.

Ajuga orientalis L.

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მეტ-ნაკლებად მატყლისებურად – ბანჯგვლიანია, ზოგჯერ ქვედა ნაწილში – შიშველი. ღერო სწორად მდგომია ან ძირში წამოწეული, მარტივი, 10-30 სმ-მდე სიმაღლის. ფესვთანური ფოთლები მოგრძობრივი-სახეობისა ან ფართო-კვერცხისებური. ძირში სოლისებურად შევინრობებული, მოკლე ყუნით, კიდვზე მრგვალებილია. ყვავილები თითქმის მჯდომარეა – 4-8 – ყვავილიან ჩხროვებად განლაგებული, გვირგვინი ცისფერია, იშვიათად – თეთრი. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება მშრალ, ბალახოვან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ტყის ველოებზე და ა.შ. დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Ajuga reptans L. – პირნინდა

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს ძირში გრძელი, მხოხავი დაფესვიანებული და შეფოთლილი ყლორტებია განვითარებული, ღერო მარტივია, სწორად მდგომი ან წამოწეული. 15-40 სმ სიმაღლის, შიშველი ან ორ მოპირდაპირე მხარეს მიტკეცილებენვიანი. ფესვთანური ფოთლები დიდი ზომისაა. ნიჩბისებური ან უკუკვერცხისებური. ღეროსეული ქვედა ფოთლები მცირერიცხოვანია, მოგრძო, ელიფსური, მჭდომარე. ყვავილები 6-8-ყვავილიან რგოლებადაა განლაგებული, გვირგვინი ცისფერი, ვარდისფერი ან თეთრია. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება ტენიან მდელოებზე, ტყეებში, ტყის პირას, ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Ballota nigra L.

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუჩოსნები

50-120 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილი ან დაუტოტავია, ნორჩობაში – მწვანე, მოგვიანებით – მონათლო ან მოყავისფრო-იისფერი, ხეშეში მეჩხერი ბენვით შებუსულია ან შიშველი. ყველა ფოთოლი კვერცხისებურია, ბასრხერხებილა ან ორმაგად დაკბილული კილით, ორივე მხარეზე მეჩხერი და მიტკეცილი ბენვით. ყვავილები მოკლეყუნწიანია, მრავალყვავილიან ჩხროებად შეკრებილი. გვირგვინი მოვარდისფრო-იისფერია, იშვიათად – თეთრი, ჯამიდან ამოყოფილი მილითა და ოდნავ მოხრილი, ნვერზე ამოკვეთილი ან ოდნავ დაკბილული ზედა ტუჩით. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების რუდერალურ ადგილებში, ღობეების ძირებსა და გზისპირებზე, უმეტესად საცხოვრებელი ადგილების მახლობლად, იშვიათად – ბუჩქნარებში, ხეებსა და ფერდობებზე. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, იმერეთში, სამცხე-ჯავახეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

***Clinopodium acinos* (L.) Kuntze**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

8-30 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, ჩვეულებრივ, ძირიდანვე დატოტვილი, მეტ-ნაკლებად შებუსული, გადახრილი, მარტივი ბეწვით. ფოთლები – კვერცხისებურ-რომბისებური, სოლისებური ფუძით, ზედა ნაწილში რამდენიმე კბილით ან იშვიათად – კიდემთლიანი. ფოთლის ქვედა მხარე მოფენილია გაფანტული ჭირკვლებით. ყვავილები შეკრებილია 6-12, უფრო იშვიათად – 16-24-ყვავილიან ჩხროებად. გვირგვინი იასამნისფერია, 2-ჯერ გრძელია ჯამის მიღზე. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მშრალ ფერდობებსა და რუდერალურ ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, იმერეთში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლში, სამცხე-ჯავახეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო ამერიკას.

***Clinopodium nepeta* (L.) Kuntze = *Calamintha nepeta* (L.) Savi**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

40-100 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, ძირიდანვე დატოტვილი, სქლადაა შებუსული გრძელი გაფარჩხული ან მოკლე ბეწვით. ფოთლები ფართოკვერცხისებურია, ძირში სოლისებური, კიდევზე წვრილ-მრგვალკბილებიანი, ორივე მხარეზე შებუსული გრძელი, მიტკეცილი ბეწვით. ყვავილების ჩხროები 5-25-ყვავილიანია. გვირგვინი მკრთალი იასამნისფერია, 2,5-ჯერ გრძელია ჯამის მიღზე. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება მშრალ, ქვიშიან ადგილებში, კირქვიან კლდეებზე, ზღვის ნაპირებზე. საქართველოში გავრცელებულია დასავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

***Clinopodium vulgare* L.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 15-90 სმ. ღერო დატოტვილია ან მარტივი, ჩვეულებრივ – მრავალწლი. შებუსუსულია გაფარჩხული ან ქვევით გადახრილი ბენვით. ფოთოლი კვერცხისებურია ან მოგრძოკვერცხისებური, წვრილ-მრგვალებილა, იშვიათად – კიდემთლიანი, ორივე მხარზე მეტ-ნაკლებად სქლად შებუსუსული, განსაკუთრებით ძარღვებსა და კიდევებზე. 8-40-ყვავილიანია. გვირგვინი ვარდისფერია, გარედან სქლად არის შებუსუსული მარტივი ბენვით. ყვ. ნაყ. IV-X. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე ტყეებსა და ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, მშრალ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიას, ირანს, აფრიკის ჩრდილოეთ ნაწილს და ჩრდილო ამერიკას.

***Galeopsis bifida* Boenn. – თაჰხეხლა**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-60 სმ. მარტივი ან დატოტვილი. ჯაგრისებური ბენვით შებუსუსული, ზოგჯერ – შიშველი. ფოთლები კვერცხის ფორმის კვერცხისებური ან ლანცეტაა, მრგვალებილა, შებუსუსული. ყვავილედის ჩხროები სფეროსებურია, შებუსუსული. გვირგვინი მენამულია, სოსანი, მოყვითალო ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტყის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, ბუჩქნარებსა და მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპას, ჩრდილო ამერიკას/შეტანილია.

Glechoma hederacea L. – ოპოშა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

60 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, მხოხავი, მუხლებში დაფესვიანებული, მრავალი წამოწეული ან სწორად მდგომი ყლორტით. ფოთლები მომრგვალოთიკუმლისებურია, კიდეებზე მსხვილ მრგვალებილა, ზედა მხარე – მუქი მწვანე, ქვედა მხარე კი უფრო ღია ფერისაა ან მონითალო იისფერი. ყვავილები შეკრებილია 3-4 – ყვავილიან შუა და ზედა ფოთლების იდ-ლიებში განლაგებულ ჩხროებად. გვირგვინი მოციცფრო-იისფერი, გარედან შებუსული, ღრმად ამოკვეთილი ზედა და უფრო გრძელი ქვედა ტუჩით. ყვ. ნაყ. III-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტენიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, ტყისპირა ადგილებში, მდინარის სანაპიროებზე და, როგორც სარეველა, ბოსტნებსა და ბაღებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, აღმოსავლეთ აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Lamium album L. – ჭინჭრის ღედა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, მარტივი, ფოთლები კვერცხისებურია, გრძლად წანვეტებული, კიდეებზე – ხერხკბილა, ორივე მხარეზე თხლად შებუსული, მჯდომარე, 8-9 ერთმანეთისგან დაშორებულ ჩხროებად განლაგებული. გვირგვინი მოყვითალო ან მოჭუჭყისფრო-თეთრია, მისი ქვედა ტუჩის თითო სადგისისებური დანამატი და ორი პატარა ზომის კბილია, ზედა ტუჩი გარედან სქლადაა დაფარული გრძელი წამწამა ბენვით. ყვ. ნაყ. IV-X. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე ფოთლოვან ტყეებში, მდინარეთა სანაპიროებზე, ველებზე, ჩამონახვავებზე, ღობეებსა და ბუჩქების ძირში, ბაღებსა და ბოსტნებში, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ინდოეთს, მონღოლეთს, აღმოსავლეთ აზიას და ჩრდილო ამერიკას.

Lamium amplexicaule L. – ზაზისძირა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-30 სმ სიმაღლის ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ძირიდანვე მეტ – ნაკლებად დატოტვილია, უფრო იშვიათად – მარტოული; ზედა ნაწილში შებუსული, ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოკლევუნნიანია, ზედა ფოთლები მჭდომარეა, ღერომხვევი, გაბნეული მოკლე ბუნვით მოფენილი ან თითქმის შიშველი. ყვავილები შეკრებილია მრავალყვავილიან თავაკისებურ ჩხროებად, ჩხროები ურთიერთდამორებულია ან ზედა ნაწილში მიახლოებული. გვირგვინი ხორცისფერ-წითელია ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. III-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე მინდვრებში, ფერდობებზე, ბაღებში, ვენახებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Lamium tomentosum Willd.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

6-23 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო უმეტესად ზედა ნაწილში დაფარულია მეტ-ნაკლებად სქლად გაფარჩხული ბუნვით, ჩვეულებრივ, რამდენადმე მუქი მონითალო ფერისაა. ღეროსეული და ყვავილთაური ფოთლები ერთნაირი ფორმისაა, კვერცხისებური, 1,2-2,5 სმ სიგრძისა და 1-1,5 სმ სიგანის. ორივე მხარეზე მეტ-ნაკლებად ხშირი მიტკეცილი ბუნვით დაფარული. ყვავილები 1,5-2,7 სმ სიგრძისაა, მჭდომარე, 5-6 – ყვავილიან ჩხროებად განწყობილი. გვირგვინი მოთეთროა, ჩალისფერი ან მკრთალი ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპური და სუბნივალური სარტყლების, ჩამონახვავებზე და მორენებზე. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, იმერეთში, აჭარაში, შიდა ქართლში მცხეთა-მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილსა და ირანს.

Leonurus quinquelobatus Gilib. – შავბალახი

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

50-200 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, დატოტვილი, მახვილწვერიანი. ქვედა ფოთლები მომრგვალო ფორმისაა, გული-სებური ძირით, ღრმად თათისებურად 5-7-ნაკვეთიანი. ღეროსეული შუა და ზედა ფოთლები ლანცეტა ან ოვალური ფორმისაა. ყველა ფოთოლი ყუნწიანი, ზედა მხარე – მუქი მწვანე, ქვედა – ღია ფერის, ორივე მხარე – მოკლე და რბილბუნევიანი. ყვავილები მოკლეყუნწიანია, მრავალყვავილიან მჭიდრო ჩხროებად შეკრებილი, რომლებიც განლაგებულია კიდემთლიან ან 1-2-კბილიან თანაცვავილის ილიებში. გვირგვინი ვარდისფერია ან მოვარდისფრო-ისფერი, გარედან – ბანჯგვლიანბუნევიანი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე რუდერალურ ადგილებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ყირიმსა და მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს.

Marrubium vulgare L. – ფოლორსის ბალახი

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

30-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა თეთრი, ქერისებური შებუსვით. ღერო მრავალია, მარტივი ან დატოტვილი. ფოთლები კვერცხისებურია ან ელიფსური, კიდემე მსხვილად კბილისებრ განკვეთილი. ფოთლის ფირფიტა დანაოჭებულია, ზედა მხარეზე გაბნეულბუნევიანი, ქვედა – მოთეთრო ქერისებური შებუსვით. ჩხროები მრავალყვავილიანია, დაშორიშორებული. გვირგვინი თეთრია, ზედა ტუჩი ქვედა ტუჩის ტოლია და წვერზე ორად არის გაყოფილი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, ნათესებში, რუდერალურ ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, სამცხე-ჯავახეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და ინდოეთს.

Mentha longifolia (L.) L. – ძყის პიტნა

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

30-150 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყლორტები მეტ-ნაკლებად დაფარულია ქეჩისებური მარტივი ბეწვით. ღერო სწორია, მარტივი ან დატოტვილი. ფოთლები მჭდომარეა, მოგრძოკვერცხისებურიდან ლანცეტამდე, სუსტად გამოსახული ფრთისებური ძარღვებით. ყვავილები შეკრებილია გრძელ, მჭიდრო, ზოგჯერ წყვეტილ ცილინდრული ფორმის თავთავისებურ ყვავილედებად ან მეტწილად – საგველასებურ ყვავილედებად. გვირგვინი ლილისფერია, ხორცისფერ – ნითლამდე. ყვ. ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყისპირებში, ველობებსა და ბუჩქნარებში, მდინარეთა და არხების ნაპირებზე, ტენიან მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ციმბირს, შუა აზიასა და ჩრდილო აფრიკას.

Nepeta grandiflora M. Bieb. – ქერაქენძი

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 125 სმ-მდე. მეტწილად დატოტვილი, შიშველია ან თხლად შებუსუსული. ფოთლები დიდი ზომისაა, მოგრძოკვერცხისებური, ბლაგვკბილებიანი, მოკლეყუნწიანი. ჩხროები მრავალყვავილიანია, ყვავილედის საგველაა. ჭამი იისფერია, გვირგვინი – მუქი ლურჯი ან იისფერი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყის, სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – ფერდობებზე და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია რაჭაში, ქართლში, მთიულეთში, თუშეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Origanum vulgare L. – თაჭმანა

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუროსნები

50 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, ხშირად ძირიდანვე დატოტვილი, შეფოთლილი, ზედა ნაწილში ყვავილედით ან ტოტებით ბოლოვდება. ფოთლები კვერცხისებურია. ყვავილები მოკლე ყუნწებზეა განლაგებული, ყვავილენი ფარისებური საგველაა. გვირგვინი ღია ყავისფერ-წითელია ხორცისფერ-წითლამდე, ზოგჯერ ჭუჭყისფერ-თეთრია. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყისა და სუბალპურ სარტყლებში – ბუჩქნარებში, მდელოებზე, ტყისპირებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, დასავლეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა აზიას, ირანსა და ჩრდილო ამერიკას.

Phlomis herba-venti subsp. *pungens* (Willd.) Maire ex DeFilipps = *Phlomis pungens* Willd. – ჭინჭარა

ოჯახი: *Lamiaceae* – ტუროსნები

30-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია ან დატოტვილი, უხვად შებუსუსული. ქვედა ფოთლები მოგრძო-ლანცეტაა, გრძელყუნწიანი. კიდებზე მსხვილ-მრგვალებილაა. ღეროსეული ფოთლები ვიწროლანცეტაა, მოკლყუნწიანი. კენწრული ფოთლები კიდემთლიანია, პატარა ზომის. ყვავილები შეკრებილია 6-10-ყვავილიან ჩხროებად. გვირგვინი მონითალო-იისფერია ან ლილისფერი. ზედა ტუჩი რკალივით არის მოხრილი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, ველებზე, ნასვენ ადგილებში, ბუჩქნარებში. ცნობილია სამხრეთ და აღმოსავლეთ საქართველოშიც. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანსა და ცენტრალურ აზიას.

**Phlomoides laciniata (L.) Kamelin & Makhm.
= Eremostachys iberica Vis.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

60-100 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მძლავრია, მარტივი ან დატოტვილი, აბრლაბუდისებურ-ქეჩისებურად შებუსული. ფოთლები ფრთისებურია, დაყოფილია მოგრძოლანცეტა ან თითქმის ხაზურ სეგმენტებად. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია. ყველა ფოთოლი ორივე მხარეზე მეტ-ნაკლებად აბლაბუდისებურბენჯიანია. ყვავილები მჯდომარეა, 8-10-ყვავილიან ჩხროვებად შეკრებილი. გვირგვინი მომწვანო-მოყვითალოა, მისი ზედა ტუჩი სწორია და მხოლოდ ზედა ნაწილშია მოხრილი, გარედან გრძელბენჯიანი, რომელსაც მოკლე, ჭირკვლოვანი ბენჯებიც ერევა. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთსა და თბილისის მიდამოებში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილსა და ჩრდილო ირანს.

Phlomoides tuberosa L. (Moench) = Phlomis tuberosa L.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

50-150 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მარტივია ან დატოტვილი, შიშველი ან ყვავილედში ოდნავ შებუსული, მონითალო-მოიისფრო. ფესვთანური და შუათანა ფოთლები მოგრძო სამკუთხა – კვერცხისებურია, ზედა ფოთლები სამკუთხა-ლანცეტაა. ყველა ფოთოლი კიდებზე მსხვილმრგვალკბილაა. ყვავილები მჭიდრო მრავალყვავილიან ჩხროვებად არის შეკრებილი, რომლებიც განლაგებულია ლანცეტა, მჯდომარე კენწრული ფოთლების ილიებში. ჯამი მილისებურ-ზარისებურია. გვირგვინი მოვარდისფრო-სოსანია, ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების მშრალ ადგილებსა და ნაირბალახოვან სტეპურ დაჭგუფებებში, ბუჩქნარებში, მდელოებსა და საძოვრებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამცხე-ჯავახეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა აზიასა და ჩრდილო ირანს.

Prunella laciniata (L.) L.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მოფენილია ხშირი, თეთრი ბენვით. 5-30 სმ სიგრძის ღერო წამოწეულია. ფოთლები კვერცხისებურია, ელიფსური ან ლანცეტა. ზედა ფოთლები ფრთისებურადაა განკვეთილი ხაზურ ნაკვეთებად, ქვედა ფოთლები როზეტადაა შეკრებილი, კიდემთლიანია ან დაკბილული. ყვავილეთი თავთავისებურია, ხშირი, კვერცხისებური ან მოგრძო. გვირგვინი, ჩვეულებრივ, მოყვითალოა ან თეთრი. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყეებში, გზის პირას, ბუჩქნარებში, ნატყევარ მდელოებზე, მშრალ, ბალახოვან ფერდობებზე, მდინარეთა რიყნარებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Prunella vulgaris L. – ბობისხხვირა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, გაფანტულბენვიანი ან თითქმის შიშველი. ღერო წამოწეულია ან სწორად მდგომი, 8-40 სმ სიმაღლის. ფოთლები კვერცხისებურია ან მოგრძოკვერცხისებური, კიდემთლიანი ან დაშორი-შორებულ-მრგვალებულია. ყვავილეთი თავთავისებურია, კვერცხისებური ან მოგრძო, ჯამი მენამული ფერისაა, თითქმის მოშავო – იისფრამდე. გვირგვინი იისფერია, ზოგჯერ – თეთრი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყეებში, ტყისპირა მდელოებზე, ბუჩქნარებსა და ნატყევარ მდელოებზე, მდინარეთა და ტბების ნაპირებზე, ბაღებსა და გზისპირა ადგილებში, ზოგჯერ, როგორც სარეველა – ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას, ავსტრალიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Salvia garedjii Troitsky – ბარეჟის სალბი

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მონაცრისფრო მწვანე ფერის, 20-40 სმ სიმაღლის. ძირიდანვე დატოტვილი, ღერო აღმავალია ან თითქმის სწორი, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი, მოფენილია საკმაოდ გრძელი და ხშირი ბენვით. ფოთლები მოკლეყუნწიანია, სქლადაა მოფენილი გრძელი, გაფარჩხული ბენვებით, 5-6 სმ სიგრძის, ფრთისებურად განკვეთილია 2-4 წყვილი ფოთოლაკით. ყვავილენი საკმაოდ ფარჩხაბია, ჩხროები 8 – ყვავილიანია. გვირგვინი კაშკაშა მენამული ფერისაა, გარეთა მხარე ხუჭუტა ბენვითაა შებუსული, მოფენილია მჭდომარე ჭირკვლებით. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება სილაქვებზე, ვიწრო ხევებში. მცენარე საქართველოს ენდემია. გვხვდება მხოლოდ გარეჯის მიდამოებში. მცენარე აღწერილია 1928 წელს გარეჯის მიდამოებში. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონაცვლადი სახეობა.

Salvia glutinosa L. – შალაგანდილი

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

40-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მეტწილად სწორია, მარტივი, ხშირად ფოთლების ილღიებში დამოკლებული ყლორტებია განვითარებული ან მეტ-ნაკლებად დატოტვილი. ყველა ფოთოლი ყუნწიანია, შუბის ან კვერცხისებური, კაშკაშა მწვანე ფერის, ორივე მხარეზე თხლად თეთრი ბენვით შებუსული, საკმაოდ ჭირკვლოვანია. ყვავილები შეკრებილია მტევნისებურ, ზოგჯერ საგველასებურ ყვავილედებად. გვირგვინი ღია ყვითელი ფერისაა, ქვედა ტუჩი მოთეთრო ან მონიღოლო მოხატულობისაა. ყვ. ნაყ. IX-X. იზრდება დაჩრდილოლ ტყეებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

Salvia nemorosa L.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

20-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მიტკეცილი და მეტ-ნაკლებად ქეჩისებურად შებუსული. ღერო წამოწეულია, ძირიდან სწორი; ზედა ნაწილში, ჩვეულებრივ, დატოტვილია, ნაცრისფრად შებუსული. ქვედა ნაწილში თითქმის სულ შიშველია, ხშირად მონითალო-იისფერია. ფოთლები მეტწილად ღეროსეულია. ზედა ფოთლები თითქმის მკდომარეა, კვერცხისებურ-ლანცეტა ფორმის, ზედა მხარე თითქმის შიშველია, მკრთალი მწვანე ფერის, ქვედა მხარე მონაცრისფროდ შებუსული. ყვავილები მოკლეყუნწებიანია, ჩხრო, ჩვეულებრივ 2-4-ყვავილიანია და ქმნის თავთავისებურ ყვავილედს. გვირგვინი მოლურჯო-იისფერია, უფრო იშვიათად – ვარდისფერი ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ბუჩქნარებში, სტეპებზე, მშრალ მდელოებსა და ტყისპირა ადგილებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, სამცხე-ჯავახეთში, შიდა ქართლში, კახეთსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Salvia verticillata L. – დაჯირა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

30-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ხშირად ძირიდანვე დატოტვილია, თხლად ან საკმაოდ სქლად შებუსული მოკლე, ჯაგრისებური ბენვით. ფოთლები მეტწილად ღეროსეული და ფესვთანურია, ფორმით გულისებურ-კვერცხისებურიდან შუბისებურამდეა, 20-40-ყვავილიანი ჩხროები შეკრებილია ფარჩხაბ, მტევნისებურ, ზოგჯერ საგველასებურ ყვავილედებად. გვირგვინი კაშკაშა იისფერია, მისი ზედა ტუჩი თითქმის გულისებურია, ძირში სანელური აქვს და გარედან ოდნავ შებუსულია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა სარტყელამდე ქვიან, თიხნარ, ღორღიან ეკოტოპებზე, მშრალ ფერდობებზე, სტეპებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, სირიას, ირანსა და ჩრდილო ერაყს.

***Satureja laxiflora* K. Koch**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-30 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, წვრილი ტოტებით, ხშირად ძირიდან მეჩხრად დატოტვილი, ღერო ისევე, როგორც ტოტები, ხშირად შებუსუსულია წვრილი ხუჭუჭა ბეწვით. ფოთლები ვიწროუკულებანცეტა-ხაზური ან თითქმის ხაზური ფორმის, წვერში მობლაგვოა და ყუნწი არ აქვს მკაფიოდ გამოსახული. ჩხროები 1-3-ყვავილიანია, დაშორებულნი, შეუცვლელი კენწრული ფოთლების ილღებში განლაგებული. გვირგვინი ვარდისფერი ან იასამნისფერია, ხახაში მენამული ფერის წერტილებით. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, ღორღიან და კლდოვან ადგილებში, მშრალ ფერდობებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, აჭარაში, სამცხე-ჯავახეთში, მთიულეთში, კახეთსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილსა და ირანს.

***Scutellaria altissima* L. – მუზარადა**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

120 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან დატოტვილი, სულ ქვედა ნაწილში – ირგვლივ შებუსუსული, ზედა ნაწილში მხოლოდ ნიბობებზეა მოკლე, ხუჭუჭა ბეწვით შებუსუსული. ფოთლები მეტწილად დიდი ზომისაა, კვერცხისებური. ყველა ფოთლის ზედა მხარე მუქი მწვანე ფერისაა, შიშველი, ქვედა მხარე – უფრო ღია ფერის. ყვავილენი მტევნისებურია, მოგრძო, ცალმხრივი. გვირგვინი ზედა ნაწილში მოცისფრო-იისფერია, ქვედა ნაწილში – მოთეთრო. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – ფოთლოვან და წიწვიან ტყეებში, ტყის პირას, ბუჩქნარებში, ტყის ველობებზე, ხეებში, მაღალ ბალახეულობაში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Scutellaria orientalis L. – მუზარადა

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 7-25 სმ სიმაღლის, გახევებული, წამოწეული, ჩვეულებრივ – დაკლანკილი, ხუჭუჭა ბეწვით მოფენილი. ფოთლები – მომრგვალო – სამკუთხა ან ფართოკვერცხისებური, ზედა მხარე – მოკლე, მჭიდროდ მიკრული ბეწვით მოფენილი, მუქი მწვანე ან რუხი მწვანე ფერის. გვირგვინი საშუალო ზომისაა ან საკმაოდ მსხვილი, ყვითელი, გარედან მოკლე, მარტივი და ჭირკვალა ბეწვით მოფენილი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ქვიან ფერდობებზე მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. გავრცელებულია კახეთში, შიდა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიას.

Sideritis montana L. – სწყვიტლო

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-50 სმ სიმაღლისაა, შებუსული, სწორად მდგომი ან წამოწეული, მარტივი ან შუა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები ელიფსური, ბლავი, წვეტიანი ან წაწვეტებული, მოკლევუნნიანი; ფოთლები მეტწილად კიდემთლიანია, ორივე მხრიდან – მეჩქალი მწვანე, შებუსული. ყვავილები განლაგებულია ჩხროებში, შეკრებილი გრძელ, დანაწევრებულ, ცრუ თავთავებად. გვირგვინი ღია ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე, მშრალ ფერდობებზე, ველებზე, ნათესების სარეველაა. საქართველოში სპორადულად თითქმის ყველგან გვხვდება. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, შუა აზიასა და ავღანეთს.

Stachys atherocalyx K.Koch

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია ან წამოწეული, 80 სმ-მდე სიმაღლის, დატოტვილი, მოფენილი მეჩხერი ბენვით. ღეროსეული ქვედა და შუა ფოთლები მოგრძო-ელიფსურია ან მოგრძოლანცეტა; კიდევებზე ხერხკბილა ან ზოგჯერ კიდემთლიანი, შებუსული. გვირგვინი მოთეთროა, მის ზედა ტუჩს გასდევს მკვეთრად გამოსახული მენამული ზოლი, ქვედა ტუჩზე მონითალო ლაქაა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მშრალ ბალახოვან და ღორღიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებსა და ტყისპირებში მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, ზოგჯერ ადის სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Stachys fruticulosa M.Bieb.

ოჯახი: **Lamiaceae** – ტუჩოსნები

30 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, გაფარჩხულტოტებიანი ნახევრად ბუჩქი. მცენარის მწვანე ნაწილები თხლად შებუსულია მოკლე ხუჭუჭა ბენვით. ღეროსეული ფოთლები პატარა ზომისაა, მოგრძო-ნიჩბისებური, მოგრძოელიფსური ან ხაზური. ჩხროები 2-ყვავილიანია, დაშორიშორებული, ყვავილები ყუნწიანია, ზოგჯერ – თითქმის მკდომარე. თანაყვავილაკები ძალიან პატარა ზომისაა, სადგისისებური, თეთრი და თხლად შებუსული. გვირგვინი ვარდისფერია, ზედა ტუჩის ძირთან ორივე მხარეზე თითო მენამული ფერის ზოლი აქვს. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე მშრალ, ღორღიან, თიხნარ ადგილებში, ხშირად სუსტად დამლაშებულ ფერდობებზე. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და აღმოსავლეთ სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიის აღმოსავლეთ და ირანის დასავლეთ ნაწილს.

***Stachys macrantha* (K.Koch) Stearn = *Betonica grandiflora* Steph. ex Willd.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

25-70 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შებუსუსულია გრძელი და მარტივი ბენჯებით. ღერო მარტივია, რამდენიმე, სწორად მდგომი, ოთხხახანაგოვანი, ძირისკენ გადახრილი ბენჯით შებუსუსული. ფოთლები ფართო-კვერცხისებურია, ბლაგვი, კიდევებზე მსხვილმრგვალკბილა, ძირთან კიდემთლიანი. ყველა ფოთოლი ზედა მხარეზე გაფანტულბენჯიანია, ქვედაზე – კარგად გამოსახული ძარღვებითაა და შებუსუსულია ხშირი ჯაგრისებური ბენჯით. ყვავილები შეკრებილია 5-10-ყვავილიან ჩხროებად, რომლებიც მჭიდროდ ან წყვეტილ თავაკისებურ კენწრულ ყვავილედეებს ქმნიან. გვირგვინი გაფანტულბენჯიანია, მუქი ვარდისფერი – მენამულამდე, ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის შუა და სუბალპური სარტყლების მდელოებსა და სუბალპური ტყეების ველობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ჩრდილო-აღმოსავლეთ მცირე აზიასა და ჩრდილო-აღმოსავლეთ ირანს.

***Stachys sylvatica* L.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

90 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, მარტივი ან მხოლოდ ზედა ნაწილში დატოტვილი, დაფარულია გაფარჩხული რბილი ან ოდნავ უხეში, გაფანტული, დანანევრებული ბენჯით. ღეროსეული ფოთლები მეტწილად საკმაოდ დიდი ზომისაა, კვერცხისებურ-გულისებური. ყველა ფოთოლი ორივე მხარეზე მიტკეცილბენჯიანია. ყვავილედი გრძელია, ნახევრად ჩხროები, ჩვეულებრივ, 6-ყვავილიანია, ქვედა ჩხროები დაშორიშორებულია, ზედა კი – მიახლოებული. ჯამი სწორია, შიშველი ხახით. გვირგვინი მუქი წითელია, ნვერზე გარედან მოკლედ შებუსუსული ზედა ტუჩითა და გარედან შიშველი ქვედა ტუჩით. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყეებში, ტყისპირებში, მდელოებსა და ხეობებში, იშვიათად გვხვდება, როგორც სარველა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ციმბირს, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

***Teucrium chamaedrys* subsp. *nuchense* (K.Koch) Rech.f. = *Teucrium nuchense* K. Koch**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-30 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ძირთან გახევებული, შებუსული. საყვავილე ყლორტები წამოწეული მარტივი ან დატოტვილია, დაფარულია მეტ-ნაკლებად ხუჭუჭა, ძირს დახრილი ბენვით. ფოთლები კვერცხისებური ან მოგრძოკვერცხისებურია, კიდებზე მომრგვალო, ზემოდან გაბნეულბუნვიანი, ქვემოდან – შედარებით ხშირბუნვიანი. ყვავილედი კენწრულია, კუმსი, ჩხროები მრავალყვავილიანია, მჭიდრო; ჯამი ზარისებური, შებუსულია. გვირგვინი მენამული ფერისაა. გარედან ძლიერ შებუსული. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთისწინებიდან 2350 მ-მდე მშრალ ფერდობებზე, ნაშალებზე, ტყის ველობებზე, ბუჩქნარებში. ცნობილია თითქმის ყველა რეგიონში, გარდა აჭარისა, გურიისა და სამეგრელოსი. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Teucrium orientale* L.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-50 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს რამდენიმე ღერო – სწორად მდგომი ან წამოწეული, ზედა ნაწილში დატოტვილი, ოთხნახნაგოვანი, მეტ-ნაკლებად შებუსული ან შიშველი. ფოთლები ფართოკვერცხისებურია, ერთ ან ორმაგად ფრთის მსგავსად განკვეთილი. ყვავილედი საგველასებურ-ფარისებური, ჩხროები 1-3-ყვავილიანია; გვირგვინი ცისფერია ან მოიისფრო-ლურჯი, ქვემოდან შებუსულია, გვერდითი ნაკვთები კვერცხისებურია ან ლანცეტა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე მშრალ ფერდობებზე, ტყის ველობებზე. გავრცელებულია აჭარაში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და მესხეთ-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, მცირე აზიასა და ირანს.

***Teucrium polium* L. – კუთი ბალახი**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

5-30 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წამოწეულია, დატოტვილი, თეთრი ქერისებური შებუსვით. ფოთლები მოგრძოა ან უკუღანცებია, კიდებზე მრგვალებილა ან ქვედა ნაწილში კიდემთლიანი; ფოთლის ფირფიტა ორივე მხარეზე ქერისებური შებუსვითაა, ზემოდან – მწვანე ან მოთეთრო, ქვემოდან – მოთეთრო. ყვავილენი თავაკისებურია, მომრგვალო ან კვერცხისებური, ყვავილები მჭდომარეა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, კლდეებზე, ნაშალებზე, ველებში, ბუჩქნარებში, ფრიგანიიდურ მცენარეულობაში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Thymus collinus* M. Bieb.**

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა ან ნახევრად ბუჩქი, წამოწეული, ძირში გახევებული დატოტვილი ღეროებით. საყვავილე ყლორტები 5-20 სმ სიმაღლისაა, მთელ სიგრძეზე შებუსულია ძირს დახრილი მოკლე ბეწვით. ფოთლები ყუნწიანი, მოგრძო-კვერცხისებური ან კვერცხისებური, ზედა მხარეზე შიშველია, გვერდითი ძარღვები 2-3 წყვილია, წერტილოვანი ჯირკვლებით. ყვავილენი თავაკისებურია, მჭიდრო. ზედა ტუჩის კბილები ფართოსამკუთხაა, შიშველი ან კიდენაწმამიანი. გვირგვინი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან 2400 მ-მდე ქვიან-ლორღიან სუბსტრატზე, კლდეებზე, ბუჩქნარში და მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემია.

Thymus tiflisiensis Klokov & Des.-Shost.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარე ან ნახევრად ბუჩქი, ძლიერ გახევებული, სუბსტრატზე მიკრული ღეროებით, რომლებიც საყვავილე ყლორტებით ბოლოვდება. ღეროებზე მწკრივშია განლაგებული. ფოთლები მოკლექუნნიანია, მკვრივი, მოგრძო-ლანცეტასებური ფორმის, ყვავილენი მოგრძო-თავაკისებურია, ჩვეულებრივ – წყვეტილი, დიქაზიუმების ყუნწები გაფარჩხული ბენჯითაა შებუსული ან ზედა მხარეზე შიშველი. გვირგვინი 6-7 მმ სიგრძისაა, მკრთალი სოსანი ფერის, გარედან შებუსული. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების მშრალ ადგილებში, ძეძვიანებში, ძეძვიან-უროიანებსა და ვაციწვერიან-უროიან ველებში. გავრცელებულია შიდა ქართლასა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Ziziphora capitata L.

ოჯახი: Lamiaceae – ტუჩოსნები

10-25 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ძირიდანვე დატოტვილი, სწორად მდგომი, დაფარულია ხშირი, მოკლე, ქვემოთ დახრილი ბენჯებით. ღეროსეული ფოთლები ფართოლანცეტა ან ხაზურლანცეტა ფორმისაა, კიდევებსა და ქვედა მხარე ძარღვების გაყოფებაზე შებუსულია გრძელი, გაფანტული ბენჯით. ყვავილენი სფეროსებურია, გვირგვინი მონიტალო-იისფერია, გვირგვინის მილი ოდნავ არის ამოყოფილი ჯამიდან. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ადგილებში, ველებსა და მიტოვებულ მინდვრებზე. გავრცელებულია რაჭა-ლეჩხუმში, შიდა ქართლში, სამცხე-ჯავახეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, ბალკანეთს, მცირე აზიას, სირიას, ერაყსა და ირანს.

Laurus nobilis L. – დაფნა

ოჯახი: Lauraceae – დაფნისებრნი

ხე ან ბუჩქია, გლუვი ნაბლისფერი ქერქით. ფოთლები მორიგეობითია, მარადმწვანე, ტყავისებური, მოგრძოლანცეტა ფორმის, მოკლეყუნწიანი. ყვავილი პატარაა, შეკრებილია ფოთლის უბებში მჭიდმარე ცრუქოლგისებურ ყვავილედებად. ნაყოფი ელიფსურია ან კვერცხისებური, მწიფე შავია, ჩვეულებრივ, ლეგა ნაფიფქით. ყვ. ნაყ. III-VIII. იზრდება ტყის ქვედა სარტყელში ან მთისწინებზე. გავრცელებულია სამეგრელოსა და იმერეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს შავი ზღვის სანაპირო ზოლსა და სამხრეთ ევროპას.

Anthyllis vulneraria subsp. boissieri (Sagorski) Bornm. = Anthyllis lachnophora Juz. – კურდღლის ბალახი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 25 სმ-მდე, ღერო – 2-5, რკალივით წამოწეული ან გართხმულია, შებუსულია ხშირი, მოკლე, მიტკეცილი ბენვით. ღეროსეული ფოთლების ფოთოლაკები 3-5 წყვილია, ვიწროკვერცხისებური ან მოგრძოლანცეტა ფორმის, ზედა მხარე გაფანტულბენვიანი, ქვედაზე – ხშირი და გრძელი აბლაბუდისებურბენვიანი. საყვავილე თავაკი რიცხვით – 2-5. გვირგვინი ყვითელია, ჭკნობისას მომურო ხდება. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების მდელოებსა და ჩამონახვავებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Astracantha denudata* (Steven) Podlech = *Astragalus denudatus* Steven.**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ეკლიანი ბუჩქია. სიმაღლე – 80 სმ. ფარისებური, დაბალი, ქოლგისებური ან ნახევარსფეროსებური ფორმის. ტოტები დაფარულია ოდნავ მოღუნული, 2-4 სმ სიგრძის, ეკლებით. ფოთლები შედგება 6-8 წყვილი ფოთოლაკისაგან, ფოთოლაკები ვიწროა, მოგრძო ან მოგრძოხაზური, წვერში ეკლით დაბოლოებული, ქეჩისებურად შებუსული. ფოთლის ილიაში 2-3 ყვავილია. ყვავილეთი მოგრძო-ოვალურია. გვირგვინი ჩალისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ქვიან, ღორღიან სუბსტრატზე სამხრეთ და აღმოსავლეთ ექსპოზიციის ფერდობებზე 1800 მ-მდე. გავრცელებულია მთიულეთში, თუშეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიის ვაკისიის ენდემია.

***Astragalus brachycarpus* M. Bieb.**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, თითქმის უღერო, ძირში ოდნავ გახევებული, ნაცრისფერ-მწვანე, სქლად არის შებუსული მოკლე, მიტკეცილი მალპიგის ბენჯით. ფოთლები შედგება 10-17 წყვილი ელიფსური ან მოგრძო-ელიფსური ფოთოლაკისაგან. ყვავილეთი ხშირი მტევანია, კვერცხისებურ-მოგრძო, ფარჩხატი. გვირგვინი მღვრიე მენამულ-იისფერია. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VI. იზრდება მთის შუა სარტყელში მშრალ, თიხნარ და ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიისა და მცირე აზიას.

Astragalus bungeanus Boiss.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-35 სმ. მონაცრისფრო-მწვანე, მალპიჯის ბეწვით შებუსული. ღერო წამოწეულია, დატოტვილი. თანაფოთლები თითქმის შეზრდილია, ფოთლები შედგება 7-21 წყვილი მოგრძოელიფსური ფოთოლაკისაგან. ყვავილეთი მტევანია, ხშირი, კვერცხისებური ფორმის. გვირგვინი კაშკაშა ვარდისფერ-იისფერია. ყვ. IV-V, ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლების ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. მცენარე საქართველოს ენდემია.

Astragalus eriocarpus DC. = Astragalus mollis M. Bieb.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, თითქმის უღერო, სქლადაა შებუსული რბილი ბეწვით. ფოთლები შედგება 10-12 წყვილი ელიფსური ან მოგრძოელიფსური ფოთოლაკისაგან. ყვავილეთი მტევანია, ხშირი, მოყვანილობით – კვერცხისებური, ნაყოფობისას გრძელდება და უფრო ფარჩხატია. გვირგვინი მომწვანო-ყვითელია. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VI. იზრდება მშრალ ფერდობებზე მთის შუა სართყელში. გავრცელებულია თბილისის მიდამოებში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Astragalus stevenianus* DC.**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 20-40 სმ. ღერო მრგვალია, წვრილი, ძირში წამოწეული. ფოთლები შედგება 5-7 წყვილი ხაზური ფოთოლაკისაგან, რომლებიც შებუსულია მიტკეცილი მალპიგის ბეწვით. ყვავილები შეკრებილია მეტ-ნაკლებად თავაკისებურ ყვავილედებში. გვირგვინი მენამულია. ყვ. IV-V, ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ნაშალებზე, ავშნიან-უროიან ნახევარუდაბნოში. გავრცელებულია ქვემო ქართლში, მესხეთ-ჭავჭავთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

***Caragana grandiflora* (M. Bieb.) DC. – უძრახელა**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

1 მ-მდე სიმაღლის ძლიერ დატოტვილი ბუჩქია. ტოტები წახნაგოვანია, მურა ნაცრისფერი, წახნაგებთან კორპისაგან შექმნილი მოთეთრო ფერის გასწვრივი ზოლებით. თანაფოთლები ეკლიანია. ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ოთხი, ერთმანეთთან მიახლოებული, სოლისებური, 4-10 მმ სიგრძის, შიშველი ან შებუსული. ყვავილები მარტოულია. ჯამის ფოთოლაკები – ყვითელი, ქვედა ნაწილში – მურა ფერის, კბილები სამკუთხაა, ყვავილი ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ხშირად გაუვალ რაყას ქმნის. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიასა და მცირე აზიას.

Colutea cilicica Boiss & Balansa

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

3 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია, ლეგა, 6-9 სმ სიგრძის ფოთლებით, კენტფრთისებური, შედგება 3-6 წყვილი ფოთოლაკისაგან. ფოთოლაკები ოვალურია ან უკუკვერცხისებურ-ელიფსური, ზედა მხარე – შიშველი, ქვემოდან – მიტკეცილებნვიანი. ყვავილეთი 3-7-ყვავილიანია, მტევნისებური. გრძელი ყუნწებით. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. V, ნაყ. VI-VIII. იზრდება ქვიან და კლდოვან ადგილებში. ველების, მეჩხერი ტყეებისა და ქსეროფილური ბუჩქნარების ცენოზებში, უპირატესად – მთისწინებზე. გავრცელებულია აფხაზეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ყირიმსა და მცირე აზიას.

Colutea orientalis Mill. – ფუჭფუჭა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

1-2 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია, ლეგა, თხლად შებუსული ტოტებით. ფოთლები კვერცხისებურია, 5-6 სმ სიგრძის, შედგება 3-5 წყვილი ფოთოლაკისაგან; ფოთოლაკები უკუკვერცხისებურია ან მომრგვალო, ზედა მხარეზე შიშველი, ქვემოდან შებუსული. ყვავილეთი 1-5-ყვავილიანი მტევანია. ყვავილი ნარინჯისფერ-წითელია, უფრო მუქი ძარღვებით. აფრას ძირში ორი ყვითელი ლაქა აქვს. ყვ. V-VI, ნაყ. VI-VII. იზრდება კლდოვან და ქვიან ადგილებში, ნახევრად უდაბნოს, ველების, მეჩხერი ტყეებისა და ქსეროფილური ბუჩქნარების ცენოზებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმსა და სამხრეთ ევროპას.

Cytisus ruthenicus Wol. = Cytisus caucasicus Grossh. – ტყისხოცხი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

60-200 სმ სიმაღლის ბუჩქია. ღეროები და ყლორტები (განსაკუთრებით – ნორჩი ნაწილები) სქლადაა შებუსული. ფოთლები უკუკვერცხისებური ან ელიფსურია, 25 მმ-მდე სიგრძის. ყვავილენი მრავალყვავილიანი მტევანია. გვირგვინი ღია ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის შუა სარტყელში ქვიან ფერდობებზე, იშვიათად – მუხნარ-რცხილნარი ტყეების ქვეტყეში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Dorycnium herbaceum Villar – ხუთყურა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

20-27 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ზედა ნაწილში მეტ-ნაკლებად მიტკეცილი ან ოდნავ გაფარჩხული ბენვით შებუსული. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, დატოტვილი. ფოთლები მჭდომარეა ან მოკლეყუნწიანი. ფოთოლაკები მოყვანილობით მოგრძო-სოლისებურია ან მოგრძოუკუკვერცხისებური. ყვავილენი თავაკისებურია, სფერული, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი თეთრია ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ტყისპირებში, ბუჩქნარებს შორის, ქვიან ფერდობებზე, ჩამონაშალებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Galega orientalis Lam. – ხბოშუბლა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

50 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ოდნავ დაკლაკნილია, დატოტვილი, შიშველი ან მოკლე ბუნებით თხლად მოფენილი. ფოთოლი კენტფურთისებურია, ბლაგვი, 9-13 წყვილი მოგრძოკვერცხისებური ფოთოლაკისაგან შემდგარი. ყვავილები მრავალია, შეკრებილია მოგრძო, ფარჩხატ ჭირკვლოვან-ბუსუსიან ილღიურ მტევნებად. გვირგვინი კაშკაშა მოცისფრო-იისფერია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, ტყისა და სუბალპურ სარტყელში. გავრცელებულია რაჭა-ლეჩხუმში, იმერეთში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლში, მთიულეთსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Genista tinctoria L. = Genista patula M. Bieb.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

50-100 სმ სიმაღლის ბუჩქია. ღერო მარტოულია, ძლიერ დატოტვილი. ფოთლები ხაზურ-ლანცეტასებური ან მოგრძოლანცეტასებურია, შიშველი, კიდევებზე წამწამებიანი. თანაფოთლები ნემსისებურია. მტევანი მრავალყვავილიანია, თანაბარი. ყვავილები 9-12 მმ სიგრძისაა. გვირგვინი ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე ნახევარუდაბნოებში, ველებსა და ფართოფოთლოვან ტყეებში. გავრცელებულია იმერეთში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Genista transcaucasica* Schischkin**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

20-40 სმ სიმაღლის ბუჩქია. ღერო მრავალია, ხშირი შეფოთვლით, სუსტად შებუსული. ფოთლები ვიწროა, ლანცეტაბაზური, მახვილწვერიანი, მიტკეცილი ბეწვით შებუსული ან თითქმის შიშველი. მტევანი კენწრულია, მრავალყვავილიანი, ხშირი. გვირგვინი ყვითელია, შიშველი. ყვ. V-VI, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში, მშრალ, ქვიან ფერდობებზე და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია შიდა ქართლში, მესხეთ-ჭავჭავთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელებულია თითქმის მთელ კავკასიაში. მცენარე კავკასიის ენდემია.

***Glycyrrhiza glabra* L. – ძირბილა**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

40-100 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შიშველია ან მოკლებეწვიანი, გაფანტული, წერტილისებური ჭირკვლებით მოფენილი. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი. ფოთლები 10-20 სმ სიგრძისაა, შედგება 3-9 წყვილი ფოთოლაკისაგან, რომლებიც ფორმით კვერცხისებურიდან ხაზურამდეა. ყვავილეთი მტევნისებურია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი იისფერია ან მოთეთრო-იისფერი. ყვ. V-VIII, ნაყ. VII-IX. იზრდება დაბლობებსა და მთისწინებზე, უპირატესად – მდინარისპირა დაბლობებში, სარწყავი არხების ნაპირებზე, მლაშობებზე, როგორც სარეველა მცენარე. საქართველოში გვხვდება შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელებულია კავკასიაში, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპაში, მცირე აზიაში.

Halimodendron halodendron (Pall.) Voss – მლაშობის ჩინბილი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ძლიერ დატოტვილი 3მ სიმაღლის ბუჩქია, ეკლიანი. ფოთლები წყვილფრთისებურია, შედგება 2-5 წყვილი ფოთოლაკისაგან. ფოთლის საერთო ყუნწი წვერში ეკალივითაა. ფოთოლაკები უკულანცეტაა, კიდემთლიანი, მოლევო-მომწვანო ფერისაა. ქვედა მხარე მჭიდროდ მიკრული ბეწვით არის შებუსული, კარგად გამოხატული შუა ძარღვით. თანაფოთლები ეკლიანია, გვირგვინი – იისფერი. ყვ. ნაყ. VI. იზრდება მშრალ და მლაშე ფერდობებზე. გავრცელებულია ქვემო ქართლსა და კახეთში. შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს შუა აზიას, ციმბირს, მცირე აზიასა და ირანს.

Hedysarum caucasicum M.Bieb. – კრიალოსანა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-50 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წამოწეულია, სუსტად დატოტვილი, თანაბრად შეფოთილი. ფოთოლი შედგება 7-12 წყვილი ფოთოლაკისაგან, რომლებიც ოვალურია, ელიფსური ან მოგრძოკვერცხისებური, ზედა მხარე შიშველია, ქვედა – მოკლე მიტკეცილებიანი. მტევანი კენწრულია, არც ისე ხშირი. გვირგვინი მუქი მენამულია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ მდელოებზე, ტენიან კლდეებსა და მორენებზე ზღვის დონიდან – 3000 მ-მდე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, სამეგრელოში, შიდა ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელებულია დიდ კავკასიონზე. კავკასიის ენდემია.

Lathyrus aphaca L. – ყანის მამკვარხანა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

15-60 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი, ნაცრისფერ-მწვანე ფერის. ღერო მარტოულია ან რამდენიმე, ოთხნახნაგოვანი, სწორად მდგომი ან აღმავალი. ფოთლის ნაცვლად განვითარებული აქვს ორი თანაფოთოლი და ულვაში. თანაფოთლები კვერცხისებური ან სამკუთხაკვერცხისებური ფორმისაა. საყვავილე ღერძზე თავდახრილი ყვავილებია განწყობილი. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში, მდინარეთა ნაპირებზე, ბუჩქნარებში მთის ქვედა სარტყლიდან 1800 მ-მდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და შუა აზიას.

Lathyrus cicera L.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-40 სმ. ღერო რამდენიმეა, გართხმული ან წამოწეული, ძირიდანვე დატოტვილი, სიგრძეზე ჩასდევს ვიწრო ფრთები. ფოთოლი შედგება 1 წყვილი ფოთოლაკისაგან, რომლებიც ფორმით მოგრძო-ელიფსურია ან ხაზურ-ლანცეტა, მახვილწვერიანი. მტევანი 1-ყვავილიანია. გვირგვინი მღვრიე ნითელია. ყვ. ნაყ. III-VII. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, ბალახოვან ფერდობებზე, ნათესებსა და ნაჩხატებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელებულია კავკასიაში, სამხრეთ ევროპაში, მცირე აზიასა და ირანში.

Lathyrus digitatus (M. Bieb.) Fiori = Orobus cyaneus Steven

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია ან წამოწეული, წიბოებიანი. ფოთლები შედგება 1-2 წყვილი ფოთოლაკისაგან. ფოთოლაკები ლანცეტა ან ხაზურლანცეტა ფორმისაა, მახვილწვერიანი. საყვავილე ღერძი წვრილია, 2-4 – ყვავილიანი. გვირგვინი მოლურჯო-ლილისფერია, ძირში თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მაღალმთის მდელოებზე 1500-2400 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმსა და მცირე აზიას.

Lathyrus incurvus (Roth) Willd.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ლეგა ფერის, ოდნავ შებუსული. ღერო სწორია ან ოდნავ წამოწეული, წახნაგოვანი, სიგრძეზე ვიწრო ფრთები ჩასდევს. ფოთოლი შედგება 3-5 წყვილი ფოთოლაკისა და ულვაშისაგან. ფოთოლაკები ფორმით მოგრძო-ელიფსურია ან მოგრძო-ლანცეტა. მტევანი 3-10 – ყვავილიანია. გვირგვინი მღვრიე მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების მდელოებზე, მდინარეთა და ნაკადულების ნაპირებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Lathyrus miniatus M. Bieb. ex Steven – აჭრაჭუჭი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიგრძეზე განიერი ფრთები ჩასდევს. ფოთოლი შედგება ერთი წყვილი ფოთოლაკისა და დატოტვილი ულვაშისაგან. ფოთოლაკები ფორმით მომრგვალოელიფსურია ან უკუ-კვერცხისებური. მტევანი 5-7-ყვავილიანია. გვირგვინი მღვრიე ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ტყეებსა და ბუჩქნარებს შორის 1500-1800 მ სიმაღლეზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, იმერეთში, მესხეთ-ჭავჭავთვში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Lathyrus pratensis L. – მდელოს მათკპარსანა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-100 სმ. შიშველი ან მეტ-ნაკლებად რბილმიტკეცილებნვიანი. ღერო სწორადმდგომია, დატოტვილი, უფრთო, ოთხნახ-ნაგოვანი. ფოთოლი შედგება 1 წყვილი ფოთოლაკისა და ულვაშისაგან. ფოთოლაკები ოვალურია ან საზურღანცება. მტევანი 3-12-ყვავილიანია. გვირგვინი ლიმონისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. II-VII. იზრდება მდელოებსა და ბუჩქნარებს შორის 1800-2000 მ-მდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Lathyrus roseus Steven – პრჯაკილი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-100 სმ. ღერო მარტოულია, ზედა ნაწილი მეტ-ნაკლებად გაფარჩხულტოტებიანი, ნახნაგოვანი. ფოთლები შედგება 1 წყვილი ფოთოლაკისაგან, რომლებიც ნაზია და ფორმით მომრგვალო-ოვალური, უკუკვერცხისებური ან ფართო-ელიფსური. მტევანი 1-5-ყვავილიანია. გვირგვინი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა სართლიდან ზედა სართულამდე ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმსა და მცირე აზიას.

Lotus corniculatus L. = Lotus caucasicus Kuprian. – კურდღლისფრჩხილა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 40 სმ. აქვს მრავალი ღერო, გართხმული ან წამოწეული. ქვედა ფოთოლაკები კვერცხისებურია, ზედა ფოთლები – ლანცეტა. ყვავილეთი 5-6-ყვავილიანია. გვირგვინი ყვითელია. გვირგვინის აფრა ზოგჯერ ნარინჯისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სართულამდე ტენიან მდელოებსა და ნაკადულების ნაპირებზე, ბალახოვან ფერდობებზე, მინდვრებსა და ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Medicago minima (L.)L. – პატარა იონჯა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

5-40 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მეტ-ნაკლებად ბანჯგვლიანი ბენჯით მოფენილი. ღერო სწორად მდგომია, წამოწეული ან გართხმული, უხვად შეფოთილი. ფოთოლაკები უკუგულისებურია ან უკუკვერცხისებური. ყვავილეთი 2-8-ყვავილიანი, მოკლე, თავაკისებური მტევანია. გვირგვინი ყვითელია. ყვ, ნაყ. IV-VI. იზრდება დაბლობიდან თითქმის სუბალპურ სარტყლამდე მშრალ, ბალახოვან ფერდობებზე, ქვიან და ქვიშნარ ადგილებში, გზისპირებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Medicago sativa L. = Medicago grandiflora (Grossh.) Vassilcz. – მდილონ იონჯა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

40-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო რამდენიმეა, დატოტვილი, სწორი, წამოწეული ან გართხმული, ზედა ნაწილში მიტკეცილებნიანი. თანაფოთლები ლანცეტაა. ფოთოლაკები მოგრძოა ან მოგრძოხაზური, ქვედა მხარეზე მიტკეცილი ბენჯით შებუსული. ყვავილეთი მტევანია, მოკლეოვალური ან თავაკისებური. გვირგვინი მოლურჯოა ან ლურჯი იისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში ბალახოვან ფერდობებზე, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებს შორის. გავრცელებულია აჭარაში, მესხეთ-ჭავჭავთვსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Melilotus officinalis (L.) Pall. = Melilotus luteus Gueldenst. – ყვითელი ძიძო, სამკურნალო ძიძო.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-100 სმ. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, დატოტვილი, შიშველი ან ზედა ნაწილში შებუსული. ფოთლოვანობა 7-28 მმ-მდე სიგრძისაა, ფორმით უკუკვერცხისებური ან სოლისებური, მომრგვალო ან მოგრძო-ლანცეტა, დაკბილული ან კიდემთლიანი. ყვავილედ მრავალყვავილიანი, ხშირი მტევანია. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე მდელოებზე, ბუჩქნარებში, ტყისპირებში, მინდვრებსა და გზისპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევრაზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Onobrychis cyri Grossh. – მძკვრის უსპარცედი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-60 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მიტკეცილგაფანტულბეწვიანი. ღერო მრავალია, სწორად მდგომი, ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლოვანობა ოვალურია, მოგრძო ოვალური ან ლანცეტახაზური, მობლაგო ან წვეტიანი, ზედა მხარე შიშველი, ქვედა – მოკლე და გაფანტულბეწვიანი. ყვავილედ 5-8 სმ-მდე სიგრძის, აყვავებამდე -ქოჩრიანი. გვირგვინი მუქი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში მშრალ, ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია თბილისის მიდამოებში, თრიალეთის ქედზე და კახეთში. კავკასიის ენდემია.

***Ononis spinosa* subsp. *hircina* (Jacq.)
Gams. = *Ononis arvensis* L. – ფშენის ეკალი**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ჭირკვლოვანი ბუნვით შებუსუსული. ღერო სწორია ან წამოწეული. მსხვილევლიანი ან უევლო. ფოთლები სამფოთოლაკიანია, კერწნულეები – ერთფოთოლაკიანი, ფორმით – ელიფსური ან ლანცეტა. კიდევებზე ბასრხერხკბილა. ყვავილენი თავთავია, გვირგვინი – ღია ვარდისფერი. აფრა ფართო და ოვალურია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ნესტიან ადგილებში, ნაკადულებისა და მდინარეების ნაპირებზე, ჭაობების მახლობლად. ცნობილია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ციმბირს, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Robinia pseudoacacia* L. – ცრუ აკაცია**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

25-30 მ სიმაღლის ხეა, ყავისფერი ქერქით. თანაფოთლები სახეშეცვლილია მკვრივ, 1,5 სმ-მდე სიგრძის ეკლებად. ფოთლები 10-20 სმ სიგრძისაა, კენტფრთისებური, შედგება 9-19 ფოთოლაკისაგან, რომლებიც მოგრძოკვერცხისებური ან ელიფსური ფორმისაა. ყვავილები დიდი ზომისაა, სურნელოვანი, შეკრებილია მრავალყვავილიან დაკიდებულ მტევნებად. გვირგვინი თეთრია ან მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებსა და ტყისპირებში, ნატყვევარ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევროპას, შუა აზიას, აღმოსავლეთ აზიას და ჩრდილო ამერიკას. გავლურებულია.

***Securigera varia* (L.) Lassen = *Coronilla varia* L. – ყვავისფრხილა**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-100 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, სწორად მდგომი, წამოწეული ან გართხმული, მეტ-ნაკლებად დატოტვილი. ფოთლები შედგება 7-12 წყვილი ფოთოლაკისაგან. ფოთოლაკები ოვალურია ან მოგრძო-ხაზური, ბლაგვი და მოკლეყუნ-ნიანი. ყვავილედი ქოლგისებური მტევანია, 12-20-ყვავილიანი. გვირგვინი ვარდისფერია ან თეთრი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყების, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებსა და ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Sophora alopecuroides* L. – მანაქი**

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ზედა ნაწილში დატოტვილი და ხშირფოთლიანი. ფოთლები კენტფრთისებურია. ფოთოლაკები ოვალურია ან მოგრძო-ელიფსური, წვერში ბლაგვი, კიდემთლიანი და ორივე მხრიდან თეთრი, აბრეშუმის მსგავსი მწლიარე ბეწვით შებუსული. ყვავილედი მოგრძო მტევანია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი თეთრია ან მოყვითალო. ყვ. IV, ნაყ. VI. იზრდება ნესტიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, ავშნიან ველებში, მდინარის სანაპირო მდელოებზე, ჭალის ტიპის ტყეებში, ნათესებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ციმბირს, შუა აზიას, ირანსა და მცირე აზიას.

Spartium junceum L. – მსპანური კურდღლისცოცხა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

1-3 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ნახევრად ბუჩქია. გრძელი, წვეკლისებური, მცირედ შეფოთლილი ტოტებით. ფოთლები მარტივია, მოგრძობაზური ან მოგრძოელიფსური. ყვავილები კაშკაშა ყვითელია, მეჩხერ, კენწრულ მტევნებად შეკრებილი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე მთის ქვედა სარტყელში. სპორადულად მთელ საქართველოშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას. გაველურებულია.

Trifolium alpestre L. – მალაღმთის სამყურა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა; ჩვეულებრივ, მჭიდროდ მიკრული ბენჯითაა მოფენილი. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, მაგარი, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი, 15-40 სმ სიმაღლის. ფოთლები მეტწილად ღეროსეულია, ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია, ხოლო ზედა – მოკლეყუნწიანი, ზოგჯერ ხეშემი, ლანცეტა ან ვიწრო-ელიფსური ფორმის. ყვავილედი მარტოულია, ზოგჯერ ორ-ორი, ხშირი, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი მენამულ-წითელი ფერისაა, იშვიათად – ღია ვარდისფერი ან თითქმის თეთრი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ბუჩქნარებში, ნათელ ტყეებსა და ტყეების პირას, მშრალ მდელოებზე. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Trifolium angustifolium L. – წვრილფოთიოლა სამყურა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მჭიდროდ მიკრული გრძელი ბენჯით მეტ-ნაკლებად მოფენილი. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, 10-40 სმ სიმაღლის; ჩვეულებრივ, მარტივი, იშვიათად – ძირთან დატოტვილი. თანაფოთლები შეზრდილ ნაწილში ხაზურ-ლანცეტაა. ფოთოლაკები ჯაგრისმსგავსად შებუსული, მოკლე ყუნწებით. თავაკები მარტოულია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთისწინების მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ტყისპირებში და ველობებზე მთის შუა სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Trifolium arvense L. – ბურთყლა სამყურა

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

10-15 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მეტ-ნაკლებად გაფარჩხული, რბილი ბენჯით არის შებუსული. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, ჩვეულებრივ, დატოტვილი ან მარტივი. ფოთოლაკები ხაზურია ან ხაზურლანცეტა, ჩვეულებრივ – მოკლენვეტიანი, ორივე მხარეზე შებუსული. ყვავილენი თავაკია, მარტოული, კვერცხისებური, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი მოთეთრო-ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე მშრალ ბალახოვან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, გზისპირებზე, რუდერალურ ადგილებში, რიყნარებსა და მდინარეთა ტერასებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და შუა აზიას.

Trifolium campestre Schreb.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

10-13 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილია, სწორად მდგომი ან წამოწეული, იშვიათად – გართხმული, ჩვეულებრივ -დატოტვილი. თანაფოთლები კვერცხისებურია. ფოთოლაკები უკუკვერცხისებურია ან სოლისებური. ყვავილედის მრავალყვავილიანი თავაკია, ილიური. გვირგვინი ყვითელია, ნაყოფობის დროს მოყვითალო-მურა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე მინდვრებსა და მდელოებზე, ღორღიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ტყისპირა ადგილებში და ქვიშიან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და შუა აზიას.

Trifolium pratense L. – წითელი სამყურა, მდელოს სამყურა.

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მთავარი ღერო მეტ-ნაკლებად დამოკლებულია. ფესვთანური ფოთლების ილიებიდან გამოდის რამდენიმე წამოწეული, 15-50 სმ სიმაღლის დატოტვილი ღერო. ფოთოლაკები კვერცხისებურია ან ელიფსური, ორივე მხარეს მეტ-ნაკლებად მიტკეცილი ბეწვით მოფენილი. ყვავილედის თავაკია, მარტოული ან ორ-ორი. გვირგვინი წითელია. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება სუბალპურ სარტყლამდე მდელოებზე, ნათელ ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში და ბუჩქნარებში, მდინარეთა და ნაკადულების ნაპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანსა და ჩრდილო ამერიკას.

Vicia sepium L. – სერსვი

ოჯახი: Leguminosae – პარკოსნები

30-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, მარტივი ან ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლები შიშველია ან, იშვიათად – რბილბუნჯიანი, შედგება 4-8 წყვილი ფოთოლაკისაგან, რომლებიც თითქმის მჭდომარეა, ფორმით მოგრძოელიფსური ან მოგრძოლანცეტა. 2-4 ყვავილი შეკრებილია ერთად, ილიურ მტევნებად. გვირგვინი მონითალოიისფერია ან მღვრიე ცისფერი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ბუჩქნარებში, ტყისპირა ადგილებში და მდელოებზე 2000 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და აღმოსავლეთ აზიას.

Erythronium caucasicum Woronow – კაბაჭრელა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-15 სმ. შუაში ორი მოპირისპირე ფოთლით, ფოთოლი მოგრძოკვერცხისებურია, კაშკაშა მწვანე, მარმარილოსებური ლაქებით. ყვავილი ერთია, თავდახრილი, ყვავილსაფრის ფოთლები უკან არის გადაღუნული. გარედან – თეთრი ან ვარდისფერი, შიგნიდან – ყვითელი, ძირში მუქი ყვითელი ლაქით, რომელიც მუქი წითელი წინწკლებითაა მოფენილი. ყვ. ნაყ. II-V. იზრდება ტყის ზედა, სუბალპური და ალპური სარტყლების ტყეებში, ბუჩქნარებსა და მდელოებზე, ქვიან ფერდობებზე. საქართველოში იზრდება დიდი კავკასიონის ფარგლებში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს დიდი კავკასიონის ქედსა და ჩრდილო ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Fritillaria caucasica Adam

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე 40 სმ – მდეა, შუა ნაწილიდან შეფოთილი, ფოთლები 3-4 – ია, ლეგა, ელიფსური ან ლანცეტა, ყვავილი ერთია, დაკიდებული, ვიწროზარისებური, იასამნისფერ – ღვინისფერი და ლეგა, მოხატულობის გარეშე. ყვ. ნაყ. IV. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ქვიან და ღორღიან ადგილებში, ქსეროფიტულ ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

Fritillaria collina Adam – ყვითელი ღვინა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

სიმაღლე 15-20 სმ-ია. ზემო ნახევარი შეფოთილია, ფოთოლი – 5-6, ვიწრო – ლანცეტა ან ხაზური ფორმის. ყვავილი ერთია, თავდახრილი, შეფერილობით – მუქი ყვითელი ან იისფერი, ჭადრაკულად განლაგებული ლაქებით. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – ველობებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიის ჩრდილო – აღმოსავლეთ ნაწილსა და ყირიმს.

***Fritillaria latifolia* Willd. – ღვინო**

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მცენარის სიმაღლე 30 სმ-ია, მომსხო და ზედა ნაწილში შეფოთილი. აქვს 5-6 ფოთოლი, ოვალური ან ვიწრო – ლანცეტა ფორმის. ყვავილსაფარი ღვინისფერ – მენამულია ან იისფერი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, დეკიანებსა და ღვიიანებში. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას და მცირე აზიის ჩრდილო – აღმოსავლეთ ნაწილს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Gagea caroli-kochii* Grossh. – ჩიტისთაპა**

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ბოლქვი ერთია. სიმაღლე – 5-10 სმ. ძირის ფოთოლი 1 – ია, ყვავილედზე გრძელი, ხაზური ფორმის. საყვავილე ღერო 5-8 სმ – ია, ბენვებით მოფენილი. ყვავილეთი 1-4 – ყვავილიანია. ყვავილსაფარი შიგნიდან ყვითელია, გარედან ვიწრო, მწვანე ზოლით. ყვ. ნაყ. III-IV. მშრალი თიხნარი ფერდობებისა და ქვიანი ადგილებისა და ველების მცენარეა. საქართველოში გავრცელებულია, ძირითადად აღმოსავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

***Gagea chlorantha* (M. Bieb.) Schult. & Schult. f. – ჩიტიხთაჰა**

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 4-10 სმ. ძირის ფოთოლი 1 – ია, ყვავილედზე გრძელი, ვიწრო ხაზურიფორმისაა. ღერო შეფოთლილია, სადგისისებური. ყვავილეთი 1-5 – ყვავილიანია, სხვადასხვა ზომის, ყვავილსაფარი შიგნიდან ოქროსფერ ყვითელია, გარედან – მღვრიე მწვანე. ყვ. ნაყ. II-III. იზრდება მშრალ ფერდობებზე და ველებზე. საქართველოში გავრცელებულია, ძირითადად აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთს, ყირიმს, ახლო აღმოსავლეთსა და შუა აზიის სამხრეთ – დასავლეთ ნაწილს.

***Gagea commutata* K. Koch – ჩიტიხთაჰა**

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ძირის ფოთოლი 2 ია, ღარისებური, უხეში. საყვავილე ღერო 20 სმ – მდე სიგრძისაა. ყვავილედის ძირის ფოთლები ხაზურლანცეტაა, არათანაბარი ზომის. ყვავილსაფრის ფოთლები შიგნიდან ყვითელია, გარედან – მწვანე. ყვ. ნაყ. IV-VI. ველებისა და ნახევრად უდაბნოების მცენარეა. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილს, სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას და ირანს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Gagea dubia A.Terracc. – ჩიტიხტაჰა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მთლიანი მცენარე შეხუსულია. ძირის ფოთოლი ღრუს გარეშეა. ყვავილსაფარის ფოთლების წვერში ბენჯების ფუნჯია განვითარებული. ყვავილედნი 5-15 – ყვავილიანია. ყვავილსაფარი შიგნიდან ყვითელია, გარედან – მომწვანო, გვირგვინის ფურცლების წვერები ბლავია. ყვ. ნაყ. III-V. გავრცელებულია მთის შუა და ზედა სარტყების, ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში და ბუჩქნარებში. საქართველოში ცნობილია აღმოსავლეთ და სამხრეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, მცირე აზიას და ირანს.

Gagea lutea (L.) Ker Gawl. – ჩიტიხტაჰა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ძირის ფოთოლი ფართოა. ყვავილედის ძირში 2 სხვადასხვა სიგრძის, გაბნეულბენჯიანი ფოთოლი ზის. ერთი ფოთოლი ლანცეტაა, მეორე – ხაზური. ყვავილედნი 3-10 – ყვავილიანია. ყვავილსაფარი შიგნიდან მკრთალი ყვითელია, ოდნავ მომწვანო. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში ტყეებში, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, ციმბირს და აღმოსავლეთ აზიას.

Gagea serotina (L.) Ker Gawl. = Lloydia serotina (L.) Rchb.

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, 5-15 სმ სიმაღლის, ღეროს ფუძიდან 2 ფოთოლი ვითარდება. ფოთლები ხაზურია, გრძელი, ხეშემი. ღეროს ფოთოლი 5 მდეა, ყვავილი ერთია, იშვიათად – ორი, თეთრი, გარედან შიდა ფოთლები წითელი, მოყავისფრო ძარღვებით ხასიათდება. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბნივალურ სარტყლამდე მდელოებზე, კლდეებზე, ველებზე. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ციმბირსა და ჩრდილო ამერიკას.

Lilium monadelphum M. Bieb. – შროშანი

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სიმაღლით 1მ-მდეა, სქელი, ძირიდანვე ფოთლებით შემოსილი. ფოთლები ელიფსურიდან ხაზურლანცეტამდე ფორმისაა და ღეროზე მორიგეობითაა განლაგებული; კიდეებზე და ქვედა მხრიდან ძარღვის გაყოლებით სქლადაა დაფარული ბუნვით. ყვავილსაფარი ფერით მუქი ყვითელია, მუქი მენამულ – იისფერი წინწკლებითაა მოფენილი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში ტყისპირა ადგილებში, არყნარში, მაღალბალახეულობაში და მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილოეთ კავკასიის ცენტრალურ ნაწილსა და სამხრეთ აღმოსავლეთ ევროპას.

Lilium szovitsianum Fisch. & Avé-Lall. – მთის შროშანი

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. 70-150 სმ სიმაღლის. ღერო ხშირფოთლიანია, ფოთლები ფართოლანცეტაა, ქვემოდან ძარღვების გასწვრივ შებუსული, მოკლე ბენვით, ოდნავ ხაოიანი. ყვავილსაფარი გოგირდისფერია, ფორმით ნაკვეთილუკუკონუსური, ლანცეტა ფორმის, ძირისკენ შევიწროებული, პრიალა, შიგნიდან მრავალი მუქი მენამული ფერის წინწკლებით მოფენილი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის შუა, ზედა და სუბალპურ სარტყლებში – მდელოებზე, ტყის პირა ადგილებში, ქვიან და ღორღიან ეკოტოპებზე. მაღალბალახეულობის ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტია. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას. ევორეგიონის ენდემად შეიძლება ჩაითვალოს.

Tulipa biebersteiniana Schult. & Schult.f. – ყვითელი ტიდა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-30 სმ. ფოთოლი ორია, შებუსული, ფორმით – ხაზური ან ლანცეტა. ყვავილი ყვითელი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში, ბუჩქნარებში, სტეპებზე. საქართველოში საკმაოდ იშვიათია, გავრცელებულია შიდა ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და აღმოსვლეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთსა და შუა აზიას.

Tulipa eichleri Regel – წითელი ტიტა

ოჯახი: Liliaceae – შროშანასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-50 სმ სიმაღლისაა, ყვავილი ყუნწიანად მოკლე ბუსუსით შემოსილი. ყვავილი წითელია, ალისფერი, სწორად მდგომი. ყვავილსაფრის ფოთლები ნაწვეტებულია, შიგნიდან შავი ლაქითაა დაფარული, რომელიც ყვითელი არშიითაა გარშემოვლებული. ფოთლები, ჩვეულებრივ – 3, უფრო ხშირად – ხუჭუჭაკიდებიანი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში – მშრალ, ქვიან ეკოტოპებზე, სტეპებზე. საქართველოში გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლში და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ კავკასიას. მცენარე კავკასიის ენდემია.

Linum austriacum L.

ოჯახი: Linaceae – სელისებრნი

15-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, ძირიდანვე დატოტვილი, სქლად შეფოთილი, სწორად მდგომი ან წამოწეული. ფოთლები ხაზურიდან ხაზურლანცეტამდეა, შიშველი, ოდნავ მონაცრისფრო-მწვანე, ერთძარღვიანი. ყვავილები შეკრებილია მრავალყვავილიან ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები კაშკაშა ცისფერია. ყვ. V-VII, ნაყ. VII-VIII. იზრდება მდელოებსა და ველებზე, მშრალ გორაკებზე. გავრცელებულია მესხეთ-ჯავახეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Linum bienne Mill. = Linum angustifolium Hiuds.

ოჯახი: Linaceae – სელისებრნი

30-60 სმ სიმაღლის ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, იშვიათად -მარტოული, რკალისებურად მოხრილი ან მარტოული, ხშირფოთლიანი. ფოთლები პატარა ზომისაა, ვიწროხაზური ფორმის, მონაცრისფრო-მწვანე, კიდეებზე ხორკლიანი. ყვავილედ დარჩება. გვირგვინის ფურცლები კაშკაშა ცისფერია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე – მდელოებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოში, იმერეთში, გურიაში, აჭარასა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Linum corymbulosum Reichenb. = Linum libernicum Scop.

ოჯახი: Linaceae – სელისებრნი

7-45 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მეტ-ნაკლებად ხაოიანი. ღერო მარტოულია ან რამდენიმე, ზედა ნაწილში გაფარჩხულტოტებიანი. ფოთლები მორიგეობითია, ხაზურლანცეტა ფორმის, კიდეებსა და ზურგის მხარეზე ნათლად გამოსახული ხორკლებით. ყვავილედ დარჩება, ფარისებური. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, გურიაში, ქართლში, მესხეთ-ჭავჭავისა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანსა და ჩრდილო აფრიკას.

Linum hypericifolium Salisb. – სელი

ოჯახი: **Linaceae** – სელისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ერთი ან რამდენიმეა. მსხვილი, სწორი ან წამოწეული, სიმაღლე – 30-90 სმ. წვრილლარებიანი, ქვედა ნაწილი შიშველია, ზედა – შებუსული. ფოთლები ფორმით მოგრძოლანცე-ტაა. გვირგვინი დიდია, სოსანი ან მკრთალი მეწამული ფერის. გვირგვინის გადანალუნი ფართოუკუკვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. სუბალპური და ალპური სარტყლების მცენარეა. იზრდება მდელოებზე, მაღალბალახეულობაში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Linum nervosum Waldst. & Kit.

ოჯახი: **Linaceae** – სელისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია ან წამოწეული. სიმაღლე – 20-55 სმ. ზედა ნაწილში – შიშველი, ძირში – მცირედ შებუსული. ქვედა ნაწილში ხშირფოთლიანია. ფოთლები მჭდომარეა, ლანცეტა, 3-5-ძარღვიანი, შიშველი ან ქვედა მხარეზე შებუსული. გვირგვინის ფურცლები დიდი ზომისაა, ცისფერი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე, ბუჩქნარებსა და ტყისპირა ადგილებში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Linum nodiflorum L.

ოჯახი: Linaceae – სელისებრნი

10-55 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია ან წამოწეული, ზედა ნაწილში – შიშველი, ძირში მცირედ შებუსული. ქვედა ფოთლები ნიჩბისებურია. ზედა ფოთლები მჭდომარეა, ლანცეტა ან ფართო-ხაზური, 3-5-ძარღვიანი, შიშველი ან ქვედა მხარეზე შებუსული. ყვავილები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება დაბლობიდან შუა სარტყლამდე – მდელოებზე, ბუჩქნარებში და ტყის-პირებში, მინდვრებში და ფერდობებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Linum tenuifolium L.

ოჯახი: Linaceae – სელისებრნი

15-45 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, გახევებული, ძირიდან ამოსული, სწორი, ზედა ნაწილში გაფარჩხული ტოტებით. ფოთლები ვიწროხაზურია, ერთძარღვიანი, კიდევებზე ძლიერ ხორკლიანი. ყვავილები ფარჩხატ საგველას მსგავს ხვეულებადაა განლაგებული. გვირგვინის ფურცლები მოვარდისფრო-მონითალო ფერისაა. ყვ.V-VI, ნაყ.VI-IX. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე მშრალ, ღორღიან, ქვიან ფერდობებსა და გორაკებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

***Lythrum salicaria* L. – ცოცხამაგარა**

ოჯახი: *Lythraceae* – ცოცხამაგარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მთელი მცენარე შებუსუსულია. სიმაღლე – 30-200 სმ, სწორად მდგომი. სამსამი ან ოთხ-ოთხი ფოთოლი პირისპირ ან რიგ-რიგად არის განლაგებული, ფორმით კვერცხისებურიდან ლანცეტამდე. გვირგვინის ფურცლები მწნამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტენიან ადგილებში, წყალსატევების, ტბების, ჭაობებისა და მდინარეების ნაპირას. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო აფრიკას, ჩრდილო ამერიკასა და ავსტრალიას.

***Punica granatum* L. – ბრონეული**

ოჯახი: *Lythraceae* – ცოცხამაგარასებრი

1-4 მ სიმაღლის ბუჩქია ან ხე. ტოტები ეკლიანია, ფოთლები წაგრძელებულ ყლორტებზე მოპირდაპირედ არის განლაგებული, ხოლო დამოკლებულზე – ჭგუფებად. ფოთლები მოგრძოელიფსურია ან უკულანცეტა, კიდემთლიანი ან დაკბილული. ყვავილები 2-5-წევრიან ჭგუფებს ქმნიან. შეფერილობით წითელია, დიდი ზომის. ყვ.V-VIII, ნაყ. IX. იზრდება მშრალ ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, ირანსა და ავღანეთს.

Alcea rugosa Alef. – ტუხტი

ოჯახი: **Malvaceae** – ბალბასებრნი

2 მ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, შებუსული ხშირი, გაფარჩხული, ვარსკვლავისებური ბეწვით. ქვედა ფოთლები თათისებურია, შუა ფოთლები ფირფიტის ნახევრამდეა დანაკვეთული, ზედა ფოთლები ორივე მხარეზე ვარსკვლავისებური ბეწვით არის შებუსული. ყვავილები 1 ან 2-2 გრძელ, შეფოთლილ მტევნადაა შეკრებილი. გვირგვინი გოგირდისფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ზღვის სანაპირო ზოლიდან ალპურ სარტყლამდე მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარში, ზოგჯერ გვხვდება, როგორც სარეველა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ-დასავლეთ ევროპას, შუა აზიასა და მცირე აზიას.

Lavatera thuringiaca L. – ქაბი

ოჯახი: **Malvaceae** – ბალბასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, სიმაღლე – 50-150 სმ, ნაცრისფერ-ხავერდით შებუსული. გულის ფორმის ფოთლები გრძელყუნწიანია. ქვედა ფოთლები 5-ნაკვთიანია, ზედა – 3-ნაკვთიანი. შუა ნაკვთი უფრო პატარა ზომისაა, მრგვალებილა ჯამქვეშა ფოთლები მომრგვალო ფორმისაა. გვირგვინის ფოთლები თეთრია ან მოვარდისფრო, დიდი ზომის, წვერში ამოკვეთილი და ძირში შევიწროებული. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტენიან ადგილებში, მდინარეთა ნაპირებზე, დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და შუა აზიას.

Malva neglecta Wallr. – ბაღბა

ოჯახი: *Malvaceae* – ბალბასებრნი

10-40 სმ სიმაღლის ერთ, ორ ან მრავალწლიანი მცენარეა. ღერო გართხმულია ან წამოწეული, დატოტვილი და მეტ-ნაკლებად შებუსუსული ხშირი ვარსკვლავისებური ბენჯით. ფოთლები გრძელყუნწიანია, თირკმლის ან გულის ფორმის, ოდნავ შესამჩნევი 5-7 – ნაკვთიანი. რამდენიმე ყვავილი შეკრებილია ილიურ, რამდენადმე უთანაბრო ზომის ყუნწებზე. გვირგვინი მკრთალი სოსანია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, გზისპირებზე, შენობებთან, დაუმუშავებელ მიწებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და შუა აზიას, ირანს.

Malva sylvestris L. – ტყის ბაღბა

ოჯახი: *Malvaceae* – ბალბასებრნი

10-100 სმ სიმაღლის ერთ, ორ ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, სწორად მდგომი, შიშველია ან მეტ-ნაკლებად სქლად მოფენილი მარტივი ან ორკაპისებური ბენჯებით. ფოთლები გრძელყუნწიანია, მომრგვალოთირკმლისებური, 5-7 მრგვალკბილა ნაკვთებით. ყვავილები ილიურია, 2-5 ერთად არის განლაგებული ღეროს ზედა ნაწილში. გვირგვინი იისფერია. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტყის ქვედა და შუა სართლებში – ბუჩქნარებში, ნათელ ტყეებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Malvalthaea transcaucasica Iljin – ბალბათუნბი

ოჯახი: Malvaceae – ბალბასებრნი

5-70 სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, მარტოული ან მრავალრიცხოვანი, მთელი მცენარე დაფარულია გაბნეული ვარსკვლავისებური ბეწვებით. ფოთლები ყუნწიანია, კიდევებზე მრგვალებილა; ქვედა ფოთლები ოდნავ შესამჩნევი 3-5-ნაკვეთიანია, გულისებურ-თირკმლისებური. ყვავილის ყუნწები ხეშეშენვინია, გვირგვინის ფურცლები – ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება ავშნიან ნახევარუდაბნოებში, კლდოვან ადგილებში, იშვიათად – როგორც სარეველა. საქართველოში მხოლოდ კახეთშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიასა და ირანს.

Malvella sherardiana (L.) Jaub. & Spach – ბალბალუკა

ოჯახი: Malvaceae – ბალბასებრნი

მთელი მცენარე ხავერდით არის შებუსული. ღერო გაართხმულია ან წამოწეული, სიგრძე – 8-50 სმ. ფოთლის ფირფიტა გულივით მომრგვალოა ან თირკმლის ფორმის. ყვავილები მარტოულია, გრძელყუნწიანი, გვირგვინის ფურცლები წითელი ფერისაა ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. V-X. მცენარე გავრცელებულია მშრალ ველებზე, თიხიან ადგილებში, ზოგჯერ სარეველაა. გავრცელებულია კახეთსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Tilia cordata Mill.

ოჯახი: **Malvaceae** – ბალბასებრნი

25 მ-მდე სიმაღლის ხეა, ნორჩი ტოტები მომწვანოა, მონი-თალო მურა, შიშველი. ფოთლები პატარა ზომისაა, 3-7 სმ სიგრძის, მომრგვალო ან ფართოკვერცხისებურ-გულისებური. ფოთლის ზედა მხარე მწვანე ფერისაა, ქვედა მხარე – ლევა, კიდევებზე ბლაგვწვრილხერხებილა. ყვავილენი 5-7 – ყვავილიანია. ნაყოფი 5 მმ სიგრძისაა, წითური ქვიჩისებური შეხუსვით. ყვ. VI-VII, ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის ტყეებში, უმთავრესად – ზედა სარტყელში 1200-2000 მ-მდე, მშრალ, განათებულ ადგილებში. გავრცელებულია შიდა ქართლში, მთიულეთში, თუშეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Paris incompleta M. Bieb. – ხარისთვალა

ოჯახი: **Melanthiaceae**

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 15-25 სმ სიმაღლისაა. 6-12 ფოთოლი ჩხროდ არის განლაგებული. ფორმით მოგრძოოვალური ან უკუკვერცხისებურია. ყვავილი ერთია, კენწრული. ყვავილსაფარი შედგება 4 გარეთა მწვანე ფოთოლაკისგან. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში და მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალია კავკასიის ეკორეგიონი და მისი ენდემია.

Veratrum lobelianum Bernh. – შხაშხა

ოჯახი: Melanthiaceae

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სქელია, მრავალფოთლიანი, ზედა ნაწილში შებუსული, ფართოფოთლიანი ან ლანცეტა. ყვავილედნი მრავალყვავილიანი საგველაა. ყვავილსაფარი მომწვანო – ყვითელია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, მდელოებზე, ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში მაღალბალახეულობაში. მაღალმთის საძოვრების აბეზარი სარველაა. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Ficus carica L. – ლეღვი

ოჯახი: Moraceae – თუთისებრნი

დაბალი ტანის ბუჩქი ან ხეა. ფოთლები 7-30 სმ სიგრძისა და 8-25 სმ სიგანისაა, გულისებურ-კვერცხისებური ან მომრგვალოკვერცხისებური, მთლიანი ან 3-7-ნაკვთიანი, ქვედა მხარეზე ქეჩის მსგავსად თხლად შებუსული, ზედა მხრიდან – მუქი მწვანე, გრძელყუნწიანი. ნაყოფი 2-5 სმ სიგანისაა, მსხლისებური ან გაბრტყელებულ-სფეროსებური, მომწვანო-ყვითელი ან მენამულ-იისფერი. ყვ. III-V, ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში კლდოვან გამიშვლებებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Morus nigra L. – ხართუთა

ოჯახი: Moraceae – თუთისებრნი

3-8 მ სიმაღლის ხეა. მონითალო-მურა ფერის ტოტებით. ფოთლები ფორმით კვერცხისებურია, მთლიანი ან დანაკვეთული, ორივე მხარეზე ხაოიანი, 5-10 სმ სიგრძისა და 3-8 სმ სიგანის. მდებარეობითი მჭადები მჭდომარეა ან ყუნწიანი. ნაყოფი წვნიანია, 2-2,5 სმ სიგრძის, შავი ან მოშავო-ისფერი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში ჭალის ტყეებში, გაველურებულია. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Peganum harmala L. – მარიაშსაკმელა

ოჯახი: Nitrariaceae – ნიტრარიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, აქვს მრავალი ღერო, 20-65 სმ სიმაღლის, ძლიერ დატოტვილი; შიშველი ფოთლები დაყოფილია ხაზურ ნაკვეთებად. თანაფოთლები პატარაა და სადგისისებური. ყვავილები – 1-3, კენწრული. გვირგვინის ფურცლები მოგრძოა, მოთეთრო ან ყვითელი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მშრალ, რუდერალურ და დამლაშებულ ადგილებში. გვხვდება, ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, შუა აზიას.

Nuphar lutea (L.) Sm. – ყვითელი ღუმფარა

ოჯახი: Nymphaeaceae – ღუმფარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები ორნაირია: წყალში ჩაკიდებული, თხელი, თითქმის გამჭვირვალე ან წყლის ზედაპირზე მოტივტივე, ოვალურ-გულისებური, სქელი, თითქმის ტყავისებური. ყვავილი – 4-5 სმ დიამეტრის, სურნელოვანია, ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტბებში, მდორე წყლებსა და ჭაობებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, იმერეთსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Fraxinus excelsior L. – იჭანდი

ოჯახი: Oleaceae – ზეთისხილისებრი

მაღალი ხეა, აქვს ნაცრისფერი ქერქი. ნორჩი ყლორტები მწვანე ფერისაა. ფოთლები 11 ფოთოლაკისაგან შედგება, ფორმით კვერცხისებურია ან მოგრძოლანცეტა, კიდევებზე ხერხებილა, ზედა მხარე – შიშველი, ქვედა მხარე – მცირედ შებუსული. ყვავილედი მტევანია. ყვ. IV-V, ნაყ. VI-VIII. გავრცელებულია ტყეებში, ზოგჯერ მცირე დაჯგუფებებს ქმნის. იზრდება დაბლობიდან მთის შუასართულამდე. გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

Jasminum fruticans L. – შახშინი

ოჯახი: **Oleaceae** – ზეთისხილისებრი

სწორად მდგომი ბუჩქია, შიშველი, დაღარულ-ნახნაგოვანი ტოტებით. ფოთლები 3-ფოთოლაკიანია. ფოთოლაკები მოგრძობისებურია, კიდემთლიანი, შიშველი. გვერდითი ფოთოლაკები მჭდომარეა. ყვავილები ყვითელი ფერისაა. ტოტების კენწეროებზე განთავსებულია 1-5 ყვავილი. გვირგვინი მილად არის შეზრდილი. გადანალუნი 5-ნაკვთიანია. ყვ. IV-VI, ნაყ.VII-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყელში – ბუჩქნარებში, მშრალ ფერდობებზე. საქართველოში გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიას, ირანს.

Ligustrum vulgare L. – კვილო, თხიფხალა.

ოჯახი: **Oleaceae** – ზეთისხილისებრი

1,5-3 მ სიმაღლის ბუჩქია, ძირითადად – შიშველტოტებიანი. ფოთლები მოგრძო-ლანცეტა ან ელიფსურია, შიშველი, ტყავისებური, პრიალა, მოკლევუნნიანი, კიდემთლიანი. ყვავილენი კენწრული საგველაა. გვირგვინი თეთრია. ყვავილის ყუნწები ბენვიანია. ნაყოფი მუქი მურა ფერისაა. ყვ.V-VI, ნაყ. VII-IX. ტყის ქვედა სარტყლის მცენარეა, იზრდება ტყეებში, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ყირიმს, მცირე აზიას.

Circaea lutetiana L. – თეთრძირა

ოჯახი: **Onagraceae** – წყალნაწყენისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 20-50 სმ. ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან დატოტვილი, რბილი ბენვით შებუსული. ფოთლები პირისპირ არის განლაგებული, ფოთლის ფირფიტა კვერცხისებურია ან კვერცხისებურლანცეტა. ქვედა ნაწილში გაფართოებული და მჭიდროდ მიკრული ბენვით შებუსული, ხერხბილა. ყვავილენი მტევანია, ილიური ან კენწრული, მარტივი ან დატოტვილი. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, ორნაკვითიანი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყეებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ჩრდილოეთ აფრიკას, ირანსა და ჩრდილოეთ ამერიკას.

Epilobium angustifolium L. = *Chamerion angustifolium* (L.) Scop. – თხანართხალა

ოჯახი: **Onagraceae** – წყალნაწყენისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 50-150 სმ. მარტივი ან ზედა ნაწილში ოდნავ დატოტვილი, მჭიდროდ მიკრული ბენვით შებუსული. ფოთლები მჭდომარეა ან ყუნწიანი, ხაზურ-ლანცეტა ფორმის. კიდევებზე ოდნავ გადაკეცილი და ზოგჯერ ჭირკვლოვანკბილებიანი. ფოთოლი ზედა მხარეზე მუქი მწვანეა, პრიალა, ქვედაზე – მოლევო. ყვავილენი მრავალყვავილიანი მტევანია. ყვავილი მენამულ-ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. ფართოდ გავრცელებული მცენარეა მდელოებზე, მაღალ ბალახეულობაში, ტყეებში, ნაკაფებში. ცნობილია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა, აღმოსავლეთ და მცირე აზიას, ევროპას, ირანს, ჩრდილოეთ ამერიკას.

Epilobium dodonaei Vill.

ოჯახი: Onagraceae – წყალნაწყენისებრნი

ნახევრად ბუჩქია, მიწისქვეშა, გრძელი, ხორციანი ყლორტებით. ღერო ნამონეულია ან სწორად მდგომი, დატოტვილი, სიმაღლე – 20-100 სმ. ქვედა ნაწილი შიშველია, ზედა – მოიისფრო – წითლად შებუსული. ფოთლები ხაზურია ან ხაზურ-ლანცეტა, 2-6 სმ სიგრძისა და 1-4 სმ სიგანის, კიდემთლიანი ან წვრილკბილა. ყვავილები შეკრებილია კუნწრულ მტევნებში. ჯამის ნაკვთები მუქი იისფერი ბენვითაა შემოსილი. გვირგვინის ფურცლები მკრთალი ვარდისფერია. ყვ. VI-IX, ნაყ. VII-X. იზრდება მდინარეებისა და ნაკადულების ნაპირებზე, ქვიშნარებსა და ნაშალებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Epilobium hirsutum L. – წყალნაწყენი

ოჯახი: Onagraceae – წყალნაწყენისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 150 სმ -მდეა, სწორი, ზეაღმართული ტოტებით. ღერო ქვედა ნაწილში ოდნავ წიბოებიანია დაგაფარჩხული ბენვით არის შებუსული ან შიშველი. ფოთლები მჯდომარეა, ვიწროლანცეტა ფორმის, იშვიათად – კვერცხისებური, შიშველი, მონაცრისფრო, კიდედაკბილული. გვირგვინის ფურცლები ღია მენამულია ან წითელი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მდინარეთა, რუების ნაპირებზე, ჭაობებში, სარწყავ არხებში, მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. ცნობილია მთელ საქართველოში. საერთო გავრცელებია მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა, აღმოსავლეთ და მცირე აზიას, ჩრდილოეთ აფრიკას.

Epilobium montanum L. – მთის წყალნაწყენი

ოჯახი: Onagraceae – წყალნაწყენისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, 1 მ-მდე სიმაღლის, მარტივი ან დატოტვილი, თხლად შეფოთილი, ხუჭუჭა ბენჯებით შემოსილი. ქვედა ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია, კიდედაკბილული. შუა ფოთლები კვერცხისებურია ან ელიფსური, მოკლეყუნწიანი. გვირგვინის ფურცლები მკრთალი წითელია, მახვილი ამონაკვეთებით. ყვ. ნაყ. V-IX. მცენარე გავრცელებულია ტყეებსა და ტყისპირა ადგილებში, მთის შუა სარტყლამდე. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, დასავლეთ ციმბირსა და ახლო აღმოსავლეთის ნაწილს.

Anacamptis coriophora (L.) R.M. Bateman Pridgeon & M.W. Chase = Orchis coriophora L.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

ღერო 1-50 სმ სიმაღლისაა, ქვედა ნაწილში შეფოთილი. ვაგინები ფოთლისებურია და წაწვეტებული. ფოთლები ხაზურია ან ხაზურლანცეტა. ყვავილედები ცილინდრულია. ყვავილები მღვრიე ყავისფერ-მეწამული ფერისაა, ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურია, შიგნითა გვერდითი ფოთლები ხაზურ-ლანცეტაა. ტუჩი სამნაკვთიანია. შუა ნაკვთი მოგრძოა და ბლაგვად წაწვეტებული. გვერდითი ნაკვთები ოთხკუთხაა ან რომბული. დეზი ცილინდრულ-კონუსურია. ყვავილსაფარი მუზარადის ფორმისაა და უსიამოვნო სუნი აქვს. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ტყის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, ტყისპირა ადგილებში და მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Anacamptis laxiflora (Lam.) R.M. Bateman, Pridgeon & M.W. Chase = *Orchis laxiflora* Lam.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 15-60 სმ. მცენარე მხოლოდ ღეროს ქვედა ნაწილშია შეფოთლილი. ფოთოლი 2-5-ია, მოგრძოლანცეტა, მახვილწვერიანი. ყვავილენი მეჩხერია, მრავალყვავილიანი. ყვავილი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მდელოებზე, ჭაობიან ადგილებში, საქართველოში ცნობილია ქართლსა და კახეთში, საკმაოდ იშვიათია, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მთელ ევროპას, წინა აზიას.

Anacamptis morio (L.) R.M. Bateman, Chase Pridgeon & M.W. = *Orchis morio* L.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის ღერო 15-40 სმ სიმაღლისაა, მის ძირში 5-7 ვიწრო ხაზური ან მოგრძოკვერცხისებური ფოთლებია განვითარებული, რომლებიც ბლაგვია ან ბლაგვად წანვეტილებული. ფოთლები სიგრძეზე დაკეცილია და რკალივით გადაღუნული. ყვავილენი მეჩხერია, ცილინდრული, კამკაშა მენამულ-ისფერი; ყვავილსაფრის გარეთა წრის ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია. ტუჩი მოყვანილობით მომრგვალოთიერკმლისებურია, არაღრმად სამწკვირთიანი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე ველობებზე, ბუჩქნარში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

**Anacamptis papilionacea (L.) R.M. Bateman,
Pridgeon & M.W. Chase = *Orchis
papilionacea* L.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 10-40 სმ. ფოთლები ლანცეტა ფორმისაა, მწვანე, ქვედა ნაწილში შეფოთილი. ვაგინები ფოთლისებურია და წაწვეტებული. ყვავილენი თხელია. ყვავილები მღვრიე ღიანითელი ან ნარინჯისფერი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურია, შიგნითა გვერდითი ფოთლები ხაზურლანცეტაა. ტუჩი სამნაკვთიანია. შუა ნაკვთი მოგრძოა და ბლაგვად წაწვეტებული. გვერდითი ნაკვთები ოთხკუთხა ან რომბული. დეზი მოხრილია. ყვავილსაფარი მუზარადის ფორმისაა. ყვ. ნაყ. IV-VI. მცენარე იზრდება ღია, მშრალ ფერდობებზე, ველებზე. საქართველოში ძალიან იშვიათია. ის მხოლოდ კახეთში, ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიაზეა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აზერბაიჯანს, სომხეთს, მთელ ხმელთაშუაზღვისპირეთს, დასავლეთ ირანს.

Anacamptis pyramidalis (L.) Rich.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მცენარე 20-60 სმ სიმაღლისაა. ღერო სწორია, შეფოთილი, ფოთლები მწვანეა, ღერომხვევი. ქვედა ფოთლები დიდი ზომისაა, ხაზური, ზედა კი პატარა, ხაზურლანცეტა. ყვავილენი მოკლე, კონუსური ან კვერცხისებურია. თანაყვავილები ფოთლის მსგავსია, მწვანე ან შეფერილი. ყვავილები მენამულია, ვარდისფერი ან მოთეთრო. ტუჩი დეზიანია. ყვ.ნაყ. V-VIII. იზრდება ველებზე და ბუჩქნარებში. არცთუ ისე ხშირი მცენარეა. სპორადულად მთელ საქართველოშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და წინა აზიას, დასავლეთ ირანს.

Cephalanthera damasonium (Mill.) Druce

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის სიმაღლე 20-60 სმ-ია. ფოთლები ფართოელიფსურია ან ელიფსურ-ოვალური, ოდნავ ბლაგვი. ყვავილედის ღერძი დაკლავნილია, 3-10 – ყვავილიანია. ყვავილები დიდა, შიშველი, სწორად მდგომი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მოგრძოა, შიგნითა – სამკუთხაკვერცხისებური. ტუჩი თეთრია, შიგნიდან – ყვითელი. თირკმლის ფორმის წინა ნაკვთი ყვითელი ლაქითაა. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე, ტყეებსა და ბუჩქნარებში. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპას, აზიის ზომიერ და სუბტროპიკულ ზონას, სამხრეთ-დასავლეთ ჩინეთის ჩათვლით.

Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი, ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის სიმაღლე 20-40 სმ-ია, შიშველი, ღერო სწორია ან ოდნავ დაკლავნილი, შეფოთლილი. ფოთლები დიდი ზომისაა, მოკვერ ღეროზე გრძელია. ლანცეტა ან საზურღანცეტა, სიგრძეზე დაკეცილი, ქვედა ფოთლები ღერომხვევია. ყვავილენი 3-15-ყვავილიანია. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ლანცეტაკვერცხისებურია, შიგნითა ფოთლები ელიფსურია. ტუჩი თეთრია და მისი წინა ნაკვთი ოქროსფერ-ყვითელი ლაქით არის დაფარული. ყვ.ნაყ. III-VI. იზრდება დაბლობიდან ზედა სარტყლამდე დაჩრდილოულ ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, შუა აზიას, სამხრეთ-დასავლეთ ჩინეთსა და ჩრდილო ინდოჩინეთს.

Cephalanthera rubra (L.) Rich.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია ან მოხრილი, ფოთლები მოგრძოლანცეტა ან ლანცეტა, წანვეტებული. ყვავილენი ჭირკვლოვანი შებუსვითაა, 2-10-ყვავილიანი. ყვავილები დიდი ზომისაა, მონითალო ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყეებსა და ბუჩქნარებში დაახლოებით 700მ – 1300 მ-მდე სიმაღლეზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, ასევე – თითქმის მთელ კავკასიაში, ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთში.

Dactylorhiza euxina (Nevski) Czerep.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-40 სმ. ფოთოლი – 4-5, ზემოდან მუქი ლაქებით. ფორმით – ლანცეტა ან მოგრძოლანცეტა, ბლაგვი. ყვავილენი მოკლეა, ხშირყვავილიანი. ყვავილი იისფერ-მენამულია. თანაყვავილები ვიწრო ან კვერცხისებურ-ლანცეტაა. ტუჩი მთლიანია და მომრგვალოკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ჭაობებში, მეზოფილურ მდელოებზე სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

Dactylorhiza iberica (M. Bieb. ex Willd.) Soó

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე -25-60 სმ. ფოთოლი – 2-3, ფორმით ხაზურლანცეტა. ყვავილედნი ცილინდრულია, ყვავილები ვარდისფერია, ტუჩი მენამული წინწკლებით არის მოფენილი და წინა ნაწილი გაფართოებულია, სამ ნაკვთიანი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ბალკანეთის ნახევარკუნძულს, მცირე აზიასა და ირანს.

Dactylorhiza romana subsp. *georgica* (Klinge) Soó ex Renz & Taubenheim

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მცენარის სიმაღლე 15-40 სმ-ია. ფოთლები ღეროს ქვედა ნაწილშია შეჭგუფებული ან ღეროს შუა ნაწილამდე განვითარებული, ფორმით ხაზურლანცეტაა. ყვავილედნი მოგრძოკვერცხისებურია. თანაყვავილები ბალახოვანია, ყვავილის ზომის ან მასზე გრძელი. ყვავილი ჩალისფერია, მოყვითალო, მოთეთრო ან მენამული. ყვავილის ტუჩი მომრგვალო ოთხკუთხაა. მისი გვერდითი ნაკვთები ოვალურია. ყვ.ნაყ. IV-V. მცენარე გავრცელებულია მთის შუა სარტყლის ტყეებსა და ბუჩქნარებში. ფართოდ არის გავრცელებული თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და წინა აზიას.

Dactylorhiza sambucina (L.) Soo – გუბული სკაბბა

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-40 სმ. ფოთლები – 4-7, ლანცეტა ან ვიწროელიფსური ფორმის. ყვავილედი ცილინდრულია, ყვავილი მოყვითალო ჩალისფერია. ტუჩზე ნარინჯისფერი, ნითელი წინწკლებით, ტუჩის შუა ნაკვთი ოთხკუთხაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე მდელოებზე, ბუჩქნარებს შორის. საქართველოში ეს სახეობა ძალიან იშვიათია. მისი გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ ევროპას.

Dactylorhiza urvilleana (Steud.) H. Baumann & Kunkele

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 25-60 სმ სიმაღლისაა. ფოთოლი-3-5, ლაქებით მოფენილი, ქვედა ფოთოლი მოგრძოლანცეტაა, ან მოგრძოუკუვერცხისებური. შუა ფოთოლი უფრო ვიწროა, ზედა – ვიწროხაზურლანცეტაა. ყვავილედი ცილინდრულია, ხშირ და მრავალყვავილიანი. თანაყვავილები ხაზურია ან ხაზურ-ლანცეტა. ქვედა ფოთლები ყვავილებზე გრძელია. ყვავილები მოვარდისფრო-სოსანია. ტუჩი იისფერწინწკლებიანია, მომრგვალო, ფართორუმბულია ან მომრგვალოელიფსური, სამი მოკლე ნაკვთით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყეებში, ველობებზე, ჭაობიან ადგილებში, მდელოებზე, მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე. საქართველოში ფართოდ გავრცელებული სახეობაა. კავკასიის ევორეგიონის ენდემია.

**Dactylorhiza urvilleana (Steud.) H. Baumann
& Künkele = Dactylorhiza amblyoloba (Nevski)
Aver.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

გარკვეული მორფოლოგიური ნიშნებით განსხვავდება *Dactylorhiza urvilleana*-სგან და განიხილებოდა, როგორც ცაკლე სახეობა, თუმცა ახლა განიხილება როგორც *Dactylorhiza urvilleana*. ყვ. VI-VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, შედარებით ტენიან ადგილებში. მცენარე ძირითადად გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ კავკასიას.

**Dactylorhiza viridis (L.) R. M. Bateman,
Pridgeon & M. W. Chase = Coeloglossum
viride (L.) C. Hartm.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, შეფოთლილი, ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია ან ლანცეტა. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურია, შიგნითა – ხაზური. ყვავილი მურა ფერისაა ან მოყვითალო-ყავისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ მდელოებსა და ხალებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილოეთ ნახევარსფეროს ზომიერ და ცივ სარტყლებს.

***Epipactis helleborine* (L.) Crantz**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მცენარის სიმაღლე 30-100 სმ-ია. მარტივი, სწორად მდგომი, უხვად შეფოთლილი, ზედა ნაწილში მცირედ შებუსული. ფოთლები ზედა ნაწილში პატარავდება. ქვედა ფოთლები ღერომხვევია და ვაგინიანი. ყვავილედში 30-ზე მეტი ყვავილია. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ოვალურია, მომწვანო. შიდა ნაწილი მკრთალი მწვანეა, ძირი – ვარდისფერ-იისფერი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მუხნარ, რცხილნარ და ფიჭვნარ ტყეებში, ბუჩქნარებში, დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. საქართველოში ფართოდ არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და ცენტრალურ აზიას. ჩრდილო ამერიკაში გავრცელებულია და მას ზოგჯერ სარეველა ორქვიდასაც უწოდებენ.

***Epipogium aphyllum* Sw.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

საპროფიტი მცენარეა, მარჯნისებურადაა დატოტვილი, 7-35 სმ სიმაღლით, შიშველი, ღერო ღია ყვითელია, ნითელზოლებიანი. ფოთლები ქერცლისებურია, ყვავილედში-მეჩხერი. ყვავილები თავდახრილია, მოყვითალო-თეთრი, ღია ყვითელი და მონითალო-იისფერი ზოლებით. ტუჩი სამნაკვეთიანია, მონითალო-იისფერი მეჭვებით, დეზიც მონითალო იისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლის ტენიან ტყეებში. საკმაოდ იშვიათი მცენარეა, რაც გამოწვეულია ინდივიდების რაოდენობის სიმცირით, აგრეთვე მცენარის გამრავლების დაბალი ინტენსივობით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევრაზიის კონტინენტის ზომიერ და სუბარქტიკულ სარტყლებს.

Goodyera repens (L.) R. Br.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 8-30 სმ. ღეროს ზედა ნახევარი დაფარულია ჭირკვლოვანი ბუსუსებით. ფოთლები ღეროს ძირშია შეკრებილი, მორიგეობითი. ფორმით კვერცხისებური, ფოთლის ყუნწები ფრთიანია. დანარჩენი ფოთლები პატარაა, ღერომხვევი, ლანცეტა ფორმის. ყვავილეთი ცალგვერდაა, შებუსული, ყვავილები თეთრია ან მოყვითალო. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სართელიდან სუბალპურ სართელამდე წინვან ტყეებში, არყნარებსა და იშვიათად – დეკანებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში, მაგრამ საკმაოდ იშვიათია. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ბორეალურ აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Gymnadenia conopsea (L.) R.Br.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე -15-60 სმ. ღერო შეფოთლილია. ძირში მურა ფერის ვაგინებია. ფოთლები სიგრძეზე დაკეცილია, ხაზურლანცეტა ფორმის. ყვავილეთი მრავალყვავილიანია, თავაკის ან თავთავის ფორმისა. ყვავილები პატარაა, სურნელოვანი, ლილისფერი ან მენამული. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყის შუა სართელიდან ალპურ სართელამდე მდელოებზე, არყნარებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Herminium monorchis (L.) R.Br

ოჯახი: *Orchidaceae* – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 7-25 სმ. მეჩხრად შეფოთილი. ფოთოლი 2-3-ია, ღეროს ძირში განლაგებული. მოგრძოლანცეტა ან ხაზური. ზედა ფოთლები ძალიან დაპატარავებულია-ხაზური ფორმის. ღეროს ძირში კი ფოთოლი ქერცლისებურია. ყვავილენი მეჩხერია. ყვავილები მოყვითალო მწვანეა, სურნელოვანი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა და ალპურ სარტყლებში. მდელოებზე, იშვიათი მცენარეა. საქართველოში გვხვდება, ძირითადად, აღმოსავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიას, ევროპასა და აზიას.

Himantoglossum formosum (Steven) K.Koch

ოჯახი: *Orchidaceae* – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-25 სმ, მეჩხრად შეფოთილი. ფოთოლი 2-3-ია, ღეროს ძირში განლაგებული. მოგრძო-ლანცეტა ან ხაზური. ყვავილენი ცილინდრულია. ქვედა ტუჩი ყვავილის ყვავილსაფრის დანარჩენ ნაწილებთან შედარებით 2-ჯერ გრძელია და ხასიათდება დანამატებით. ყვავილები მუქი იასამნისფერია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში. მდელოებზე. იშვიათი მცენარეა. საქართველოში გვხვდება, ძირითადად, აღმოსავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Limodorum abortivum (L.) Sw.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

უქლოროფილო, პარაზიტული მცენარეა. ღერო მაღალი და მსხვილია, ფოთლები ქერცლისებურია. ყვავილენი მეჩხერია, თანაყვავილები – ლანცეტა, ყვავილზე მოკლე. ტუჩი მთლიანია და ქვევითაა მიმართული, ყვავილსაფარზე მოკლე. მუქი იისფერ-ლილისფერი. დეზი ვიწროა. ყვ. ნაყ. IV-VI. დაბლობის მცენარეა, იზრდება ფოთლოვან ტყეებში, ბუჩქნარებში. საქართველოში გვხვდება ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Neotinea tridentata (Scop.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase = Orchis tridentata Scop.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის ღერო 15-50 სმ სიმაღლისაა, მისი ქვედა ნაწილი 3-6-ფოთლიანია, ღეროს ზედა ნაწილი 2-5 ნაწვეტებული ფოთლის მსგავსი ვაგინითაა შემოსილი. ფოთლები მოგრძოლანცეტაა, ბლაგვწვერიანი და ძირისკენ შევიწროებული. ყვავილენი მოკლეა, ხშირი, კვერცხისებური ან სფეროსებური. ყვავილები წვრილია, ვარდისფერ-სოსანი; ტუჩი ღია ვარდისფერია. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურლანცეტაა და გრძლად ნაწვეტებული. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილს.

***Neotinea ustulata* (L.) R.M. Bateman,
Pridgeon & M.W. Chase = *Orchis ustulata* L.**

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-50 სმ სიმაღლისაა, შეფოთილი; ზედა ნაწილში დაფარულია წანვეტებული ფოთლისმაგვარი ვაგინებით. ფოთლები მოყვანილობით მოგრძოლანცეტაა, ლევა, ძირისკენ შევიწროებული და პატარა ნვეტით დაბოლოებული. ყვავილედნი ხშირ და მრავალყვავილიანია, ცილინდრული. ყვავილები პატარა ზომისაა; მუზარადი მოშავო-მწვანე ფერისაა და მობლავო; ყვავილსაფრის შიგნითა ფოთლები ვარდისფერია; ტუჩი ღია ვარდისფერია ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება შუა და ზედა სარტყლებში ტყისპირებსა და ბუჩქნარში, მდელოებზე. სპორადულად გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

***Neottia nidus-avis* – ჩიტიბუდა**

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი, პარაზიტული ბალახოვანი მცენარეა. მისი ფესვები ქმნის დამახასიათებელ, ბუდის ფორმის გროვას. ღეროს სიმაღლე 15-30 სმ-ია. ფოთლების ადგილას ქერცლები აქვს განვითარებული, ყვავილედნი გრძელია, მრავალყვავილიანი, ყვავილი მურა ფერისაა, სურნელოვანი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ტყეებსა და ბუჩქნარებში. არცთუ ისე ხშირია. საქართველოში გვხვდება თითქმის ყველგან. საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Neottia ovata (L.) Bluff & Fingerh. = *Listera ovata* (L.) R.Br. – ორფოთოლა

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით – 30-60 სმ. ღერო ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბუსუსით არის მოფენილი. ფოთლები მომრგვალოკვერცხისებურია, მახვილწვერიანი. ყვავილეთი გრძელია, მრავალყვავილიანი, ყვავილები მომწვანო ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება დაბლობსა და მთის შუა სარტყელში ტყეებში, ბუჩქნარებსა და ველობებზე. საქართველოში გვხვდება თითქმის ყველგან, მაგრამ – არცთუ ისე ხშირად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, აზიის ზომიერი სარტყლის დიდ ნაწილსა და ჩრდილო ამერიკას.

Ophrys apifera Huds. – ფუტკრის დედა

ოჯახი: **Orchidaceae** – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 50 სმ – მდე. ფოთლები უფრო ღეროს ქვედა ნაწილშია თავმოყრილი, ფორმით მოგრძოლანცეტი. ზედა ფოთლები პატარა ზომისაა, ღერომხვევი. ყვავილეთი მეჩხერია – 3-5-ყვავილიანი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ვარდისფერია, სამი მწვანე ძარღვით. შიგნითა ფოთლები მომწვანო ან ვარდისფერი. ტუჩი ხავერდოვანია, ოვალური, მონითალო-ყავისფერი, ძირში ყვითელლაქიანი პატარა დანამატი. ყვ. ნაყ. V-VI. დაბლობის მცენარეა, იზრდება მუხნარებში, ბუჩქნარებში, საკმაოდ იშვიათია. საქართველოში გავრცელებულია სპორადურად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

***Ophrys apifera* Huds. = *Ophrys oestrifera*
M. Bieb.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-45 სმ. ღეროს ძირში 2-5 მოგრძო ფოთოლია. ღერო მეტ-ნაკლებად თანაბრად არის შეფოთლილი. ყვავილენი მეჩხერია – 2-5 – ყვავილიანი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ღია სოსანია, ფორმით – ხაზურღანცეტა, სამი მწვანე ძარღვით. შიგნითა ფოთლები მომწვანო-სოსანია. ტუჩი სამნაკვითიანია, ხავერდოვანი, ფართო ოვალური, მოშავო-ყავისფერი, ზემო მხრიდან ნალის ფორმის მოლურჯო-იისფერი მოხატულობით, რომელიც ყვითელი არშიით არის შემოვლებული. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მუხნარებში, ბუჩქნარებში, ღია, ქვიან ადგილებში. ამ გვარის სახეობებიდან ყველაზე ხშირია. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

***Ophrys caucasica* Woronow ex Grossh.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-35 სმ. ფოთლები უფრო ღეროს ქვედა ნაწილშია თავმოყრილი, ფორმით მოგრძოლანცეტა. ზედა ფოთლები პატარა ზომისაა, მწვანევაგინიანი, ღერომხვევი. ყვავილენი მეჩხერია – 1-4 ყვავილიანი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მომწვანო ან მოყვითალო-მწვანე, ფორმით – მოგრძო-ლანცეტა, სამი ძარღვით. შიგნითა ფოთლები მომწვანო – მურა ფერისაა. ტუჩი სამნაკვითიანია, ხავერდოვანი, ფართოკვერცხისებური, მონითალო-მურა ან მოყისფრო-იისფერი, H-ის მსგავსი მოხატულობით. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მუხნარებში, ბუჩქნარებში, ღია, ქვიან ადგილებში. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ევორეგიონს და მისი ენდემია.

Orchis mascula (L.) L.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები 7-14 სმ სიგრძისაა, ლანცეტა, ძირში შევიწროებული და ღეროს ქვედა ნაწილშია განლაგებული. ყვავილედები ცილინდრულია, ხშირ და მრავალყვავილიანი. ყვავილები ყავისფერ-მეწამულ-იისფერია ან მომწვანო-მეწამული; ტუჩის ფუძე მოთეთროა და მუქი მეწამული ან იისფერი წინწკლებით მოფენილი. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მოგრძოა, კვერცხისებური ან კვერცხისებურ-ლანცეტა, მახვილი ან გრძლად წაწვეტებული; ყვავილსაფრის გვერდითი ფოთლები ასიმეტრიულია. ტუჩი ფართოსოლისებურია, სამნაკვთიანი; მისი გვერდითი ნაკვთები ფართოა და ოდნავ მრგვალებილა. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე ტყისპირებსა და მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო აფრიკასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Orchis militaris L.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მცენარის სიმაღლე 20-45 სმ – ია, ძირთან 2 მოთეთრო სიფრიფანა ვაგინით, ფოთოლი – 3-5, მოგრძო -ელიფსური ან მობლაგვო. ყვავილედები მკვრივია, მრავალყვავილიანი, ჯერ პირამიდული, შემდეგ კი – ცილინდრული. ყვავილები სურნელოვანია, გარეთა ფოთლები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, წაწვეტებული, სამძარღვიანი, გარედან მოთეთრო – მოვარდისფრო, შიგნიდან 3 იისფერ-წითელი ძარღვით. ტუჩი მოთეთროა, წითელი წინწკლებით. ნაკვთები ხაზურია, შუა ნაკვთი დიდია. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, ტყისპირებსა და მდელოებზე. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, ჩრდილო და აღმოსავლეთ აზიას.

***Orchis punctulata* Steven ex Lindl.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 25-65 სმ სიმაღლისაა, მის ძირში განვითარებულია 4-5 ლანცეტა ან უკუკვერცხისებური ბლაგვი ფოთლები. ყვავილედ მუჩხერია, ცილინდრული, მრავალყვავილიანი; ყვავილს ვანილის სუნი აქვს. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მოყვითალო-მომწვანოა. ყვავილსაფრის შუა ფოთოლი სამძარღვიანია, გვერდითი – ოთხძარღვიანი და არათანაბარგვერდიანი. ტუჩი მომწვანო-მოყვითალოა ან ზეთისხილისფერი, ორნაკვთიანი, ნახევარმთვარისებურად მოხრილი ნაკვთებით. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში ტყისპირებში, ბუჩქნარში. საქართველოში საკმაოდ იშვიათია, იზრდება კახეთსა და აფხაზეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ახლო აღმოსავლეთის ცენტრალურ ნაწილს.

***Orchis purpurea* subsp. *caucasica* (Regel) B. Baumann & al. – ჯადვარი, გუგულის კბაბა**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის ღერო 30-80 სმ სიმაღლისაა; ფოთლები ღეროს ძირთანაა თავმოყრილი – 3-6, ელიფსურ-ლანცეტა ფორმის, ბლაგვი; მათ ზემოთ ვაგინაა, რომელიც ფოთლის მსგავსია, გრძელი და წაწვეტებული. ყვავილედ გრძელია ხშირ და მრავალყვავილიანი. თანაყვავილები ხასიათდება მუქი მენამული ფერის წინწკლებით, რომელიც ვარდისფერ ფონზეა მოფენილი; ზოგჯერ ეს წინწკლები ერთმანეთს უერთდება და მთლიან ლაქადაა წარმოდგენილი. ტუჩი მოთეთროა ან ვარდისფერი, მუქი მენამული ფერის წინწკლებით მოფენილი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ტყეებში, ნესტიან ადგილებში, ბუჩქნარებში, ტყისპირებში. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად, თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Orchis simia Lam. – მამიშუნის ჯაღვარი

ოჯახი: Orchidaceae – ჯაღვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მცენარის ღერო 20-50 სმ სიმაღლისაა, 4-5-ფოთლიანი, მოყვანილობით – მოგრძოლანცეტა, მობლაგვო, ვაგინიანი ფოთოლი 1-2-ია. ყვავილენი ხშირია, მრავალყვავილიანი, კვერცხისებური. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები მონაცრისფრო-იისფერია. ტუჩი ღია ვარდისფერია, მისი შუა ნაკვთი წინწკლებიანია, გვერდითი ნაკვთები ვიწროხაზური და მოღუნული. შუა ნაკვთი გაყოფილია ორ ვიწროხაზურ ნაწილად და მათ შორის სადგისისებური კბილია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა სარტყლის ტყეებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Platanthera bifolia (L.) Rich. – ორფოთოლა

ოჯახი: Orchidaceae – ჯაღვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა – 30-35 სმ სიმაღლის. ფოთოლი ორია, ფართოოვალური, ბლაგვწვერიანი. ყვავილენი მეჩხერია, ცილინდრული ფორმის. ყვავილები თეთრია, წვერში ოდნავ მომწვანო, ძლიერ სურნელოვანი, განსაკუთრებით – ღამით. ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები ხუთძარღვიანია, შიგნითა – სამძარღვიანი. თანაყვავილები ლანცეტაა, ბლაგვი. ტუჩი ხაზურია ან ენისებური. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყეებში, ბუჩქნარებში, ტყის პირა ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, ციმბირის ზოგიერთ რეგიონს.

Platanthera chlorantha (Custer) Rchb. – ორფოთოლა

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა – 30-60 სმ სიმაღლის. ფოთლები მთლიანია, წაწვეტებული, მოგრძოკვერცხისებური. ფოთოლი ორია, ფართო და ბლაგვწვერიანი; ღეროს ზედა ნაწილში პატარა ლანცეტა და მახვილი ფოთლებია. ყვავილენი მეჩხერია, ცილინდრული ფორმის, მრავალყვავილიანი. თანაყვავილები ფოთლისებურია, მწვანე, ლანცეტა, წაწვეტებული ან ბლაგვი. ყვავილები მომწვანო-თეთრია. ტუჩი ხაზურია ან ლანცეტა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სართელის ფართოფოთლოვან, ძირითადად, წიფლნარ-მუხნარებში, წიწვოვან ტყეებში, ბუჩქნარში, ალპურ სართელში – მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Serapias vomeracea (Burm.f.) Briq.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო შეფოთილია, ფოთლები ღეროს წვერისკენ უფრო პატარაა, ლანცეტა. ყვავილენი გრძელია, 12 სმ-მდე სიგრძის. თანაყვავილებს სიგრძესა და სიგანეზე მრავალი მუქი წითელი ფერის ძარღვები აქვს. ყვავილები დიდი ზომისაა, ყვავილსაფრის ფოთლები გარედან მომწვანო-მურანითელი ფერისაა, ტუჩი უდებოა, მუქი წითელი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სართელამდე ბუჩქნარებში, მდელოებზე. საქართველოში ძირითადად გავრცელებულია დასავლეთ ნაწილში, იშვიათად -ვახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილს, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

***Spiranthes spiralis* (L) Chevall.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მცენარის სიმაღლე – 8-35 სმ. ყველა ფოთოლი ფესვთანურია და ადრევე კვდება, თუმცა მალევე მეორე წლის ფოთლები ვითარდება. ყვავილედნი ცალგვერდაა, ყვავილი თეთრია. ყვავილედის ღერძი შებუსული. ყვ. ნაყ. VIII-X. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე, ქვიშნარებზე, ქვიან ადგილებში, ფიჭვნარებში, ტყისპირებსა და ველობებში, საქართველოში ცნობილია დასავლეთ ნაწილიდან და შიდა ქართლიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას (სპორადულად), სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო აფრიკასა და ირანს.

***Steveniella satyroides* (Spreng.) Schltr.**

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 20-40 სმ. ღერო შეფოთლილია, 3-5-ფოთლიანი. ძირის ფოთლები სიფრიფანაა. მათ ზემოთ ორი მწვანე ფოთოლია, დამახასიათებელი წაბლისფერი ლაქებით. ყვავილები გრძელია, ყვავილის მუზარადი მოწითალო-მწვანეა, ყვავილსაფრის ფოთლები კი წაბლისფერ-მწვანე, წითელი ლაქებით. ტუჩი მურა მწვანე ფერისაა, ძირში მოწითალო-ყავისფერი, წვრილმეჭვიანი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მუხნარებში, რცხილნარებში, ბუჩქნარებსა და ტყისპირა ადგილებში. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში, საკმაოდ იშვიათია. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ყირიმსა და მცირე აზიას. მცენარე აღწერილია საქართველოდან.

Traunsteinera sphaerica (M.Bieb.) Schltr.

ოჯახი: Orchidaceae – ჯადვარისებრნი

70 სმ – მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ორი ან სამი ფოთოლი მოგრძო-ლანცეტა ან ბოლოში მოკლენვეტიანი. ყვავილედნი სშირ და მრავალყვავილიანი, მოყვანილობით პირამიდული ან კვერცხისებურ-სფეროსებური; ყვავილი თეთრია; ყვავილსაფრის გარეთა ფოთლები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, სამძარღვიანი, ზევით გაფართოებული. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპურ-ალპურ სარტყლებში მდელოებზე, ნაკადულების გასწვრივ და ტენიან მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Euphrasia amblyodonta Juz. – კორდისკბილა

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი პატარა ზომის მცენარეა, ღერო სიმაღლით – 2-10 სმ, სწორად მდგომია ან წამოწეული, მარტივი ან დატოტვილი, ტოტები მოპირისპირეა სუტყუა ბენვით შემოსილი. ფოთლები კვერცხისებურია, 1-2 ნიჩბისებური ნაკვთით თითოეულ მხარეზე. ყვავილედნი თავაკისებურია. ყვავილედნი თეთრია, ზოგჯერ ლილისფერი ზედა ტუჩით, ზედა ტუჩის იისფერი ზოლები გასდევს და ყვითელი ლაქა ახასიათებს. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპურ მდელოებსა და მორენებზე. საქართველოში ცნობილია სპორადულად დიდი კავკასიონის გაყოლებებზე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Euphrasia caucasica* Juz. – კორდისკბილა**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 5-35 სმ სიმაღლისაა, მარტივი, შებუსუსულია თეთრი ხუჭუჭა ბენვით. ფოთლები კვერცხისებურია, შებუსუსული. ღეროსეული ფოთლები 3-5 – ფხიანი კბილით ხასიათდება. გვირგვინი მოთეთრო ფერისაა, მუქი იისფერი ზოლებით. ზედა ტუჩი მკრთალი იისფერია, ქვედა ტუჩს ყვითელი ლაქა აქვს. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ღორღიან ფერდობებზე და ბუჩქნარებში, მთის შუა და ზედა სარტყლებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას. კავკასიის ენდემია.

***Lathraea squamaria* L. – ჩანყობილა**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრი

მრავალწლიანი პარაზიტული ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო 5-30 სმ სიმაღლისაა, ძირში ქერცლებიანია. მოწითალო-თეთრი ფერისაა. ყვავილედი მჭიდროა, ცალმხრივი, გვირგვინი მილისებურია, ორტუჩა, შეფერილობით – მოთეთრო-ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე. პარაზიტობს თხილის, რცხილის, მურყნის, ნიფლისა და სხვა მცენარეთა ფესვებზე. საქართველოში ეს მცენარე ცნობილია იმერეთიდან, შიდა ქართლიდან, სამცხე-ჯავახეთიდან, აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთიდან და კახეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპასა და მცირე აზიას.

Melampyrum arvense L. – ყანის სანთელა

ოჯახი: **Orobanchaceae** – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-50 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომია, დატოტვილი, შებუსუსული. ფოთლები ლანცეტაა, კიდემთლიანი, 2-4 კბილით. ყვავილენი ცილინდრული თავაკია. თანაყვავილები მოგრძო-კვერცხისებურია, შეფერილობით მენამულ-მოვარდისფრო ან მოთეთროა, ღრმად დანაკვეთული, კიდევებზე ნამწამებიანი. გვირგვინი დიდი ზომისაა, მენამული ფერის. ქვედა ტუჩი ყვითელი ლაქებითაა დაფარული. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ველებზე, ტყის ველობებზე, ნათესებში, ყამირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, დასავლეთ ციმბირს.

Melampyrum caucasicum Bunge – ყანის სანთელა

ოჯახი: **Orobanchaceae** – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-40 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, დატოტვილი. ფოთლები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, კიდემთლიანი ან დაკბილული. ყვავილენი ცილინდრული თავთავია. თანაყვავილები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, შეფერილობით – მწვანე, ზედა ნაწილში თათისებურად გაფარჩხული, კიდევებზე ნამწამებიანი. გვირგვინი დიდი ზომისაა, ყვითელია ან მენამული. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ველებზე, ნათესებში, ყამირებზე, ტყის ველობებზე, იშვიათად – ტყეებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოში, შიდა ქართლში, სამცხე-ჯავახეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ აღმოსავლეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემია. სახეობა აღწერილია საქართველოდან.

Orobanche arenaria Borkh.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ორ ან მრავალწლიანი მცენარეა, 15-20 სმ სიმაღლის მარტივი და ძლიერი ღერო, შეფერილობით გახუნებული იისფერი ან მოყვითალოა, ქვედა ქერცლები კრამიტისებურია, ზედები – ლანცეტა. გვირგვინი ქვედა ნაწილში გაფართოებულია, შემდეგ ვიწროვდება. შეფერილობით მოლურჯო-იასამნისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობებში და პარაზიტობს ავშნის (*Artemisia*) სახეობათა ფესვებზე. საქართველოში მისი ნახვა შესაძლებელია შიდა ქართლში, აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას.

Orobanche caryophyllacea Sm.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

მრავალწლიანი მცენარეა, ღერო მარტივია, 15-40 სმ სიმაღლის, მკრთალი ან ღია იისფერი, გლუვი ან ზოლებინი, შეხუსული ჭირკვლოვანი ბუნვით. ქვედა ქერცლები კვერცხისებურ-მოგრძოა, ზედები ლანცეტასებური, გვირგვინი დიდი ზომისაა, ფართო მილით. ქვედა ნაწილში გაფართოებულია, ზედა ტუჩი მუზარადისებურია, ქვედა კი თანაბარი ნაკვეთებით ხასიათდება. შეფერილობით გახუნებული ლილისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობებიდან მთის შუა სარტყლამდე და პარაზიტობს ენდროსებრთა (*Rubiceae*) ფესვებზე. საქართველოში მისი ნახვა შესაძლებელია აფხაზეთში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

Orobanche cernua Loeffl. = Orobanche cumana Wallr.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ერთ, ორ ან მრავალწლიანი მცენარეა. ღერო 15-50 სმ სიმაღლისაა, მარტივია, შებუსუსული თიხისფერი ჭირკვლოვანი ბენვით. ქერცლები კვერცხისებური ან ლანცეტასებურია. გვირგვინი საშულო ზომისაა, რკალივით მოხრილი მილით. ყვავილები გაშლამდე ზემოთ არის აღმართული, მერე – გაფარჩხული. გადანაღუნი შეფერილობით ლილისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობებიდან მთის შუა სარტყლამდე და პარაზიტობს რთულყვავილოვანთა და ძაღლყურძენასებრთა ოჯახების სახეობების ფესვებზე. საქართველოში მისი ნახვა შესაძლებელია შიდა ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიას, ავსტრალიას.

Orobanche gracilis Sm.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

მრავალწლიანი მცენარეა. ღერო მარტივია და სიმაღლით 60 სმ-მდე, შეფერილობით მღვრიე-მეწამული, შებუსუსული ჭირკვლოვანი ბენვით ან თითქმის შიშველი. ქერცლები კვერცხისებურია. გვირგვინი დიდი ზომისაა, ზარის ფორმის. ზედა ტუჩის ნაკვეთები გადაკეცილია და ქედიანი, ქვედა ტუჩის შუა ნაკვეთი დიდი ზომისაა. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება დაბლობებიდან მთის შუა სარტყლამდე და პარაზიტობს პარკოსანთა ოჯახის სახეობების ფესვებზე. საქართველოში მისი ნახვა შესაძლებელია შიდა ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპასა და მცირე აზიას.

Orobanche lutea Baumg.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

მრავალწლიანი მცენარეა, ღერო 20-60 სმ სიმაღლისაა, მარტივი, ძლიერი, შეფერილობით მურა-მენამული ან მოყვითალო, შებუსულია ჭირკვლოვანი ბენვით. ქვედა ქერცლები კრამიტისებურია და ზედები დაშორებულია, გვირგვინი ქვედა ნაწილში გაფართოებულია. შეფერილობით გახუნებული მურა ფერისაა ან მონითალო. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობებში და პარაზიტობს პარკოსანთა სახეობათა ფესვებზე. მისი ნახვა შესაძლებელია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა აზიას.

Parentucellia latifolia Caruel

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-30 სმ სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, მარტივი ან დატოტვილი. ღეროსეული ფოთოლი 4-8 წყვილია, ფართოკვერცხისებური, კიდედაკბილული. გვირგვინი მენამულია, ქვედა ტუჩი – სამნაკვთიანი. ყვავილები ილლიურია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ველებზე, მდელოებზე და ბუჩქნარებში, ტენიან ადგილებში, ზოგან – მასობრივად. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევროპას.

***Pedicularis comosa* L. – საბილია**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-50 სმ სიმაღლისაა, დალარული, შიშველი ან ღარების გასწვრივ შებუსული ხშირფოთლიანი. ქვედა ფოთლები როზეტულია, ფორმით მოგრძობაზური, ფრთისებურად განკვეთილი. ღეროსეული ფოთლები პატარაა, ძირითადად – მჯდომარე. ყვავილეთი ფართოკვერცხისებურია, ხშირყვავილიანი. გვირგვინი მოთეთრო – მოყვითალოა. ყვ. ნაყ. VI-VII. მცენარე გავრცელებულია შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე მდელოებზე. საქართველოში ცნობილია რაჭა-ლეჩხუმიდან, გურიიდან, აჭარიდან, ქართლიდან, სამცხე-ჯავახეთიდან და კახეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს დასავლეთ და ცენტრლურ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო და დასავლეთ ირანს.

***Pedicularis condensata* M. Bieb. – საბილია**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-60 სმ სიმაღლისაა, ღრმად დალარული, შიშველი ან ღარების გასწვრივ ხუჭუჭა ბენვით შებუსული, ხშირფოთლიანი. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია, შუა ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ფორმით მოგრძობაზური, ფრთისებურად განკვეთილი. ზედა ფოთლები შედარებით პატარაა, ძირითადად – მჯდომარე. ყვავილეთი ფართოკვერცხისებურია, ხშირყვავილიანი. გვირგვინი მოთეთრო-მოყვითალოა. ყვ. ნაყ. VI-VII. გავრცელებულია მთის ზედა და ალპური სარტყლების მდელოებზე. ცნობილია მთელი საქართველოდან, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

***Pedicularis crassirostris* Bunge – საბილია**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, 5-15 სმ სიმაღლის მრავალი ღერო, წამოწეულია, მუქი ფერის, ნიბოებზე თეთრი ბეწვით მოფენილი. ფესვთანური ფოთლები შიშველია, ფოთლის ყუნწები ხუჭუჭა ბეწვითაა შებუსული. ფოთოლი დაყოფილია მსხვილ, ფრთისებურად დანაკვეთულ სეგმენტებად. ღეროსეული ფოთლები 2-4-წევრიან ჩხროდ არის განლაგებული. ყვავილედ თავაკია, ყვავილი მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ტენიან და ღორღიან ადგილებში. სპორადულად მთელ საქართველოშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს, გარდა ჩრდილო ირანისა. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Pedicularis eriantha* T.N. Popova – საბილია**

ოჯახი: *Orobanchaceae* – კელაპტარასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-60 სმ სიმაღლისაა, დაღარული, შიშველი ან ღარების გასწვრივ შებუსული, ხშირფოთლიანი. ქვედა ფოთლები მრავალია, ფორმით – მოგრძობხაზური, ფრთისებურად განკვეთილი. ღეროსეული ფოთლები პატარაა, ძირითადად – მჯდომარე. ყვავილედ თართოკვერცხისებურია, ხშირყვავილიანი. გვირგვინი მოთეთრო-მოყვითალოა. ყვ. ნაყ. VI-VII. გავრცელებულია შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე. საქართველოში ცნობილია რაჭა-ლეჩხუმიდან, გურიიდან, აჭარიდან, ქართლიდან, სამცხე-ჯავახეთიდან და კახეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს დასავლეთ და ცენტრალურ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო და დასავლეთ ირანს.

**Phelypaea coccinea (M. Bieb.) Poir. =
Diphelypaea coccinea (M. Bieb.) Nicolson-
პირიმბა**

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

პარაზიტული მცენარეა. ღერო მრავალი, ღრუიანი, 3-6 მმ სისქის, 30 სმ სიმაღლის, მუქი წითელი ჭირკვლოვანი შეხუსვით, ქერცლებით თანაბრად შემოსილი. ქერცლები კვერცხისებური მოგრძო ფორმისაა, სხვადასხვა სიგრძის, ნახევრად ღეროშხვევი. გვირგვინი ფართო მოხრილი მილითაა. გვირგვინი გარედან ყვითელია, შიგნიდან – კაშკაშა წითელი. ყვ. ნაყ. IV-VII. მცენარე იზრდება მთის ქვედა სარტყლის ტყეებში, ბალახოვან ფერდობებზე, მდელოებზე, პარაზიტობს სხვადასხვა Asteraceae-ს სახეობაზე. საქართველოში გვხვდება მთიულეთში, შიდა და ქვემო ქართლში, სამცხე-ჯავახეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილს, სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიისა და ახლო აღმოსავლეთის ზოგიერთ რეგიონს.

Rhinanthus schischkinii Vassilcz. – ხრიალბა

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 5-12 სმ სიმაღლისაა, მეტ-ნაკლებად შეხუსული. ფოთლები მოგრძოლანცეტაა. თანაყვავილედნი ჯამის ფოთლებზე გრძელია. გვირგვინი ყვითელია. ქვედა ტუჩი ზედასგან დაშორებულია. ზედა ტუჩის ნისკარტი იისფერია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. გავრცელებულია ალპურ მდელოებზე. საქართველოში მცენარე გავრცელებულია დიდი კავკასიონის ქედის გაყოლებზე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიონის ქედის ჩრდილოეთ და სამხრეთ ფერდობებს. კავკასიის ენდემია.

Rhinanthus serotinus subsp. aestivalis
(N.W.Zinger) Dostál = **Rhinanthus vernalis**
(N.W.Zinger) Schischk. & Serg.

ოჯახი: **Orobanchaceae** – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-60 სმ სიმაღლისაა, მწვანე ან მოყავისფრო, ღარებიანი ან ნიბოებიანი. შიშველი ან სუსტად შებუსული. ფოთლები მჯდომარეა, ფორმით მოგრძო-ლანცეტაა. ყვავილის ქვედა ტუჩი ზედა ტუჩთან შედარებით მოკლეა და მისგან დაშორებული. გვირგვინი ყვითელია. ზედა ტუჩის ნისკარტი მოთეთროა ან იისფერი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპურ მდელოებზე. საქართველოში მცენარე გავრცელებულია დიდი კავკასიონის ქედის გაყოლებამდე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ციმბირსა და ჩრდილო ამერიკას.

Rhynchosorys elaphas (L.) Griseb. – სპყურა

ოჯახი: **Orobanchaceae** – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-60 სმ სიმაღლისაა, მარტივი ან დატოტვილი, შებუსული ან შიშველი. ფოთლები მჯდომარეა ან მოკლევუნნიანი, მოპირისპირედ განლაგებული, მოგრძო ან მოგრძოკვერცხისებური ფორმის. ყვავილები მარტოულია, ილიური, ყვითელი, ხორთუმი სწორია ან აღმავალი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყისა და სუბალპური სარტყლების ბუჩქნარებში, ტენიან მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Rhynchosorys orientalis Benth.

ოჯახი: Orobanchaceae – კელაპტარასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 30-60 სმ სიმაღლისაა, მარტივი ან დატოტვილი, შებუსული. ფოთლები მოპირისპირედ არის განლაგებული, თითქმის მჭდომარე, ფორმით – მოგრძო, სამკუთხალანცეა ან კვერცხისებური. ყვავილები მარტოულია, იღლიური, ყვითელი, ხორთუმი რკალივით არის მოხრილი, რომელიც ბოლოვდება ფართო ფირფიტით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყისა და სუბალპური სარტყლების ბუჩქნარებში, ტენიან მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Oxalis corniculata L. – მუხაველა

ოჯახი: Oxalidaceae – მუხაველასებრნი

ერთ ან ორწლიანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 8-25 სმ-ია. ზოგჯერ გართხმული, გრძელტოტებიანი. ფოთლები მორიგეობითია, სამფოთოლაკიანი, გრძელყუნწიანი. ფოთოლაკები უკუგულისებურია, ორივე მხარეზე მოფენილია მიტკვეცილი, ჭაგრისებური ბენვით. საყვავილე ღერო მარტოული 1-3 ყვავილითაა. გვირგვინის ფურცლები ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება ფერდობებზე, რუდერალურ ადგილებში, მდინარეთა ნაპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, და თითქმის მთელ ევრაზიის კონტინენტს, გარდა ციმბირისა.

Oxalis violacea L.

ოჯახი: Oxalidaceae – მჟაველასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი, უღერო მცენარეა. ფოთლები გრძელ და სუსტყუნნიანია. ფოთოლაკები უკუგულისებურია, ღრმად არის ამოკვეთილი, ორივე მხარეზე მიტკეცილი ბუნვით მოფენილი, მონითალო ფერის, წვრილი წერტილებით დაწინწკლული. საყვავილე ღერო მრავალყვავილიანია. გვირგვინის ფურცლები მოლურჯო-იისფერია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება რუდერალურ ადგილებში. საქართველოში შემოტანილი მცენარეა. გავრცელებულია აფხაზეთსა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Paeonia daurica subsp. coriifolia (Rupr.) D.Y.Hong. = Paeonia caucasica (Schipcz) Schipcz. – კავკასიური იორდასალაში

ოჯახი: Paeoniaceae – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50-100 სმ სიმაღლისაა, სწორია ან ოდნავ დაკლაკნილი, შეფოთილი. ფოთოლი ორივე მხარეს შიშველია ან ქვემოდან შებუსული. ფოთლის ნაკვეთები მოგრძოოვალურიდან თითქმის მომრგვალომდეა. ყვავილი მენამული ფერისაა, გვირგვინის ფურცლები უკუკვერცხისებურია. მტვრიანას ძაფები მენამულ-ნითელია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება დაბლობებსა და მთის ქვედა სარტყელში, მუხნარებსა და რცხილნარებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემია.

***Paeonia daurica* subsp. *coriifolia* (Rupr.)
D.Y.Hong = *Paeonia ruprechtiana* Kem.-
Nath. – რუპრეხტის იორდასალაში**

ოჯახი: Paeoniaceae – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50-100 სმ სიმაღლისაა, სქელი, შეფოთილი, ოდნავ დაკლავნილი და წახნაგებიანი. ფოთოლი ტყავისებურია, ძირითადად – ცხრანაკვთიანი, მისი ნაკვთები ფართოუკუკვერცხისებურია ან თითქმის რომბისებური. ყვავილები ფართოდაა გადაშლილი, მოვარდისფრო-წითელია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა სარტყლის ტყეებში, ხეებში. გავრცელებულია რაჭაში, იმერეთსა და ქართლში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Paeonia daurica* subsp. *wittmanniana*
(Hartwiss ex Lindl.) D.Y.Hong = *Paeonia*
wittmanniana Hartwiss ex Lindl. – ვიტმანის
იორდასალაში**

ოჯახი: Paeoniaceae – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 80-100 სმ სიმაღლისაა. ფოთოლი ორმაგ-სამფოთლოაქიანია, შიშველი ან ქვედა მხარეზე შებუსული. მისი ნაკვთები უკუკვერცხისებურია, წაწვეტებული ან მობლაგვო. ყვავილი ფართოდაა გადაშლილი. გვირგვინის ფურცლები მოყვითალო-მოთეთროა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა სარტყელში ტყისპირა ადგილებში, ნიფლნარებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Paeonia daurica* subsp. *macrophylla* (Albov)
D.Y.Hong = *Paeonia steveniana* Kem.-Nath.
– სტეპენის იორდასალაში**

ოჯახი: *Paeoniaceae* – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 100 სმ-მდე სიმაღლისაა, მაგარია და ხშირფოთლიანი. ფოთოლი 9-ნაკვეთიანია, ნაკვეთები უკუკვერცხისებურია, მოგრძოვალური ან კვერცხისებური. ყვავილი არ არის ფართოდ გადაშლილი. ჭამის ფოთლები არათანაბარია. გვირგვინის ფურცლები რძისფერია და უკუკვერცხისებური, ძლიერ ჩაზნეფილი. ყვ. ნაყ. V. იზრდება ტყის ზედა სარტყელში ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია შიდა ქართლსა და სამცხე-ჯავახეთში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

***Paeonia daurica* subsp. *mlokosewitschii*
(Lomakin) D.Y.Hong = *Paeonia*
mlokosewitschii Lomakin – მლოკოსევიჩის
იორდასალაში**

ოჯახი: *Paeoniaceae* – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო შეფოთლილია. ფოთოლი ორ-სამფოთლოაკიანია, სულ ზედა ფოთოლი მთლიანია. ორივე მხარე ან მხოლოდ ქვედა მხარე ღევა ფერისაა, შიშველია ან ქვედა მხარეს შებუსული. ფოთლის ნაკვეთები უკუკვერცხისებურია. ყვავილი ფართოდ არ არის გადაშლილი, გვირგვინი თეთრია ან მოყვითალო. სამტვერეები ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა სარტყლის ტყეებში, გვხვდება მხოლოდ ლაგოდების დაცულ ტერიტორიაზე. საქართველოს ენდემია. მცენარე აღწერილია 1897 წელს ბოტანიკურ ბაღში კულტივირებული ეგზემპლარების მიხედვით.

Paeonia x lagodechiana Kem.-Nath. – ლაგოდეხის იორდასალაში

ოჯახი: *Paeoniaceae* – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50-100 სმ სიმაღლისაა, ნახნაგებიანი და შეფოთლილი. ფოთლები ორ-სამნაკვეთიანია, ლეგა, ნაზი და სადა. ფოთლის ნაკვეთები მოგრძო-ელიფსურია. ყვავილი მოთეთრო – ვარდისფერია, ფართოდ არის გადაშლილი. მტვრიანების ძაფები მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. V. იზრდება შუა სარტყლის ტყეებში. მისი ნახვა შესაძლებელია ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიაზე. კავკასიის ენდემია. აღწერილია 1953 წელს ლაგოდეხიდან. გავრცელებულია ასევე დაღესტანში. მცენარე მლოკოსევიჩისა და კავკასიური იორდასალამის ბუნებრივ ჰიბრიდად განიხილება.

Paeonia tenuifolia L. – ველის ანუ წვრილფოთოლა იორდასალაში

ოჯახი: *Paeoniaceae* – იორდასალამისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-50 სმ სიმაღლისაა, შეფოთლილი, ფოთლები ძალიან ვიწროა, თითქმის ძაფისებური, 1-2 მმ სიგანის ნაკვეთებით. ყვავილები დიდი ზომისაა, გვირგვინის ფურცლები მუქი წითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობებსა და მთის ქვედა სარტყელში, ველებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გვხვდება კახეთსა და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და ცენტრალურ ევროპას, ყირიმს, შუა აზიის დასავლეთ ნაწილს.

Argemone mexicana L.

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

45-90 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილი ლეგაა, შიშველი ფოთლები დიდი ზომისაა, 8-20 სმ სიგრძის, ამოკვეთილ ნაკვეთებიანი, მისი ნაკვეთები ქიცვისებურკბილებიანია, თეთრძარღვიანი. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია ან ნარინჯისფერი, უკუკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ზღვისპირა ქვიშებზე, შემოტანილია, საქართველოში გავრცელებულია აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და ტროპიკულ ამერიკას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას – გაველურებულია

Chelidonium majus L. – ქრისტეშისხლა

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

30-100 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ღარებიანია, სწორი და ზედა ნაწილში დატოტვილი, შიშველია ან რამდენადმე ბუნვებიანი. ფოთლები შიშველია ან გაფანტულბუნვიანი – 5-7, ოვალური ან კვერცხისებური. ყვავილები 3-8, შეკრებილია კენწრულ ქოლგისებურ ყვავილედად. გვირგვინის ფურცლები კამკაშა ყვითელია, მოგრძო უკუკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება ტყის ზედა სარტყლამდე, რუდერალური მცენარეა, უპირატესად ტყეებში, ბუჩქნარებში, ბაღებში, ბოსტნებში, დანაგვიანებულ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ აზიას.

***Corydalis angustifolia* (Bieb.) DC.**

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. 10-20 სმ სიმაღლის. ღერო მარტივია, გამოდის ქერცლისებური ფოთლის ილლიდან. ფოთოლი ორია და მორიგეობით, ორჯერ სამად დაყოფილი მოგრძო ან ვიწროხაზურ ნაკვეთებად. მტევანი მცირე ყვავილიანია, ფარჩხატი. გვირგვინი ღია ყვითელი ფერისაა ან თეთრი, 20-25 სმ სიგრძის. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში მთის ქვედა და შუა სარტყლებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, მცირე აზიას და ირანს.

***Corydalis caucasica* DC. – ბუჩქისძირა**

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილია, 10-25 სმ სიგრძისა, სწორად მდგომი, ძირითადად – მარტივი. 2-3 ფოთოლი რიგებად არის განლაგებული, გრძელყუნწიანი, 2-3 ნაწილად დაყოფილი, ფოთლის სეგმენტები ძირამდეა დაყოფილი სამ უკუკვერცხისებურ ნაკვეთად. ყვავილედ მტევანია. გვირგვინის გარეთა ფურცელი მწვანულ-იისფერია, შიგა ფურცელი ყვითელია ან გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. IV-V. მცენარე გავრცელებულია მთის ქვედა და შუა სარტყლებში, ტყეებში, ბუჩქნარებსა და ტენიან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას და მცირე აზიას.

***Corydalis cava* subsp. *marschalliana* (Willd.)
Hayek = *Corydalis marschalliana* (Willd.)
Pers. – ბუჩქისძირა**

ოჯახი: **Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი**

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მცენარე მწვანე ფერისაა, ღერო მარტივია, 10-30 სმ სიმაღლის. ფოთოლი ორია, მორიგეობით განწყობილი, გრძელყუნწიანი, ორჯერ სამად განკვეთილი, ფოთლის სეგმენტები ელიფსურია, შუაზე – უფრო დიდი და ზოგჯერ ნაკვეთებიანი. მტევანი მრავალყვავილიანია. გვირგვინის გარეთა ფურცლები ვარდისფერ-მწვანე ან მოთეთროა. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება ბუჩქნარებსა და ჩრდილიან ადგილებში. საქართველოში სპორადულად გავრცელებულია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Corydalis conorhiza* Ledeb. – ბუჩქისძირა**

ოჯახი: **Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი**

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო მარტივია, 4-10 სმ სიმაღლის. ქვედა ნაწილში 1-2 ქერცლისებური, წვრილი, ღეროზე მჭიდროდ მიკრული ფოთლით. ფორმით ფრთისებურია 2-3 წყვილი სეგმენტით. სეგმენტები ძირამდე განკვეთილია 2-3 ნაკვთად. ყვავილენი ფოთლებზე გრძელია. ჯამის ფოთოლი დიდია და გრძელფორმისა, ლილისფერი. გვირგვინი ვარდისფერი, მწვანე ან ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ალპურ მდელოებზე, მდნობი თოვლის ახლოს. საქართველოს მაღალმთიანეთში არცთუ იშვიათი მცენარეა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Corydalis pallidiflora (Rupr.) N. Busch

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი ლევა მცენარეა, ღერო 5-20 სმ სიმაღლისაა, დაუტოტავი, ღეროზე განლაგებულია 2-3 ქერცლისებური, მიტკეცილი ფოთოლი. 2-4 ფოთოლი განლაგებულია ღეროს ქვედა ნაწილში, გრძელყუნწიანი და სამფოთლოაკიანი. მტევანი ყვავილობისას აშკარად აღემატება ფოთლებს. გვირგვინი 20-35 სმ სიგრძისაა, მოლურჯო-იისფერი ან ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში 2000-3000 მ ზღვის დონიდან, მდელოებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლში, მთიულეთში, ხევსურეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Fumaria officinalis L. – შაჰმარა

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-20 სმ. დატოტვილი, ფოთლები 3-4 ნაწილად არის დაყოფილი ვიწროხაზურ ნაკვეთებად. ყვავილედ მტევანია. გვირგვინი მოვარდისფრო – იისფერია, უფრო მუქი ტუჩით. ყვ. ნაყ. III-VI. იზრდება ქვიან ადგილებში, ნათესებში, მინდვრებსა და ყამირებზე. ძირითადად გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ციმბირს.

Glaucium corniculatum (L.) Curtis – ყაყაჩურა

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

10-40 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წახნაგოვანია, ღარებიანი, ჩვეულებრივ, გაფარჩხულდატოტვილი. მთელი მცენარე ჭაგრითაა მოფენილი. ფოთლები ღრმად ფრთისებრურად არის დანაკვეთილი, არათანაბარ ბასრხეხვებილა სეგმენტებად. ფესვთანური ფოთლები ყუნწიანია, ღეროსეული ფოთლები მჭდომარე. გვირგვინის ფურცლები 1,5-3 სმ სიგრძისაა, შეფერილობით ღვინისფერ-წითელია, ძირში მოშავო-იისფერი ლაქით. ყვ. ნაყ. IV-VIII. დაბლობების, მშრალი ფერდობებისა და ნათესების მცენარეა. გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Hypocoum pendulum L. – ყვავისხმალა

ოჯახი: *Papaveraceae* – ყაყაჩოსებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია ან წამოწეული, სიმაღლით – 10-30 სმ, დატოტვილი. ფოთლები სამ ნაწილად ფრთისებრად განკვეთილია ძაფისებურ-ხაზურ წვეტიან ნაკვეთებად. ფესვთანური ფოთლები როზეტულია. ღეროსეული ფოთლები ძალიან პატარაა და თათის მსგავსად დაყოფილი. ყვავილები გრძელ ტოტებზეა მოთავსებული. გვირგვინი ყვითელია. გვერდითი ნაკვეთები შავი წერტილებით არის დაფარული. ყვ. ნაყ. IV-V. მცენარე გავრცელებულია ნათესებსა და კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია, ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

Papaver fugax Poir. – ყაყაჩო

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

15-40 სმ სიმაღლის ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ლევა, ჭაგრისებურბენვიანი. წვერზე მოკლე გვერდითი ტოტებით, რომლებზედაც განთავსებულია ყვავილები. ფოთლები ფრთისებურად განკვეთილი კვერცხის ფორმის წვერზე ჭაგრიან სემენტებად. ყვავილედ მტევანია. გვირგვინი პატარა ზომისაა, მოყვითალო-მოვარდისფრო. შავი ლაქა არ აქვს. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა და სუბალპურ სარტყლებში მშრალ, კლდოვან ადგილებში, ნაზვავებზე. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანსა და ერაყს.

Papaver hybridum L. – ყაყაჩო

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

10-50 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. დატოტვილი, სწორი, ჭაგრისებურად შებუსული. ღეროსეული ფოთლები ვიწრო-ხაზურად არის დანაკვეთილი. ყვავილის ყუნწებიც და კოკრებიც ჭაგრისებურად არის შებუსული. ყვავილი ვარდისფერია ან წითელი. გვირგვინის ძირი მცირე ზომის შავი ლაქით არის წარმოდგენილი. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება ველებისა და ნახევარუდაბნოების ფორმაციებში, ნათესებში და მშრალ ფერდობებზე. გავრცელებულია იმერეთში, შიდა და ქვემო ქართლში, კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Papaver monanthum Trautv.

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. საყვავილე ღერო რემდენიძეა, უფოთლო, ფოთლებთან ერთად ხეშეში თეთრი ჭაგრისებური ბენწვით შებუსული. ყველა ფოთოლი ფესვთანურ როზეტადაა შეკრებილი, მოყვანილობით მოგრძოლანცეტა. ყვავილები მარტოულია, განლაგებული გრძელ, 24-25 სმ სიგრძი, ღერძზე. გვირგვინის ფურცლები მკრთალი წითელი ფერის ან ნარინჯისფერ-ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ, ღორღიან ფერდობებზე სუბალპურ და ალპურ სარტყელში. გავრცელებულია აჭარაში, გურიაში, ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავთვში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს.

Papaver oreophilum Rupr.

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

10-20 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, შუამდე დატოტვილი და შებუსული მოთეთრო, გაფარჩხული ბენწვებით. ფესვთანური ფოთლები ყუნწიანია, წაგრძელებული და ფრთისებურად განკვეთილი. საყვავილე ღერძი სამჯერ აღემატება ღეროს. კოკრები ხშირ გაფარჩხულ – წითურბენწვებიანია. გვირგვინის ფურცლები აგურისფერ-წითელია, ძირთან მუქი ლაქა აქვს. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში, 1700-3000 მ-მდე, მშრალ, ქვიან და ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია სვანეთში, რაჭასა და მთიულეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Papaver orientale L.

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

90 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მსხვილია, მარტოული, შუამდე შეფოთილი, ქვედა ნაწილში გაფარჩხული, ზედა ნაწილში კი მიტკეცილი ბენვით დაფარული. ფოთლები ხეშეში ჯაგრისებური გაფარჩხული ბენვითაა მოფენილი, ღრმად ფრთისებურად განკვეთილია მრავალ მოგრძო ან ლანცეტა ხერხებილა ნაკვეთებად. კოკრები თავჩაქინდრულია, ჩვეულებრივ, ფართოკვერცხისებური. გვირგვინის ფურცლები 4 ან 6, ნარინჯისფერ-ალისფერი ან წითელია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ბუჩქნარებსა და მდელოებზე ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში გავრცელებულია ქართლში, კახეთსა და მესხეთ-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Papaver rhoeas L. = Papaver commutatum Fisch., C.A.Mey. & Trautv.

ოჯახი: Papaveraceae – ყაყაჩოსებრნი

50 სმ-მდე სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, გართხმული, მეჩხრად მოფენილი ჯაგრისებური ბენვებით. ფოთლები ფრთისებურად განკვეთილია, ლეგა, შიშველი ან მეჩხერი ბენვით არის დაფარული. ქვედა ფოთლები კვერცხისებურია, ზედა კი ხაზური სეგმენტებითაა. ყვავილები მარტოულია. გვირგვინი წითელია ან ღვინისფერ-წითელი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში, ნათესებში, ქვიან ფერდობებზე, უფრო ხშირად – ნახევარუდაბნოს ფორმაციებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. საერთო გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Paulownia tomentosa* Steud.**

ოჯახი: Paulowniaceae – პაულოვნიასებრნი

10-25 მ სიმაღლის ხეა, მოპირისპირედ განლაგებული ფოთლები დიდი ზომისაა, გულისებური, ყვავილები დიდი ზომისაა, ზიგომორფული, ვარდისფერი, მცენარე ყვავის ფოთლების გამოსვლამდე. ნაყოფი კაკალია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობებზე, ტყეებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია საქართველოს დასავლეთ ნაწილსა და კახეთში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ აზიას, კულტივირებულია მთელ მსოფლიოში. საქართველოში გავლურებულია.

***Antirrhinum majus* L. – ძაღლისპირა**

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 25-80 სმ სიმაღლის, მარტივი ან დატოტვილი, ზედა ნაწილში შებუსული. ფოთლები – ლანცეტა ფორმის, მოპირისპირედ ან იშვიათად, მორიგეობით განლაგებული. ყვავილენი კომპაქტურია, ყვავილი დიდი ზომისაა, მენამული, ყვითელი ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-IX. მცენარე იზრდება ქვიან ადგილებში, კედლებზე. ფართოდ არის კულტივირებული და გავლურებული. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო ამერიკას/გავლურებულია.

Digitalis ciliata Trautv. - ფუტკარა

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-50 სმ, ღერო მარტოული ან რამდენიმე, ოდნავ ღარებიანი, მცირედ შებუსუსი, ძირთან წინა წლის ფოთლების ნარჩენებით ხასიათდება, ფოთლები ვიწროლანცეტაა, ბასრხერხებილა, შებუსუსი, ზედა მხარე – კაშკაშა მწვანე, ქვედა – მკრთალი. ყვავილეთი კენწრული მტევანია, ყვავილი – მოყვითალო – მოთეთრო, ზედა ტუჩი 2-ნაკვთიანია, ქვედა – 3. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება კლდეებზე, ჩამონაზვავებზე, ტყეებსა და ტყისპირებში, მეტწილად ფიჭვნარებში. საქართველოში ცნობილია დასავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილს. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Digitalis ferruginea L. – ფუტკარა

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 40 – 150 სმ. სწორად მდგომი, დალარული, მარტივი, შიშველი ან მცირედ შებუსუსი. ფოთლები მთლიანია, კიდევებზე დაშორებულკბილებიანი, ზედა მხარე – შიშველი, ქვედა – ძარღვების გასწვრივ შებუსუსი. ქვედა ფოთლები ხაზურ – ლანცეტაა, გრძელყუნწიანი. ზედა ფოთლები – მოგრძო – ლანცეტა, მჭდომარე. ყვავილები ორგვერდა, კენწრული მტევანია. ყვავილი მღვრიე ყვითელი ფერისაა, შიგნიდან უფრო მუქი დაძარღვით. ყვავილის ზედა ტუჩი ორნაკვთიანია და ქვედა ტუჩზე მოკლე. ქვედა ტუჩი 2-3 – ნაკვთიანია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. მცენარე იზრდება ტყისპირა მიდამოებსა და ველობებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და მცირე აზიას.

***Digitalis ferruginea* subsp. *schischkinii*
(K.V.Ivanova) K.Werner = *Digitalis*
schischkinii Ivanina – ფუტკარა**

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 50 – 150 სმ. სწორად მდგომი, დალარული, მარტივი ან ზედა ნაწილში დატოტვილი. ზედა ნაწილში შიშველი, ქვედაში მცირედ შებუსული. ფესვთანური ფოთლები როზეტულია. ფოთლები მთლიანია, კიდევებზე დაშორიშორებულკბილებიანი, ქვედა ფოთლები ხაზურლანცეტაა, გრძელყუნწიანი. ზედა ფოთლები ლანცეტა ან კვერცხის ფორმის, ყუნწიანი. ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა. ყვავილები ორგვერდა, კენწრული მტევანია. ყვავილი მღვრიე ყვითელი ფერისაა, ყვავილის ზედა ტუჩი ორნაკვითიანია და ქვედა ტუჩზე მოკლე. ქვედა ტუჩი 2-ნაკვითიანია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყისპირებსა და ველობებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოში და შიდა ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიის დასავლეთ ნაწილსა და მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Globularia trichosantha* Fisch. & C.A.Mey.**

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, აქვს მიწის-ქვეშა მხოხავი ყლორტები. მიწისზედა ყლორტები 5-30 სმ სიმაღლისაა. ფესვთანური ფოთლები სოლისებურ-უკუკვერცხისებურია ან ნიჩბისებური, ძირისკენ გრძლად შევიწროებული, როზეტების სახით შეკრებილი, წვერში მოზღაგვო, ამოკვეთილი ან სამკბილიანი. ღეროსეული ფოთლები ელიფსური ან ხაზურია. ყვავილენი კენწრული, სფეროსებური თავაკია. ყვავილები პატარა ზომისაა. გვირგვინი ცისფერია, წვრილი მილითა და ორტუჩა გადანალუნით. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, თიხიან და კირქვიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სპორადურად მთელ კავკასიას, ბალკანეთს, ყირიმს, მცირე აზიას.

Linaria genistifolia (L.) Mill. – სელიჭა

ოჯახი: **Plantaginaceae** – მრავალძარღვასებრნი

50-100 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შიშველი, ლეგა, სწორად მდგომი, მარტივი ან დატოტვილი. მთავარი ღეროს ფოთლები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, ხორცოვანი, 5-ძარღვიანი. დანარჩენი ფოთლები ლანცეტაა და 3-ძარღვიანი. ყვავილედ მტევანია ან საგველა. ყვავილები გოგირდის ფერისაა, ყვითელი. დეზი მტ – ნაკლებად მოხრილია. ყვ. ნაყ. V-XI. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე – მშრალ, კლდოვან ადგილებში, ქვიშნარებზე, ბუჩქნარებსა და ფიჭვნარ ტყეებში. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, დასავლეთ ციმბირს, შუა აზიას.

Linaria simplex Desf. – სელიჭა

ოჯახი: **Plantaginaceae** – მრავალძარღვასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-40 სმ, შიშველი, წვრილი ღეროთი, სწორი, მარტივი ან დატოტვილი. ყვავილედ თავაკია. ყვავილის ყუნწი და ჯამი შებუსულია. გვირგვინი პატარაა, ყვითელი ფერის. ზედა ტუჩი ოდნავ შესამჩნევი, მკრთალი იისფერი ზოლები. დეზი მოხრილია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, ნათესებში, სტეპებში; ძირითადად, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ სამხრეთ კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Plantago lanceolata L. – ლანსეიტაფოთლიანი მრავალძარღვა

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 5-80 სმ. მიტკეცილი ბენვით შებუსული. საყვავილე ღერო – რამდენიმე, სწორი ან წამოწეული. ფოთლები ფესვთანურ როზეტად არის შეკრებილი, ფორმით ელიფსურ ან ხაზურ-ლანცეტა, კიდეშლიანი, ყუნწში შევიწროებული და წაწვეტებული. საყვავილე ღერო გრძელია, სიგრძივლარებიანი, თავთავები მოგრძოკვერცხისებური, კონუსური ან ცილინდრული. ყვ. ნაყ. IV-X. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე, ქვიან, კლდოვან და ღორღიან ადგილებში, გზისპირებზე, ბოსტნებში, სარწყავი არხების გაყოლებზე. საქართველოში ყველა რეგიონშია გავრცელებული. გავრცელების არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და თითქმის მთელი ჩრდილო ნახევარსფეროს არატროპიკულ ნაწილს, აგრეთვე ჩრდილოეთ ამერიკას.

Plantago major L. – დიდი მრავალძარღვა

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 2-20 სმ. ძირითადად – შიშველი. საყვავილე ღერო – რამდენიმე, სწორი ან წამოწეული. ფოთლები ფესვთანურ როზეტად არის შეკრებილი, კვერცხის ან ელიფსის ფორმის, ძირში მომრგვალო ან გულის მსგავსი, კიდეშლიანი, გაფართოებული ყუნწით. საყვავილე ღერო ფოთლებზე მოკლე ან გრძელი, ზოგჯერ მისი ტოლი, თავთავები ვიწროცილინდრულია. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე – მდელოებზე, ქვიან, კლდოვან და ღორღიან ადგილებში, გზისპირებზე, ბოსტნებში, სარწყავი არხების გაყოლებზე. საქართველოში ყველა რეგიონშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და თითქმის მთელ ჩრდილო ნახევარსფეროს არატროპიკულ ნაწილს.

Veronica anagallis-aquatica L. – ჩალანდრი

ოჯახი: *Plantaginaceae* – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 15-80 სმ. ღერო მარტივი ან დატოტვილია, სწორი, შეფოთლილი. ფოთლები მჯდომარეა, მოყვანილობით ფართო ან მოგრძოლანცეტა, კიდეები დაკბილულია ან კიდემთლიანია. ყვავილეთი მრავალყვავილიანია, ილლიური მტევანი. გვირგვინი ჭამზე გრძელია, მკრთალი ცისფერი ან მოვარდისფრო-იისფერია. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში; არხების, მდინარეების და ტბების ნაპირებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რაიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ ევროპას, შუა აზიას, მცირე აზიას, აღმოსავლეთ აზიას და ჩრდილოეთ ამერიკას.

Veronica austriaca L. = *Veronica jacquinii* Baumg.

ოჯახი: *Plantaginaceae* – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე 30-50 სმ-მდე. ღერო ერთი ან რამდენიმეა, სწორმდგომი ან წამოწეული. ფოთლები მოკლემკუნნიანია, მთლიანი, კვერცხისებური ან ლანცეტა. ყვავილები შეკრებილია მრავალყვავილიან წაგრძელებულ მტევნებად. გვირგვინი კაშკაშა ცისფერია, წაგრძელებული, წვეტიანი ნაკვეთით, იშვიათად ვარდისფერი ან თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლის ფერდობებსა და ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთსა და სამცხე-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Veronica beccabunga L.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 10-60 სმ-მდე. მსხვილი, ძირთან დაფესვიანებული, წამოწეული ან სწორად მდგომი, ზედა ნაწილში ზოგჯერ დატოტვილი, შიშველი ან ჭირკვლოვანი ბეწვით მეჩხრად დაფარული. ფოთლები მოგრძოოვალური ან მოგრძოკვერცხისებურია ან ლანცეტა, წვერზე ბლაგვი, კიდეებზე წვრილად დაკბილული, ზოგჯერ კიდეშლიანია, შიშველი, პრილა, მუქი მწვანე ფერის. ყვავილები შეკრებილია ფარჩხატ ილლიურ მტევნებად. გვირგვინი ღია ცისფერი ან კაშკაშა ცისფერი, უფრო მუქი ზოლებით. ყვ. ნაყ. IV-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე ტენიან ადგილებში, რუებისა და მდინარეთა ნაპირებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ამერიკას, ცენტრალურ და სამხრეთ-დასავლეთ ევროპას.

Veronica caucasica M. Bieb.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სუტუტბეწვიანი, ჭირკვლოვანი შებუსვით. ღერო სწორია ან წამოწეული. ფოთლები მჭდომარეა, მოგრძო კვერცხის ფორმის, ერთგან ან ორგან ფრთისებურად დაყოფილი მოგრძოლანცეტა ნაკვეთებად. კიდეები დაკბილულია. ყვავილენი მცირეყვავილიანია, ილლიური მტევანი. გვირგვინი თეთრია, იისფერი ზოლებით. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტენიან ადგილებში, კლდეთა ნაპრალებში, ნაზვავებში. საქართველოში გავრცელებულია სვანეთში, შიდა ქართლში, მთიულეთსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილო კავკასიას. კავკასიის ენდემია.

Veronica chamaedrys L.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

15-30 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ძირთან გართხმული და დაფესვიანებულია. ფოთლები მომრგვალოკვერცხისებური ან მოგრძოკვერცხისებურია. ორივე მხარეზე დაფარულია ბუსუსებით, განკვეთილ-დაკბილული ან მრგვალკბილა. ყვავილები შეკრებილია მტევნის მსგავს მეჩხერ ყვავილედებად, რომლებიც მოპირდაპირედ არის განლაგებული ღეროს ზედა ნაწილში. გვირგვინი კამკაშა ცისფერი ან ზოგჯერ მოთეთრო ფერისა და მუქზოლებიანი ქვედა ნაკვითით. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის ზედა სარტყელში მდელოებზე, ტყეებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში. გავრცელების არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპას.

Veronica filiformis Sm.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-30 სმ-მდე. ღერო სუსტია, წვრილი და დატოტვილი, გართხმული ან წამოწეული, დაფესვიანებული ტოტებით. ფოთლები კვერცხის ფორმისაა ან მომრგვალებული, პატარა ზომის, ძირთან – ოდნავ გულისებური, კიდეები თითქმის მრგვალკბილა. ყვავილები მარტოულია, ღეროსეული ზედა ფოთლების ილღიებში განწყობილი, ზოგჯერ ჭირკვლოვან-ბეწვიანია. გვირგვინი ცისფერია ან მოთეთრო, ჯამზე გრძელი, 8-12 მმ-მდე დიამეტრის. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ზედა სარტყელში მდელოებზე, ტყეებსა და ტყისპირებში. მცენარე გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ყირიმს, მცირე აზიასა და ირანს.

Veronica gentianoides Vahl.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 10-40 სმ. მწვანე ან მონაცრისფრო. თითქმის მთლიანად შეხუსულია, ღერო დატოტვილია, გართხმული ან წამოწეული, შეფოთლილი. ფესვთანური ფოთლები მკდრომარეა, ერთგან ან ორგან ფრთისებურად განკვეთილი ხაზურ, მთლიან ან დაყოფილ ნაკვეთებად. ყვავილედო მრავალყვავილიანია, ილლიური მტევანი. გვირგვინი ლურჯია, ცისფერი ან მოთეთრო. გვირგვინის ზედა, შუანაკვეთი სამკუთხა-კვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მშრალ, ბალახოვან ფერდობებსა და ველებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Veronica liwanensis K. Koch.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

5-20 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, ძირში გახევებული, შეფოთლილი ყლორტებით დაბოლოვებული, გართხმული, ზოგჯერ მოკლე ხუჭუჭი ბენვით დაფარული. ფოთლები ოდნავ გასქელებულია, პატარა ზომის, უკუკვერცხისებური ან მოგრძო ფორმის, მრგვალებილა ან კიდემთლიანი. ყვავილები შეკრებილია ხშირ ილლიურ მტევნებად. გვირგვინი ცისფერია, სიგრძით ჯამს აღემატება. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე – კლდეებზე, ნაზვავებზე. საქართველოში გავრცელებულია აჭარაში, ქართლში და სამცხე-ჯავახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთს.

Veronica officinalis L. – დედოფლის თითა

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. 10-40 სმ-მდე სიმაღლის შებუსული ბანჯგვლიანი, ზოგჯერ, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბენჯებით დაფარული. ღერო დატოტვილია, გართხმული, ძირთან დაფესვიანებული და წვერით ნამონწეული. ფოთლები ელიფსურია ან უკუკვერცხისებური, კიდეებზე ხერხისებურად დაკბილული, ძირთან კიდემთლიანი. ორივე მხარეზე მარტივი ბენჯით შებუსული. ყვავილები შეკრებილია ზედა ფოთლების იდლიებში მოთავსებული მტევნისებრ ყვავილედებად. გვირგვინი მკრთალი ცისფერია ან ლილისფერი, ზოგჯერ მოთეთროა იასამნისფერი ძარღვებით. გვირგვინის ნაკვთები 1/3-ზე შეზრდილია მილად. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე – ტყეებში, ტყისპირებსა და მდელოებზე. გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ციმბირსა და ჩრდილოეთ ამერიკას.

Veronica peduncularis Bieb.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

15-30 სმ-მდე სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შებუსული ან შიშველი, მონაცრისფრო ან მწვანე ფერის. ღერო მრავალია, ნამონწეული ან გართხმული, ჩვეულებრივ, თანაბრად შებუსული. ფოთლები მოკლეყუნჩიანია, ზოგჯერ მჭდომარე, კვერცხის ფორმის ან ელიფსური, ზედა – მომრგვალებული, შიშველი ან მიტკეცილებნჯიანი. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, იდლიური ფარჩხატი მტევანი. გვირგვინი ჯამზე გრძელია, მოკლე მილით, ცისფერია ან მოთეთრო და სახაში მონითალო ზოლებით. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების – ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებსა და ტყეებში. გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და სამხრეთ ევროპას.

Veronica persica Poir. – ჟიპარტი

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

10-50 სმ სიმაღლის, ერთ ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ერთი ან რამდენიმე, სუსტი, გართხმული, მწოლიარე ან წამოწეული. ფოთლები მოპირდაპირედ არის განლაგებული, ზედა ფოთლები თითქმის მჯდომარეა, დანარჩენი – ყუნწებიანი. ყვავილები მარტოულადაა განლაგებული ღეროსეული ფოთლების ილღიებში. გვირგვინი ცისფერი, ლურჯი ან ღია იისფერია, ლურჯი ზოლებით; გვირგვინის ქვედა ნაკვთი ზოგჯერ თეთრია, ყველა ნაკვთი ბლავგია, რომელთაგან 3 მომრგვალო თირკმლისებურია, ერთი – კვერცხის ფორმის. ყვ. ნაყ. III-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში – რუდერალურ ადგილებში და მინდვრებზე. საქართველოში გავრცელებულია ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, აფრიკასა და ახალ ზელანდიას.

Veronica petraea Steven

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-15 სმ-მდე. ღია მწვანე, მეჩხერი, ხუჭუტაბუნვიანი და კორდიანი. ღერო წვრილი, გართხმული ან წამოწეულია, დატოტვილი, ხშირი შეფოთვლით. ფოთლები ფართოკვერცხისებურია, ზოგჯერ რომბის ფორმისა და ტყავისებური, ყველა ფოთოლი შიშველია ან შებუსული. ყვავილები მტევნის მსგავსად არის შეკრებილი ილიიურ, მეჩხერ, ჭირკვლოვან ყვავილედებად. გვირგვინი ცისფერია, ჯამზე 2,5-ჯერ გრძელი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში – კლდოვან ფერდობებსა და ნაზვავებზე. საქართველოში გავრცელებულია კახეთსა და მცხეთა-მთიანეთში. მცენარე კავკასიის ენდემია.

Veronica polita Fr. – ჰიპარტი

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე 10-25 სმ-მდე. მოკლე ბანჯგვლიანბენვიანი, ზოგჯერ ჭირკვლოვანი. ღერო სუსტი და დატოტვილია, გართხმული, ძირთან აღმავალი ან მწოლიარე, დაფესვიანებული ყლორტებით, ხშირი შეფოთვლით. ფოთლები მომრგვალო კვერცხის ან კვერცხის ფორმისაა, თითქმის გულისებური ძირით. ზედა ფოთლები უფრო პატარა ზომისაა და კვერცხის ფორმის. ყვავილები მარტოულია და განლაგებული ზედა ფოთლების იდლებში. გვირგვინი ცისფერია, უფრო იშვიათად – თეთრი, ჯამის ტოლია ან მასზე ცოტა მოკლე. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში – მინდვრებზე, მშრალ ფერდობებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია საქართველოს ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, შუა აზიას. აღმოსავლეთ აზიას და ჩრდილო ამერიკას.

Veronica telephiifolia Vahl.

ოჯახი: Plantaginaceae – მრავალძარღვასებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, 5-15 სმ-მდე სიმაღლის, მხოხავ და გართხმულყლორტებიანი, მოლევო-მონაცრისფრო ნაფიფქით დაფარული. ღერო წვრილია, შიშველი, გაფანტულბენვიანი ან ზოგჯერ მიტკეცილებენვიანი და ძლიერ დატოტვილი. ფოთლები მოპირდაპირედ არის განლაგებული; ფოთლის ფირფიტა მომრგვალოა ან ფართოელიფსური, ზოგჯერ ფართოკვერცხისებური. ყვავილენი კენწრულია, მოკლეყუნწიანი ან მჯდომარე, შებუსული გრძელი, გადახლართული ბენვით, მუქი ცისფერი ზოლებით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ალპურსა და სუბალპურ სარტყლებში – ქვიან, ნაშალ ადგილებში, მორენებსა და ვულკანურ კლდეებზე. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Psylliostachys spicatus* (Willd.)Nevski**

ოჯახი: Plumbaginaceae – ტყვიანობალახასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ყველა ფოთოლი ფესვთანურია, მოლეგო-მწვანე ფერის, ღრმად ფრთისებურად დაყოფილი. საყვავილე ღერძი 10-14 სმ სიმაღლისაა, მარტოული ან მრავალი. ყვავილები შეკრებილია კენწრულ, ცილინდრულ თავთავებად. ჭამის მილი მოფენილია ჭირკვლოვანი ბენწებით. გვირგვინი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მშრალ, ბიცობ ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთში. გავრცელების არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას, შუა აზიას, ირანს.

***Polemonium caucasicum* N. Busch**

ოჯახი: Polemoniaceae – პოლემონიუმისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 30-100 სმ სიმაღლისა, სწორად მდგომი, მარტივი, შეფოთილი, მხოლოდ ზედა ნაწილში შებუსული. ფოთლები მორიგეობითია, კენტფრთისებური, 5-11 ფოთოლაკით. ფოთოლაკები კვერცხისებურ-ლანცეტა ფორმისაა, თითქმის შიშველი. ყვავილედის საგველასებურია, შეკუმშული. გვირგვინი ცისფერია ან ლურჯი. ყვ. VI-VIII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება, ძირითადად, მთის ზედა სარტყელში, ტყეებსა და ბუჩქნარებში, ტყისპირებში. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე და შუა აზიას.

***Polygala alpicola* Rupr. – ალპური ნინინაური**

ოჯახი: Polygalaceae – ნინინაურისებრი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი. ღერო, ჩვეულებრივ, სწორია ან წამოწეული, ხშირი შეფოთვლით. ქვედა ფოთლები ძლიერ პატარაა, უკუკვერცხისებური ან ნიჩბისებური. ზედა ფოთლები უფრო დიდია, ლანცეტა ფორმის. ყვავილენი მოკლე მტევანია. გვირგვინი ლურჯია, იშვიათად – ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. V-VII. მცენარე იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიის აღმოსავლეთ ნაწილს.

***Polygala anatolica* Boiss. & Herdr.**

ოჯახი: Polygalaceae – ნინინაურისებრი

10-15 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, წამოწეული, ქვედა ნაწილში ხშირფოთლიანი, ზედა ნაწილში ნაკლებად შეფოთილი. ფოთლები ხაზურია, იშვიათად მოგრძოლანცეტა, ქვედა მხრიდან მკაფიოდ გამოხატული შუა ძარღვით. ყვავილენი კენწრულია, მტევნისებური. ყვავილები ღია მენამულია ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ბუჩქნარებში, მთის შუა სარტყელში. გავრცელებულია შიდა ქართლში და მესხეთ-ჭავჭავთვში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ევროპას და მცირე აზიას.

***Polygala transcaucasica* Tamamsch. – წინინაურნი**

ოჯახი: *Polygalaceae* – წინინაურისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველია ან სუსტად შებუსული. ღერო შეფოთლილია, ნამონეული ან სწორი. ფოთლები ხაზურლანცეტაა, ზედა ფოთლები – ხაზური. ყვავილეთი კენწრული მტევანია. გვირგვინი მენამულიისფერია ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. V-VIII. დაბლობისა და მთისწინეთების მცენარეა, იზრდება ველებზე და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში, ასევე – სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიაში.

***Atraphaxis spinosa* L. – ხორციფერა**

ოჯახი: *Polygonaceae* – მათიტელასებრნი

ბუჩქია. ღერო 30-60 სმ სიმაღლისაა, გაფარჩხული, ეკლიანი, დაკლავნილი ტოტებით. ფოთლები პატარა ზომისაა, მონაცრისფრო-მწვანე, შიშველი, 3-5 მმ სიგრძის, ელიფსური ან მომრგვალო. 2-6 ყვავილი ერთად ყლორტების ბოლოებში ილლიურ კონებადაა შეკრებილი; ყვავილსაფარი ორნაკვითიანია, მოთეთრო ან კაშკაშა ვარდისფერი. ნაყოფი ბრტყელია, კვერცხის ფორმის ან მომრგვალო. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება მშრალსა და ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Fagopyrum tataricum (L.) Gaertn. – წინიბურა

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 30-80 სმ სიმაღლისაა, სწორი, იშვიათი დატოტვისა და შიშველი, ჩვეულებრივ, მწვანე. ფოთლები ისრისებურ-გულისებურია, მათი სიგანე სიგრძეზე მეტია. ყვავილები შეკრებილია იდლიურ მტევნებად, რომლებიც ფარისებურ ყვავილედს ქმნის, ყვავილსაფარი მომწვანოა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მინდვრებსა და დანაგვიანებულ ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, შუა აზიასა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას.

Fallopia convolvulus (L.) Á. Löve = Polygonum convolvulus L. – ყანის ჭლიქი

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-100 სმ სიმაღლისაა, ხვიარა, იშვიათად – მწოლიარე ან სწორი, დაკუთხულ-დაღარული, ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლები სამკუთხაკვერცხისებურია, საკმაოდ გრძელყუნწიანი. ყვავილები შეკრებილია 3-6 მეჩხერ კენწრულ მტევნებად. ყვავილსაფარი ნახევრამდე ხუთნაკვითიანია, მომწვანო ფერისაა. ნაყოფი სამწახნაგოვანია, შავი, 3-3,5 მმ სიგრძის. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება ნათესებსა და ნაჩხატებში, დანაგვიანებულ ადგილებში, იშვიათად – ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ჩრდილოეთ და ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას, შუა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას, ირანს.

Persicaria maculosa Gray = Polygonum persicaria L. – ბოხბნის ნალიკა

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-80 სმ სიმაღლისაა, სწორია, იშვიათად – წამოწეული და დატოტვილი. ფოთლები ლანცეტა ან ხაზურ – ლანცეტა, გრძლად წანვეტებული, ქვედა ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ზედა მხარეზე ხშირად მუქი ლაქა აქვს. მტევნები ცილინდრულია. ყვავილ საფარი ვარდისფერია ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება რუებისა და მდინარეების ნაპირებზე, ტენიან, დანაგვიანებულ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, შუა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას.

Persicaria vivipara (L.) Ronse Decr. = Polygonum viviparum L. – დვალურა

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-30 სმ სიმაღლისაა, მარტივი, ძირთან შეფოთილი. ფესვთანური ფოთლები ყუნწიანია, ელიფსური ან ლანცეტა ფორმის. ქვედა მხარე – შიშველი ან შებუსული. აქვს 2-3 ღეროსეული ლანცეტა, მჭდომარე ფოთოლი. ყვავილენი ცილინდრული თავაკია. ყვავილსაფარი თეთრია ან ვარდისფერი. ყვ. ნაყ. VI-IX. გავრცელებულია სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

***Polygonum carneum* C.Koch – დვალურა**

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 15-100 სმ სიმაღლისაა, დაღარული. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები მოგრძოკვერცხისებურია, წაწვეტებული. ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა, ღერომხვევი, ლანცეტა ფორმის. მტევანი მარტოულია, ცილინდრული ფორმის. ყვავილსაფარი ვარდისფერია ან ხორცისფერ-წითელი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპურსა და ალპურ მდელოებზე, დეკიანებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Polygonum dshawachischwilli* Kharkev.**

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 110 სმ-მდე სიმაღლისაა, ქვედა ნაწილში მატყლისებურ შებუსულია. ფოთლის ფირფიტა, ლანცეტისებური ან ვიწროლანცეტა ფორმისაა, 15 სმ-მდე სიგრძის და 2,5 სმ სიგანის, კიდეებზე ოდნავ ტალღისებური, შებუსული. ყვავილენი ფარჩხატსა-გველასებურია. ყვავილენი თეთრია, 4 მმ-მდე დიამეტრის. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპურ მდელოებზე, გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლში, კახეთში, მცხეთა-მთიანეთსა და ჭავჭავთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Polygonum panjutinii* Kharkev.**

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, რამდენიმეღეროიანი. ღერო სიმაღლით – 60-130 სმ, შიშველი. ქვედა ნაწილში – ღია მწვანე ფერის, მოლევო ქერცლებით. ზედა ნაწილში ძლიერ დატოტვილია. ფოთლები ლანცეტაა, რომელთა ზედა მხარე მწვანეა, შიშველი, ქვედა ღია და თხლად შებუსული. ყვავილეთი 50 სმ-მდე სიგრძისაა, ფარჩხატი საგველა, თითქმის უფოთლო, ყვავილები თეთრი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VII. სუბალპური და ალპური სარტყლების მცენარეა, იზრდება მდელოებზე, ქვიან ადგილებზე, მაღალ ბალახეულობაში. კავკასიის ენდემია.

***Polygonum patulum* M. Bieb. – წიპღა**

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

10-100 სმ სიმაღლის, ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ძირიდანვე დატოტვილია. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ფორმისაა, მცირერიცხოვანი, მოკლეყუნწიანი ან თითქმის მჭდომარე. 1-4 ყვავილი ერთად არის შეკრებილი, ყუნწიანია, ყვავილსაფარი მწვანე ან მოყავისფრო-მწვანე, კიდევებსა და წვერში მონითალო. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება დანაგვიანებულ ადგილებსა და ნათესებში. გავრცელებულია ქართლში, კახეთში, მთიულეთსა და მესხეთ-ჭავჭავეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Rumex acetosa L. – ღოღო, ღვალო.

ოჯახი: Polygonaceae – მათიტელასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 30-100 სმ სიმაღლისაა, სწორი, მარტივი, ხშირად ნითლდება. ფოთლები მოგრძოკვერცხისებური, ოდნავ ხორცოვანი, 2,5-15 სმ სიგრძის. ყვავილეთი ვიწრო საგველასებურია, ფარჩხატი, უფოთლო. ყვავილსაფრის შიგნითა ფოთლები მომრგვალოა, გულისებური ძირით. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე ნატყვევარ მდელოებზე, ბუჩქნარებში, მეჩხერ ტყეებში, ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Portulaca oleracea L. – დანდური

ოჯახი: Portulacaceae – დანდურისებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო ხორცოვანია, გაფარჩხული, მინაზე გართხმული ან წამოწეული, ძირიდანვე დატოტვილი. ფოთლები მორიგეობითა, მჭდომარე, სქელი და ბრტყელი, მოყვანილობით – მოგრძო. ყვავილები ფოთლის ილღიებშია თითო-თითოდ ან ჯგუფ-ჯგუფად განწყობილი. გვირგვინის ფურცლები უკუკვერცხისებურია, 10 მმ-მდე სიგრძის ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში რუდერალურ ადგილებში, ბოსტნებსა და გზისპირებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიასა და ირანს.

Anagallis arvensis L. – საპონელა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მთელი მცენარე შიშველია, ან მხოლოდ ნორჩობაშია შებუსული. ღერო ოთხნახნაგოვანია, გართხმული ან წამოწეული, ფოთლები მჭდომარეა, მოპირისპირედ განლაგებული, ლანცეტა ან მოგრძოკვერცხისებური, ქვედა მხარეს წერტილოვანი ჭირკვლებით დანინწკლული. ყვავილები მარტოულია, ფოთლის უბეებში განლაგებული. გვირგვინი ლურჯი ან ცისფერია, ბორბლისებური და თითქმის ძირამდე გაყოფილი გადანაღუნით, რომლის ნაკვეთები ელიფსური ან კვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მდელოებზე, რუდერალურ ადგილებში, რუებისა და არხების გაყოლებით, ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ და ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, ავსტრალიას, აფრიკას, ჩრდილო და სამხრეთ ამერიკას.

Anagallis arvensis subsp. *foemina* (Mill.) Schinz & Thell. = *Anagallis foemina* Mill.

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი, მხოლოდ ნორჩობაშია ღერო და ფოთლები შებუსული. ღერო ოთხნახნაგოვანია, წამოწეული ან თითქმის სწორად მდგომი. ფოთლები მჭდომარეა, ზოგჯერ სამ-სამია ჩხროებად განლაგებული, ლანცეტა ან მოგრძოკვერცხისებრი. ქვედა მხარეზე ხშირად წერტილოვანი შავი ჭირკვლებით დანინწკლული. ყვავილები მარტოულია, ფოთლის უბეში განლაგებული. გვირგვინი ცისფერია ან ლურჯია ბორბლისებური. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე მდელოებზე, რუდერალურ ადგილებზე, მშრალ ფერდობებზე, რუებისა და არხების გაყოლებით. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ციმბირს, მცირე აზიას, ირანს, აფრიკასა და ავსტრალიას.

Androsace villosa L. – ტკახუნა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მცენარე კორდულებს ქმნის, ლევა მწვანეა, ხშირი ბენვით მოფენილი. ფოთლები როზეტებადაა შეკრებილი, ლანცეტა ან ხაზურლანცეტა, კიდემთლიანი და სქლად შებუსული, რომელიც ფოთლის წვერზე ფუნჯს ქმნის. საყვავილე ღერძი ერთია, ქოლგები 2-6-ყვავილიანია. გვირგვინი თეთრია ან მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სართულიდან ალპურ სართულამდე, ღორღიან და ქვიან ადგილებში, კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანსა და ჩრდილო ამერიკას.

Cyclamen colchicum (Albov) Correvon – კოლხური ყოჩიპარდა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ტუბერი სფეროსებურია, ოდნავ შებრტყელებული. ფოთლები თირკმლისებურია, მომრგვალო წვერით. ზედა მხარე მწვანეა, ქვედა მხარე იისფერ-მეწამული ფერისაა. ჭაში მიტკეცილი, გაბნეული ბენვით არის დაფარული. გვირგვინი ვარდისფერია, გადანადუნი ნაკვთები ელიფსურია ან მოგრძოკვერცხისებრი. ყვ. VIII-IX, ნაყ. IX-X. იზრდება მთის ქვედა სართულიდან სუბალპურ სართულამდე ღორღიან ადგილებში, კლდეებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმსა და სამეგრელოში. მცენარე საქართველოს ენდემია.

**Cyclamen coum subsp. caucasicum (K.Koch)
O. Schwarz = Cyclamen vernal Sweet –
ყოფიპარდა**

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ტუბერი შებრტყელებულსფეროსებურია, 3-5 სმ დიამეტრის. ფოთლები კვერცხისებურ-გულისებურია, მობლავო ან წაწვეტებული, ზედა მხარე შიშველია, ვერცხლისფერი ლაქებით, ქვედა მხარე იისფერ მენამული. ყვავილის ყუნწები ფოთლებზე მოკლეა. ჭამის ნაკვთები ლანცეტა მოყვანილობისაა, გვირგვინის გადანალუნის ნაკვთები ელიფსურია, მენამულ-იისფერი, ძირში მუქი იისფერი ლაქით, ხახაში თეთრი. ყვ. II-III, ნაყ. V-VI. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყელში რცხილნარსა და ნიფლნარში, ღია ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

**Lysimachia verticillata (Greene) Hand.-Mazz.
– ხახვთქსლა**

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წამოწეულია, მარტივი ან დატოტვილი, დანაწევრებული ბეწვით მოფენილი. ფოთლები მოპირისპირეა, მომრგვალოკვერცხისებური ან კვერცხისებური, ორივე მხარეზე მოკლედ და გაფანტულად შებუსული. ჭამი თითქმის ძირამდე განკვეთილი, ლანცეტა ფორმის. გვირგვინი ყვითელია კვერცხისებური ან მოგრძოკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. VI-XI. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში ტენიან ადგილებში. სარეველა მცენარეა. საქართველოში დასავლეთ ნაწილსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ცენტრალურ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიას.

Primula algida Adams – ჰაშლისუნა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები მოგრძო-წიწისებურია ან მოგრძოუკუკვერცხისებური, შევიწროებულია მოკლეფრთიან ყუნწში ან მჯდომარეა. კიდებზე უთანაბროდ დაკბილული. ფირფიტის ზედა მხარეზე წვრილყუნწიანი ჭირკვლებითაა მოფენილი, ქვედა მხარე დაფარულია ნაფიფქით ან შიშველია. საყვავილე ღერძი წვრილია, 25 სმ-მდე. ყვავილეთი თავაკისებური ქოლგაა. გვირგვინი იისფერი ან ვარდისფერია, ფურცლები ღრმად არის ამოკვეთილი, ძირში მუქი ყვითელი ლაქაა. ყვ. ნაყ. V-VII. სუბალპური და ალპური სარტყლების მცენარეა, იზრდება ჩამონახვავებზე, ნაკადულებთან, ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს, ციმბირს.

Primula amoena M. Bieb.

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები კვერცხისებურია, უკუკვერცხისებური ან ელიფსური, გადაღის მოკლე, ფრთიან ყუნწში, კიდედაკბილულია. ფოთლის ზედა მხარე შიშველია, ქვედა – მცირედ შებუსული. საყვავილე ღერძი გრძელია, გვირგვინი იისფერია ან მწნამული, გადანალუნი ფართო-უკუკვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. V-VII. მაღალმთის მცენარეა, იზრდება ჩამონახვავებზე, რიყეებსა და მდელოებზე. საქართველოში ცნობილია დიდი კავკასიონის გაყოლებით. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას. კავკასიის ვნდემია.

Primula auriculata Lam.

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები მოგრძობიანი მსხვილია, ზოგჯერ ლანცეტა ან ელიფსური, მოკლეფრთიანი ყუნწებით. საყვავილე ღერძი მსხვილია, 40 სმ-მდე სიგრძის, წვერზე მჭიდრო, მრავალყვავილიანია, თავაკისებური ქოლგით. ჭამი ზარისებურია, შიშველი მილით და მოგრძოლანცეტა. გვირგვინი ღია იისფერია, ხახაში ყვითელი ლაქა აქვს. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლების ნაკადულების ნაპირებთან და ხევების ტენიან ფერდობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

Primula bayernii Rupr.

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები გლუვია, მოგრძოელიფსური ან ლანცეტა, ძირში თანდათან შევიწროებულია და გადადის ფრთიან ყუნწში, რომელიც ფოთლის ფირფიტაზე მოკლეა. ზედა მხარე შიშველია, ქვედა მხარე თეთრი ნაფიფქითაა დაფარული. საყვავილე ღერძი ფოთლებზე გრძელია ან მისი ტოლი. ქოლგა მეტწილად მრავალყვავილიანია. გვირგვინი თეთრი ფერისაა, მისი მილი ჭამს აღემატება. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ალპურ სარტყელში კლდეებზე, ჩამონახვავებზე, ტენიან ადგილებში, თოვლის ახლოს, მყინვარებთან. საქართველოში გავრცელებულია რაჭა-ლეჩხუმში, მცხეთა-მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას და მისი ენდემია.

Primula juliae Kusun. – იულიას ფურიისულა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. მიწისზედა ღეროს არ ივითარებს. ფოთლები მხოლოდ ფესვთანურია. მცირე ზომის, ფოთლის ფირფიტა თხელია, ნაზი, მომრგვალო-თირკმლისებური ან მომრგვალოკვერცხისებური. ყუნწი ოდნავ ფრთიანია. აქვს მრავალი ყვავილი, მარტოული. გვირგვინი კაშკაშა ვარდისფერი ან მწვანეა. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის შუა სართყელში დაჩრდილულ კლდეებზე. საქართველოში გვხვდება მხოლოდ კახეთში. კავკასიის ენდემია. მცენარე აღწერილია ლაგოდესში 1901 წელს.

Primula luteola Rupr. – ვაშლისუნა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები გლუვია, გრძელი, მოგრძო-ლანცეტა ან მოგრძო-ელიფსური ფორმის, გრძელ ყუნწად წარზიდული, კიდევებზე წვრილად დაკბილული. საყვავილე ღერძი გრძელია, ზედა ნაწილში ნაფიფქითაა დაფარული. გვირგვინი მკრთალი ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტენიან მდელოებზე, დაჭაობებულ ადგილებსა და სველ კლდეებზე – ტყის შუა სართყლიდან ალპურ სართყლამდე. გავრცელებულია დიდი კავკასიონის გაყოლებით. მცენარე აღწერილია თუშეთში 1869 წელს. დიდი კავკასიონის ენდემია.

Primula ruprechtii Kusn.

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები უკუკვერცხისებურია, ბლაგვნვერიანი, ზედა მხარე მეჩხერი დანაწევრებული ბენვით არის შემოსილი, ქვედა მხარე თეთრქეჩისებურია. საყვავილე ღერძი ფოთლებზე გრძელია. ქოლგისებური ყვავილეთი 3-12 ყვავილიანია. გვირგვინი ყვითელია, იშვიათად – იისფერი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მდელოებზე, სუბალპურ და ალპურ სარტყელში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლში, სამცხე-ჯავახეთსა და მთიულეთში. კავკასიის ენდემია.

Primula veris subsp. macrocalyx (Bunge) Lüdi = Primula macrocalyx Bunge – დიდჭაშა ფურისულა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები დანაოჭებულია და, ძირითადად, ფრთიან ყუნწად არის წარმოდგენილი. ფოთლები ფორმით მოგრძოკვერცხისებურია, კიდედაკბილული. მთელი მცენარე მეტ-ნაკლებად შებუსუსულია. საყვავილე ღერძი გრძელია. გვირგვინი ოქროსფერ-ყვითელია, ყვავილობის დროს თავდახრილი. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ტყეებში, მდელოებზე, ხევებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, მცირე აზიას და ჩრდილო ირანს.

Primula woronowii Losinsk. – ძყის ფურისულა

ოჯახი: Primulaceae – ფურისულასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები ოდნავ ნაოჭიანია, მოგრძოუკუკვერცხისებრია, კიდევბზე კბილენიანი, კბილების დაბოლოებები ოდნავ ეკლიანია, ყუნი – ოდნავ ფრთიანი. ორივე მხარე შებუსულია. ყვავილის ყუნიები ფოთლებზე გრძელი ან მისი ტოლია. გვირგვინი შეფერილობით იასამნისფერიდან თეთრამდეა, ხახაში პატარა ყვითელი ლაქით. ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყეებსა და ხეებში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Aconitum anthora L. = Aconitum confertiflorum (DC.) Gáyer

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

10-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ქვედა ნაწილში შიშველია და უფოთლო, ზედა ნაწილში – შებუსული და ხშირფოთლიანი. ფოთლები თავმოყრილია ღეროს შუა ნაწილში, თათისებურდანაკვეთული მრავალრიცხოვან ვიწროხაზურ ნაკვეთებად. ყვავილენი ხშირი მტევანია, იშვიათად – მეჩხერი. ყვავილები ყვითელია ან მომწვანო-მოთეთრო-მოყვითალო. ნაყ. ყვ. VII-VIII. იზრდება ალპური და სუბალპური სარტყლების ფიჭვნარებში. გავრცელებულია საქართველოს თითქმის ყველა მთიან რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა ევროპას.

***Aconitum nasutum* Fisch. ex Rchb. – შხვირბი ტილჭირი**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილი და დაკლავნილია. ფოთლები კვერცხის ფორმისაა, სამკუთხოვანი ან მახვილსამკუთხოვანი, თათისებურად განკვეთილი ფართო, ლანცეტა სეგმენტებად. ყვავილედით დატოტვილია, მეჩხერი, საგველასებური. ყვავილები ლურჯი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპური სართყლების ფერდობებზე, ბუჩქნარებში და მდელოებზე. საქართველოში გვხვდება თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Aconitum orientale* Mill. – აღმოსავლეთის ტილჭირი**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

100-200 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მსხვილია, შიშველი ან ზედა ნაწილში მებუსული. ფოთლები შიშველია, კიდევებზე წამწამებიანი. ფოთლის ფირფიტა თათისებურადაა განკვეთილი 5-8 ფართოსოლისებურ სეგმენტად. ყვავილედით გრძელია, მტევნისებური, მარტივი ან დატოტვილი, მრავალყვავილიანი. ყვავილები თეთრი, მოყვითალო-მოთეთრო ან ლურჯ-ლაქებიანია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ტყეებსა და სუბალპურ სართყელში, ტყისპირებსა და ველობებზე, მდელოებზე და მაღალ ბალახეულობაში. გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და სამხრეთ ევროპას.

Adonis aestivalis L. – **სხვირისათეხელა**

ოჯახი: **Ranunculaceae** – ბაიასებრნი

20-50 სმ სიმაღლის ერთწლიანი მცენარეა, ღერო მარტივია ან დატოტვილი, შიშველი ან ქვედა ნაწილში შებუსული. ფოთოლი ღია მწვანე ფერისაა, ორად ან სამად გაყოფილი ხაზურ ნაკვეთებად. ფესვთანური და ქვედა ფოთლები მოკლემყუნნიანია, ოვალური და მოგრძოკვერცხისებური ფირფიტით. ყვავილი აგურისფერნითელია. გვირგვინის ფურცლები კვერცხისებურია ან ლანცეტა. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე მშრალ, ღია ფერდობებზე, ნათესებში. გვხვდება აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ და სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს.

Anemone caucasica Willd. ex Rupr. – **კავკასიური ფრინდა**

ოჯახი: **Ranunculaceae** – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით – 5-20 სმ, მომრგვალო ან მოგრძო, ტუბერისებური ფესურით. ღერო წვრილია, რამდენიმე ფესვთანური გრძელყუნნიანი ფოთლით. ფოთლის ფირფიტა ორმაგადაა სამნაკვთიან სეგმენტად გაყოფილი. თითოეული სეგმენტი მოკლემყუნნიანია ან მჭდომარე. ყვავილი გრძელყუნნიანია – ლურჯი, ცისფერი ან თეთრი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება ტყეებში, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია, პრაქტიკულად, ყველგან დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

**Anemone narcissiflora subsp. fasciculata (L.)
Ziman & Fedor. = Anemone fasciculata L. –
ფრიმბა**

ოჯახი: **Ranunculaceae** – ბაიასებრნი

5-20 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, ფოთლები შებუსუსულია. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, თირკმლისებურ-გულისებური, 5 ან 3 დიდი ზომის მჭდომარე სეგმენტად გაყოფილი. თითოეული სეგმენტი შუამდეა სამად გაყოფილია მოგრძობილებიან 3 ნაწილადაა განკვეთილი. ყვავილები მარტივ ქოლგებადაა შეკრებილი. ყვავილსაფრის ფოთლები თეთრია, იშვიათად – ვარდისფერი ან მწვანე. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

**Anemone ranunculoides L. – მოყვითალო
ფრიმბა**

ოჯახი: **Ranunculaceae** – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილია, ერთი ფესვთანური ფოთლით. საბურვლის ფოთლები მოკლეყუნწიანია, მოხაზულობით – ლანცეტა ან ხაზურ-ლანცეტა. ორად ან სამად დაყოფილი, ნაწვეტებული შუა ნაკვითი ან ხუთად განკვეთილი. ყვავილი ყვითელია, მარტოული ან 2-5 მარტივ ქოლგად შეკრებილი. ყვავილსაფრის ფოთლები ელიფსური ან კვერცხის ფორმისაა. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე ფოთლოვან, ტენიან ტყეებში. საქართველოში ცნობილია თითქმის ყველგან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Aquilegia olympica* Boiss = *Aquilegia caucasica* (Ledeb.) Rupr. – წყალბარეფია**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მცენარე 40-80 სმ. სიმაღლისაა, შიშველი ან გაფანტულბეწვიანი. ფოთლები ორ-სამჯერ სამფოთოლაკიანია, მათი ნაკვეთები ძირში ოვალურსოლისებურია, დიდი ზომის, წვერში ბლაგვი. ყვავილები დიდი ზომისაა – 5-10 სმ დიამეტრის, ცისფერი. სანექტრეები თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ალპურ და სუბალპურ სარტყლებში ტყისპირებსა და მდელოებზე. გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Batrachium divaricatum* (Schrank) Schur – წყლის ბაია**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი, ღია მწვანე ფერის მცენარეა, შიშველი ღეროებით. ყველა ფოთოლი წყალშია მოქცეული, მოყვანილობით – ნახევრად წრიული, 3-4 სმ სიგრძის, დაყოფილია ძალიან წვრილ, ძაფისებურ ნაკვეთებად. ყვავილების დიამეტრი 10 მმ-ია. გვირგვინის ფურცლები მოყვითალოა ან თეთრი, უკუკვერცხისებური, ჯამზე თითქმის ორჯერ გრძელი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მდგარ და ნელა მიმდინარე წყალში ტყის ზედა სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ ევროპას, შუა აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

***Caltha palustris* L. – დიდბანია**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 10-40 სმ-ია. ფოთლები თირკმლის ფორმისაა, კიდევბე – მსხვილკბილა. გრძელყუნწიანი ფოთლები 5-10. ყვავილსაფარი ყვითელია, ელიფსური ან მოგრძო-კუკვერცხისებური. ყვ.ნაყ. IV-VI. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპური სარტყლის დაჭაობებულ ადგილებში სპორადულად გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევრაზიასა და ჩრდილოეთ ამერიკას.

***Clematis vitalba* L. – კამაბარდა**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მაღალი ხვიარა ბუჩქია, მსხვილწიბოიანი, მუხლებში შებუსული ღეროთი. ფოთოლი გრძელყუნწიანია, ფრთისებურად განკვეთილი, ხუთფოთოლაკიანი. ფოთოლაკები კვერცხის ფორმისაა, მოკლეყუნწიანი, თხელი ან ტყავისმაგვარი, კიდევბე – მსხვილკბილა. ყვავილები ჰატარა ზომისაა, შეკრებილია ფარისებურ საგველა ყვავილელებში. ყვავილი მოთეთრო-რძისფერია, სქელი. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, ღობეებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Consolida divaricata Schrodinger – სოსანნი

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ზედა ნაწილში მიტკეცილებუნვანია, ღერო გაფარჩხულადაა დატოტვილი, შეფოთილი. ფოთლები ძალიან ვიწროა, ხაზური, საკმაოდ გრძელი, შიშველი ან შებუსული ნაკვთებითაა. ყვავილები პატარა ზომისაა, 10-15 მმ სიგრძის, იისფერი, გრძელი, წვრილი ყუნწებით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებსა და ნათესებში. გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Consolida orientalis (J. Gay) Schrodinger – ყანის სოსანნი

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან დატოტვილი. ზედა ნაწილი ჭირკვლოვანი შებუსითაა, ქვედა ნაწილი შიშველია. ფოთლები გრძელია და ვიწროხაზურად დანაკვთული. ყვავილედ გრძელია, მრავალ ყვავილიანი. შეფერილობით ღია იისფერი ან მონითალოიისფერია. დები ყვავილსაფრის ფოთლებზე მოკლეა. ყვ. ნაყ. V-VIII. გავრცელებულია ველებსა და ნახევარუდაბნოებში ღია ფერდობებზე, ნათესებში. მცენარე ცნობილია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს, შუა და სამხრეთ აზიას.

Delphinium elisabethae N. Busch – ელისაბედის დიზურა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ქვედა ნაწილში ან მთლიანად მეტ-ნაკლებად ხშირბუნჯიანია, მარტივი, იშვიათად – ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები ხუთკუთხა-თათისებურია. ყვავილედის ღერძი ოქროსფერ-ჭირკვლოვანია, ყვავილედი პირამიდის ფორმისაა, მტევანი ან საგველა. ყვავილი პატარა ან საშუალო ზომისაა. ყვ. ნაყ. VII. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების მდელოებზე. მცენარე აღწერილია სამაჩაბლოდან. გავრცელებულია, ძირითადად, სამხრეთ და აღმოსავლეთ საქართველოში. საქართველოს ენდემური სახეობაა.

Delphinium ochroleucum Steven ex DC.

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

30-80 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დაკლაკნილი, მარტივი, იშვიათი დატოტვიტ, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი შებუსვით. ფოთლის ყუნწები გაფართოებულია, ფირფიტა მრავალჯერ სამად ღრმად განკვეთილია ხაზურ ნაკვეთებად. ყვავილი მკრთალი ყვითელია, ზოგჯერ მომწვანო ელფერით. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე მშრალ ღია ფერდობებზე. საქართველოში გვხვდება შიდა ქართლში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Delphinium schmalhauseni Albov – შმალჰაუსენის დეფურა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, 20-80 სმ. სიმაღლის, ღერო მსხვილია, მარტივი ან სუსტად დატოტვილი, ზედა ნაწილში ჭირკვლოვანი ბეწვებით. ფოთლები მრავალჭერ არის დაყოფილი ხაზურ ნაკვეთებად, რომლებიც შიშველია ან შებუსული. ყვავილედი მრავალყვავილიანია, გრძელი, ძირითადად – მარტივი. ყვავილები ცისფერია, გარედან ბეწვებიანი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ზედა სარტყელში, სუბალპურ მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და აღმოსავლეთ ევროპას.

Ficaria verna subsp. calthifolia (Rchb.) Nyman = Ficaria calthifolia Rchb. – ჩანყობილა ბაია

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, 10-20 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი, მარტივი ან დატოტვილი, ერთ ყვავილიანი ღეროთი. ფოთლები კვერცხისებურ-გულისებურია, კიდემთლიანი ან ოდნავ ბლაგვკბილა, ყვავილი კაშკაშა ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობიდან ტყის შუა სარტყლამდე, ტყეებში, ბუჩქნარებში, ტენიან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Helleborus abchasicus A. Braun – აფხაზური ხარისხირა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წვრილია, სწორი, მარტივი ან იშვიათად – წვერზე დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები, რაოდენობით 3-10, ოდნავ ტყავისებური, თათისებურად გაყოფილი ლანცეტა ნაკვეთებად. ყვავილი მსხვილია, 5-8 სმ დიამეტრის, ალისფერი, ვარდისფერი ან მოვარდისფრო-მოწითალო. ყვ. ნაყ. II-IV. იზრდება მთისწინებსა და მთის შუა სარტყელში, ტყეში და ტყისპირებზე, კირქვიანებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოსა და იმერეთში. საქართველოს ენდემია.

Helleborus caucasicus A. Braun – კავკასიური ხარისხირა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით – 20-40 სმ. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, ტყავისებური, შიშველი, თათისებურად დაყოფილი ლანცეტა ან ელიფსურ ნაკვეთებად, კიდევებზე ორმაგად ხერხკბილა. ყვავილები დიდი ზომისაა, მომწვანო-მოყვითალო-მოთეთრო ფერის. ყვ. ნაყ. I – IV – XII. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე, ტყისპირა ადგილებში, ტყეებში, ნატყევეარ ადგილებში, ფერდობებზე. მთელ საქართველოში ფართოდ არის გავრცელებული. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

***Nigella arvensis* L. – შინდვრის სოინჯი**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წახნაგოვანია, წახნაგებზე მოკლე ჭაგრებით. ფოთლები მოლევო-მწვანეა, კიდეებსა და ძარღვებზე მოკლე ბუნვით მოფენილი. ყვავილები ცისფერია, გრძელი ყუნწებით. ყვავილსაფრის ფოთლები ფართოკ ვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, ნათესებში, მშრალ, ქვიან ფერდობებსა და გორაკებზე. გავრცელებულია შიდა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპასა და შუა აზიას.

***Nigella nigellastrum* (L.) Willk. = *Garidella nigellastrum* L.**

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სწორი დატოტვილი ან მარტივი ღეროთი. ფოთლები ორად ან სამად ფრთისებურად განკვეთილია ვიწროხაზურ ნაკვეთებად. ყვავილები პატარა ზომისაა, მოვარდისფრო-მოთეთრო. ყვავილსაფრის ფოთლები მოგრძოა, სანექტრეებზე მოკლე. ყვ. ნაყ. VI. იზრდება მშრალ ქვიან ფერდობებსა და ნათესებში. გავრცელებულია ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ირანსა და შუა აზიას.

Pulsatilla violacea Rupr. – მედბარა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

6-20 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ხშირი რბილი შებუსვით. ფესვთანური ფოთლები ორმაგ ფრთისებურადაა განკვეთილი გრძელი, მახვილწვერიანი ნაკვეთებით. ფოთლის ფირფიტა მოგრძოა, ნაწვეტებული ან მომრგვალო. ყვავილი თავდახრილია, იისფერი ან სოსანი. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ქვიან ფერდობებსა და მდელოებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ვნდემია.

Ranunculus bulbosus L.

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

80 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მაღალია, ბოლქვის მსგავსად გამსხვილებული ძირით. ფესვთანურ ფოთლებს აქვთ გრძელი, გაფარჩხულბენჯიანი ყუნწები. დანარჩენი ფოთლები მკდომარეა და სამად არის გაყოფილი მოგრძო, სოლისებურ სეგმენტებად. ყვავილი 2,5 სმ დიამეტრისაა, ოქროსფერ-ყვითელი. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე ბუჩქნარში, ტყის პირას, ზღვის პირასა და მშრალ მდელოებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპასა და ჩრდილო ამერიკას.

Ranunculus buschii Ovcz.

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

20-35 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, გაფანტული და გაფარჩხული ბენვით დაფარული. ფოთლის ფირფიტა შიშველია ან ქვედა მხარეზე გაფანტული ბენვით შებუსული; კიდე – მომრგვალო ან ბლაგვკბილა. ყვავილი დიდი ზომისაა, 3-3,5 სმ დიამეტრის. გვირგვინის ფურცლები მოგრძო, კვერცხის ფორმისაა. ყვ, ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე. საქართველოში გავრცელებულია მესხეთ-ჭავჭავეთში. კავკასიის ენდემია.

Ranunculus illyricus L.

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

10-45 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შებუსულია ვერცხლისფერი ან მორუხო ბენვით. ღერო სწორია, მარტივი ან ზედა ნაწილში სუსტად დატოტვილი. ფესვთანური და ღეროსეული ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია და თათის მსგავსად ღრმადაა გაყოფილი 3-7 ხაზურ ნაკვთად, ზედა ფოთლები ხაზურია, მთლიანი, მჭდომარე. გვირგვინი ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. IV-VI. დაბლობისა და მთისწინების, მშრალი ფერდობებისა და ბუჩქნარების მცენარეა. ცნობილია კახეთსა და ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Ranunculus muricatus L. – ღუბუში

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

10-30 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი ან ოდნავ შებუსუსლი. ღერო მარტივია ან დატოტვილი, ფესვთანური და ქვედა, ღეროსეული ფოთლები თირკმლისებურია და სამმაგადაა დანაკვეთილი მსხვილკბილა სეგმენტებად. ზედა ფოთლები ვიწროა, მთლიანი. ყვავილი პატარაა, გვირგვინის ფურცლები ჯამიდან ოდნავ არის ამოყოფილი. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობებზე და მთისწინეთების ზოლში, ტენიან ადგილებში, რუებში, არხებში, ზოგჯერ, როგორც სარეველა, ნათესებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Ranunculus repens L.

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შიშველი ან იშვიათად – ბუნვით შემოსილი. ღერო გართხმულია ან წამოწეული, ძირში გრძელი, მხოხავი მიწისზედა ყლორტებით. ფოთოლი რთულია, სამნაკვთიან ან ორმაგსამნაკვთიან სეგმენტად განკვეთილი (ამ სამი ნაკვთიდან თითოეული კვლავ სამად, ე.ი. ცხრანაკვთიან სეგმენტად განკვეთილი). ყველა ფოთოლი გრძელყუნწიანია. ყვავილი 15-25 მმ დიამეტრისაა, გვირგვინის ფურცლები ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ტყის ზედა სარტყლამდე, მეტწილად ტენიან ადგილებში, მდინარეთა და ნაკადულების ნაპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ირანს, მცირე და შუა აზიას.

Trollius ranunculinus Stearn = Trollius patulus Salisb. – უძონპარა

ოჯახი: Ranunculaceae – ბაიასებრნი

12-50 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, მარტივი ან იშვიათად – ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები თათისმსგავსად დაყოფილია ან დანაკვეთული, ფესვთანური ფოთლები ყუნწებიანია, ზედა კი – მჭდომარე. ყვავილები დიდი ზომისაა, ოქროსფერ-ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ნესტიან მდელოებზე, მდნარ თოვლთან. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და ირანს.

Reseda globulosa Fisch. & C. A. Mey.

ოჯახი: Resedaceae – რეზედასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 10-70 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი ან წამოწეული, მეტ-ნაკლებად დატოტვილი, შიშველი. ფოთლები 3-5 ხაზურ ან ვიწრო-ხაზურ სეგმენტად დაყოფილი. ზოგჯერ ქვედა ფოთლები მთლიანია. ყვავილედნი 5-30 სმ სიგრძის თავაკია. გვირგვინი თეთრია, მისი ზედა ფურცელი სამად არის დაყოფილი. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ქვიან, ღორღიან ფერდობებზე, კირქვიანებზე. საქართველოში ცნობილია კახეთში, შიდა ქართლსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთს.

Reseda lutea L. – ყანის რეზედა

ოჯახი: Resedaceae – რეზედასებრნი

ერთწლიანი ან ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 20-80 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი ან წამოწეული, დატოტეული, ხაოიანი. ფოთლები 3-5 სეგმენტადაა დაყოფილი, ქვედა ფოთლები თითქმის მთლიანია. ყვავილედნი ფარჩხატი მტევანია, 20-30 სმ სიგრძისა, მრავალყვავილიანი, თითქმის პირამიდული. გვირგვინი მკრთალი ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება 1800 მ სიმაღლემდე მშრალ, ბალახოვან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, გზისპირებზე, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას.

Frangula alnus Mill. – ხეჭრელი

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

6-7 მ სიმაღლის ბუჩქია ან ხე, გლუვი, შავი ქერქით. ტოტები უეკლოა, სწორი, ერთწლიანი ტოტები მონითალო – ყავისფერია. ყლორტები შიშველია ან ოდნავ შებუსული, ფოთლები რიგებადაა განლაგებული, იშვიათად – მოპირისპირედ; მოგრძო-ელიფსური ან უკუკვერცხისებური, კიდემთლიანი. ყვავილები ილიურია. გვირგვინი მონითალო-თეთრია. ნაყოფი ჯერ მწვანეა, შემდეგ – წითელი, ბოლოს კი – შავი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე. ფოთლოვან ტყეებში ქვეტყის სახით, ბუჩქნარებში. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Paliurus spina-christi* Mill. – ძიძვი**

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

1-3 მ სიმაღლის დატოტვილი, ძლიერ ვეკლიანი ბუჩქია. ნორჩი ტოტები და კვირტები ოდნავ არის შებუსული. ფოთლები კვერცხისებურია ან ელიფსური. კიდევებზე დაკბილული, იშვიათად – კიდემთლიანი, შიშველი, ზედა მხარე – მუქი მწვანე. თანაფოთლები ეკლებად არის გადაქცეული. ყვავილები პატარა ზომისაა, მოყვითალო-მომწვანო ფერის. ნაყოფი ფრთაშემოვლებულია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ღორღიან და ქვიან ადგილებში, მთისწინეთებზე. გვხვდება ასევე ველების სარტყელში ქსეროფილურ დაჯგუფებებში. ქმნის სუფთა ბუჩქნარებს. მშრალი მუხნარების დერივატია. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

***Rhamnus cathartica* L. – ხეშაპვი**

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

1, 5-3 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქი, ხორკლიანი, დახეთქილი, შავი ქერქით. ტოტები ეკლებით ბოლოვდება. ფოთლები მოპირისპირედ ან მორიგეობით განლაგებული, ელიფსური ან კვერცხისებური, კიდედაკბილული. ყვავილენი იდლიურია, ყვავილი მომწვანო-ყვითელია. ძირითადად, ერთსქესიანი, იშვიათად – ორსქესიანი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მშრალ ადგილებში, ბუჩქნარებში, ტყისა ადგილებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე და შუა აზიას.

Rhamnus cordata Medw.

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

დაბალი ტანის უეკლო ბუჩქია, ძლიერ დატოტვილი, ნორჩი ტოტები და ყლორტები ხშირი შებუსვითაა, ღია ან მუქი ნაცრისფერია. ფოთლები მორიგეობითია, ფართო-კვერცხისებური ან თითქმის მომრგვალო. ზედა მხარე მოლევო ან მწვანე ფერისაა, ბენვიანი ან შიშველი. ქვედა მხარე მკრთალი მწვანე, იშვიათად – მოჟანგისფრო ბეწვით მოფენილი. ყვავილები ერთსქესიანია, კონებად შეკრებილი, იშვიათად – მარტოული. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება კირქვიან და კლდოვან ნაპრალებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, სამეგრელოსა და იმერეთში.

Rhamnus imeretina Booth, Petz. & Kirchn. – იმერული ხეჭრელი

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

3 მ-მდე სიმაღლის უეკლო ბუჩქია. ტოტები ნორჩობაში შებუსულია. ფოთლები მორიგეობით არის განლაგებული, ელიფსურია, ზოგჯერ მოგრძოოვალური, ბლაგვი ან მახვილწვერიანი; ზედა მხარე მწვანე, ქვედა – უფრო ღია, მრავალრიცხოვანი გვერდითი ძარღვებით. ყვავილები ერთ ან ორსქესიანია, ილლიურ კონებად შეკრებილი. ნაყოფი შავია, სფეროსებური. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის შუა და სუბალპური სარტყლების ტყისპირა ადგილებში, ფართოფოთლოვან და წიწვოვან ტყეებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ დასავლეთ საქართველოში და შიდა ქართლის დასავლეთ ნაწილში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Rhamnus pallasii Fisch. & C.A. Mey. – შავჭაბა

ოჯახი: Rhamnaceae – ხეჭრელისებრნი

დაბალი ტანის ტოტემაშლილი ბუჩქია, ეკლიანი, წვრილი, მონითალო-ყავისფერი ყლორტებით. ფოთლები კონებად არის შეკრული შემოკლებულ ყლორტებზე. ფოთლები ვიწრო-ხაზურია, კიდევებზე დაკბილული. ზრდასრული ფოთლები შიშველია. ყვავილები მომწვანო ფერისაა, კონებად შეკრებილი. ყვ. ნაყ: VI-VIII. დამახასიათებელია არიდული მეჩხერი ტყეებისა და ქსეროფილური დაჭგუფებებისათვის. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას და ირანს.

Agrimonia eupatoria L. – ბირკაპა

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 30-100 სმ სიმაღლის, მარტივია ან მცირედ დატოტვილი. ფოთლები რთულია, კენტფრთისებური. ყვავილედითა ვაგთავისებური მტევანია, გრძელი – 10-30 სმ სიგრძის; ყვავილები მოკლეყუნწიანია. გვირგვინის ფურცლები კვერცხისებურლანცეტაა, ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე მეჩხერ ტყეებში, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ნათესებში, ტყის მდელოებსა და ბალახოვან ფერდობებზე, გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპასა და მცირე აზიას.

Alchemilla dura Buser – მარმუჭი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო თითქმის სწორად მდგომია, კარგად განვითარებული ღეროსეული ფოთლებით, დიდი ზომის მოგრძო, თითქმის სწორკბილიანი სეგმენტებითა და ვიწრო ყვავილედით. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება მთის ფერდობებზე, ქვაყრილებზე, მდინარეთა ნაპირებზე, ზღვის დონიდან 2000 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ და დასავლეთ სამხრეთ კავკასიას, აზიას, ირანს.

Aruncus dioicus (Walter) Fernald = Aruncus vulgaris Raf. – მუკუნძალა

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 1-1,5 მ სიმაღლისაა. ფოთლები გრძელია და გრძელყუნწიანი, ორმაგფრთისებური, ფოთოლაკი – 9. ზედა ფოთლები მთლიანია, ქვედები ფრთისებურად არის დაყოფილი 3-7 ნაკვეთად. ნაკვეთები მოგრძოკვერცხისებურია ან ოვალურლანცეტა. გვირგვინის ფურცლები თეთრია და პატარა ზომის. შევრებილია საგველასებურ ყვავილედებში. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება ტყეებში, ტყისპირა ადგილებში, ტენიან, ქვიან და კლდიან ეკოტოპებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ ევროპასა და მცირე აზიას.

Comarum palustre L. – წყლის მარწყვაბალახი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, გრძელი მხოხავი ფესურით. ღერო მონითალო ფერისაა, შებუსული. ფოთლები გრძელყუნჩიანია და შებუსული. ქვედა ფოთლები კენტფრთისებურია. ფოთოლაკები მოგრძო და კვერცხისებურია, რომელთაც ქვედა მხარე მონაცრისფრო, ზედა კი მუქი მწვანე აქვთ. გვირგვინის ფურცლები პატარა ზომისაა, ჭამის ფურცლები კი მოკლეა, მუქი მწვანე ფერის. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მაღალმთის ჭაობებში, მდინარეებისა და ტბების ნაპირებზე. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ ევროპას, ციმბირს, მცირე აზიასა და ჩრდილო ამერიკას.

Cotoneaster meyeri Pojark. – ვაშლანა

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

2 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ეკლიანი, ნორჩი მცენარე წვრილია, წვეპლისებური. თავიდან მეტ-ნაკლებად თეთრად შებუსულია, შემდგომ პერიოდში შიშველი. ფოთლები მოგრძოელიფსურია ან ელიფსური. წვერზე ბლაგვად ამოკვეთილი, ფოთლის ყუნწები მოკლეა. ფოთლები თითქმის შიშველია, ზედა მხარე – მუქი მწვანე, ქვედა – უფრო ღია. ყვავილენი 5-10 – ყვავილიანია, ილიური, თავდახრილი. გვირგვინი თეთრია, ფართოდ გადაშლილი. ჰიპანთიუმი შიშველია. ყვ. IV-VI, ნაყ. IX-X. იზრდება ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებსა და მეჩხერ ტყეებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

Cotoneaster morulus Pojark.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ღერო 50-125 სმ სიმაღლის ბუჩქია. გაშლილი ტოტებით. ნორჩი ტოტები დაფარულია ძალიან მოკლე, მიტკეცილი ბუნვით. წლიური ტოტები მუქი მენამულია. ფოთლები თხელია და თითქმის ტყავისებური, მოყვითალო-მწვანე, ფორმით მოგრძოელიფსური. ყვავილედის სწორადმდგო-მია და მოკლე, 3-8 – ყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, გადაშლილი. ყვ.V, ნაყ. IX-X. იზრდება მთის შუა სარტყელში ღია, მშრალ და ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია ქართლში, კახეთსა და მესხეთ-ჭავჭავთვში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Cotoneaster racemiflorus (Desf.) K. Koch – **ჩიტაკოშა**

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

სწორად მდგომი 1 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია, სწორი ან და-ჭაგული. ნორჩი მცენარე სქლად ქეჩისებურად შებუსულია. ერთ და ორწლიანი ტოტები ყავისფერია ან ალუბლისფერი. ფოთლები ფორმით ელიფსურია ან ფართოოვალური, შებუსული. გვერდითი ფოთლების ტოტები უფრო პატარაა, ვიდრე კენწრული ფოთლები. ყვავილედის ფარისებურია. მოთეთრო გვირგვინი ფართოდ არის გადაშლილი. ყვ.V-VI, ნაყ. VII-IX. იზრდება ფერდობებზე მშრალ ბუჩქნართა შორის დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და მცირე აზიას, ირანსა და ჩრდილოეთ აფრიკას.

Crataegus x kyrtostyla Fingerh. – ნითელი კუნელი

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

5 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, მომურო-ნაცრისფერი ტოტებით; შიშველი და ნორჩობაში ოდნავ შებუსული, მცირერიცხოვანი ეკლებით. ფოთლის ყუნწები შიშველია ან ოდნავ შებუსული. ფოთოლი ღია მწვანე ფერისაა, უკუკვერცხისებური და რომბის ფორმის, 5-ნაკვეთიანი, იშვიათად – 3 ან 7 – ნაკვეთიანი. უნაყოფო ყლორტების ფოთლები უფრო დიდია. ყვავილენი ფარის ფორმისაა, დატოტვილი. გვირგვინი თეთრია, ნაყოფი – წითელი. ყვ. VI, ნაყ. IX. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში ზოგჯერ რაყას ქმნის. საქართველოში თითქმის ყველგან არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Crataegus orientalis Pall. ex M. Bieb. – კნაპპ

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

1-5 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ყლორტები სქლად არის ქეჩისებურად შებუსული, ეკლებიანი. ფოთლები ორივე მხარეზე შებუსულია თეთრი რბილი ბენვით, ფორმით მოგრძოკვერცხისებური ან უკუკვერცხისებურია, 5-7-ად დანაკვეთილი. ყვავილენი კომპაქტურია, მცირეყვავილიანი, ხშირი თეთრი ბენვით შემოსილი. გვირგვინი თეთრია. ნაყოფი მონითალო-ნარინჯისფერი. ყვ. VI-VII, ნაყ. IX. იზრდება მთის შუა სარტყლის არიდულ, მეჩხერ ტყეებში, ტყისპირებში, მშრალ და ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია აჭარაში, ქართლსა და მესხეთ-ჭავჭავთვში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ყირიმს, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Crataegus pentagyna Waldst. & Kit. ex Willd. – შავი კუნელი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

3-12 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, ნაცრისფერი ტოტებით. ნორჩი ყლორტები შებუსუსულია ან შიშველი, ეკლები მცირერიცხოვანია, სუსტი. ფოთლების ზედა მხარე მუქი მწვანე ფერისაა, ქვედა მხარე – უფრო ღია ფერის, ფართოკვერცხისებურ-რომბული ფორმის, 5-7 -ნაკვთიანი. ყვავილენი მრავალყვავილიანია, შებუსუსული. გვირგვინი თეთრია, ნაყოფი – შავი. ყვ. V-VI, ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყეებში, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებს შორის. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Cydonia oblonga Mill. – კომბი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

1,5-5 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, თხელი დახეტილი ქერქით. ნორჩი ყლორტები შებუსუსულია ქეჩისებურად. ფოთლები კვერცხისებურია ან ოვალური ფორმის, კიდემთლიანი, ქვედა მხარე მონაცრისფრო – ქეჩისებურია, 10-12 სმ სიგრძის და 7,5 სმ სიგანის. ყვავილები მკრთალი ვარდისფერია. ნაყოფი თავიდან ქეჩისებურადაა შებუსუსული, ლიმონისფერი ან მუქი ყვითელია. ყვ. V, ნაყ. IX. იზრდება მთის ქვედა, ზოგჯერ შუა სართელამდე – 1400 მ-მდე, ტყისპირებსა და ფერდობებზე, ზოგჯერ ველურდება. გავრცელებულია აჭარაში, კახეთსა და ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Dryas caucasica Juz.

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 5-15 სმ სიმაღლისაა, ხშირად ქმნის კორდს. ფოთლები ტყავისებურია, მოყვანილობით ელიფსური ან მოგრძოელიფსური, კიდეზე ჩაჭრილ-მრგვალებილა. თანაყვავილები წაგრძელებულია, გრძელბეწვიანი, რიცხვით 2-5. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, უკუკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მშრალ ქვიან ადგილებში, კლდეებსა და მორენებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, სამეგრელოში, შიდა ქართლსა და მთიულეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Drymocallis rupestris (L.) Soj k *Potentilla rupestris* L. დაბლობის მარწყვაბლახა

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

60 სმ-მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მაგარია, შუა ნაწილიდან დატოტვილი, მოფენილია გაფარჩხული, მარტივი და ჭირკვლოვანი ბეწვით. ფოთლები გრძელყუნწიანია, 1-2 წყვილი დაშორიშორებული, კვერცხის ფორმის ან თითქმის მომრგვალო ფოთოლაკებით, კიდედაკბილულია. ყვავილები მარტოულია ან შეკრებილია ფარჩხატ, საგველასებურ ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები თეთრია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება კლდეებზე, მშრალ ფერდობებზე და ქვიან ადგილებში მთის შუა და ზედა სარტყლებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას.

Duchesnea indica (Jacks.) Focke – ბჰელიის მარწყვი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო 30-100 სმ-მდე სიმაღლისაა, გრძელი, მხოხავი, გაფარჩხულბუნჯიანი ყლორტებით. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, ღეროსეული – უფრო მოკლყუნწიანი, სამფოთოლაკიანი. თანაფოთლები კვერცხისებურ-ლანცეტაა, კიდემთლიანი. ყვავილები მარტოულია, გრძელყუნწიანი. გვირგვინი ყვითელი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება მთის ქვედა სარტყელში გზისპირებზე, ბოსტნებსა და ბაღებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, სამეგრელოში, იმერეთში, გურიასა და აჭარაში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს აღმოსავლეთ აზიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო და სამხრეთ ამერიკას.

Filipendula vulgaris Moench – ქაფურა

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო -30-60 სმ სიმაღლის, მარტივი ან ზედა ნაწილში ოდნავ დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები მოყვანილობით მოგრძოლანცეტასებურია, წყვეტილფრთისებური, ზემოდან შიშველი, ქვედა მხარეზე შებუსული და ჩაჭრილ-დაკბილული გვერდით სეგმენტებად. ღეროსეული შუა და ზედა ფოთლები ფესვთანურის მსგავსია, ოღონდ მცირე ზომისაა. ყვავილენი საგველასებურია, გვირგვინი მოთეთროა ან მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყელამდე, ველებში, მდელოებზე, მინდვრებში, ტყისპირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ციმბირს, მცირე აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Fragaria vesca L. – მარწყვი

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 5-20 სმ სიმაღლისაა. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, სამფოთოლაკიანი, შებუსული, კენწრული ფოთოლაკი მოკლეყუნწიანია, რომბისფორმის, გვერდითი ფოთოლაკები მჭდომარეა, კვერცხის ფორმის, კიდედაკბილული, მიტკვეცილ ბეწვებიანი. ყვავილენი ფარისებურია, ყვავილის ყუნწი გრძელია, გვირგვინი თეთრია, ნაყოფი – კაშკაშა ნითელი. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყელამდე -ტყეებში, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, ველობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ევროპას, ციმბირს, შუა აზიას, ჩრდილო აფრიკას.

Geum urbanum L. – ნიბჭისძირა

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო – 20-70 სმ სიმაღლის, სწორად მდგომი, რბილი ბეწვით შებუსული, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფესვთანური ფოთლები გრძელყუნწიანია, ჩანგისებურ-ფრთისებური ან წყვეტილფრთისებური, კიდედაკბილული; კენწრული სეგმენტი დიდი, რომბის ფორმის ან უკუკვერცხისებური, 3-5-ნაკვითიანი. ღეროსეული ფოთლები მოკლეყუნწიანია, სამად გაყოფილი. ყვავილსაჯდომი შებუსულია. გვირგვინი პატარა ზომისაა, ყვითელი. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ბუჩქნარებში, ტყეებში, ტყისპირებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა აზიას, ირანსა და მცირე აზიას.

Malus orientalis Uglitzk. ex Juz. – მახალა

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

10-12 მ სიმაღლის ხეა, თითქმის უეკლო; ნორჩი ყლორტები შებუსუსულია. ფოთლები კვერცხის ფორმის, ელიფსური ან ლანცეტაა. ფუძესთან ახლოს კიდემთლიანია, დანარჩენი ნაწილი – დაკბილული. ზედა მხარე – მცირედ, ქვედა მხარე კი სქლად არის ქეჩის მსგავსად შებუსუსული. ყვავილენი 4-6 – ყვავილიანია. გვირგვინი თეთრია, ზოგჯერ მოვარდისფრო ელფერით. ყვ. IV, ნაყ. IX. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე ტყეებსა და ტყისპირებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მცირე აზიასა და ირანს.

Mespilus germanica L. – ზღმარტლი

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრნი

1,5-5 მ-მდე სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ყლორტები მონიტალო-მურა ფერისაა, ნორჩობაში შებუსუსულია. წლიური ტოტები ნაცრისფერია. ფოთლები მოკლეყუნწიანია, ფორმით ელიფსური ან მოგრძოლანცეტა, კიდემთლიანი ან დაკბილული, მუქი მწვანე ფერის. თანაყვავილები დიდი ზომისაა, ადვილად სცივია. ყვავილები თეთრია, ნაყოფი -მომურო ფერისაა. ყვ. V, ნაყ. X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყეებში. უფრო ხშირად ქვეტყეშია წარმოდგენილი. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და დასავლეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ჩრდილო ირანს.

Potentilla argentea L.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 40 სმ-მდე სიმაღლისაა, რკალისებურად წამოწეული ან თითქმის სწორი, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები 5-ფოთოლაკიანია, გრძელყუნწიანი. ფოთოლაკები უკუკვერცხისებურიდან – უკულანცეტამდეა. ყვავილედი ფარისებური საგველაა, ფაშარი, მრავალყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები უკუკვერცხისებურია, ყვითელი. ყვ. ნაყ. V-VII. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ჩრდილო ამერიკას.

Potentilla crantzii (Crantz) Beck ex Fritsch = Potentilla gelida C.A. Mey.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20 სმ-მდე სიმაღლისაა, საყვავილე ღეროები სწორი ან წამოწეულია, ზედა ნაწილში დატოტვილი, მცირედ შეფოთლილი, დაფარულია მოკლე და გრძელი, მოხრილი ბეწვით. ფოთლები გრძელყუნწიანია, სამნაკვთიანი, ფოთოლაკები უკუკვერცხისებურ-სოლისებურია. ყვავილედი ფაშარია, მცირეყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები უკუგულისებურია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში მდელოებსა, ნაზვავებსა და კლდოვან ადგილებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილო ევროპას, შუა აზიას.

Potentilla recta L.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღეროები ცენტრალურია, 70 სმ-მდე სიმაღლის, სწორი ან წამოწეული, ზედა ნაწილში ორკაპის მსგავსად არის დატოტვილი, დაფარულია გრძელი, გაფარჩხული ბენვით. ფოთლები გრძელყუნწიანია, 5-7 ფოთოლაკიანი. ფოთოლაკები მოგრძოკვერცხისებურიდან – ხაზურლანცეტამდეა. ყვავილედ ფარისებური-საგველაა, მრავალყვავილიანი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლების ველებზე, მშრალ, ბალახოვან ფერდობებზე, ტყისპირებში, ყაშირებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Potentilla thuringiaca Bernh. = Potentilla caucasica Juz.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო წამოწეულია, 35 სმ-მდე სიმაღლის, ზედა ნაწილში დატოტვილი, დაფარულია ხშირი და გრძელი, გაფარჩხული ბენვით. ფოთლები გრძელყუნწიანია და შედგება 7 ფოთოლაკისაგან. ფოთოლაკები უკუკვერცხისებურია, ყვავილეთი – ფაშარი. გვირგვინის ფურცლები ფართოუკუკვერცხისებურია, ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სართყლიდან სუბალპურ სართყლამდე – ტყისპირებში, ველობებზე, ბუჩქნარებში და ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმში, შიდა ქართლში, მთიულეთში, კახეთსა და მესხეთ-ჭავჭავთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Prunus cerasifera Ehrh. = Prunus divaricata Ledeb. – ტყეშალი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

2-10 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, ღერო დატოტვილი და მეტ-ნაკლებად ვკლებიანი. ფოთლები ოვალური ან ოვალურკვერცხისებური ფორმისაა ოვალურლანცეტამდე, თანდათანობით წაწვეტებული, კიდეხერხვილა, ზედა მხარე – შიშველი, ქვედა მხარე ძარღვების გაყოლებამდე – ბუნვით მოფენილი. ყვავილები თითო-თითოდაა განლაგებული 1-2 სმ სიგრძის ყუნწებზე. გვირგვინის ფურცლები კვერცხის ფორმისაა ან ოვალურ-კვერცხისებური, ბლავი ან წაწვეტებული; თეთრი ფერისაა, იშვიათად – მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. V-VIII. მცენარე გავრცელებულია დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე ტყეებში, ტყისპირა მიდამოებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Prunus dulcis (Mill.) D.A. Webb = Amygdalus communis L. – ჩვეულებრივი ნუში

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქია, ღერო სწორად მდგომი ან გადახრილი, უეკლო ტოტებით. ფოთლები ლანცეტა ან ვიწროელიფსური, 4-9 სმ სიგრძისა და 1,5-2,5 სმ სიგანის, შიშველი. ყვავილები შეფოთვლამდე იშლება. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან მკრთალი ვარდისფერი. ნაყოფი ხავერდივით შებუსული, ირიბკვერცხისებური ან მოგრძოკვერცხისებურია. ყვ. III-IV, ნაყ. VII. მცენარე გავრცელებულია. გვხვდება მშრალ ბუჩქნარებში, ნახევრად არიდულ დაჯგუფებებში, ველებზე და ა.შ. საკმაოდ იშვიათია. საქართველოში ველურად მხოლოდ შიდა ქართლსა და კახეთშია ცნობილი. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Prunus laurocerasus L. = Laurocerasus officinalis M. Roem. – წყნარბაი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

1-6 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია, ღერო – დატოტვილი. ფოთლები მოგრძოფოთოვანია, მოკლეყუნწიანი, პრიალა, ტყავისებური. ყვავილედნი ხშირი, აღმამდგომი მტევანია. გვირგვინი თეთრი ფერისაა, ნაყოფი – შავი. ყვ. IV-V, ნაყ. VIII. იზრდება ტყეებში, როგორც ქვეტყე, შედის აგრეთვე ბუჩქნარების შემადგენლობაში, ხშირად სუფთა რაყებს ქმნის. გავრცელებულია დასავლეთ საქართველოს კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Prunus mahaleb L. = Cerasus mahaleb (L.) Mill. ბაღლოჭი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

5-10 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ქერქი – მუქი ნაცრისფერი, წლიური ყლორტები ღია მურა ფერისაა, შიშველი ან ხავერდის მსგავსი შებუსვით. ფოთლის ყუნწის სიგრძე 3-20 მმ-ია, ფოთლის ფირფიტა მომრგვალებული ან მოგრძო კვერცხის ფორმისაა. ყვავილედნი მრავალყვავილიანი ფარისებური მტევანია. ჰიპანთიუმი ზარისებურია და შიშველი. გვირგვინი თეთრია, ოდნავ მოყვითალო ან მოვარდისფრო ელფერი. ყვ. IV-V, ნაყ. VI-VIII. გავრცელებულია მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა აზიას.

**Prunus microcarpa C.A. Mey. =
Cerasus microcarpa (C.A. Mey.) Boiss. –
მცირენაყოფიანი ბალახნარა**

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

1 მ-მდე სიმაღლის ბუჩქია, ქერქი ნაცრისფერია, ფოთლები – მოგრძოელიფსურია ან კვერცხისებური. მცირე ზომის, 1-3 სმ სიგრძისა და 3-10 მმ სიგანის კაშკაშა ვარდისფერი 4-5 ყვავილი დამოკლებულ ყლორტებზე განლაგებული. ყვ. III-V, ნაყ. V-VI. იზრდება მშრალ ფერდობებზე და მეჩხერ ტყეებში. გავრცელებულია კახეთსა და ქართლში. მცენარე შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, შუა აზიასა და ირანს.

**Prunus padus L. = Padus avium Mill. –
შოთხვი**

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქია, რომლის ღერო 10 მ-მდე სიმაღლისაა. წლიური ტოტები მოშავო ან მუქი წითელი. ფოთლები თხელია, 2-10 სმ სიგრძის. ლანცეტაკვერცხისებური, კიდეებზე წვრილხერხებილა. ყვავილედით მტევანია, გვირგვინი – თეთრი. ყვ. V-VI. ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში მდინარის ნაპირებზე და ტყის პირას. გავრცელებულია აფხაზეთში, სვანეთში, შიდა ქართლში, მესხეთ-ჭავჭავთში, მთიულეთში, ხევსურეთში, ფშავსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Prunus spinosa L. – კვრინახი

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრი

ბუჩქი ან ხეა. ღერო ძლიერ დატოტვილია, ხშირეკლიანი, ნორჩი ყლორტები მოკლევანდია ან შიშველი. ფოთლები 2-5 სმ სიგრძისაა, ელიფსური ან უკუკვერცხისებური. ყვავილები თეთრია, თითო-თითოდ ან ორ-ორად განლაგებული. ჭამის ფოთლები მხოლოდ კიდევბზე ნამწამებიანი; ყვავილის ყუნწები სწორად მდგომია ან გადახრილი. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება დაბლობიდან 1200 მ სიმაღლემდე, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში, მდინარეთა ხეობების გასწვრივ. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, ირანს.

Prunus cerasus L. = *Cerasus silvestris* Garsault – ბლაშნარა

ოჯახი: *Rosaceae* – ვარდისებრი

3-25 მ-ის სიმაღლის ხეა, ქერქი მოშავოა. ფოთლები მოგრძო-კვერცხისებურია ან ელიფსური, წვერისკენ შევიწროებული. კიდევბზე ორმაგხერხებილა. ფოთოლი 16 სმ სიგრძის, 8 სმ სიგანის, რომლის ზედა მხარე შიშველია, ქვედა მხარე – ძარღვების გაყოლებზე შებუსული. თეთრი ან მოვარდისფრო. ყვავილედი 2-8 – ყვავილიანი ქოლგაა. ყვ. IV-V, ნაყ. VI. იზრდება ტყის შუა და ზედა სართყლების ფოთლოვან ტყეებში. გვხვდება მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ყირიმს, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას და ირანს.

***Pyracantha coccinea* M. Roem. – ჩიძნაშაშლა**

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

2 მ – მდე სიმაღლის ბუჩქია, უხვევლიანი. ყლორტები ნორჩობაში მონაცრისფრო ბუნებითაა მოფენილი. ფოთლები ტყავის მსგავსია, შიშველი ან ნორჩობაში ბუნებით მოფენილი, ზედა მხარე მუქი მწვანე ფერის, პრიალა, ქვედა მხარე უფრო ღია ფერისაა, მოყვანილობით ელიფსურლანცეტადან ვიწროლანცეტამდე, მახვილწვერიანი ან მობლაგვო, კიდეებზე მრგვალკბილა. ყვავილეთი მტკიდროა, მეტ-ნაკლებად ბუნჯიანი. ყვ. ნაყ. VI. იზრდება მთის შუა სართელამდე სიმშრალის მოყვარულ ბუჩქნარებში და ქვიან ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

***Pyrus caucasica* Fed. – პანდა**

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქი. ვარჯი, ჩვეულებრივ, პირამიდულია, ნორჩი ტოტები შიშველია, ნაცრისფერი ქერქით, ეკლებიანი. ფოთლები შიშველია ან ქვედა მხარე ზოგჯერ თხლადაა აბლაბუდის მსგავსი ბუნჯით მოფენილი, ნახევრად ტყავისებურია, ზედა მხარე პრიალაა, მოყვანილობით – მორგვალ ან ფართოკვერცხისებური. ყვავილები თეთრია, ფარის მსგავს ყვავილედად შეკრებილი; გვირგვინის ფურცლები უკვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. IV-VI. იზრდება უპირატესად მთის ქვედა და შუა სართლებს ტყეებში, ზოგჯერ უფრო მაღლა, ძირითადად – ფოთლოვან ტყეებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, ჯავახეთის გამოკლებით. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Pyrus salicifolia Pall. – ტირიფოტოლა ბერყენა

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქია. ღერო 2-6 მ სიმაღლისაა, ძლიერ დატოტვილი. ტოტები გაფარჩხულია და უხვეკლიანი. ფოთლები მოკლევუნნიანია ან თითქმის მკდომარეა კვირტების ირგვლივ, ხოლო ეკლიან ტოტებზე მორიგეობით განწყობილი, მოყვანილობით – ხაზური ან ხაზურლანცეტა, კიდემთლიანი, ფოთლის ქვედა მხარე თეთრი, ქეჩისებური ბუნვით მოფენილი, ზედა მხარე კი ნაცრისფერია. ყვ. ნაყ. IV. იზრდება მშრალ, ხრიოკ ადგილებში, ბუჩქნარებში, სადაც მონაწილეობს არიდულ მეჩხერ ტყეებსა და ნახევარუდაბნოთა დაჭგუფებაში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Rosa canina L. – ახკილი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

1-3 მ სიმაღლის ბუჩქია. ძლიერ დატოტვილი; ტოტები, ჩვეულებრივ, რკალივითაა მოხრილი; ეკლები გვერდებზე შებრტყელებულია, რკალის ან კაუჭის მსგავსად მოხრილი. ფოთლები, ჩვეულებრივ, 7 – ფოთოლაკიანია, ელიფსურია ან კვერცხისებური, კიდე – მარტივი ან ორმაგხერხებილა. ყვავილები მარტოულია ან მრავალნაყოფიან ყვავილედებში შეკრებილი. გვირგვინის ფურცლები მკრთალი ან კაშკაშა ვარდისფერია, იშვიათად – გაშლილი, თითქმის თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ღია ფერდობებზე, ნაკაფებში, ტყისპირებში, მინდვრებში, გზისპირებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, მცირე აზიას, ირანს.

Rosa doluchanovii Manden. – დოლუხანოვის ახკილი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

დაბალი ბუჩქია. ღერო მუქია, ყავისფერი ქერქით. ტოტეები შებუსულია მოკლე, რბილი, გაფარჩხული, ხშირი ბეწვით, ეკლები სწორია, ნემსისებური. ფოთლები, ჩვეულებრივ, 7-ფოთოლაკიანია, ფოთოლაკები ელიფსური ან ფართო-ელიფსურია, ზედა მხარე მიტკეცილი, მოკლე ბეწვით შებუსული, ქვემოდან მოთეთრო. ყვავილები მარტოულია, მოკლე, ხშირბეწვიანი ყუნწებით. ყვ. VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება სუბალპურ სარტყელში. გავრცელებულია აფხაზეთსა და სვანეთში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

Rosa transcaucasica Manden. – კავკასიური ახკილი

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ღერო 1-1,5 მ სიმაღლისაა, მონიტალო-ყავისფერი, დანაოჭებული ქერქით. ეკლები სწორია ან ოდნავ ნამგალივით მოხრილი. ფოთლები 4-7 სმ სიგრძისაა, 5-ფოთოლაკიანი; ფოთოლაკები ფართოელიფსურია, კიდზე ოდნავ გამოკვეთილია ორმაგი დაკბილვა, ორივე მხარე ხშირჭირკვლებიანი; ჭირკვლები წებოვანია და სურნელოვანი. ყვავილები მარტოულია, იშვიათად 2-3 ერთადაა შეკრებილი. ყვ. VII-VIII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყისპირებსა და მინდვრებში, ნაკაფებსა და ბუჩქნართა რაყაში, გავრცელებულია შიდა ქართლსა და მესხეთ-ჯავახეთში. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

Rosa tuschetica Boiss. – თუშეთის ახკილი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ღერო 1-1, 5 მ სიმაღლისაა. ძლიერ დატოტვილი; ნორჩი ტოტები მოფენილია სწორი, დიდი და ნემსისებური ეკლებით, ყვავილიანი ტოტები კი ჭირკვლოვანი ბენვითაცაა მოფენილი. ფოთლები 5-7 – ფოთოლაკიანია, ფოთოლაკები კვერცხის ფორმისაა, კიდეებზე ორმაგად ბასრხერხვბილა. ყვავილები მარტოულია, ყვავილის ყუნწები და ჯამის ფოთლები შებუსულია; ჯამის ფოთლები ოდნავ არის გაფართოებული. გვირგვინის ფურცლები კაშკაშა ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების ქვიან ფერდობებზე. მისი ნახვა შესაძლებელია თუშეთის დაცულ ტერიტორიაზე. გვხვდება ქართლსა და ხევსურეთში. საქართველოს ენდემია, აღწერილია თუშეთიდან 1872 წელს.

Rosa xanthina Lindl. = Rosa pimpinellifolia Bunge – ახკილი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ღერო 1,5-2 მ სიმაღლისაა, ძლიერ დატოტვილი, ტოტები სწორად მდგომია, მოფენილია ორგვარი – დიდი ზომის სწორი და ნემსივით წვრილი ეკლებით. ფოთლები, ჩვეულებრივ, 7-11 – ფოთოლაკიანია, ელიფსური, ხერხვბილა. ყვავილები მარტოულია ან ფარისებურ ყვავილედებში შეკრებილი; გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან ძალიან ღია ყვითელი. ყვ. V-VI, ნაყ. VII-IX. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ქვიან ფერდობებზე, ტყისპირებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას.

Rubus anatolicus Focke – ანატოლიის მაყვალნი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ერთწლიანი ყლორტები მსხვილია, ლევა ნაფიფეთ, ღარებიანი, სქლადაა მოფენილი მარტივი და ვარსკვლავისებური ბენვით. ფოთლები 5-ფოთოლაკიანია, კენწრული ფოთოლაკი ფართოუკუკვერცხისებურია ან თითქმის მომრგვალო ფორმის. ყვავილენი მჭიდროა ან ფარჩხატი. გვირგვინის ფურცლები მენამული ან ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყისპირა ადგილებში, გზის პირებზე, ბუჩქნარებში, მშრალ ფერდობებზე, მდინარისა და ზღვის სანაპიროებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას, ირანს.

Rubus candicans Weihe ex Rchb.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ერთწლიანი ყლორტები რკალისებურია, ნახნაგოვანი, შიშველი ან გაბნეული ბენვებით მოფენილი. ეკლები საშუალო ზომისაა ან საკმაოდ დიდი ზომის, ნიბოებზე განწყობილი. ფოთლები 5-ფოთოლაკიანია, ფოთლის ზედა მხარე შიშველია, ქვედა მხარე კი – მონაცრისფრო, ქეჩის მსგავსად ბენვიანი. კენწრული ფოთოლაკი ელიფსური ან მოგრძოკვერცხისებურია. ყვავილენი ნაგრძელეებულა, ფარჩხატი. გვირგვინის ფურცლები მოგრძოუკუკვერცხისებურია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ტყისპირა ადგილებში, ბუჩქნარებში, მთის ფერდობებზე, მდინარეთა ნაპირებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, აჭარაში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ, დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპას, მცირე აზიას.

Rubus canescens DC.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

სამუალო სიმალლის ბუჩქია. ერთწლიანი ყლორტები ღარებიანი წახნაგებითაა, შებუსულია მიტკეცილი ქეჩისებური ბენვით; ეკლები სუსტია, არათანაბარი ზომის. ფოთლები 3-ფოთოლაკიანია, ზედა მხარე მონაცრისფრო – მწვანეა, ქვედა მხარე კი მონაცრისფრო – ქეჩისებური. კენწრული ფოთოლაკი რომბის ფორმისაა. ყვავილეთი პირამიდულია, ხშირი და მეტწილად უფოთლო. გვირგვინის ფურცლები მოყვითალო – თეთრი ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე უმეტესად განათებულ ტყეებში, ფიჭვნარებში, ღია, მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია აფხაზეთში, მესხეთ-ჭავჭავთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Rubus idaeus L. – შოლო

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქია. ერთწლიანი ყლორტები ცილინდრულია, სწორად მდგომი, დახრილი წვერით, სქლადაა მოფენილი წვერილი, მონითალო-ყავისფერი ეკლებით. ფოთოლი შედგება 3 – 5 (7) ფოთოლაკისგან. ფოთოლაკების ზედა მხარე თითქმის შიშველია, ან აქა-იქ მოფენილია მარტივი ან ვარსკვლავისებური ბენვით. ქვედა მხარე თეთრია, ქეჩისებურად არის შებუსული და კიდევებზე უთანაბროდ ხერხებილია. ყვავილები შეკრებილია ილიურ, მცირე ყვავილიან მტევნებად და კენწრულ ფარისებურ – საგველა ყვავილედებად. გვირგვინის ფურცლები თეთრი ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება ტყეებსა და ტყისპირებში, გაჩეხილ ადგილებში, ტყის ველობებზე, მდინარეთა ნაპირებზე, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, დასავლეთ ევროპას, ციმბირს, შუა აზიას.

Rubus kacheticus Sanadze – კახეთის მაყვალე

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

საკმაოდ დიდი ზომის ბუჩქია. ერთწლიანი, 6-8 მმ-მდე დიამეტრის ყლორტები ცილინდრის ფორმისაა, სუსტად არის შებუსუსული და მარტივი ჭირკვლებით მოფენილი. ეკლები ხშირია და ქვევით გადახრილი. ფოთლები 3-5 – ფოთოლაკიანი, ზედა მხარე გაბნეული ბენჯითაა მოფენილი, ქვედა მხარე კი მონაცრისფრო-ქეჩისებურია, ფორმით -მომრგვალო -კვერცხისებური. ყვავილენი ფარჩხატი საგველაა. ჭამის ფოთლები სამკუთხა ფორმისაა. ყვ. VI-VII, ნაყ. VII-VIII. იზრდება ფოთლოვან ტყეებში, ტყისპირებში. აღწერილია კახეთიდან, ლაგოდეხის მიდამოებიდან. საქართველოს ენდემური მცენარეა.

Sanguisorba minor subsp. magnolii (Spach) Briq. = Poterium polygamum Desf. – ურბუშ

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

30-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, ძირში ფოთლებიანად მეტ-ნაკლებად გაფარჩხულბენჯიანი, ზედა ნაწილი შიშველი, ზოგჯერ კი მთლიანად შიშველი. ფოთლები კენტფრთისებურია, ფესვთანური. თავაკები გრძელყუნწიანია, სფერული ან ცილინდრული, 2 სმ-მდე სიგრძის, ჭამი მოყვითალოა, ზოგჯერ – ნაბლისფერი. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის ზედა სარტყლამდე მშრალ ფერდობებზე, მდელოებზე, ქვალორლიან და თიხნარ ნაზვავებზე, ტყისპირებში, ბუჩქნარებში ნათესებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ირანს.

Sorbus aucuparia L.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ბუჩქი ან ხეა. ნორჩი ტოტები მომურო – წითელი ფერისაა, მეტ-ნაკლებად თეთრი ბენჯითაა შემოსილი. ფოთლები კენტფრთისებურია, 13,3-25 სმ სიგრძის, 11-15 ფოთოლაკით. ფოთოლაკების ზედა მხარე მწვანეა, ქვედა კი მოთეთრო-მოლევო ფერის. კენწრული ფოთოლაკი ელიფსის ფორმისაა, შუა – ელიფსურლანცეტა, ასიმეტრიული. ყვავილენი შიშველია ან თითქმის შიშველი. ნაყოფი მომრგვალოოვალური ფორმის, მოყვითალო – წითელი ფერის. ყვ.V, ნაყ.VIII-IX. იზრდება სუბალპური სარტყლის ტანბრევილ ტყეებში 1500-2300 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემური მცენარეა.

Sorbus caucasigena Kom. – ჭირსქელი

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქია, ღერო 4-15 მ სიმაღლისაა, ფართო ვარჯით. ქერქი რუხი ფერისაა. კვირტები კონუსურია, შებუსული გაფანტული ბენჯით. ფოთლები კენტფრთისებური, 7 – 11 (19) ფოთოლაკით; ფოთოლაკების ზედა მხარე შიშველია, მუქი მწვანე ფერის, ქვედა მხარე უფრო მკრთალი ფერისაა და ოდნავ შებუსული; ყველა ფოთოლაკი ძირიდანვე ან შუა ნაწილიდან წვერამდე კიდევებზე ბასრხერხვილია. ყვავილენი ფარისებურია, მრავალყვავილიანი, შიშველი ან მეტწილად ოდნავ შებუსული. ყვ. ნაყ. VI. იზრდება ტყის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას. კავკასიის ენდემია

Sorbus graeca (Lodd. ex Spach) Kotschy – ამპურა

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ხე ან მოზრდილი ბუჩქია. კვირტები ქეჩისებურად შებუსუსულია ან შიშველი. ფოთლები ტყავისმსგავსი, მომრგვალო ან მომრგვალოელიფსურია, რომელთა ზედა მხარე შიშველია, ქვედა მხარე კი ხშირი მოთეთრო ქეჩისებური შებუსუსით. ჯამის ფოთლებიც თეთრქეჩისებურია. ნაყოფი მომრგვალოა, წითელი ფერის. ყვ. VI-VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყის სარტყელში კლდეებზე, ქვიან ადგილებში და ჩამონახვავებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს.

Sorbus subfusca (Ledeb. ex Nordm.) Boiss.

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

ხე ან ბუჩქია, ღერო შედარებით პატარა ზომისაა, ქერქი – მონაცრისფრო მურა ფერისა, კვირტები – ღია ყავისფერი. ფოთლები – დიდი ზომის, ტყავისებური, მოყვანილობით უკუკვერცხისებურ – ელიფსური, 8-11 წყვილი ძარღვით, ორივე მხარეს შიშველი ან იშვიათად – ქვედა მხარეს ოდნავ შებუსუსული. კიდეები – ორმაგხერხებილია ან თითქმის მარტივი. ნაყოფი ოვალურია ან მომრგვალო, წითელი ფერის, შემდეგში ლურჯდება. ყვ. VI-VII, ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის ზედა და სუბალპური სარტყლების ტყეებში, დეკას რაყაში, წიფლის ტყეებში და სხვ., 1700-2400 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. კავკასიის ენდემია.

Sorbus torminalis (L.) Crantz – თაშელო

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

25 მ-მდე სიმაღლის ხეა. ფოთლები მოყვანილობით კვერცხისებურია, ძირში მომრგვალებული, ოდნავ გულის ან სოლის ფორმის, ნაკვეთები ნაწვეტებულია, იშვიათად – მობლაგვო, კიდეებზე წვრილი და ბასრკბილიანი, ფოთლის ზედა მხარე შიშველია, ქვედა მხარე მოყვითალო მწვანე ფერისაა, შიშველი ან ქერის მსგავსად სუსტად შებუსული. ყვავილის ყუნწები პირველად ქერისებურად ბანჯგვლიანია, შემდეგ კი თითქმის შიშველი. ყვ.V-VI, ნაყ.VIII -IX. იზრდება მთისწინეთიდან მთის შუა სარტყლამდე ძირითადად, მუხნარებში, რცხილნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას.

Spiraea hypericifolia L. – მრაკლა

ოჯახი: Rosaceae – ვარდისებრნი

1,5 მ სიმაღლის ბუჩქია. ფოთლები შიშველია ან ნორჩობაში მოკლე ბეწვით მოფენილი, მოხაზულობით უკუკვერცხისებური, მოგრძო-ელიფსური ან ლანცეტა, კიდე მთლიანი. ყვავილენი 4-10 – ყვავილიანია; ყვავილების ყუნწები და ფოთლურა ნაყოფიც შიშველი ან ოდნავ შებუსულია. ყვ.V-VI, ნაყ.VII-VIII. იზრდება ველისა და დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ბუჩქნარებში, იშვიათად კლდეებზე. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ციმბირს, შუა აზიას.

Woronowia speciosa (Albov) Juz.

ოჯახი: **Rosaceae** – ვარდისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო – 30-80 სმ სიმაღლის, მარტოულია ან ორ-ორი, სწორად მდგომია, მარტივი ან შუა ნაწილში თითქმის ორთითასავით დატოტვილი, დაფარულია ხშირი და წვრილი ჭირკვლოვანი ბეწვით. გრძელყუნწიანი ფოთლები 5-10 სმ სიგრძის და 6-15 სმ სიგანისაა, მოყვანილობით – მომრგვალო-თირკმლისებური, ორმაგმრგვალკბილა, ზედაპირულად დანაკვეთული. ყვავილები დიდი ზომისაა და ტოტების კენწეროებზე ნახევარეოლგებად შეკრებილი. გვირგვინის ფურცლები ოქროსფერ-ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში მდელოებზე, ნაშაღებსა და ღორღიანებზე. გავრცელებულია აფხაზეთში, რაჭა-ლეჩხუმსა და სამეგრელოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს დასავლეთ და ცენტრალურ კავკასიას. კავკასიის ენდემია.

Asperula arvensis L. – ყანის ჩიტისთვალა

ოჯახი: **Rubiaceae** – ენდროსებრნი

ერთწლიანი მცენარეა. სიმაღლე – 10-30 სმ, მარტივი ან თითქმის ძირიდანვე დატოტვილი. ღერო 4 – წახნაგოვანია, ქვედა ნაწილში ხორკლიანი შებუსვით. ქვედა ფოთლები 4-4-ია, ვიწროუკუკვერცხისებური, მალე ჭკნება. დანარჩენი 6-8 ფოთოლი ერთად არის შეკრებილი, ლანცეტა ან ხაზური ფორმით. ყვავილენი თავაკისებურია. გვირგვინი შეფერილობით თეთრი ან იასამნისფერია. გვირგვინის ნაკვეთები კვერცხის ფორმისაა. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, იშვიათად – ნათესებსა და რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, მცირე და შუა აზიას.

Asperula prostrata (Adams) K.Koch

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს მრავალი 20-40 სმ სიმაღლის ღერო, ბევრი სტერილური ყლორტით, მარტივი ან ოდნავ დატოტვილი, 4-ნახნაგოვანი, მცირედი შებუსებით. აქვს ვინროელიფსური ან ლანცეტა 6-6 ფოთოლი. ყვავილეთი საგველაა, შეფერილობით – თეთრი ან მოვარდისფრო. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა სართკლიდან სუბალპურ სართკლამდე მშრალ ფერდობებზე, კლდეთა ნაპრალებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის ეკორეგიონს და მისი ენდემია.

Cruciata laevipes Opiz

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ძირიდანვე დატოტვილი, ღერო წამოწეულია ან გართხმული, 20-40 სმ სიმაღლის. ფოთლები ელიფსურია ან ვინროელიფსური, მეტ-ნაკლებად შებუსული ან იშვიათად – შიშველი. უნაყოფო ყლორტების ფოთლები ვინროხაზურია. ყვავილეთი მრავალყვავილიანი ნახევარქოლგაა. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მშრალ, ქვიან ფერდობებზე, ჩამონახვავებზე, ველებზე, გზისპირებზე შუა სართკლიდან სუბალპურ სართკლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთსა (სპორადულად) და ჰიმალაებს. კულტივირებულია აგრეთვე აშშ-ში.

Galium odoratum (L.) Scop. = *Asperula odorata* L. – ტყის ჩიტიხთვალა

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-35 სიმაღლისაა, სწორად მდგომი, შიშველი, მხოლოდ მუხლებში აქვს ჭაგრისებური ბენჯების რგოლი. ფოთლები (6-8) წრიულად არის განლაგებული. სიგრძე – 3,5-6,5 სმ, სიგანე – 5-10 მმ. ქვედა ფოთლები უკუკვერცხისებურია, დანარჩენი – ლანცეტა, 1-ძარღვიანი. ორივე მხარეზე თხლად შებუსუსული ან ნაწილობრივ შებუსუსული. ყვავილეთი კენწრულია, შეკრებილია თხელ ნახევარქოლგისებურ ყვავილედებად. გვირგვინი თეთრია, ნაკვთები – მოგრძო. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში, ბუჩქნარებში, ხშირად ქმნის მასიურ დაჯგუფებებს. წიფლნარ ტყეებში ცალკე თანასაზოგადოების სახითაც კი არსებობს. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. ჰაბიტატში ჩვეულებრივი და ზოგჯერ წამყვანი მცენარეა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ ევროპას, დასავლეთ ციმბირს, დასავლეთ და შუა აზიას. კულტივირებულია ჩრდილო ამერიკაში.

Galium rivale (Sibth. & Sm.) Griseb. – მდინარისპირის ჩიტიხთვალა

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 150 სიმაღლისაა, წამოწეული ან გართხმული, 4-ნახნაგოვანი, წიბოებზე ქვევით დახრილი ხორკლიანი შებუსუსით, ფოთლები (6-8) წრიულად არის განლაგებული. სიგრძე – 2,5-4 სმ, სიგანე – 1 სმ. ქვედა ფოთლები უკუკვერცხისებურია ან ლანცეტა ფორმისაა, ორივე მხარე თხლად შებუსუსული ან ნაწილობრივ შებუსუსული ხორკლიანი ბენჯით. ყვავილეთი კენწრულია და ილლიური, თხელი. გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის შუა სარტყელში ბუჩქნარებში. საქართველოში ცნობილია თბილისის მიდამოებიდან და გარე კახეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპას, დასავლეთ ციმბირსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Galium rotundifolium L. – ჩიბისთვალა

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს მრავალი წვრილი, 15-45 სმ სიმაღლის, ღერო. მწლიარე ან წამოწეული, შიშველი, მხოლოდ მუხლებში აქვს წამწამისებური ბეწვების რგოლი. 4-4 ფოთოლი წრიულად არის განლაგებული. ფოთლები ფართოელიფსურია ან მომრგვალო და 3 – ძარღვიანი. ყვავილები შეკრებილია თხელ ნახევარქოლგისებურ ყვავილედებად. გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის ქვედა და სუბალპური სარტყლების ტყისპირებში და ველობებზე. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი სპორადულია და მოიცავს კავკასიის ზოგიერთ რეგიონს, ევროპასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Galium spurium L. = Galium vaillantii DC.

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

ერთწლიანი მცენარეა. ღეროს სიმაღლე 100 სმ-მდეა, გართხმულია, 4 – წახნაგოვანი. ძლიერ ხორკლიანი, ნიბობებზე მოფენილია მჩხვლეტავი ბეწვებით. 6-8 ფოთოლი შეკრებილია ჩხროებად, ერთად. ფორმით ლანცეტასებურ – ხაზურია. წვერი აქვს წვეტიანი. ფოთლის ფირფიტა ხორკლიანია. ყვავილენი ილლიური ნახევრად ქოლგაა, 3-7-ყვავილიანია. გვირგვინი მოთეთროა. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ბუჩქნარებში, ნაგვიან ადგილებში, ნათესებსა და ბოსტნებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ევროპას, ციმბირს, ახლო აღმოსავლეთს, შუა აზიას, შორეულ აღმოსავლეთს, ჩრდილო აფრიკას.

Galium tenuissimum M. Bieb.

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 50 სმ სიმაღლისაა, წამოწეული ან მწოლიარე, ძირიდანვე დატოტვილი და გაფარჩხული 4-წახნაგოვანი, ნიბოებზე ქვევით დახრილი ხორკლიანი შებუსვით, ფოთლები (6-8) წრიულად არის განლაგებული. სიგრძე – 2,5-4სმ, სიგანე – 1 სმ. ქვედა ფოთლები უკუკვერცხისებურია ან ლანცეტა ფორმის. ორივე მხარეზე თხლად შებუსულია ხორკლიანი ბეწვით. ყვავილენი ილიურია, თხელი. გვირგვინი თეთრია ან მომწვანო-მოყვითალო. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება ღორღიან ადგილებში, იშვიათად – როგორც სარეველა. ალაგ-ალაგ მასობრივად არის გავრცელებული. საქართველოში ცნობილია აღმოსავლეთი ნაწილიდან და აფხაზეთიდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და ცენტრალურ აზიას.

Galium valantioides M. Bieb. – ჩიბისთვალა

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, 15-40 სმ სიმაღლის. სწორადმდგომი, შიშველი, მხოლოდ მუხლებში აქვს წამწამისებური ბეწვების რგოლი. 4-4 ფოთოლი წრიულად არის განლაგებული. ფოთლები ფართოდ 3-ძარღვიანია, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ყვავილები შეკრებილია თხელ ნახევარქოლგისებურ ყვავილედებად. გვირგვინი თეთრია. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა და სუბალპური სარტყლების ტყისპირებში და ველობებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, კავკასიის ენდემია.

Galium verum L.

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 20-100 სმ სიმაღლისაა, ძირიდან წამოწეული და შემდეგ სწორი, თხლად შებუსუსი. 8-10 ფოთოლი ჩხროებად არის შეკრებილი. ფორმით – ვიწროხაზური ან თითქმის ჯაგრისებური. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვედა – ღია, შებუსუსი. ყვავილენი საგველასებურია, მრავალყვავილიანი. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სართყლიდან სუბალპურ სართყლამდე – მდელოებზე, ველებზე, მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ხშირად – ბაღებსა და ბოსტნებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და ცენტრალურ აზიას, ციმბირსა და შორეულ აღმოსავლეთს. კულტივირებულია კუნძულ ტასმანიაზე.

Rubia tinctorum L. – ინდრო

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 2-3 მ სიგრძისაა, მხოხავი, დატოტვილი, 4-წახნაგოვანი, წიბოებზე ხორკლიანი. 4-6 ფოთოლი ჩხროებად არის განწყობილი, ლანცეტა ან ფართოელიფსური ფორმის, ძირში შევიწროებული, ქვედა მხარეს და კიდევებზე ხორკლიანი, ზოგჯერ შებუსუსი. ნახევარქოლგები მრავალყვავილიანია, გაფარჩხული. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ბუჩქნარებში, მდინარეებისა და ნაკადულების ნაპირებზე, რუდერალურ ადგილებში, ბაღებსა და ბოსტნებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ცენტრალურ, აღმოსავლეთ და სამხრეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს. ვარაუდობენ, რომ საქართველოში გავრცელებულია.

Sherardia arvensis L.

ოჯახი: Rubiaceae – ენდროსებრნი

10-20 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 4 – წახნაგოვანია, ხორკლებიანი, დატოტვილი, წამოწეული. აქვს ჩხროვებად განლაგებული 4-4 ქვედა ფოთოლი, უკუკვერცხისებური. 6-6 ზედა ფოთოლი კიდევბზე ხორკლებიანია. ყვავილები პატარა ზომისაა, შეკრებილია თავაკისებურ ყვავილედებად. გვირგვინი მოვარდისფრო-იასამნისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სართყლამდე მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, მინდვრებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, ახლო აღმოსავლეთსა და შუა აზიას. გავლურებულია აღმოსავლეთ აფრიკაში, ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიაში, ჩრდილო და ცენტრალურ ამერიკაში.

Dictamnus albus L. = Dictamnus caucasicus (Boiss.) Fisch. ex Grossh. – იფნურა

ოჯახი: Rutaceae – ტეგანისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 40-100 სმ. სწორად მდგომი, ოდნავ დაღარული, მარტივი. ქვედა ნაწილი შიშველი, ზედა – შებუსული და შავი ჭირკვლებით მოფენილი. ფოთლები კენტფრთისებურია, 5-8 წყვილი გვერდითი ფოთოლაკით. ფოთოლაკები მჭდომარეა, მოგრძო ან ელიფსურლანცეტა, კიდევზე წყვილხერხებილა, ქვედა მხარეზე ხუჭუჭა ბეწვით შებუსული. ყვავილედები კენწრული მტევანია, შებუსული და ჭირკვლოვანი. გვირგვინის ფურცლები მოვარდისფრო-იისფერია, უფრო მუქი ძარღვებით. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ქვიან და კლდოვან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. ძირითადად, აღმოსავლეთ საქართველოშია გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას და ირანს.

Populus nigra L. – შავი პირხვი

ოჯახი: Salicaceae – ტირიფისებრნი

30 მ-მდე სიმაღლის ხეა. მოკლე ყლორტების ფოთლები ფართო კვერცხისებურ-სამკუთხაა ან რომბის ფორმის, ქვემოდან უფრო მკრთალი მწვანეა, კიდევებზე – წვრილ-კბილა. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე. იზრდება მდინარეების გაყოლებით, ხევებში და ტყისპირა ადგილებში. საქართველოში ცნობილია აფხაზეთში, იმერეთში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, შუა და მცირე აზიას.

Populus tremula L. – მთრთოლაპი პირხვი

ოჯახი: Salicaceae – ტირიფისებრნი

დიდი ზომის ხეა – 30 მ-მდე სიმაღლის. მოკლე ყლორტების ფოთლები მომრგვალოა ან მომრგვალოკვერცხისებური. ფოთლის ყუნწი ხშირად ფირფიტაზე გრძელია. ნაგრძელებული ყლორტების ფოთლები დიდი ზომისაა, ფართო – კვერცხისებური. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სატყლამდე მდინარეთა ნაპირებზე, ნაკაფებში, ტყეში და გამიშვლებულ ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და ცენტრალურ ევროპას, მცირე და შუა აზიას.

Populus x canescens (Aiton) Sm. – ხვალა

ოჯახი: *Salicaceae* – ტირიფისებრნი

40 მ სიმაღლის ხეა. გრძელი ყლორტების ფოთლები დიდი ზომისაა, 3-5-ნაკვეთიანი. ნაკვეთები დაკბილულია, ზემოდან მუქი მწვანეა, ქვემოდან ქერისებური შებუსვით ხასიათდება. ძველი ტოტების ფოთლები მომრგვალოკვერცხისებურია. კიდევბზე ამოკვეთილ მსხვილკბილა. ფოთლის ყუნწი ხშირად ფირფიტაზე გრძელია. ყვ. ნაყ. III-IV. მცენარე გავრცელებულია დაბლობიდან მთის შუა სარტყლამდე. იზრდება მდინარეების გაყოლებით, ხევებსა და ტყისპირებში. გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და მცირე აზია. თანამედროვე ბოტანიკური ნომენკლატურის მიხედვით *Populus alba*-ს და *Populus tremula*-ს ბუნებრივ ჰიბრიდს წარმოადგენს.

Salix caprea L. – მდგნალი

ოჯახი: *Salicaceae* – ტირიფისებრნი

6-10 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ერთწლიანი ტოტები მორუხოა. ფოთლები დიდია, ფართო, ელიფსური, ზედა მხრიდან შიშველია, მუქი მწვანე; ქვედა მხარე ქერისებური შებუსვის გამო ლეგა ფერისაა, კიდევბი დაკბილულია. კვირტები დიდი ზომისაა, იშლება გაფოთვლამდე. ყვ. ნაყ. IV-V. იზრდება დაბლობიდან სუბალპურ სარტყლამდე ტყისპირებში, ხევებში, რუებისა და არხების გაყოლებით. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპასა და შუა აზიას.

Salix caucasica Andersson – კავკასიური თირიფი

ოჯახი: Salicaceae – ტირიფისებრნი

0,5-1,5 მ სიმაღლის ტანბრეცილი ბუჩქია. ნორჩი ტოტები სუსტადაა შებუსული, ძველი – შიშველია, მუქი მურა ან თითქმის შავი ფერის. ფოთლები უკუკვერცხისებურია, მოგრძოელიფსური ან ხაზურლანცეტა. ყვავილთანური ქერქლები წითურია, უკუკვერცხისებური. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ტენიან ადგილებში ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში, 1500-2400 მ სიმაღლეზე ზღვის დონიდან, ზოგჯერ ჩამოდის დაბლაც. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში, ასევე – კავკასიასა და მცირე აზიაში. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Salix pseudomedemii E. Wolf

ოჯახი: Salicaceae – ტირიფისებრნი

3-4 მ სიმაღლის ბუჩქია. ტოტები რუხი ან ყვითელქერჩისებური შებუსვითაა. კვირტები ძალიან დიდი ზომისაა – 8-9 მმ-მდე სიგრძის. ფოთლებიც დიდი ზომისაა – 15 სმ-მდე სიგრძისა და 4-5 სმ სიგანის, ფართოუკულანცეტასებური. მჭადა ყვავილედები 3-4,5 სმ სიგრძისაა, მამრობითი გრძელყუნწიანია, მდედრობითი – თითქმის მკდომარე. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლების ტყისპირა ადგილებში, ხევების ფერდობებსა და რუების გაყოლებით. გავრცელებულია მთელ საქართველოში, კავკასიასა და მცირე აზიაში.

Salix triandra L. – სამშობრიანი თირიფი

ოჯახი: **Salicaceae** – ტირიფისებრნი

4-5 მ სიმაღლის ხე ან ბუჩქია. ტოტები მოყვითალო – მწვანე, წითელი ან მურა ფერისაა. ფოთოლი მოყვანილობით მოგრძოდან ხაზურლანცეტამდეა. ზემოდან მუქი მწვანე ფერისაა, ქვემოდან უფრო მკრთალია. ყვ. IV-V. ნაყ. VI. იზრდება მდინარეების, ნაკადულებისა და ტბების ნაპირებზე დაბლობიდან დაწყებული 1300-1800 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, ირანს, მცირე და შუა აზიას.

Thesium arvense Horv.

ოჯახი: **Santalaceae** – სანდალოზისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. აქვს 10-30 სმ სიმაღლის მრავალი ღერო, სწორი, (იშვიათად – თითქმის გართხმული), შუა წელიდან დატოტვილი, დაღარული და ხაოიანი. ფოთოლი ხაზურია, მახვილწვერიანი, კიდევებზე ხაოიანი, სიგრძით – 4 სმ-მდე, სიგანით – 1,5 მმ-მდე. ყვავილედ მტევანია, გვერდზე გადაწეული და ირიბად ზევით აღმართული. ყვავილი თეთრი ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე მშრალ ფერდობებზე, ბუჩქნარებში, ველებზე, ტყეებსა და მდელოებზე. სპორადულად გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპას, შუა აზიას.

Viscum album L. – ფიჭო

ოჯახი: Santalaceae – სანდალოზისებრი

50 სმ-მდე სიმაღლის მოყვითალო მწვანე ფერის ბუჩქია. ღერო შიშველია, დიქოტომიურად (ორად) დატოტვილი. ფოთოლი არ სცვივა, ტყავისებურია, ხორცოვანი, ლანცეტა ან მოგრძოელიფსური, 5-6 პარალელური ძარღვით, ძირისკენ წარზიდული, თავში ბლაგვი. 5-6 ყვავილი ერთად არის შეკრებილი ტოტების კენწეროზე და ღეროს ორკაპებში. ყვ. ნაყ. II-VII. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლებში. პარაზიტობს ფოთლოვან, მერქნიან მცენარეებზე, ხეხილზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ჩრდილო და ცენტრალურ ევროპას, შუა და მცირე აზიას.

Acer campestre L. – ჩვეულებრივი ნიკორჩხალი, მინდვრის ნიკორჩხალი

ოჯახი: Sapindaceae – საპინდასებრი

15-20 მ სიმაღლის ხეა. ფოთლები 5-ნაკვეთიანია, 4-8 სმ სიგრძისა და 4-10 სმსიგანის. ორივე მხარეს პრიალა, ზედა მხარეს -უფრო მუქი. ფოთლის ნაკვეთები ბლაგვია ან ოდნავ ბლაგვწვერიანი. ნაკვეთებიც ზოგჯერ დანაკვეთულია. ყვავილენი ფარისებური მტევანია, იშლება ფოთლების გამოტანის დროს ან ოდნავ გვიან. ნაყოფის ფრთები 2-3,5 სმ სიგრძისაა, ჰორიზონტალურად გადაშლილი და ბოლოსკენ ოდნავ აშვერილი. ყვ. IV-V, ნაყ. VIII-X. იზრდება მუხნარ, რცხილნარ და წაბლნარ ტყეებში, იშვიათია წიფლნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, თითქმის მთელ ევროპას, მცირე აზიასა და ირანს.

**Acer cappadocicum Gled. = Acer laetum
C.A. Mey. – ქორაფი**

ოჯახი: Sapindaceae – საპინდასებრნი

15-30 მ სიმაღლის ხეა. ფოთლები თხელია, 6-15 სმ სიგრძისა და 8-15 სმ სიგანის, 5-7 -ნაკვთიანი. შიშველი ან ქვედა მხარეზე, ძარღვების გაყოლებით ოდნავ შებუსული. ნაკვთები მოგრძო ან ფართოსამკუთხაა. წვერში მკვეთრად არის გრძლად წაწვეტებული. კიდემთლიანი ან ტალღისებურკიდიანი. ყვავილედი ფარისებური მტევანია. ნაყოფის ფრთები დიდია, ბლაგვი კუთხით ან თითქმის ჰორიზონტალურად გაშლილი. ყვ. V. ნაყ. VIII-IX. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლების ტყეებში ერთეულების ან მცირე ჯგუფების სახით. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ირანს.

**Acer heldreichii subsp. Trautvetteri (Medw.)
A.E. Murray = Acer trautvetteri Medw. –
მაღალმთის ბოკვი.**

ოჯახი: Sapindaceae – საპინდასებრნი

15-30 მ სიმაღლის ხეა, ფართოგუმბათისებური ვარჯით. ფოთლები 5-ნაკვთიანია. ფირფიტის სიგრძე 9-14 სმ და 10-16 სმ სიგანის. ზედა მხარე მუქი მწვანეა, შიშველი. ქვედა მხარე – მოლევო ან მომწვანო გაფანტული შებუსვით, მოგვიანებით შებუსვა რჩება ძარღვების კუთხეებში. ფოთლის ფირფიტა ნახევრამდე ან ოდნავ ღრმად არის დანაკვეთული. ნაკვთები ოდნავ ქვემოთაა გადახრილი. შუა ნაკვთი და ზოგჯერ გვერდითებიც დაკბილულია. ყვავილები ღია მომწვანო ფერი-საა და შეკრებილია სწორად მდგომ ფარჩხატ, ფარისებურ მტევნებში. იშლება ფოთლებთან ერთად. ნაყოფის ფრთები მონითალო და ურთიერთპარალელურად არის განლაგებული. ყვ. V-VI, ნაყ. VIII-IX. იზრდება ტყის ზედა და სუბალპურ სარტყლებში ერთეულების სახით. საქართველოში გავრცელებულია ყველგან, გარდა ჭავჭავთისა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიასა და მცირე აზიას.

***Acer monspessulanum* subsp. *ibericum*
(M. Bieb. ex Willd.) Yalt. = *Acer ibericum*
M. Bieb. – ქართული ნიკმერხალი**

ოჯახი: **Sapindaceae** – საპინდასებრნი

8-12 მ სიმაღლის ხეა. ნორჩი ყლორტები მოთეთრო მეჭვჭვებით არის მოფენილი. ფოთლები 3-ნაკვეთიანია, ოვალური ან კვერცხისებური, კიდეშლიანი, ტყავისებური, ზედა მხარეზე პრილა, ქვედა – მოლევო. ფოთლის ფირფიტა 3-7 სმ სიგრძისაა და 9-10 სმ სიგანის. ყვავილედ დაკიდებული ფარჩხატი ფარია. იშლება ფოთლების გამოტანის დროს ან უფრო ადრე. ნაყოფის ფრთები თითქმის პარალელურად არის განლაგებული ან მახვილად გადაშლილი. ყვ. IV-V. ნაყ. VII-IX. იზრდება ქვიან ფერდობებზე, მეჩხერ, ფართოფოთლოვან ტყეებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია კახეთში, ქვემო ქართლსა და თრიალეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა.

***Acer platanoides* L. – ლიპა**

ოჯახი: **Sapindaceae** – საპინდასებრნი

20-30 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მომურო-ნაცრისფერი ქერქით. ფოთლები მოყვანილობით გულისებურ-მომრგვალოა, ჩვეულებრივ 5-7, იშვიათად – თითქმის 3-ნაკვეთიანი, 8-20 სმ სიგრძისა და 10-25 სმ სიგანის. ქვედა მხარე ღია ფერისაა და პრილა, ორივე მხარე შიშველი. ყვავილები 6-8 მმ დიამეტრისაა, მომწვანო-ყვითელი. ნაყოფის ფრთები დიდი ზომისაა, ბლავი კუთხით გაშლილი. ყვ. V, ნაყ. VII-IX. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე – ფოთლოვან ტყეებში ერთეული ხეების ან პატარა ჯგუფების სახით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია, ევროპა, მცირე აზია და ირანი.

Acer pseudoplatanus L. – მთის ბოკპი

ოჯახი: Sapindaceae – საპინდასებრნი

35-40 მ-მდე სიმაღლის ხეა, გუმბათისებურვარჯიანი სწორი ღეროთი და მონაცრისფრო-მურა ქერქით. ნორჩი ყლორტები შიშველია, მომრგვალო მეჭვჭებით მოფენილი. ფოთლები დიდი ზომისაა, მოყვანილობით მომრგვალოგულისებური, 5-ნაკვთიანი. ზედა მხარე მუქი მწვანე, შიშველი, ქვედა მოლევო-მურა. ყვავილები მოყვითალო-მწვანეა, შეკრებილი ნაგრძელეულ ვიწრო მტევნებში. ნაყოფის ფრთები მახვილია ან სწორი. ყვ.V-VI, ნაყ. IX-X. იზრდება მთის ქვედა და შუა სარტყლებში ფართოფოთლოვან და მუქნიწვიან ტყეებში ერთეული ან მცირე ჯგუფების სახით. გავრცელებულია, ძირითადად, დასავლეთ საქართველოსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიის, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირეაზიას.

Acer velutinum Boiss. – ბოკპი

ოჯახი: Sapindaceae – საპინდასებრნი

დიდი ზომის, 40 მ-მდე სიმაღლის ხეა, ფართო ვარჯით. ფოთლები 5-ნაკვთიანია, 10-15 სმ სიგრძისა და ამავე სიგანის ფირფიტით; მათი ზედა მხარე მუქი მწვანეა, შიშველი, ქვედა უფრო ღიაა, ძირითადად, ხავერდისებური შებუსვით. ფოთლის ნაკვეთი მახვილწვერიანია, არათანაბრად ბლაგვკბილა. სამი შუა ნაკვთი კვერცხისებურია, ქვედები განუვითარებელია. ყვავილები შეკრებილია დიდი ზომის საგველა ყვავილედებში. ყვავილები პატარა ზომისაა, მოყვითალო მწვანე, იშლება ფოთლებთან ერთად. ნაყოფის ფრთები სწორი კუთხით არის გამლელი. ყვ: IV-V, ნაყ.VIII-IX. გავრცელებულია ჭალის ტენიან ტყეებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთში. გავრცელების საერთო არეალია სამხრეთკავკასია და ირანი. კავკასიის ეკორეგიონის ენდემია.

Saxifraga cymbalaria L. – ფხიჭა

ოჯახი: *Saxifragaceae* – ფხიჭასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 10-50 სმ. ღერო დატოტვილია, სწორი ან წამოწეული, ჭირკვლოვანი შებუსვით. ქვედა ფოთლები თირკმლისებურია ან მომრგვალო, 3-9-ნაკვთიანი. ზედა ფოთლები უკუკვერცხისებურია. გვირგვინი ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ტენიან ადგილებში, რუების ნაპირებსა და კლდეებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ – აღმოსავლეთ ევროპას, ჩრდილო აფრიკას, მცირე აზიას, სირიასა და ირანს.

Saxifraga exarata Vill.

ოჯახი: *Saxifragaceae* – ფხიჭასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ქმნის მეტ-ნაკლებად მჭიდრო კორდებს. ყლორტები სქლადაა შეფოთლილი. ფოთლები სოლისებურია, 3-5-ად დაყოფილი, ნაკვთები ბლაგვია. ყვავილენი ფარისებურია და 4-10 – ყვავილიანი. გვირგვინის ფურცლები თეთრია, ჭამის ფოთლებს 2-3-ჯერ აღემატება. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ალპურ სარტყელში კლდეებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Saxifraga juniperifolia Adams

ოჯახი: Saxifragaceae – ფხიჭასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, მკვრივკორდიანი. ძირის ფოთლები მოგრძო-ლანცეტაა, უხეში, სამწახნაგოვანი, წვეტიანი და კიდედაკბილული. ღეროსეული ფოთლები ლანცეტაა. ყვავილეთი მტევნისებურია, გვირგვინი – ყვითელი. ყვ. ნაყ. VII-IX. იზრდება ტყის ზედა, სუბალპური და ალპური სარტყლების ტენიან ადგილებში და კლდეებზე. ძირითადად ცნობილია აღმოსავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ და აღმოსავლეთ ევროპას, ჩრდილო – დასავლეთ მცირე აზიას.

Saxifraga paniculata Mill. = Saxifraga cartilaginea Willd.

ოჯახი: Saxifragaceae – ფხიჭასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფოთლები როზეტულია, სქელი, ხორცოვანი, ლანცეტა ან ენის ფორმის, კიდევებზე ბასრკბილებიანი. ღერო 10-25 სმ სიგრძისაა, სუსტად არის შეფოთილი, შებუსულია, ყვავილეთი საგველაა. გვირგვინი თეთრი, ვარდისფერი ან მენამულია. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე სველ კლდეებსა და ქვიან ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და ჩრდილო ირანს.

Saxifraga paniculata Mill. = Saxifraga kolenatiana Regel

ოჯახი: Saxifragaceae – ფხიჭასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო 10-25 სმ სიმაღლისაა, ჭირკვლოვან-ბუსუსიანი, ღეროსეული ფოთლები ცოტაა, პატარა ზომის. ფოთლები ფესვის ყელთან როზეტადაა შეკრებილი, მოგრძოლანცეა ან ენისებური ფორმის. ყვავილეთი საგველასებურია, ჭირკვლოვან – ბუსუსიანი. გვირგვინის ფურცლები ვარდისფერია ან მწვანე. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე კლდეებზე, ქვიან ადგილებში. გვხვდება თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია და ჩრდილო – აღმოსავლეთ მცირე აზია.

Saxifraga rotundifolia L.

ოჯახი: Saxifragaceae – ფხიჭასებრნი

20-60 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია. ფოთლები – სქელი და ოდნავ ტყავისებური, ქვედა ფოთლები როზეტადაა შეკრებილი, მოხაზულობით მომრგვალოთირკმლისებური. ყვავილეთი მრავალყვავილიანია, ფარჩხატი. გვირგვინის ფურცლები თეთრია ან ოდნავ მოვარდისფრო და მწვანე ფერის წერტილებით მოფენილი. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე – უპირატესად ტყეებში, ზოგჯერ გვხვდება კლდეებზე და დაჩრდილოლ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიის ჩრდილო-აღმოსავლეთსა და ჩრდილო ირანს.

Saxifraga sibirica L.

ოჯახი: Saxifragaceae – ფიჭასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 5-20 სმ. ღერო წამოწეულია ან სწორი, ჭირკვლოვანი შებუსვით. ქვედა ფოთლები გულის მსგავსად მომრგვალოა, 7-9 – ნაკვთიანი. ზედა ფოთლები თირკმლისებურია, 7-9-ნაკვთიანი. ყვავილეთი საგველაა, გვირგვინი – თეთრი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან ალპურ სარტყლამდე ქვიან ადგილებში, კლდეებზე, მორენებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ერაყს, ირანს, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Scrophucephalus minimus (M. Bieb.) A.P. Khokhr. = Scrophularia minima M. Bieb. – შაჰნამალა

ოჯახი: Scrophulariaceae – შაჰნამალასებრნი

3-13 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შეფერილობით – იისფერი. ღერო მარტივია. ფოთლები ყუნწიანია, მთლიანი, კიდევებზე ორმაგად დაკბილული, ფორმით კვერცხისებური. ყვავილეთი კენწრული თავაკია. გვირგვინი ვარდისებურ-მწვანულია. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში – მორენებზე, ჩამონახვავებზე. ცნობილია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთსა და რაჭა-ლეჩხუმში. გავრცელებულია დიდი კავკასიონის ქედზე – მისი ენდემია.

Scrophularia lateriflora Trautv. – შავნამალა

ოჯახი: *Scrophulariaceae* – შავნამალასებრნი

25-90 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. შეფერილობით – ლეგა მწვანე. ღერო მარტივია, იშვიათი დატოტვის, შიშველი. ფოთლები მოპირისპირეა, თითქმის მჯდომარე, მთლიანი, კიდე დაკბილული, ფორმით მოგრძოლანცეტა. ყვავილედ ილლიურია, ნახევრად ქოლგა, გვირგვინი ღია მწვანე ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე – ტენიან ადგილებში, სველ კლდეებზე, მდინარის ნაპირებზე. საქართველოში ცნობილია სვანეთში, აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთსა და კახეთში. გავრცელებულია დიდი კავკასიონის ქედზე. კავკასიის ენდემია.

Scrophularia nodosa L. – შავნამალა

ოჯახი: *Scrophulariaceae* – შავნამალასებრნი

50-125 სმ სიმაღლის, მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, მარტივი ან დატოტვილი, ზედა ნაწილში შებუსული. ფოთლები მოპირისპირეა, მოკლექუნნიანი, მთლიანი, კიდე დაკბილული, ფორმით მოგრძოკვერცხისებური. ყვავილედ ილლიურია, ნახევრად ქოლგა, გვირგვინი მოყავისფრო – მწვანე ფერისაა. ყვ. ნაყ. V-VII. იზრდება მთის შუა სარტყლამდე, ტყეებში. საქართველოში ცნობილია ყველგან, გარდა სამხრეთ საქართველოსი. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, ევროპას, მცირე და შუა აზიას, ციმბირსა და ჩრდილო ამერიკის ჩრდილო ნაწილს.

Scrophularia rupestris M. Bieb. ex Willd. – შავწამალა

ოჯახი: *Scrophulariaceae* – შავწამალასებრი

10-50 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შეფერილობით – მუქი ფერის. ღერო მრავალია, სწორად მდგომი ან წამოწეული, მარტივი, იშვიათი დატოტვით, შებუსუსული. ფოთლები მოპირისპირეა, თითქმის მჭდომარე, მთლიანი, კიდე დაკბილული, ფორმით – მოგრძოკვერცხისებური. ყვავილენი ილიური, ნახევრად ქოლგა, გვირგვინის ზედა ტუჩი ან გვირგვინის ნახევარი ვარდისფერია. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება მთის შუა სართელამდე – კლდეებზე. საქართველოში გავრცელებულია სპორადულად, თითქმის ყველა რეგიონში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, აღმოსვლეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Verbascum formosum Fisch. ex Schrank

ოჯახი: *Scrophulariaceae* – შავწამალასებრი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 25-75 სმ. შებუსუსული მონაცრისფრო-ქეჩისებური ბენვით, ღერო სწორია, მარტივი ან ზედა ნაწილში დატოტვილი, ფოთლები შებუსუსულია თეთრ – მონაცრისფრო სქელი ბენვით. ქვედა ფოთლები გრძელყუნწიანია, კვერცხისებური ან მოგრძო – კვერცხისებური, მთლიანი ან ოდნავ დანაკვეთილი, კიდეებზე დაკბილული; ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა და თითქმის ჩამოზრდილია ღეროზე. ყვავილენი ხშირი თავთავია, გვირგვინი ყვითელია, ხახის გარშემო იისფერი მოხატულობით; მტვრიანათა ძაფები მოშავოა. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა სართელიდან შუა სართელამდე მშრალ, ქვიან და კლდოვან ადგილებში. საქართველოში გვხვდება საქართველოს აღმოსავლეთ ნაწილში. გავრცელებულია თითქმის მთელ კავკასიაში. კავკასიის ენდემია.

Verbascum oreophilum C. Koch

ოჯახი: Scrophulariaceae – შავნამალასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლით 60-120 სმ. შებუსული, ღერო სწორია, ზედა ნაწილში – დატოტვილი, ფოთლების ზედა მხარე – მწვანე, ქვედა მეტ-ნაკლებად შებუსულია. ფესვთანური და ქვედა, ღეროსეული ფოთლები ყუნწიანია – წაგრძელებული ან უკუკვერცხისებური, კიდეებზე მრგვალებილა. ღეროსეული ფოთლები ყუნწიანია, ზედა ფოთლები – მჭდომარე. ყვავილეთი დატოტვილი საგველაა, გვირგვინი ყვითელია, მტვრიანათა ძაფები იისფერია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან ზედა სარტყლამდე ქვიან ფერდობებზე, ცნობილია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოდან. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ-აღმოსავლეთ კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთს.

Verbascum orientale (L.) All. = Celsia orientalis L.

ოჯახი: Scrophulariaceae – შავნამალასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 20-70 სმ, სწორად მდგომი, შებუსული. ღერო ზედა ნაწილში დატოტვილია, შეფოთილი. ფოთლები ყუნწიანია, მოგრძო – ოვალური ფორმის. ქვედა ღეროსეული ფოთლები ფრთისებურად განკვეთილია და ხერხებილა. ღეროსეული ფოთლები – მჭდომარე, ფრთისებურად ან ორჯერფრთისებურად დანაკვეთული. ყვავილეთი მეჩხერი მტევანია, გვირგვინი – ყვითელი. ყვ. ნაყ. IV-VII. გავრცელებულია მშრალ, თიხნარ-ქვიან ადგილებში, კლდოვან ფერდობებზე, ბუჩქნარებში. საქართველოში გავრცელებულია აჭარაში, შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ კავკასიას, სამხრეთ აღმოსავლეთ ევროპას, ყირიმსა და ახლო აღმოსავლეთს.

Verbascum phoeniceum L. -ქერიფელა

ოჯახი: Scrophulariaceae – შავნამალასებრი

ორწლიანი ან მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, შებუსული, ღერო სწორია, მარტივი ან მცირედ დატოტვილი. ფოთლები შებუსულია, ფესვთანური ფოთლები როზეტულია, რომბის, კვერცხის ან გულის ფორმის, კიდევებზე დაკბილული. ღეროსეული ფოთლები პატარაა, ჭირკვლოვანი შებუსვით. ყვავილეთი ფარჩხატი მტევანია. გვირგვინი იისფერია ან მონითალო, მტვრიანათა ძაფები იისფერია. ყვ. ნაყ. V-VIII. იზრდება დაბლობიდან ტყის ზედა სარტყლამდე მდელოებზე, საძოვრებსა და ბუჩქნარებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპასა და შუა აზიას.

Verbascum pyramidatum M. Bieb.

ოჯახი: Scrophulariaceae – შავნამალასებრი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სიმაღლე – 40-200 სმ. შებუსული მონაცრისფრო ბანჯგვლიანი ბენვით, ღერო სწორია, მარტივი ან მცირედ დატოტვილი, ფოთლები შებუსულია თეთრ – მონაცრისფრო სქელი ბენვით. ფესვთანური ფოთლების ყუნწები ფრთიანია, ღეროსეული ფოთლები მჭდომარეა, ჩამოზრდილია ღეროზე და ყურაკვებით ხასიათდება, ფორმით ფართოლანცეტასებურიდან ფართოუკუკვეცხისებურამდე. ყვავილეთი ფარჩხატი თავთავია, გვირგვინი ყვითელია, მტვრიანათა ძაფები იისფერია, მონითალო ან მოთეთრო. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება მთის ქვედა სარტყლიდან სუბალპურ სარტყლამდე, მშრალ, ქვიან და კლდოვან ადგილებში, მშრალ მდელოებსა და ტყისპირა ადგილებში, იშვიათად – ეზოებში. გავრცელებულია აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიასა და ახლო აღმოსავლეთს, მდინარე ინდამდე.

Ailanthus altissima (Mill.) Swingle – ხემყრალა

ოჯახი: Simaroubaceae – ხემყრალასებრნი

20 მ-მდე სიმაღლის ხეა, გაფარჩხული ვარჯით. ნორჩი ყლორტები სუსტად არის შებუსული, მოყვითალო – ყავისფერია. ქერქი ღია ნაცრისფერია. ფოთლები, ჩვეულებრივ, კენტფრთართულია. ფოთოლაკები ოვალურლანცეტა ფორმისაა ან კვერცხისებურლანცეტა. ყვავილები შეკრებილია საგველა ყვავილედედად. გვირგვინი მომწვანო – მოყვითალო ფერისაა. ყვ. V, ნაყ. VII-VIII. იზრდება დაბლობისა და მთის ქვედა სარტყლის მდინარეთა ნაპირებზე, გზისპირებზე, ხრიოკ და კლდოვან ფერდობებზე, ჩამონახვავებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გაველურებულია. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას, ამერიკას.

Smilax excelsa L. – ეკალდიჭი

ოჯახი: Smilacaceae – ეკალდიჭისებრნი

ეკლებიანი, მცოცავი ლიანა ბუჩქია. ღერო გრძელია, დაკლაკნილი, ოდნავ წახნაგოვანი და წახნაგებზე ეკლიანი. ფოთლები წანვეტებულია, სამკუთხაკვერცხისებური ან მომრგვალოკვერცხისებური, ფუძე – გულისებური, რკალური დაძარღვით; დამახასიათებელია ორი უღვაში, ქოლგა ყვავილედით 4-10 – ყვავილიანია. ყვავილსაფარი მომწვანო-მურა ფერისაა. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება მთისწინებზე და ტყის სარტყელში, სადაც ქმნის გაუვალ რაყებს; ტყის კლდელორიდან, კირქვიან ეკოტოპებზე, აგრეთვე ჭაობიან ტყეებში, კირქვიან კლდეებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, ხმელთაშუაზღვისპირეთსა და ახლო აღმოსავლეთს.

***Atropa belladonna* subsp. *caucasica* (Kreyer) Avet. – შმაბა**

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუფრძენასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფესურა სქელია და დატოტვილი. ღერო სწორად მდგომი. შიშველი. სიმაღლე – 1-3 მ. ფოთლები კვერცხისებურია. კიდემთლიანი, ყუნწში შევიწროებული, ყვავილები ილღიურია, მარტოული ან ორ-ორი. გვირგვინი იისფერ-მურაა, მღვრიე ყვითელი ფერის მილით. ყვ. ნაყ. V-X. იზრდება მთის შუა სარტყლის ტყეებში, ნაკადულების ნაპირებზე, ხშირ ბუჩქნარებში. ზოგჯერ ქმნის რაყას. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას. კავკასიის ენდემია

***Datura stramonium* L. – ლემა**

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუფრძენასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სიმაღლე – 30-120 სმ. ფოთლები დიდი ზომისაა, კვერცხისებური, ზედა მხარე მუქი მწვანე, ქვედა – შედარებით ღია. ყვავილები მარტოულია, დიდი ზომის, თეთრი, გადანალუნი ნაწვეტებულია. ნაყოფი ეკლებით დაფარული კოლოფია. ყვ. ნაყ. VI-X. დაბლობის მცენარეა, იზრდება რუდერალურ ადგილებში, ბოსტნებსა და გზისპირა მიდამოებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. სახეობა თითქმის კოსმოპოლიტურია.

***Hoscyamus niger* L. – ლენსოფა**

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუგრძენასებრნი

ორწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. 30-80სმ ღერო სწორად მდგომია, დატოტვილი, მოფენილია ჭირკვლოვანი ბეწვით. ფოთლები ფრთისებურ ამოკვეთილნაკვთიანია. ქვედა ფოთლები ყუნწიანია და როზეტს ქმნის, ზედა ფოთლები ღერომხვევია. გვირგვინი მღრიე ყვითელი ფერისაა, ბადისებურად განლაგებული იისფერი ძარღვებით. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება ბუჩქნარებში, ქვიან და დანაგვიანებულ ადგილებში, ბოსტნებში, ბაღებში. ფართოდ არის გავრცელებული მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ ჩრდილო ნახევარსფეროს.

***Lycium barbatum* Thunb. – სობისურა**

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუგრძენასებრნი

ძლიერ დატოტვილი ბუჩქია, სიმაღლე – 1-2,5 მ. ტოტები რკალივით არის მოხრილი, ეკლიანი ან უეკლო, ფოთლები მოგრძოლანცეცხასებური, ყვავილები ილლიური, მარტოული ან ორ-ორი, შეფერილობით იისფერი ან ვარდისფერი. ნაყოფი მრავლთესლიანი კენკრაა. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მშრალ, ღია ადგილებში, გზისპირებზე. საქართველოში გავრცელებული შიდა და ქვემო ქართლსა და კახეთში. გავლურებულია. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს თითქმის მთელ ევრაზიას და ჩრდილო აფრიკას.

Physalis alkekengi L. – ონდკოფა

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუგრძენასებრნი

20-100 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, სწორად მდგომი, ზედა ნაწილში დატოტვილი. ფოთლები ყუნწიანია, მორიგეობით ან მოპირისპირედ განლაგებული, გულის ფორმის, საკმაოდ დიდი ზომის. ყვავილები მოთეთროა, მარტოული, ილლიური. ნაყოფი კაშკაშა ნარინჯისფერია. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ტყეებში, ბუჩქნარებში, ტენიან ადგილებში, მდინარის პირებზე. ცნობილია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს ევროპას და აზიის დიდ ნაწილს.

Physalis peruviana L.

ოჯახი: Solanaceae – ძალღუგრძენასებრნი

100 სმ მდე სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. სწორად მდგომი, დატოტვილი. ფოთლები ყუნწიანია, მთლიანად შებუსული, მორიგეობით განლაგებული, გულის ფორმის, დიდი ზომის, დაკბილული ან კიდემთლიანი. ყვავილები მღვრიე ყვითელია, შიდა მხარეს 5 იისფერი ლაქით, მარტოული, ილლიური. ნაყოფი კაშკაშა ნარინჯისფერია. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება რუდერალურ და ტენიან ადგილებში, ცნობილია აფხზეთში, აჭარასა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ ამერიკის აღმოსვლეთ ნაწილს. გზადმოყოლილი მცენარეა.

Solanum americanum Mill. = Solanum nigrum L. – ძალყურძინა

ოჯახი: Solanaceae – ძალყურძინასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია დატოტვილი, წიბოებიანი, შებუსუსული ან შიშველი, ფოთლები კვერცხისებური ან სამკუთხა, კიდედაკბილული ან კიდემთლიანი. გვირგვინი თეთრი, პატარა, მტვრიანა – ყვითელი, ნაყოფი – შავი. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება რუდერალურ ადგილებში, ბაღებში, ბოსტნებში, ფართოდ არის გავრცელებული მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, ევროპასა და თითქმის მთელ აზიას, ჩრდილოეთ ამერიკას.

Solanum pseudopersicum Pojark. – ხიბბლახა

ოჯახი: Solanaceae – ძალყურძინასებრნი

ძლიერ დატოტვილი, მხოხავი ბუჩქია. სიმაღლე 3 მ-მდეა. ფოთლები ყუნწიანია, მოგრძო – კვერცხისებური, კიდემთლიანი. ყვავილენი დაკიდებული, ქოლგისებური საგველაა. გვირგვინი სოსანია. ყვ. ნაყ. VI-X. იზრდება ტენიან ხეობებში, ბუჩქნარებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს მთელ კავკასიას, აღმოსავლეთ ევროპას, ახლო აღმოსავლეთს, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Staphylea pinnata L. – ჩვეულებრივი ჯონჯოლი

ოჯახი: Staphyleaceae – ჯონჯოლისებრნი

ბუჩქია ან პატარა ხე, სიმაღლით 5 მ-მდე. ტოტები მოყვითალო – მურა ფერისაა, ყლორტები – შიშველი და მწვანე. ფოთლები კენტფრთისებურია, 5-7-ფოთოლაკიანი. ფოთოლაკები მოგრძოელიფსურია, ნაწილობრივ – ბასრხეხვებილა, ზედა მხარე მუქი მწვანეა, ქვედა – მოლევო-მწვანე. ყვავილენი მტევანია ან საგველა. გვირგვინი თეთრია, ზოგჯერ მოვარდისფრო ელფერით. ყვ. IV-V, ნაყ. VII-VIII. იზრდება ტყის ქვედა და შუა სარტყლებში. იზრდება ტყეებში, ნოყიერ და ქვიან სუბსტრატზე. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Tamarix ramosissima Ledeb. – იალღუნი

ოჯახი: Tamaricaceae – იალღუნისებრნი

5 მეტრამდე სიმაღლის ბუჩქია. ქერქი მონითალოა, ტოტები – შიშველი, მოლევო. ფოთლები მჭდომარეა, კვერცხისებური ან ხაზურლანცეტა, ნახევრად ღეროშხვევი, ძირითადად, ზურგზე ქედით. ყვავილენი მტევანია, კენწრული. ეს ყვავილენები, თავის მხრივ, შეკრებილია დიდი ზომის საგველა ყვავილენებში. გვირგვინი პატარაა, ვარდისფერი ან თეთრი, ოდნავ საგრძნობი სასიამოვნო სუნით. ყვ. ნაყ. V-VI. იზრდება ქვიშნარ და თიხნარ ადგილებში, რიყნარებზე, მდინარეთა ნაპირებზე, ჭალის ტყეებში. საქართველოში გავრცელებულია კახეთში, აჭარაში, შიდა ქართლში, ქვემო ქართლში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიასა და შუა აზიას.

Daphne caucasica Pall. – კავკასიური მაჭალვერი

ოჯახი: *Thymelaeaceae* – მაჭალვერისებრნი

ბუჩქია. ღერო 2 მ-მდე სიმაღლისაა, წვრილი მუქი ნაცრისფერი ქერქით, ნორჩი ტოტები მუქი მენამული ქერქითაა, შიშველი. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ან ლანცეტა, მჭდომარე და შიშველი, ზედა მხარე მწვანე, ქვედა – მოლევო. ყვავილები თეთრია, სურნელოვანი, შეკრებილია 15-20-ყვავილიან კენწრულ თავაკებად. ნაყოფი შავია. ყვ. V-VI, ნაყ. VII. იზრდება მთის შუა და ზედა სარტყლებში. გავრცელებულია შიდა ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიასა და მცირე აზიას.

Daphne glomerata Lam. – წიბა

ოჯახი: *Thymelaeaceae* – მაჭალვერისებრნი

50 სმ-მდე სიმაღლის ბუჩქია. ღერო შიშველია, მურა ნაცრისფერი ქერქით, ძირიდანვე დატოტვილი, ტოტები წამონეულია, მარტივია ან ორთითასებურად დატოტვილი. ფოთლები მოგრძოლანცეტა ან ნიჩბისებური, მჭდომარეა და თავმოყრილი ტოტების ბოლოებზე. ყვავილები სურნელოვანია, 3-16 ყვავილი ერთად კონებად არის შეკრებილი. ყვავილსაფარი გარედან ვარდისფერია, შიგნიდან – თეთრი. ყვავილსაფარის ნაკვთები ლანცეტაა, ნაყოფი-ნითელი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების მდელოებზე და ბუჩქნარებში, ძლიერ გამოვებულ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, შუა და აღმოსავლეთ აზიას.

Daphne mezereum L. – მანჯარე

ოჯახი: *Thymelaeaceae* – მანჯარეებისებრი

ბუჩქია. ღერო 0,5-1 მ-მდე სიმაღლისაა, გემოთ აღმართული ტოტებითა და მოყვითალო-ყომრალი ქერქით. ნორჩი ტოტები მიტკვეილშებუსულია. ფოთლები მორიგეობით არის განლაგებული, 3-8 სმ სიგრძისა და 1,5-2 სმ სიგანის, მოგრძოუკულანცება. ყვავილები ვარდისფერია, სურნელოვანი, შეკრებილია 3-5-ყვავილიან კონებად. ნაყოფი წვნიანია, წითელი ფერის. ყვ. III-IV, ნაყ. VI-VIII. იზრდება მთის შუა სარტყლიდან 2,500 მ-მდე ფოთლოვან და წიწვიან, დაჩრდილულ და ტენიან ტყეებში. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Daphne pontica L. – მელიქაური

ოჯახი: *Thymelaeaceae* – მანჯარეებისებრი

ბუჩქია. ღერო 1 მ-მდე სიმაღლისაა, შიშველი, სწორად მდგომი, წვერი შეფოთილი. ფოთლები ტყავისებურია, დიდი ზომის, 5-6 სმ სიგრძისა და 1,5-3 სმ სიგანის, ფორმით უკუკვერცხისებურ-ლანცება, მჭდომარე. ყვავილები ილიური – 2-2 ან 3-3 ერთად. ყვავილსაფრის ნაკვთები სქელია, ლანცება ფორმის, მოყვითალო-მომწვანო ფერის. ყვ. ნაყ. IV-VIII. იზრდება ტყეებსა და სუბალპურ ბუჩქნარებში. საქართველოში სპორადულად არის გავრცელებული, უფრო ხშირია დასავლეთ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპასა და მცირე აზიას.

Ulmus glabra Huds. – თელადუმა

ოჯახი: *Ulmaceae* – თელისებრნი

40-45 მ სიმაღლის ხეა, გლუვი, რუხი ქერქით. ნორჩი ტოტები მონითალო-მურა ფერისაა. ფოთლები მოკლვეყუნნიანია, დიდი ზომის, 18 სმ-მდე სიგრძისა და 10 სმ სიგანის, ფართოელიფსური ან უკუკვერცხისებური, წვერში გრძლად წაწვეტებული, ორივე მხარეს ძირთან არათანაბარგვერდიანი, დაფარული მრავალი მოკლე, ხეშეში ბეწვით, ძლიერ ხაოიანი, კიდეზე ხერხებილა. ყვ. ნაყ. III-V. იზრდება მთის შუა სარტყელში ფართოფოთლოვან ტყეებში, ტენიან ადგილებში, ჭალებისა და ხევეების გაყოლებით. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, მცირე აზიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი მცენარე.

Ulmus minor Mill. – პატარა თელა

ოჯახი: *Ulmaceae* – თელისებრნი

25-30 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მუქი რუხი ფერის, გლუვი ქერქით. ნორჩი ტოტები მონითალო-მურა ფერისაა, ნორჩობაში შეებუსული, შემდეგ კი – შიშველი. ფოთლები მოყვანილობით კვერცხისებური ან უკუკვერცხისებურია, სიფრიფანა, 12 სმ სიგრძისა და 6 სმ სიგანის, კიდეზე ხერხებილა, ზემოდან შიშველი ან ხაოიან-წამწამისებურად ბეწვიანი, ღია მწვანე ფერის, ქვედა მხარე უფრო მკრთალი, მეტწილად მოფენილია წითელი წერტილოვანი ჭირკვლეებით, ფოთლის ყუნნი გრძელია. ყვავილები მოკლვეყუნნიანია და გვერდულ კონებადაა შეკრებილი. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება მშრალ ადგილებში – მუხნარებში, ტყის პირას, აგრეთვე ჭალების ტერასებზე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი მცენარე. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

Zelkova carpinifolia (Pall.) K. Koch – რცხილაფოთიოლა ძილქვა

ოჯახი: *Ulmaceae* – თელისებრნი

25-30 მ-მდე სიმაღლის ხეა, მორუხო-მწვანე, სქელი, მკვრივი ქერქით. ნორჩი ტოტები მუქი მურა ფერისაა. ფოთლები მოყვანილობით მოგრძო კვერცხისებურია ან ელიფსური, ნაწვეტებული, თითქმის მჭდომარე ან მოკლეუწნიანი, კიდვზე მახვილ ან მრგვლად ხერხებილია. ყვავილსაფარი მომურო ფერისაა, ოდნავ შებუსული, კვერცხის ფორმის ნაკვთებით. ყვ. III, ნაყ. VIII-IX. იზრდება მღვისპირა დაბლობებსა და მთის ქვედა სარტყელში – ტენიან ტყეებში, მდინარეთა ნაპირებზე და ხეობების გაყოლებით. საქართველოში გავრცელებულია სამეგრელოში, იმერეთში, გურიასა და კახეთში. მცენარე შესულია საქართველოს წითელ ნუსხაში, როგორც მონყვლადი სახეობა. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს სამხრეთ კავკასიას, მცირე აზიას, ირანს.

Parietaria judaica L.

ოჯახი: *Urticaceae* – ჭინჭრისებრნი

10-15 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო მრავალია, ძირში – გახევებული, მეტ-ნაკლებად შებუსული. ფოთლები მოყვანილობით კვერცხისებურია ან ლანცეტასებური, 0,7-2 სმ სიგრძის, თითქმის ტყავისებური, შებუსული და ხშირი მეჭეჭებით დაფარული. ყვავილენი მრავალყვავილიანია. ყვავილსაფარი სიფრიფანაა, მილისებურ – ზარისებური. ყვ. ნაყ. VI-IX. იზრდება ხეობების გაყოლებით, ღორღიან, კლდოვან გაშიშვლებებზე მთის ზედა სარტყლამდე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალია კავკასია, სამხრეთ ევროპა, შუა და მცირე აზია, ირანი.

***Parietaria officinalis* L.**

ოჯახი: Urticaceae – ჭინჭრისებრნი

40-100 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, ღერო სწორია, მეტწილად მარტოული, შემოსილია ხშირი, წვრილი, მოთეთრო ბეწვით. ფოთლები დიდი ზომისაა, 7-12 სმ სიგრძისა და 3-6 სმ სიგანის, მოგრძოკვერცხისებური მოყვანილობის. ყვავილედ შედარებით დიდი ზომისაა, მრავალყვავილიანი, დატოტვილი. ყვავილსაფარი მოყვანილობით ზარისებურია. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება ტენიან, ჩრდილიან ადგილებში და აგრეთვე კლდის ნაპრალებში 500-2000 მ სიმაღლეზე. გავრცელებულია აფხაზეთსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და ჩრდილო ევროპას, მცირე აზიას.

***Viola alba* Besser – თეთრი ია**

ოჯახი: Violaceae – იისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უღერო, ივითარებს გრძელ მიწისზედა ყლორტებს, ან ყლორტების გარეშეა. ფოთლები როზეტულია, მუქი მწვანე, ოვალურ – გულისებური, შებუსული, კიდეზე დაკბილული. თანაფოთლები ლანცეტაა, ფოჩებიან -ნამწამებიანი. გვირგვინის ფურცლები იისფერია ან თეთრი, სურნელოვანი ან უსუნო. ყვ. ნაყ. III-IV. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე – ტყეებში, ბუჩქნარებს შორის, ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Viola arvensis Murray – ყანის ია

ოჯახი: *Violaceae* – იისებრნი

20 სმ – მდე სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო დატოტვილია, სუსტად შებუსული. ქვედა ფოთლები პატარა ზომისაა, ნიჩბისებური. ფოთლების ქვედა მხარე შებუსულია. ყუნწიანი შუა ფოთლები კვერცხის ფორმისაა ან ელიფსური. თანაცვაილები ფრთისებურად არის განკვეთილი. გვირგვინის სურნელოვანი ფურცლები მუქი მოყვითალოა ან თეთრი. ყვ. ნაყ. IV-VII. იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ტყეებში, ბუჩქნარებში ბალახოვან ფერდობებზე, რუდერალურ ადგილებში. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ევროპას, მცირე აზიას.

Viola caucasica Kolenati

ოჯახი: *Violaceae* – იისებრნი

8-10 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო ორყვავილიანია. ფესვთანური და ღეროსეული ფოთლები გრძელყუნწიანია, თირკმლისებური ფორმის, კიდევზე ხერხებილა, შიშველი. თანაფოთლები პატარა ზომისაა და კვერცხისებური. ყვავილები 1,5-2 სმ სიგრძისაა, უსუნო. გვირგვინის ფურცლები კაშკაშა ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპურსა და ალპურ სარტყლებში 3000 მ-მდე. გავრცელებულია თითქმის მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, ჩრდილოეთ, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, აღმოსავლეთ აზიას.

Viola kitaibeliana Schult.

ოჯახი: **Violaceae** – იისებრნი

5-12 სმ სიმაღლის ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორია, დატოტვილი და შებუსუსული წვრილი ბეწვით. ღეროსეული ქვედა ფოთლები მომრგვალონიჩბისებურია, შუა და ზედა ფოთლები კვერცხისებურია, მრგვალკბილე-ბიანი ან ხერხივით დაკბილული. ყვავილები 0,5-0,8 სმ სიგრძისაა და უსუნო. გვირგვინის ფურცლები მოთეთროა ან ყვითელი. ყვ. ნაყ. VI-VII. იზრდება სუბალპურ სარტყელში მდელოებზე 1800 მ-მდე. გავრცელებულია იმერეთში, მესხეთ – ჯავახეთში, კახეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Viola minuta M. Bieb.

ოჯახი: **Violaceae** – იისებრნი

3-5 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ერთყვავილიანი, ივითარებს მხოვად მიწისქვეშა ყლორტებს. ფოთლები პატარა ზომისაა, მომრგვალო ან ელიფსური, ძირში წაკვეთილი. ზედა ფოთლების თანაფოთლები ფოთლისებურია, მომრგვალო ან ელიფსური. ყვავილები 1,5-2 სმ სიგრძისაა, უსუნო. ჯამის ფოთლები ლანცეტა ფორმისაა. გვირგვინის ფურცლები ყვითელია. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება ალპურ სარტყელში ჩამონაზვავებზე 3000 მ-მდე. გავრცელებულია სვანეთში, მთიულეთში, კახეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

Viola odorata L. – სურნელოვანი ია

ოჯახი: *Violaceae* – იისებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უღერო, ივითარებს გრძელ, მინისზედა ყლორტებს, ან ყლორტების გარეშე. ფოთლები როზეტულია, მუქი მწვანე, მომრგვალო ან ფართოკვერცხისებური, შებუსული ან შიშველი. კიდებე დაკბილული. თანაფოთლები ლანცეტა ან კვერცხისებური, ფოჩებიანი. გვირგვინის სურნელოვანი ფურცლები მუქი იისფერია. ყვ. ნაყ. IV-V. მცენარე იზრდება დაბლობიდან მთის ზედა სარტყლამდე ტყეებში, ბუჩქნარებში, ბალახოვან ფერდობებზე. გავრცელებულია მთელ საქართველოში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას.

Viola rupestris F. W .Schmidt

ოჯახი: *Violaceae* – იისებრნი

4-6 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ფესურა მოკლეა. ფესვთანური ფოთლები როზეტადაა შეკრებილი, მომრგვალოვალურია ან გულისებური. ფოთლის ყუნწი შებუსულია. ღეროსეული ქვედა ფოთლები ვიწროკვერცხისებურია. თანაფოთლები ლანცეტა ფორმისაა. ყვავილები პატარა ზომისაა – 1,5 სმ სიგრძის, უსუნო. გვირგვინის ფურცლები იისფერია ან თეთრი. ყვ. ნაყ. VII-VIII. იზრდება კლდოვან ადგილებში, ტყის, სუბალპურ და ალპურ სარტყლებში. გავრცელებულია მთიულეთში, კახეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, ცენტრალურ და სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას.

***Viola somchetica* K. Koch.**

ოჯახი: *Violaceae* – იისებრნი

5-15 სმ სიმაღლის მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, უღერო. ფოთლები სამკუთხაკვერცხისებურია, ძირში ღრმა გულისებური, კიდევებზე მსხვილი და ხერხკბილა, შიშველი, გრძელყუნწიანი. თანაფოთლები ლანცეტა ფორმისაა, ფოჩებიანი. ყვავილები 1-1,5 სმ სიგრძისაა, სუსტი სურნელით. გვირგვინის ფურცლები მენამული ფერისაა. ყვ. ნაყ. VI-VIII. იზრდება სუბალპური და ალპური სარტყლების კირქვებზე, ღორღიან ფერდობებზე. გავრცელებულია შიდა ქართლში, მთიულეთში, თრიალეთის ქედზე, თუმეთში, ფშავსა და ხევსურეთში. კავკასიის ენდემური მცენარეა.

***Tribulus terrestris* L. – კუროსტაპი**

ოჯახი: *Zygophyllaceae* – ორყურასებრნი

ერთწლიანი ბალახოვანი მცენარეა, გაფარჩხული ბეწვით მოფენილი. ღერო გართხმულია, დატოტვილი, სიგრძით – 10-60 სმ. ფოთლები წყვილფრთისებურია, შედგება 6-7 წყვილი ფოთოლაკისაგან. ყვავილები მარტოულია, ილიური, ყვითელი ფერის. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება გზისპირა მიდამოებში, ქვიან და ნაგვიან ადგილებში. საქართველოში გავრცელებულია აფხაზეთში, ქართლსა და კახეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, შუა აზიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, ირანს, აფრიკასა და ამერიკას.

Zygophyllum fabago L. – ორყურა

ოჯახი: Zygophyllaceae – ორყურასებრნი

მრავალწლიანი ბალახოვანი მცენარეა. ღერო სწორად მდგომია ან წამოწეული, გაფარჩხულტოტებიანი. ფოთოლი შედგება 1 წყვილი ხორცოვანი ფოთოლაკისაგან. ფოთოლაკები მოპირისპირედ არის განლაგებული, ფორმით – უკუკვერცხისებური, კიდეებზე თეთრი არშიით. გვირგვინის ფურცლები მოთეთრო – ყვითელია, ძირსა და მტვრიანას ძაფებთან ერთად ნარინჯისფერია. ყვ. ნაყ. V-IX. იზრდება მთის ქვედა და შუა სართყლებში მშრალ, თიხნარ ადგილებში, ველებსა და უდაბნოებში. საქართველოში გავრცელებულია შიდა ქართლში, ქვემო ქართლში, კახეთსა და მესხეთში. გავრცელების საერთო არეალი მოიცავს კავკასიას, სამხრეთ ევროპას, მცირე აზიას, შუა აზიასა და ირანს.

ვამაყოფთ მრავალფეროვნებით!

CENN – სანჯიონჯი

სანჯიონჯი
ბეთლემის ქ. №27
0105. თბილისი
ტ +995 32 275 19 03/04
ფ +995 32 275 19 05
info@cenn.org
www.cenn.org
www.environment.cenn.org

CENN – სომხეთი

ჰეჩაცის ქ. №16
ეჩევანი
ტ/ფ +3741 0 57 57 79
info.armenia@cenn.org

CENN – აზერბაიჯანი

გაჩა გაჩაევის გამზ. №124/128
ბაქო
ტ +99412 439 41 13
ფ +99412 474 30 04
info.azerbaijan@cenn.org